

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
İÇ MİMARLIK PROGRAMI

AMASYA EVLERİNDE TARİHSEL SÜREÇ İÇİNDE
İŞLEV DEĞİŞİMİ VE BU DEĞİŞİMİN
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAPSAMINDA
DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SÜMEYYE TUĞÇE ASAN

İSTANBUL, 2022

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
İÇ MİMARLIK PROGRAMI**

**AMASYA EVLERİNDE TARİHSEL SÜREÇ İÇİNDE
İŞLEV DEĞİŞİMİ VE BU DEĞİŞİMİN
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAPSAMINDA
DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SÜMEYYE TUĞÇE ASAN
(200251001)**

**Danışman
(Prof. Dr. Mualla Yıldız)**

DÜZELTİLMİŞ TEZ

İSTANBUL, 2022

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
TEZ ONAY FORMU

20/10/2022

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İç Mimarlık Anabilim Dalı, İç Mimarlık Tezli yüksek lisans programı 200251009 numaralı Sümeyye Tuğçe ASAN'ın hazırladığı "Amasya Evlerinin Tarihsel Süreç İçinde İşlev Değişimi ve Bu Değişimin Sürdürülebilirlik Kapsamında Değerlendirilmesi" konulu Yüksek Lisans tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, 20/10/2022 Perşembe günü saat 18:00'da yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **Kabulüne Oy Birliği** ile karar verilmiştir.

Düzeltilme verilmesi halinde:

Adı geçen öğrencinin Tez Savunma Sınavı .../.../20... tarihinde, saat ...:... da yapılacaktır.

Tez adı değişikliği yapılması halinde: Tez adının

..... şeklinde değiştirilmesi uygundur.

Jüri Üyesi	Karar
1. Prof. Dr. Mualla YILDIZ (Danışman)	Kabul
2. Dr. Öğr. Üyesi Sevtap ELMAS	Kabul
3. Doç. Dr. Bilge YARAREL DOĞAN	Kabul

*2. Danışman varsa doldurulması gerekmektedir.

ETİK BİLDİRİM

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağlı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Sümeyye Tuğçe Asan

DÜZELTME METNİ

- 1- İçindekiler kısmı düzenlendi.
- 2- Şekil listesine, çizim listesine, tablo listesine ve resim listesine eklemeler yapıldı.
- 3- Ekler düzenlendi.
- 4- Çalışmanın son haline göre önsöz, giriş ve sonuç bölümleri yeniden düzenlendi.
- 5- Üçüncü ve dördüncü bölümler baştan düzenlendi, eklemeler yapıldı.
- 6- Metin içindeki atıf, alıntı ve dipnotlar kontrol edilip gerekli düzeltmeler yapıldı.
- 7- Kaynakça düzenlendi.

TEŐEKKÜR

Tez çalıőmamda beni destekleyen, değerli eleőtirileri ile yönlendiren danıőmanım Sayın Prof. Dr. Mualla YILDIZ'a teőekkürlerimi sunarım. İstanbul'da olan yakınlarıma ve Amasya'daki aileme çalıőmam sırasında gösterdikleri sabır ve desteklerinden dolayı teőekkürlerimi iletmek isterim.

Sümeyye Tuğçe Asan

**AMASYA EVLERİNDE TARİHSEL SÜREÇ İÇİNDE İŞLEV
DEĞİŞİMİ VE BU DEĞİŞİMİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK
KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ**

Sümeyye Tuğçe Asan

ÖZET

Tarihi süreç içinde toplumların beğenileri, ihtiyaçları, aile yapısı, eylemleri ve fonksiyonları değişmektedir. 18.yy.da Anadolu’da yoğunlaşan geleneksel Türk evi plan tipine sahip konutlar, 19.yy.da Osmanlı İmparatorluğu’nun da sınırlarını aşmıştır. 1900’lerin başında Osmanlı Devleti yıkılırken, Neo-Osmanlı yapıları yaşanmıştır. 1930’lardan sonra, Türk evi ilkelerine karşı Bauhaus akımı etkisindeki konutlar üretilmiştir. 21.yy.a kadar olan süreçte sosyo-kültürel, ekonomik, politik ve teknolojik faktörlerin neden olduğu kentsel onarım çalışmaları, barınma için konfor tercihlerini toplumun davranışları ve ihtiyaçlarına fonksiyonel olarak cevap verecek yönde değiştirmiştir. Bu nedenle ayakta kalan nadide geleneksel yapıların konut olarak kullanımları azalmıştır. Amasya’daki geleneksel evlerin değişimlerinin sürdürülebilir olması toplum ve konutların geleceği için önemlidir. Eski ama sürdürülebilir Türk evi yapılarının dönüşümünün teknolojinin getirdiği yenilikler etkisinde olması, Amasya evlerinin toplum ile etkileşimini ve varlık amacını değiştirmektedir. Geleneksel Amasya evlerinin bu değişiminde, mekânlarının ve mekânlar arası organizasyon farklılaşmakta, bu farklılık yeni plan şemalarının oluşmasına neden olmaktadır. Geleneksel Amasya evlerinin oluşum evreleri ile tarihsel süreç içindeki mekân organizasyonu değişimlerinin, sürdürülebilirlik kapsamında irdelendiği bu çalışmada; Amasya’nın genel tanımı yapılmış, şehir gelişimi incelenmiş, bu gelişim içinde incelenen evler yapım tarihine göre sınıflandırılmıştır. Amasya evlerinin yapı ve mekân özellikleri mimarlık ve iç mimarlık bakış açısıyla değerlendirilirken yapının

güncel durumuna, kullanıcının ekonomik-kültürel yapısına göre çalışmalarda kaynak oluşturması için yapı envanterleri oluşturulmuştur.

Anahtar kelimeler: Geleneksel Amasya Evleri, İç Mekân Analizi, Değişim, Sürdürülebilirlik.

FUNCTIONAL CHANGE IN AMASYA HOUSES IN THE HISTORICAL PROCESS AND THE EVALUATION OF THIS CHANGE WITHIN THE SCOPE OF SUSTAINABILITY

Sümeyye Tuğçe Asan

ABSTRACT

The tastes, needs, family structure, actions and functions of societies have changed in the historical process. The houses with the traditional Turkish house plan type, which were concentrated in Anatolia in the 18th century, also exceeded the borders of the Ottoman Empire in the 19th century. While the Ottoman Empire collapsed in the early 1900s, the Neo-Ottoman structures aged. After the 1930s, houses under the influence of the Bauhaus movement were produced against the principles of the Turkish house. In the process until the 21st century, urban restoration works caused by socio-cultural, economic, political and technological factors have changed the comfort preferences for accommodation in a way that will functionally respond to the behaviors and needs of the society. For this reason, the use of rare traditional buildings as residences has decreased. The sustainability of the changes in traditional houses in Amasya is important for the future of society and housing. The fact that the transformation of old but sustainable Turkish house structures is influenced by the innovations brought by technology changes the interaction of Amasya houses with the society and the purpose of existence. In this change of traditional Amasya houses, their spaces and the organization between spaces differ, and this difference causes the formation of new plan schemes. In this study, the formation phases of traditional Amasya houses and the changes in the organization of space in the historical process are examined within the scope of sustainability; A general definition of Amasya has been made, the city development has been examined, and the houses examined in this development have been classified according to their construction date. While the building and spatial characteristics of Amasya houses are evaluated from the

perspective of architecture and interior architecture, building inventories have been created in order to create a resource for the studies according to the current state of the building and the economic-cultural structure of the user.

Keywords: Traditional Amasya Houses, Interior Analysis, Change, Sustainability.

ÖNSÖZ

Amasya evlerinin günümüzdeki kullanımları ve bu evlerin sahip oldukları kültürel yapı ve donanımlar bakımsızlık ve teknolojiye uygun yaşama alanlarının tercih edilmesi nedenleri ile kullanım imkânları azaldığı için yapılar değiştirilmekte ya da kullanılmamaktadır. Çalışmada incelenen yapılar 2022’de halen aktif kullanımda olan evlerden oluşmaktadır. Türkiye’nin birçok şehrinde aynı durumda olan evler; farklı iklim bölgelerinde, çeşitli iklim koşullarının etkisinde, kültürel ve tarihi gelişimi deneyimlemiş, bu deneyimleri aktarmış ve varlığını devam ettiren geleneksel konutlardır.

Doğup büyüdüğüm, hayatımı bu şehrin sokaklarında insanlarıyla deneyimlediğim Amasya’da yok olmasını istemediğim kültürel değerlerim, çocukluğumda yer etmiş anılarım bulunmaktadır. Bu nedenle kentlerin mimari dokusu yaşlansa da yaşamaya devam eden, şehrin mimari ve iç mimari öğelerinin barındığı heyecan veren anıları korumak gerekmektedir.

Amasya’da toprak yapısı, bitki örtüsü ve iklim özellikleri oldukça değişken ve farklı içeriklere sahip olması etkileyicidir. Sadece mimariden oluşmadığı için çoklu bir etkileşim halindedir. İç mimari alanında ise eski masif el işçiliği örneklerini kullanarak sahip çıkan ve tamamen modern kompozit dekor ürünleri kullanan iki karşıt görüş bulunmaktadır.

Araştırma sürecimde gözlemlerimden yaşadığım heyecanı aktarmak istedim. Bu sırada anladım ki, yapıları incelemek sadece girme izni almaktan, girip gezmekten ve fotoğraf çekmekten ibaret değilmiş. Özellikle günümüzde önemli yapılardan kalanlar hakkında hikayelerini anlatacak ata nesil kalmadığı için kaynak olarak restorasyon projelerinin yapım aşaması gereği yazılan restitüsyon raporları, bulunan en önemli kaynak veriyi oluşturmuştur.

“Amasya Evlerinde Tarihsel Süreç İçinde İşlev Değişimi ve Bu Değişimin Sürdürülebilirlik Kapsamında Değerlendirilmesi” başlıklı tez çalışmasında aktarılmak istenen amaç, toplanan veriler yardımıyla Amasya evlerinin oluşumunu etkileyen faktörleri belirlemek, belli parametreler doğrultusunda incelemek, evlerin plan sistemlerinin analizini yapmak ve değerlendirmektir. Ayrıca çalışmada; zaman içinde farklılaşan sosyolojik yaşam, teknolojik gelişmeler, aile yapısının değişimi vb. konuların evlerin plan ve kullanım sistemine etkileri incelenerek elde edilen verilerin sürdürülebilirlik kapsamında analizi yapılmıştır.

Geleneksel Türk konut mimarisi; Türk aile yapısı, kültür, örf ve ananeler, dini inanış, coğrafi oluşum, üretim vb. etmenlerle biçimlenmiş özgün yapılardır. Evlerin plan sistemleri, mekânların organizasyonu ve mekânda yer alan donanımlar son derece işlevseldir ve aile yapısına uygun konforda organize edilmiştir. Coğrafi bölgelere göre farklı ya da benzer yapı kabuğu tasarımına sahip olan evlerimiz; aile bireylerinin sayısı, mekânı kullanım alışkanlıkları, bölge üretimi, ailenin uğraşısı sonucunda programlanmıştır. Bu kapsamda ele alınan ve incelenen Amasya evleri son derece rasyonel sonuçlara ulaşmış özgün yapılardır.

Sürdürülebilirlik; çağımızın güncel bir kavramı olmasının yansısı, hümanist ve rasyonel bir yaklaşımdır. Bu nedenle, Amasya evlerinin oluşum, değişim ve gelişim süreçlerinin incelenmesinin literatüre katkı sağlayacağı ve bu tarihi belgelerin gelecek nesillere aktarılmasının önem taşıdığı kanaatini taşımaktayım.

Ekim, 2022

Sümeyye Tuğçe Asan

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACT	vii
ÖNSÖZ.....	viv
SEMBOLLER	xiv
ŞEKİL LİSTESİ.....	xv
HARİTA LİSTESİ	xvi
RESİM LİSTESİ	xvii
ÇİZİM LİSTESİ.....	xix
3D MODEL LİSTESİ	xxii
GRAFİK LİSTESİ	xxiii
TABLO LİSTESİ	xxiv
KISALTMALAR.....	xxvi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	6
1.GELENEKSEL TÜRK KONUT MİMARİSİ	6
1.1. GELENEKSEL TÜRK KONUT MİMARİSİNİN OLUŞUM SÜRECİ.....	14
1.2. OLUŞUMU ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....	16
1.2.1. Türk Asya Göçebeliği	22
1.2.1.1.Çadırların Genel Özellikleri.....	23
1.2.2. Gelenek ve Görenekler	26
1.2.3. İslam Dini.....	28
1.2.4. İklim	29
1.2.5. Üretim	30

1.3. GELENEKSEL KONUTLARIN PLAN SİSTEMİNDE YER ALAN TEMEL BÖLÜMLER	35
1.3.1. Sistemin Tanımı	35
1.3.2. Sofa	36
1.3.2.1.Eyvan	46
1.3.2.2.Köşk	47
1.3.3. Oda	48
1.3.3.1. İç Mekân Yapı Elemanları	51
İKİNCİ BÖLÜM	56
2. AMASYA EVLERİNİN TARİHSEL SÜREÇ İÇİNDEKİ TANIMI, GELİŞİMİ VE DEĞİŞİMİ)	56
2.1. GELENEKSEL AMASYA EVLERİNİN OLUŞUMUNU VE PLAN SİSTEMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER	88
2.1.1. Çevresel Faktörler	89
2.1.2.Yapısal Faktörler	99
2.1.3. Sosyal Faktörler	111
2.2. AMASYA EVLERİNİN (TASARIM İLKELERİ) ÖZELLİKLERİ	114
2.3. AMASYA EVLERİNİN PLAN SİSTEMİNDE YER ALAN TEMEL BÖLÜMLER	116
2.4. AMASYA EVLERİNDE YER ALAN DONANIMLAR	122
2.4.1. Daraba	122
2.4.2. Sedir	124
2.4.3. Dolap ve Kapaklar	128
2.4.4. Ocak	130
2.4.5. Gusulhane	131
2.4.6. Seki	135
2.5. AMASYA EVLERİNDE YAPI DONANIMLARI VE KOTLAR	135
2.5.1. Tavan	136
2.5.2. Taban	139
2.5.3. Kapı	140
2.5.4. Pencere	142
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	147

3. AMASYA EVLERİNDE DEĞİŞİM SÜRECİ	147
3.1. AMASYA EVLERİNİN İŞLEVLERİNİN ANALİZİ	164
3.1.1. Mutfak.....	165
3.1.2. Su Tesisatı.....	169
3.1.3. Isıtma.....	169
3.1.4. Elektrik Sistemleri	173
3.1.5. Ağ Bağlantısı.....	175
3.1.6. Havalandırma.....	175
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	180
4. AMASYA EVLERİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAPSAMINDA	
DEĞERLENDİRİLMESİ.....	180
SONUÇ.....	186
KAYNAKÇA	190
EKLER.....	194

SEMBOLLER

=	: EŖit
°C	: Derece, santigrat
+	: Ek, toplama
x	: Ebat-oran gösterimlerinde(1x2)
-	: Süre ve sayfalar için aralık

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1 Yaşam stili oluşumu süreci.....	17
Şekil 1.2 Evin tanımları.....	17
Şekil 1.3 Sosyo-kültürel etkiler.....	18
Şekil 1.4 Tasarım ilkeleri.....	20
Şekil 2.1 Amasya'da yaşamış uygarlıklardan kalan eserler.....	62
Şekil 3.1 2 no.lu yapının 1. kat plan şablonunda, başoda gösterimi.....	151
Şekil 3.2 3 No.lu yapı plan şablonunda 1. ve 2. kat odaların gösterimi.....	154
Şekil 3.3 4 no.lu yapı, soldan itibaren; 1. ve 2. kat gösterimi, odalar taranmıştır. ..	159

HARİTA LİSTESİ

Sayfa

Harita 1.1 Sümer, Asur(günümüzde İran) ve Mısır uygarlıklarının konumu (Url6, 2018).	7
Harita 2.1 Amasya imar planı (2015) üzerinde sit alanı gösterimi ve çalışma içinde kullanılan (2022) tescilli yapıların renkli gösterimi.....	69
Harita 2.2 Solda: Amasya konum, 2022 (Url1). Amasya il sınırı, 2022(Url1). Sağda: Amasya merkez ilçe sınırı, 2022 (Url1).....	90
Harita 2.3 Amasya ulaşım yolları.	91
Harita 2.4 Yalıboyu evlerinin yerleşim mesafesi, (Google Earth, 2022).	96
Harita 2.5 Amasya, Merkez ilçe 2015 imar planı, sit alanı içinde incelenen evlerin konumlarının gösterimi.	97
Harita 3.1 Amasya rüzgâr yönü; genel rüzgâr: Kuzey-Doğu, il merkezinde: Kuzey–Batı.	176

RESİM LİSTESİ

Sayfa

Resim 1.1 Mısır, orta sınıfına ait villa ve bahçenin kesit çizimi (Url12, 2022).	8
Resim 1.2 Solda, Mısır orta krallık, Kahun evlerinin maketi. Sağda, arkeolojik kazılarda bulunamayan yerli halka ait evlerin maketi.....	9
Resim 1.3 İran’da iki tipik geleneksel ev.	9
Resim 1.4 Antik Çin, halk yerleşimi gösterimi (Url8, 2022).	10
Resim 1.5 Hazeranlar Konağı müzesinde sergilenen halı ve seccade.	34
Resim 2.1 Amasya, 19.yy.da çizilmiş gravürü.	57
Resim 2.2 Amasya, 19.yy.da şehrin imar planı çizimi.	57
Resim 2.3 Amasya, 20.yy.ın başı, sokaklar-1.	98
Resim 2.4 Amasya, 20.yy.ın başı, sokaklar-2.	98
Resim 2.5 Hazeranlar Konağı yer sofrası ve evde sosyal yaşam(Url12, 2022).	114
Resim 2.6 Sol: Neyyire Kafe-1. Sağ üst: Neyyire Kafe-2. Sağ alt: 4 no.lu yapı, Emin Özkök evi-pencere doğramasına sabitlenmiş ızgaralı kafes.	123
Resim 2.7 Amasya, Hatuniye’ de liste dışı yapılarda ahşap ızgara ile kapalı diğer pencereler.	123
Resim 2.8 140-14 ada parsel - Gümüşhacıköy, Cumhara Mah. Boyhane Sok. Serhatlıoğlu Konağı, Ahmet Özdarende Konağı, Özdarendeliler Konağı: Pencere kafes örnekleri.	124
Resim 2.9 2 no.lu Kazanasmazlar Konağı, 464-6 ada parsel, giriş holü tavanı.	137
Resim 2.10 4 no.lu Emin Özkök evi, 454-8, zemin malzemeleri.	139
Resim 2.11 1.no.lu, 134-10 ada parsel, Süleyman Uğraş evinin 1.kat ve 2.kat kapıları.....	141
Resim 2.12 2 no.lu, Kazanasmazlar Konağı, ön cephe pencereleri.....	143
Resim 2.13 9 no.lu Ayşe Cengiz evi, 454-62, başoda pencereleri, dış-iç görünüşleri.	144
Resim 2.14 Gümüşhacıköy, 140-14 ada parsel, Darendeliler Konağı.....	144
Resim 2.15 8 no.lu yapı, 468-10, Mısırlı Konağı 1.kat eyvan bölümü pencereleri.	145
Resim 3.1 2 no.lu yapı, Kazanasmazlar ailesinin evleri.	151
Resim 3.2 2 no.lu yapı hol bölümü.....	152
Resim 3.3 2 no.lu yapı, bodrum kat, çocuk kütüphanesi.	153
Resim 3.4 4 no.lu ev, selamlık, mutfak.	159

Resim 3.5 4 no.lu yapı, selamlıktan “hayat” a geçiş kapısı. Kapının üst doğramalarına sabitlenmiş perde-halı kancaları gösterilmektedir.	160
Resim 3.6 Solda: avlu-1. kat zemini, ortada: avlu-bodrum kat zemin: Amasya beji mermeri, sağda: banyo ile yenilenmiş örnek hotel odası	162
Resim 3.7 Solda: 1. kat başoda giriş kapısı, sağda: sofa-başoda zemin malzemesi.	163
Resim 3.8 3 No.lu yapı, bodrum kat, mutfak.	166
Resim 3.9 Sol: 4 no.lu yapı, onarımda eklenen mutfak bölümü, sağ: 5 no.lu yapı, selamlık, aş odası.	166
Resim 3.10 Geleneksel yapıda endüstriyel mutfak örneği.	167
Resim 3.11 Geleneksel yapılarda elektirik kutuları.....	173
Resim 3.12 Sol: 3 no.lu yapı, sağ: 7 no.lu yapı karşılaştırması	174
Resim 3.13 2 no.lu Kazanasmazlar yapısı elektrik kablo kanalları	174
Resim 3.14 Doğal Havalandırma kullanan geleneksel yapılar	176
Resim 3.15 Geleneksel yapılarda klima kullanımı örnekleri.....	178
Resim 4.1 5 no.lu Saadettin SÜMBÜL evi, kültür evi fotoğrafları.....	184

ÇİZİM LİSTESİ

Sayfa

Çizim 1.1 M.Ö. 3000, Sümerlere ait ev planı ve perspektifi.....	7
Çizim 1.2 Amcazade Hüseyin Paşa yalısı plan çizimi.	11
Çizim 1.3 Rapoport'a göre (1969), iki kültür bölgesine ait yerleşim.....	14
Çizim 1.4 Sedat Hakkı Eldem'in Türk evi, kat gösterimi.	16
Çizim 1.5 Solda: İlk "ev" yurt çadırı. Sağda: Gelişmiş yurt çadırı (Rapoport, 1969).	23
Çizim 1.6 Dış sofalı ev kullanımı ve çadır kullanımı karşılaştırması.....	24
Çizim 1.7 Hatuniye Mahallesi, Hazeranlar Sokak silüetinde bahçe duvarı ve birinci kat tavan kotu gösterimi.	27
Çizim 1.8 Hazeranlar Konağında 1. kat, aş odası üst perspektif.	32
Çizim 1.9 Sofasız plan tipi temsili gösterimi.....	37
Çizim 1.10 Dış sofalı plan tipi şablonları.	38
Çizim 1.11 Dış sofalı plan tipi, çevresine göre temsili yerleşimi.....	38
Çizim 1.12 Köşe sofalı plan tipi temsili örnek, İstanbul, Tarabya, Sardunya Sokağı, 19.yy evi planı.	40
Çizim 1.13 İç sofalı plan tipi şablonları.....	42
Çizim 1.14 İç(karniyarık) sofalı plan tipi temsili gösterimi.	42
Çizim 1.15 Merzifon, Cumhuriyet Caddesi, 18.yy, Hilmidede evi planı.	43
Çizim 1.16 Amasya, İçerişehir, Alçak Köprü Mahallesi, Hasan Efendi evi (Hatuniye Mh. Hazeran Sk.).	44
Çizim 1.17 Orta sofalı plan tipi kullanımları.....	45
Çizim 1.18 Orta sofalı plan tipi şablonu.	45
Çizim 1.19 Eyvanlı yapı temsili (Eldem S. H., 1968, s. 56).	46
Çizim 1.20 Eyvan bölümü perspektif gösterimleri (Yıldız, 1979, s. 76-77).	47
Çizim 1.21 Köşklü yapı temsili (Eldem S. H., 1968, s. 56).	48
Çizim 1.22 Köşk bölümü perspektif gösterimleri (Yıldız, 1979, s. 81).	48
Çizim 1.23 Asya göçebelerinin çadırı ve geleneksel konutun oda düzeni karşılaştırması.	49
Çizim 1.24 Odaların planda yeri (Yıldız, 1979, s. 87).	49
Çizim 1.25 Dış sofalı köşe başoda örneği.	51
Çizim 1.26 Amasya-merkez, Hatuniye Mahallesi, Gül Pansiyon, 1.kat, sağ oda.Barok akımına ait ocak örneği.....	52

Çizim 1.27 Mihri Hatun Konağı, yapının parsel boyu(ırmaktan sokağa) kesit görünüşü.....	53
Çizim 1.28 Mihri Hatun Konağı bahçe kapısı, 20.yy.daki görünümü.....	54
Çizim 1.29 Mihri Hatun Konağı başoda kapısının madeni kapı kulpu.	54
Çizim 2.1 15.yy Amasya, Osmanlı sivil mimari yapılarının plan tipolojisi, sofasız plan tipi.....	63
Çizim 2.2 Padişahın konakladığı Beyler Sarayının tarife göre temsili gösterimi.....	66
Çizim 2.3 Amasya'da 19.yy yerli Türk evi kat kullanımı temsili gösterimleri.	68
Çizim 2.4 No.1, Süleyman UĞRAŞ evi.	72
Çizim 2.5 No.2, Kazanasmazlar Konağı.	73
Çizim 2.6 No.3, Melekli Konak, Ali Kamil YALÇIN evi.	74
Çizim 2.7 No.4, Emin Özkök evi.	75
Çizim 2.8 No. 5, Mihri Hatun Konağı, Saadettin SÜMBÜL evi.	77
Çizim 2.9 No. 6, Şükrü Bey Konağı, Adem İRTEL evi.	78
Çizim 2.10 Bodrum + 2 katlı no.7'nin plan çizimleri gösterimi.	79
Çizim 2.11 No. 8, Nuray Mısırlı, Nurettin Mısırlı, Mısırlı Konağı, Grand Pasha Hotel.....	81
Çizim 2.12 Yapı bütünü'nün güney cephesi.....	83
Çizim 2.13 No. 9, “Cafe On”, Ayşe CENGİZ Konağı.....	84
Çizim 2.14 No.10, İlk Pansiyon Konağı, Faza AKSOY Konağı.....	85
Çizim 2.15 No. 12, Kafiye Hanım Konağı.....	87
Çizim 2.16 Nizami dizili Yalıboyu evleri.....	94
Çizim 2.17 Amasya Yalıboyu evleri.	94
Çizim 2.18 Beyazıdpaşa Mah. Habibi Sok. silueti.	94
Çizim 2.19 Hatuniye Mahallesi, avlu ve bahçe alanları.	95
Çizim 2.20 Geleneksel yapıların sokak cephelerine göre bahçe duvarı ve kat yüksekliği.	100
Çizim 2.21 Dış sofalı bitişik cepheli yüksek bahçe duvarı: Amasya-Merkez, 454-62 ada parsel, Ayşe CENGİZ konağı.	100
Çizim 2.22 Örnek a: Bursa, Muradiye Caddesi, 17.yy sonlarına ait ev.	103
Çizim 2.23 Örnek b: Bergama 18.yy yapısı.	104
Çizim 2.24 Örnek c: Yenişehir, Velibaba evi.....	105
Çizim 2.25 Örnek d: İzmir, Yeni Mahalle, 805. Sokak, Misafiroğlu evi.	106
Çizim 2.26 Amasya, İçeri Şehir, Alçak Köprü mahallesi, Kırmace Necip Efendi evi: 1954'deki bilinen ismi ve plan tipolojisi.....	107
Çizim 2.27 Kırmace Necip Efendi evi: 1954-Şehr-izade Konakları, 2022.	108
Çizim 2.28 Örnek f: İstanbul, Süleymaniye, Hacıkadir Sokağındaki ev.....	109
Çizim 2.29 Merzifon, Cumhuriyet caddesi, 18.yy, Hilmedede evi.....	110
Çizim 2.30 Amasya, İçerişehir, Alçak Köprü Mahallesi, Hasan Efendi evi (A.g.e. Misal 170, sayfa 120).	111
Çizim 2.31 7 no.lu Hazeranlar Konağı, başoda, sedir perspektif 1.	126
Çizim 2.32 4 no.lu Emin Özkök Evi, selamlık, başoda sedir, perspektif.	126
Çizim 2.33 5 No.lu Mihri Hatun evi, başoda, sedir perspektif.....	127
Çizim 2.34 7 no.lu Hazeranlar Konağı, başoda, sedir perspektif.	127
Çizim 2.35 11 no.lu “İlk Pansiyon Konağı”, başoda, sedir perspektif.	127
Çizim 2.36 9 no.lu konut. 1.kat: f, g, h dolapları, 2. kat: a, b, c, d, e dolapları.	129

Çizim 2.37 8 no.lu yapı Mısırlılar Konağı, harem bölümü, 2. kat oda; dolap, mumluk ve kapı görünüş ve kesit çizimi.	130
Çizim 2.38 9 no.lu konut, 1. kat: k ve m. 2. kat: ı ve j ocakları ve şerbetlikleri.....	130
Çizim 2.39 Darendeliler evi, başoda girişi, üç kot seviyeli seki ve sedirlere sahip örnek.....	135
Çizim 2.40 9 no.lu yapının soldan sırayla; bodrum, birinci ve ikinci kat tavan planları.....	136
Çizim 2.41 9 no.lu yapı, 2. katın odalarının tavan kesiti.	136
Çizim 2.42 Liste dışı Amasya evleri tavan örnekleri.	138
Çizim 2.43 7 no.lu örnek, Hazeranlar Konağı kapı a. ve kapı b.....	140
Çizim 2.44 9 no.lu Ayşe Cengiz konağının pencereleri.	143
Çizim 3.1 1 no.lu bodrum+ iki katlı yapının 1.kat, sol odasının değişimi.	148
Çizim 3.2 1 no.lu yapı, başoda.	150
Çizim 3.3 2 no.lu yapı kesit görünüşü.	152
Çizim 3.4 3 no.lu yapının restorasyondan sonra, ön cephe çizimi.	155
Çizim 3.5 7 no.lu Hazeranlar Konağı, harem bölümü aş odası.	168
Çizim 3.6 8 no.lu Mısırlılar Konağı, selamlık bölümü, zemin kat mutfak alanı.	168
Çizim 3.7 2 no.lu yapı radyatör yerleşimi.	170
Çizim 3.8 7 no.lu yapı, radyatör yerleşimi.	172
Çizim 3.9 3 no.lu yapı radyatör konumları.....	172
Çizim 3.10 Rüzgârın konut içindeki hareketi: (9 no.lu)454-62 ve (5 no.lu)454-16 ada parsel örnekleri üzerinden anlatım-dar programlı yapılar.....	177
Çizim 3.11 Rüzgârın konut içindeki hareketi: (8 no.lu)468-10 ve (7 no.lu)454-48 ada parsel örnekleri üzerinden anlatım-geniş programlı yapılar.	177

3D MODEL LİSTESİ

Sayfa

3D Model 1.1 Çin, yedi katlı Pagola gösterimi (Yang vd., 2019).	11
3D Model 1.2 "Yurt" adı verilen çadır temsili gösterimi.	25
3D Model 1.3 Temsili, çadır iç mekânı perspektif kesit görünüşü.....	25

GRAFİK LİSTESİ

Sayfa

Grafik 2.1 1900 - 2022 deprem kataloğu($M \geq 4.0$), 2022 (Ur12).	92
---	----

TABLO LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1.1 Türk evi plan tipleri şablonları.....	15
Tablo 1.2 Konut içinde üretim alanları; a, b ve c gösterimleri.....	31
Tablo 1.3 Miri Hatun konağında depo bölümü.....	33
Tablo 1.4 Türk evi plan tipolojisi: sofa, oda ve eyvan yerleşimi (Eldem S. H., 1968).	37
Tablo 2.1 Amasya’da 1850-1950 yılları arasındaki döneme ait geleneksel sivil mimari örnekleri.....	71
Tablo 2.2 No.7, Hazeranlar Konağı, Müze ev.....	79
Tablo 2.3 8 No.lu yapı. Üstte: 20.yy.da avludan selamlık bölümü görünüşü. Alta: 20.yy.da avludan harem bölümü görünüşü.	82
Tablo 2.4 No.11, Sarı Konak, Kurtoğlu Hanı, Koza Han.	86
Tablo 2.5 Çevresel faktörlerin alt başlıkları.	89
Tablo 2.6 Yapısal faktörlerin alt başlıkları.....	89
Tablo 2.7 Sosyal faktörlerin alt başlıkları.	89
Tablo 2.8 Hela kapısı süsleme örneği.....	101
Tablo 2.9 Kurtoğlu Hanı(Sarı Konak), 1988.....	112
Tablo 2.10 Hazeranlar Konağı, Müze Ev.....	113
Tablo 2.11 Geleneksel 12 Amasya konutu için tasarım ilkeleri uyum değerlendirmesi.	115
Tablo 2.12 No.1-no. 3 arası konutlar.....	117
Tablo 2.13 No.4-no. 6 arası konutlar (devamı).	118
Tablo 2.14 No.7-no.9 arası konutlar (devamı).	119
Tablo 2.15 No.10-no.12 arası konutlar (devamı).	120
Tablo 2.16 1 no.lu, 2 no.lu ve 3 no.lu konutların “eyvan” bölümleri gösterimi.	121
Tablo 2.17 6 no.lu, 7 no.lu, 8 no.lu ve 10 no.lu konutların “eyvan” bölümleri gösterimi (devamı).	121
Tablo 2.18 Mısırlılar konağı, eyvan alanı, ahşap koltuk kuşağı önünde sabit olmayan sedir kullanımı örneği.	125
Tablo 2.19 Amasya’da geleneksel gusülhane örneği.	131
Tablo 2.20 Amasya konutlarına ait, geçmişte gusülhane alanları.	132
Tablo 2.21 Amasya geleneksel konutlarında, günümüzde banyo alanları.	133
Tablo 2.22 Gümüşhacıköy, Darendeliler Konağı, abdestlik ve gusülhane, giriş kapısı ve tavan görünüşü.	134
Tablo 2.23 Faza Aksoy Konağının tavan detayları	137

Tablo 2.24 Emin Özkök evi tavan detayları.....	138
Tablo 2.25 4 no.lu yapı, harem bölümü, 1. kat, girişte sağdaki odanın kemerli kapısı ve odalar arası ek kapı.....	142
Tablo 2.26 Mısırlılar Konağı, başoda pencereleri.....	146
Tablo 3.1 1 no.lu 19.yy yapısının kat gösterim şablonları.....	149
Tablo 3.2 3 no.lu yapının “mutfak” alanının süreç içinde değişimi.....	156
Tablo 3.3 3No.lu yapı, merdiven ve çevresinin restorasyon öncesi kullanımı.....	157
Tablo 3.4 3 no.lu yapı, günümüz, cephe ve oda görünüşü.....	158
Tablo 3.5 4 No.lu yapı, selamlık bölümü, 1.kat, eklenen gusülhane(banyo: ıslak hacim kabini).....	161
Tablo 3.6 Konutlarım mevcut durumlarının analizi.....	164
Tablo 3.7 2 no.lu yapıda ısıtma sistemi.....	170
Tablo 3.8 7 no.lu konak, radyatörlerin görüntüleri.....	171
Tablo 4.1 Şehir merkezinde konuma göre nüfus değerleri.....	180
Tablo 4.2 Geleneksel Amasya evlerinin sürdürülebilirlik analizi.....	182
Tablo 4.3 Hazeranlar Konağı, bodrum kat ve ön bahçe.....	185
Tablo A.1 Süleyman Uğraş evi.....	194
Tablo A.2 Süleyman UĞRAŞ evi tablo-2.....	195
Tablo A.3 Kazanasmazlar Konağı, Yeşilay kurumu.....	196
Tablo A.4 Kazanasmazlar Konağı- Yeşilay kurumu tablo-2.....	197
Tablo A.5 Melekli Konak.....	198
Tablo A.6 Melekli Konak, tablo-2.....	199
Tablo A.7 Emin ÖZKÖK evi.....	200
Tablo A.8 Emin ÖZKÖK evi tablo-2.....	201
Tablo A.9 Emin ÖZKÖK evi tablo-3.....	202
Tablo A.10 Mihri Hatun Konağı, Saadettin SÜMBÜL evi.....	203
Tablo A.11 Mihri Hatun Konağı, Saadettin SÜMBÜL evi tablo-2.....	204
Tablo A.12 Mihri Hatun Konağı, Saadettin SÜMBÜL evi tablo-3.....	205
Tablo A.13 Mihri Hatun Konağı, Saadettin SÜMBÜL evi tablo-4.....	206
Tablo A.14 Şükrü Bey Konağı, Adem İRTEL evi.....	207
Tablo A.15 Şükrü Bey Konağı, Adem İRTEL evi tablo-2.....	208
Tablo A.16 Hazeranlar Konağı, müze ev.....	209
Tablo A.17 Hazeranlar Konağı, müze ev tablo-2.....	210
Tablo A.18 Hazeranlar Konağı, müze ev tablo-3.....	211
Tablo A.19 Hazeranlar Konağı, müze ev tablo-4.....	212
Tablo A.20 Grand Pasha Hotel, Mısırlı Konağı.....	213
Tablo A.21 Grand Pasha Hotel, Mısırlı Konağı tablo-2.....	214
Tablo A.22 Grand Pasha Hotel, Mısırlı Konağı tablo-3.....	215
Tablo A.23 Cafe ON Restoran, Ayşe CENGİZ Konağı.....	216
Tablo A.24 Cafe ON Restoran, Ayşe CENGİZ Konağı tablo-2.....	217
Tablo A.25 İlk Pansiyon Konağı.....	218
Tablo A.26 Sarı Konak, Koza Han.....	219
Tablo A.27 Kadife Hanım Konağı.....	220

KISALTMALAR

a.e.	Aynı eser/yer
a.g.e.	Adı geçen eser
b.a.	Eserin bütününe atıf
bkz.	Bakınız
bkz.: aş.	Eserin kendi içinde aşağıya atıf
C.	Cilt
çev.	Çeviren
ed. veya haz.	Editör/yayına hazırlayan
k.g.	Karşı görüş
karş.	Karşılaştırınız
M.Ö.	Milattan Önce
M.S.	Milattan Sonra
Rev.	Revizyon
s.	Sayfa/sayfalar
t.y.	Basım tarihi yok
vb.	ve benzeri
v.d.	Çok yazarlı eserlerde ilk yazardan sonrakiler
v.y.	Basım yeri yok
y.k.ş.	Yaklaşık
yy	Yüzyıl

GİRİŞ

Geleneksel mimari yapıların korunması kültürel ve tarihi değerlerin sürdürülmesinde izlenmesi gereken bir yöntemdir. Toplumsal değerler, dini olgular, kültürel birikimler ve hayata dair işlevsel veriler özel mekânlar olan konutlarda tarih boyunca kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Toplumda Ev'in yeri kültürlere göre değişse de Türklerde yurt ve aileyi temsil etmektedir. Toplumun şekillendirdiği ortak mimari dil Anadolu'da gelenek olarak benimsenmiştir. Mimari dilin gelenekselleşmesi, doğaya ve sosyal çevreye karşı uyumlu alanlara ve sistemlere sahip olunması sayesinde.

Sürdürülebilir geleneksel konut tipi ve bu tipi oluşturan yapı unsurlarının incelenmesi; evlerin inşa edildiği bölgenin yöresel yapı malzemesini, iklimsel özelliklerini, ekonomik ve kültürel yapısını incelemeyi gerektirmektedir. Ayrıca tarihi süreç içinde beğenileri, ihtiyaçları, aile yapısını, eylemleri ve fonksiyonların değişiminin sonucu mekânların ve mekânlar arası organizasyonun farklılaşması değerlendirilerek, bu yöntemle 21.yy Amasya geleneksel yapıları için süreç analizi ortaya konmaktadır.

Çalışma alanı olarak seçilen Amasya ili geçmişini ve değerlerini tarihi dokusu sayesinde günümüze taşımaktadır. Bu şehirde özellikle belirlenmiş 1850-1950 yılları arasında inşa edilmiş geleneksel evlerin, 21.yy.a kadar ki süreç içinde gerçekleşen değişiminin mekân organizasyonunu etkilediği gözlenmektedir. Bu nedenle çalışmanın amacı, mekân organizasyonundaki bu değişimleri saptamaktır.

Şehrin tarihi mimari dokusunun sayıca çoğunluğu konutlardan (konak, yalı, saray vb.) oluşmaktadır. Özellikle çalışmada adı saray olarak anılan yapıların kalıntıları günümüzde mevcut değildir. Amasya konutları farklı kültürlerin etkisi ile çeşitli mimari yapı özelliklerine sahiptir. Tarihi Amasya evleri son dönem Osmanlı-konut mimarisinin örnekleridir. Osmanlı Devleti döneminin sonları, 20.yy.ın ilk 20

yılında Anadolu'daki halk; azınlıklar ve Müslümanlardan oluşmaktadır. Yerli halkın din etkisinde ibadet ediş yöntemi ve gereklilikleri farklıdır. Kültürel etkileşim ile ortak plan tipine sadık kalınmaktadır. Ailelerin inanış ve ihtiyaçları doğrultusunda Türk evinde mekânların organizasyonları çeşitlenmiştir. Anadolu'daki birçok il, kentleşme adı altında şehir sınırlarını merkezden dışa doğru genişletmiştir. Kentleşmeye rağmen olası müdahalelere karşı özenle korunan tarihi yapıların sayıca azlığı tüm ülke için aynı durumdadır. Amasya gibi küçük nüfuslu bir ilde zaten sayılı olan yapıların yangın gibi fiziksel nedenlerle yitirilmesi daha büyük bir kayıp olarak görülmektedir.

Konu ile ilgili yapılan araştırma ve incelemeler sonucunda; Türk evi hakkında bulunan tüm verilere rağmen "Amasya evlerinin mekân organizasyonlarının tarihi süreç içerisinde değişimlerini" içeren güncel bir akademik çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu konuda Muzaffer Doğanbaş'ın, "Amasya Evleri" isimli kitabı (1996)¹; konuyla alakalı verileri, yapıları gezerek çektiği fotoğrafları ve müze arşivindeki teknik çizimleri ile çalışma için kayda değer nitelikte verileri sağlamaktadır.

Tezin içeriği geçmişten günümüze tarih sıralamasında Amasya Evlerinin değişim süreçlerini incelemek, mekân organizasyonlarında meydana gelen farklılıkları, mekânlar arası ilişkileri belirlemek ve ortaya koymaktır. Bu nedenle belirtilen tarihler arasında yapılmış evlerin arasından seçilen on iki ev tezin ana materyallerini oluşturmuştur.

Çalışmanın kapsamı ve sınırları: Bu çalışmada sürdürülebilir yerel mimari örneği olan geleneksel Osmanlı dönemi Türk evlerinin Amasya'da inşa edilmiş örnek konutları incelenmektedir. Çalışma içinde geleneksel konut mimarisinin oluşumu, ilk yerleşimler, bu oluşumu etkileyen faktörler ve plan sistemleri, süreç içinde yaşanan değişimler, müdahaleler, işlevlerin değişimi ve konutun sürdürülebilirliği ele alınmaktadır. İncelenen evler üzerinden açıklanan başlıklar çalışma alanı olarak

¹ Muzaffer Doğanbaş, **Amasya Evleri**, yay. haz. Muzaffer Doğanbaş, çev. Dünya Dilleri Tercüme Bürosu, Amasya, Doğu Mat. Ve Tic. Ltd Şti., 1996, s. 8-15, s. 34-63.

belirlenen mahalleler dâhilindedir. Evlerin plan organizasyonu ve malzemeleri (duvar, döşeme, tavan) yapılan değişiklikler açısından incelenmiştir.

Tez konusu ile ilgili daha önce hazırlanmış arşiv verileri, tez, makale, kitap, dergi vb. tüm yayınlar ve sözlü kaynaklar bu çalışma için kaynak oluşturmaktadır.

Muzaffer Doğanbaş' ın yazdığı “Amasya Evleri” kitapçığı aracılığıyla (1996); eski basım yayınlara ulaşılmıştır. Bu yayınlardan en önemlisi Abdizade Hüseyin Hüsameddin Yasar' ın (1955) “Amasya Tarihi” isimli orijinal eseri 2022 tarihinde düzenlenmiş, 1. Basımı yayınlanmış ve çalışmada kaynak olarak kullanılmıştır (Yasar, 2022).²

Ahmet Yüce' nin yazdığı “Hazeranlar Konağı” kitapçığı (2001) ile arşiv kayıtları, 1984 yılında Sedat Hakkı Eldem' in yazdığı “Osmanlı Dönemi Türk Evi I” kitabı ve kaynakçada yer alan diğer kaynaklar incelenerek literatür çalışması yapılmıştır.

M. Doğan Saracoğlu' nun yazdığı “O Zamanlar Amasya” kitabında (2022), yazarın doğum tarihi 1947'den günümüze kadar sahip olduğu anıları aracılığıyla Amasya'nın kültür anlatımını yapmıştır. Kitap içeriğinde üretime dair bölümler, çalışmaya katkı sağlamıştır.³

İlke Planlama Şirketi tarafından, Amasya 1. Derece Arkeolojik ve Doğal Sit Alanı Koruma Amaçlı İmar Planı hazırlanmıştır. Bu çalışmayla şehir merkezinde yer alan Hatuniye, Sofular, Helkıs, Beyazıtpaşa isimli Mahalleler koruma altına alınmış ve sit alanı ilan edilmiştir. Bu mahalleler, Amasya'nın geleneksel karakterini yansıtmaları nedeni ile diğer mahalli alanların ise 1980 sonrası gelişen konut alanları oldukları için seçilmişlerdir. Bunların dışında, yapıldıkları dönemin özelliklerini yansıtan konutlar da farklı bölgelerde olmalarına karşın inceleme alanına dâhil edilmiştir. Hatuniye Mahallesi, (Hazeran Sokak) 114. Sokak evlerinin birleştirilmiş

² Abdizade Hüseyin Hüsameddin Yasar, **Amasya Tarihi**, yay.haz. Mehmet Arslan, çev. Songül Keçeci Kurt, Recep Orhan Özel, Metin Hakverdiioğlu, 3c., 1, Amasya Belediyesi Kültür Yayınları, 2022, C:I, 2022, s.61-198.

³ Mehmet Doğan Saraçoğlu, **O Zamanlar Amasya**, Amasya, Matbaa 76, 2022, s.175-203.

parsellerinin rölöveleri edinilmiş ve birçok yapının Restorasyon Projesi bulunmuştur. Merkez ilçede halen rölövesi alınmamış yapılar bulunmaktadır.

Çalışma alanında belirlenen konutların Samsun Kültür ve Turizm Koruma Kurulu'nda ve Amasya Belediyesi İmar İşleri'nden plan çizimleri, rölöveleri ve iç mekân fotoğrafları seçilerek Sedat Hakkı Eldem' in çalışması içinde yer alan 1954 yılında çizilen konutların mekân farklılıkları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda fotoğrafları çekilen konutların yerleşim düzenleri ve donanımları ile eski kullanıcının ve yeni kullanım şeklinin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel düzeyleri karşılaştırılmaya çalışılmıştır.

Kayıtlarda yer alan 16.yy.dan 21.yy.a kadar geçen süreçte 1850-1950 yılları arasında yapılan tescilli yapıların Amasya'da yer alan özel mimari ofislerin rölöve, restorasyon ve restitüsyon proje paftalarından fotoğrafları çekilerek mevcut literatürün analizi yapılmıştır. İncelenen konutlarda cephe ve iç mekânlardan fotoğraflar çekilmiş, yerinde kontrol edilerek değişiklikler tespit edilmiştir. Kullanıcıların eşya ve mobilya tercihleri ayrıca konut dönüştürme yöntemlerinin sebepleri röportajlar ile tespit edilmeye çalışılmıştır. Yıpranmış veya yok olmuş geleneksel konutların yapıldıkları tarihi gösteren eski eserlerin az olması veya olmaması, ilk sahiplerin göç etmiş veya vefat etmiş olmaları her yapı için yazılı ve sözlü kaynakların bulunamamasına neden olmuştur. Amasya geleneksel konutların bazılarının net yapım tarihleri, ilk formları hakkında bilgiler bulunmamaktadır. Şimdiki kullanıcıların yapı hakkında verdikleri bilgiler doğruluk ve güvenilirlik açısından belirsizdir. Çalışma kapsamında yaşanan en önemli sorun, Amasya geleneksel konut mimarisi örneklerinin her birinin geçmişi hakkında yeteri kadar bilimsel veri olmamasıdır. Bağlantı kurulabilen, eski evlerin sahibi olan Amasya yerlileri ile görüşülerek konutlar ve yaşantıları hakkında bilgiler edinilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın birinci bölümünde, öncelikle Türk evinin tarihi süreçte yakın kültürlerle olan etkileşimi irdelenmiştir. Bu bağlamda geleneksel yapıların oluşum süreci, tarihsel gelişim aşamaları incelenmiş, ilk konut yerleşimlerine örnek olarak Anadolu'ya komşu uygarlıklara ait ilk yerleşim konut sistemleri belirlenmiş, bu konutlar ile geleneksel Türk evi örneğinin karşılaştırması yapılmıştır. Geleneksel Türk

konut mimarisinin tarihi geçmişten günümüze sıralanmıştır. Oluşumlarını etkileyen faktörler ve plan sistemleri üzerinde durulmuştur. Bölümün sonunda iç mimari elemanlar alt başlıklarda incelenmiş ve Amasya evlerinden örnekler ile açıklanmıştır.

İkinci bölümde, Amasya'nın yerleşim tarihi ve tarihteki yeri irdelenmiştir. Bu süreçte konutların oluşum, gelişim ve değişim süreçleri açıklanmıştır. Eski kaynaklardan konutlar hakkında bahsi geçen yapılar tarif edilmiştir. Amasya evleri, bu evlerin oluşmalarını etkileyen faktörler ve plan sistemleri üzerinde durulmuştur. Özel olarak incelenen yapıların yapılış dönemleri ve isimleri açıklanmıştır. Bu örnek yapıların envanterleri çıkarılmıştır. Bölümün sonunda iç mimari elemanlar alt başlıklarda incelenmiş ve Amasya evlerinden örnekler ile açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde, değişim sürecine odaklanılmıştır. Konut örneği özelinde yapısal ve işlev değişimlerinin teknoloji ve sosyal ihtiyaçlardan nasıl etkilendiği irdelenmiştir. İncelenen örnekler üzerinde topluma atfedilen değerler, donatı özellikleri ve günümüz mimarisinin geleneksel evlerimizden örnek alması gereken özellikleri sınıflandırılmıştır.

Dördüncü bölümde, öncelikle sürdürülebilirlik kavramı tanımlanmış, ardından geleneksel evlerin sürdürülebilirlik kapsamında değerlendirilmesi yapılmıştır. İncelenen konutların sürdürülebilirlik ilkeleri ile yapılan değerlendirmesinin örnekleriyle açıklaması ve yapılar arasında uygulama karşılaştırılması yapılmıştır. Yapı elemanlarında sürdürülebilir elemanların amaçları açıklanmıştır. Yapıların iyi-kötü özelliklere değinilmiştir.

Araştırmanın sonuç bölümünde, elde edilen verilerin sonuçları bir araya getirilmiş, çalışma içindeki değerlendirme ve yorumlar hatırlatılmış ve genel olarak geleneksel yerel mimarinin Amasya'da ki önemine değinilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GELENEKSEL TÜRK KONUT MİMARİSİ

Yerleşik hayata geçmiş toplumlardan itibaren geleneksel mimari özel bir yere sahiptir. Her toplumun kendisi ve bölgesine ait özelliklerini yansıtan ve tanıtıcı bir ürün olarak kabul edilir. Yerel mimari dikkat çekici görünmez ama ilgi çekici ve güzeldir. Ayrıca döneminin ihtiyaçları için düzenli ve faydacıdır. Çağdaş yaşamın etkisindeki gelişimleriyle; konak, yalı ve saray yapıları toplumun yaşadığı yerel mimariye zengin içerikleriyle renk katmıştır. Dünya üzerinde insan yerleşiminin özünü oluşturan gelenekler yapıları yaşatmak insanlık mirasını yaşatmaktır. Toplum kültürünün tanıtırken yapının bulunduğu bölge ile ilişkisini ve dünya kültürlerine göre özgün değerlerin çeşitliliğini göstermektedir.

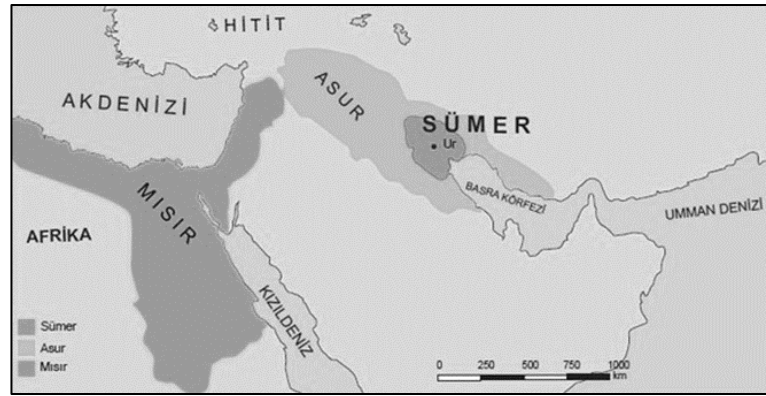
Geleneksel yapı, toplumların barınmak için kullandıkları doğal ve geleneksel yöntemdir. Bu sosyal ve çevresel kısıtlamalara bağlı olarak değişen ve sürekli uyarlanan bir süreçtir (Url17, 1999).

Geleneksel ev mimarisinin gelişim olgusu, bireyden aileyi ve oradan da toplumu şekillendirmektedir. Bu gelişim olgusu özelden genele doğru; oda, ev, sokak, mahalle şeklindedir. Bu ev dokusu içerisinde kimlikler, gelenekler, inançlar ve kültürler benzerlerinden ayrılarak kendilerini özgürce ifade edilebilmişlerdir. Bu kimlik dokusu için yakın çevremizdeki toplumların ilk yerleşimlerine bakabiliriz. İncelendiğinde farkediliyor ki; birbiriyle etkileşimde olan kültürler aslında birçok ortak özelliğe sahiptir.

Bu amaçla Anadolu'ya yakın komşularımız; Sümer, Mısır, İran ve Çin uygarlıklarının ilk yerleşimlerinden ve geleneksel Türk evlerinden örnek yapı planları belirlenmiştir. Bu bilgiler üzerinden bizim yaşam alanımızın özelliklerinin nasıl bir oluşum geçmişi olduğu anlaşılması amaçlanmaktadır. Birinci bölüm bu benzerlikleri

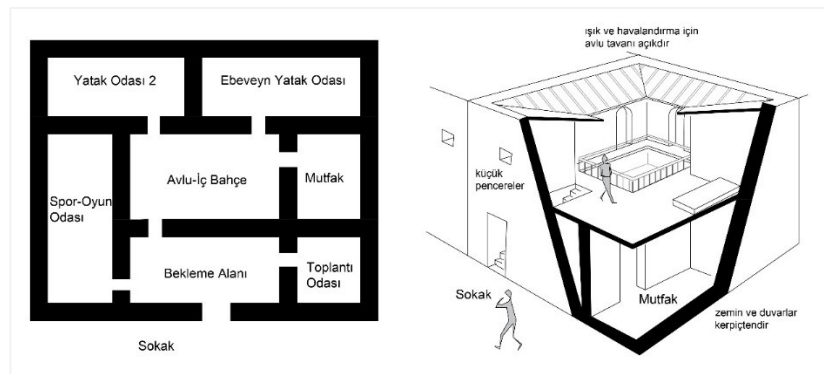
göstererek ve 1. başlık olan “geleneksel Türk evleri” nin dünyada ki yeri belirlenerek ilerlemektedir.

Bireylerin doğal ilişkilerini mümkün kılan evler fonksiyonel özelliklerinden dolayı, toplumun tarihsel gelişiminde çeşitli görevler yüklenmiş, ilkçağlardan bu yana gerek örüntüsü gerekse içten dışa planlanması ile içinde yaşayan kullanıcının yaşam şeklini yansıtmış, barındığı toplumsal birimin yaşam biçiminin mekânsal özelliklerine yansımaya bir araç olmuştur (Somer-Umur 1978; Ünlü 1987).

Harita 1.1. Sümer, Asur(günümüzde İran) ve Mısır uygarlıklarının konumu (Url6, 2018).⁴

Sümerler, M.Ö. 4000-2000 yılları arasında ilk yerleşik hayata geçmiş, Irak'ın güneyinde (Güney Mezopotamya) yaşamış uygarlıktır.

Çizim 1.1 M.Ö. 3000, Sümerlere ait ev planı ve perspektifi.⁵

⁴ İrfan Kaygısız, Mezopotamya Uygarlıkları 1: Sümerler, (çevrimiçi) İrfan Kaygısız Tarih Öğretmeni, 01.09.2022.

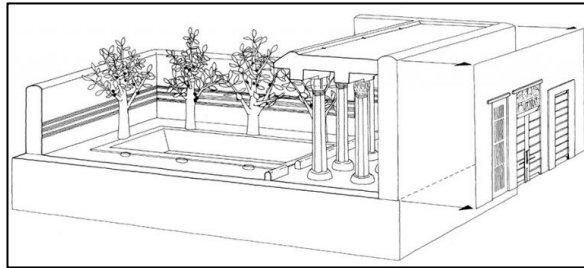
⁵ Kaynak içeriğine göre çizim: Sümeyye Tuğçe ASAN

(Çizim 1.1) Yazı, dil, tıp, astronomi, matematik gibi pozitif öğretilerin yanı sıra din, fal, büyü ve mitoloji gibi alanlarda da diğer medeniyetlere örnek olmuşlardır. Sümerlerin çanak, çömlek, kazan, ekmek pişirme tandırları gibi birçok araç ve gereci yapmışlardır. Bununla birlikte Sümerler sert ve güçlü madenleri de işlemiş oldukça gelişmiş bir yapı tekniği kullanarak taş, kerpiç ve tuğlalar kullanarak iki ve üç katlı evler inşa etmişlerdir (Url6, 2018).

Sümerlerin kalıntılarından oluşturulan modellere göre plan ve perspektif çizimler oluşturulmuştur. Bu çizimlerde anlaşılmaktadır ki; plan örüntüsü, avlu kullanımı, avlu tavanı açıklığı ve inşa malzemesi kullanımı gibi bir çok benzerlikler Türk evi örneklerinde karşımıza çıkan özelliklerdir. Odaların birbirine ilişkisinin tanıdık ve işlevsel olduğu görülmektedir.

(Resim 1.1) Eski Mısır, Antik Çağ'da (M.Ö. 3150-31) Kuzeydoğu Afrika'da Nil Nehri çevresinde yaşamış bir uygarlıktır. Eski Mısırlılar, basit ama etkili aletler ve ölçüm araçlarıyla çalışan usta inşaatçılardı. Mimarları, büyük taş yapıları kesin doğru bir biçimde inşa edebiliyorlardı (Url4, 1990, s. 94-7).

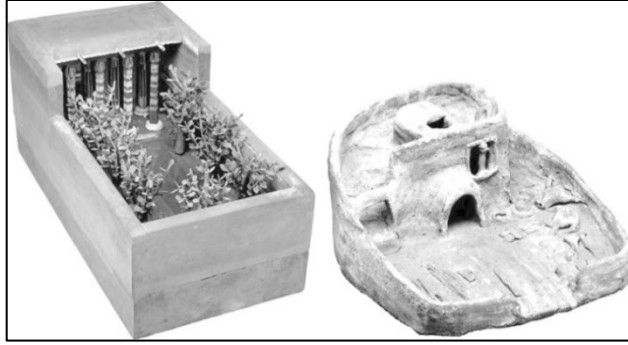
(Resim 1.2) Alt ve orta sınıf Mısırlıların oturdukları konutlar kerpiç ve ahşap gibi dayanıksız malzemelerden inşa edildiği için günümüze ulaşamamıştır. Varlıklı sınıfların donatı ve yapı metaryalleri detaylandırılmış yapılarıdır. Günümüze ulaşan Malkata ve Amarna'daki gibi birkaç kraliyet sarayı, zengin bezemeli duvarları ve havuzlar, insan, kuş tanrı ve tanrıça motifleri, geometrik desenleriyle dikkati çekmektedir. **A.g.e.**

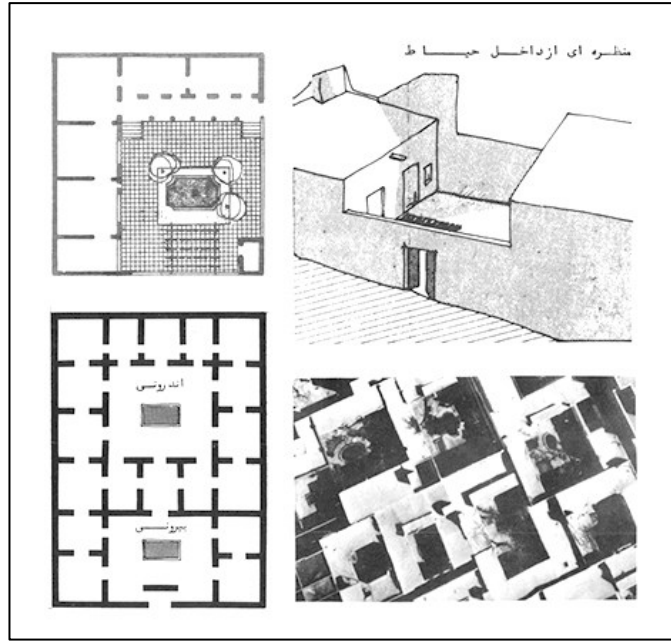
Resim 1.1 Mısır, orta sınıfına ait⁶ villa ve bahçenin kesit çizimi (Url12, 2022).⁷

⁶ Bahçeye vurgu yapmak için evin sıkıştırıldığı görülmektedir. **Meketre**'nin mezarından bir villadır.

⁷ **Oxford Üniversitesi Yayınları**, (çevrimiçi) Brewminate: A Bold Blend of News and Ideas, 02.11.2022.

Resim 1.2 Solda,⁸ Mısır orta krallık, **Kahun** evlerinin maketi. Sağda,⁹ arkeolojik kazılarda bulunamayan yerli halka ait evlerin maketi.¹⁰

Resim 1.3 İran'da iki tipik geleneksel ev.¹¹

(Resim 1.3) İran platosu boyunca M.Ö. 4000 yıllarının bulunmuş tarih öncesi kalıntılar, Mezopotamya uygarlıklarının yerleşimlerinde de eski kültür ve yerleşim bölgesinin antik uygarlıklarına ait işaretlerdir (Ur19, 2006).

⁸ Sol: Metropolitan Sanat Müzesi, New York/Art Resource/Scala, Floransa.

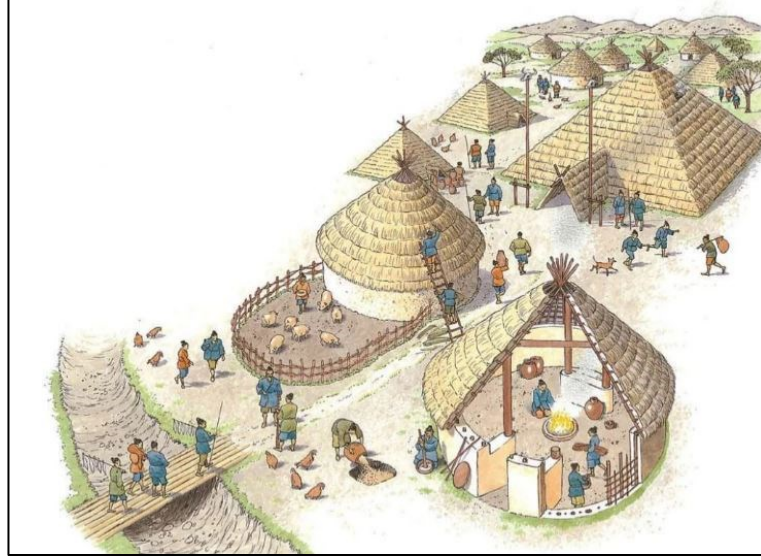
⁹ Sağ: British Museum, Londra

¹⁰ Steven Snape'in "**The Complete Cities of Ancient Egypt**" adlı kitabından, (Thames & Hudson, 09.16.2014), Erenow tarafından yayımlandı, herkese açık erişim. **Oxford Üniversitesi Yayınları**, (çevrimiçi) Brewminate: A Bold Blend of News and Ideas, 02.11.2022.

¹¹ **Tahran'ın Kapsamlı Planı: İnceleme ve Değerlendirme**. Tahran: Planlama ve Finans Kurumu, 1970, 3.01-3.06, (çevrimiçi) Oriental Institute.Uchicago, 01.09.2022.

İran evlerinde avlu, oda dizilimi, parsel giriş kapısı ile evin bağlatısı gibi özelliklerin de Türk evlerine olan benzerlikleri bulunmaktadır.

Çin Devleti'nin kurulmasından önce ilk yerleşim bölgesi Sarı nehir civarındır. M.Ö. 2500 yıllarında geç neolitik çağın gelişimi ile en eski şehir M.Ö. 2000'lerde Erlitou ismiyle kurulmuştur (Henry, 2005).

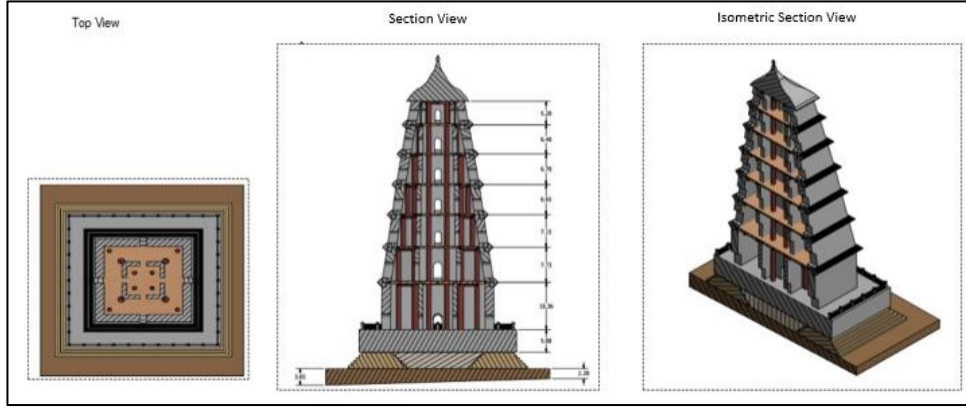
Resim 1.4 Antik Çin, halk yerleşimi gösterimi (Url8, 2022).¹²

Çin halkına ait (Resim 1.4)'teki türden bir yerleşim, geleneksel Türk çadırı ve obasına benzemektedir. Yerel malzemelerin kullanıldığı benzer plan tipolojisi dikkat çekmektedir.

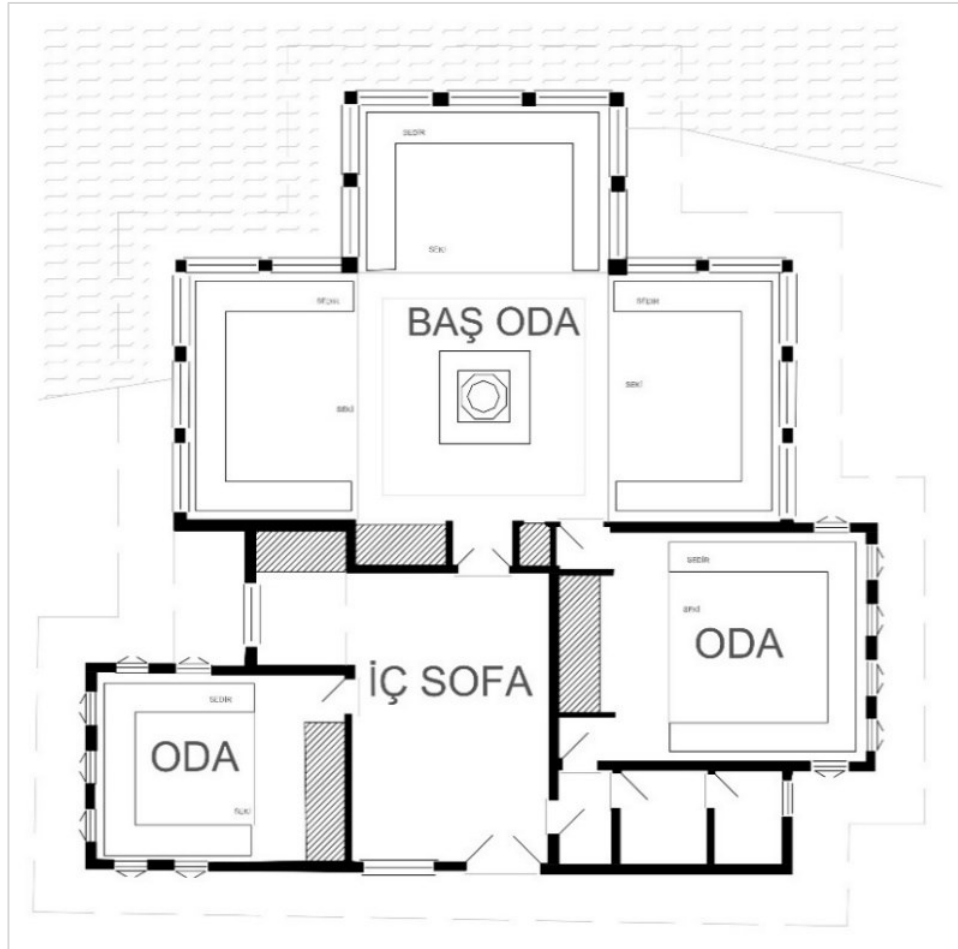
(3D Model 1.1) Çin mimarisinin eserlerine örnek olarak günümüze ulaşan eserlerden biri, birçok hanedan gelip geçtikten sonra günümüzde yedi katlı formu ile kullanımına devam edilen, 652 yılına ait Tang Hanedanlığı'nın Dev Vahşi Kaz Pagodası'dır (Url10, 2022).

Bu yapının konut kullanımı ile ortak bir özelliği yoktur ancak, biliyoruz ki temelde konut gibi çoğu taşınmaz mimari eserin plan şeması benzer kurallara tabiidir. O dönemde ahşap malzeme içerikli karesel plana sahip bu yapının tüm uygarlıkların yapı sistemini etkilediği varsayılabilir.

¹² Zhou Dynasty, **Ancient China Huang He Civilizations**, (çevrimiçi) Slideshare, 01.09.2022.

3D Model 1.1 Çin, yedi katlı Pagola gösterimi (Yang vd., 2019).¹³

Çizim 1.2 Amcazade Hüseyin Paşa yalısı plan çizimi.¹⁴

¹³ **Fei Yang**, (2019), Educational Uses of an Intelligent System to Teach Construction Processes – A Case Study of the Giant Wild Goose Pagoda, şekil 13, sayfa 13. Erişim tarihi: 01.09.2022.

¹⁴ Çizim: Sümeyye Tuğçe ASAN

Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı, günümüze ulaşan en eski Türk evi örneklerdendir. Bu yapı, İstanbul/Boğaziçi'nde, Anadoluhisarı'nda 1699 yılında yapılmıştır. Onarımlar sonucu hala ayakta olan, 300 yaşındaki en eski konut yapımlarından biridir.

Türk evi ilk olarak Anadolu'da kendini bulmuş, en azından (M.Ö. 1900-1200) Hititlere dayandırılan ve bugün bile sürdürülen yapı tekniği ile gelişerek geleneksel dokuyu oluşturmuştur. Bu yerleşimlerdeki evler, arkeolojinin yardımıyla uygarlıkların tarihi gelişimi bakımından da önemli bilgiler sunmakla beraber, kalıcı eserler sayesinde anlıyoruz ki, insanların sosyal, kültürel ve ekonomik yaşantıları hakkında simgesel bir belge özelliği taşımaktadırlar. İnsanların yerleşim alanları ve kurdukları aile için inşa ettikleri eserler sayesinde varlıklarından haberdar olunmaktadır.

Geleneksel yapıların geneli söz konusu olduğunda, Venedik Tüzüğü'nde belirlenen ilkelere ek olarak ICOMOS'un Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü'nde geleneksel yapının tanımını ve açıklamasını yaptıktan sonra genel ilkelerini listelemişlerdir(Url5, 1999, s.1).

Bunlar;

1. Geleneksel yapılar,

- i- Toplumca paylaşılan bir yapı geleneği,
- ii- Çevreye uygun yöresel veya bölgesel bir kimlik,
- iii- Üslup, biçim ve görünüş tutarlılığı, veya geleneksel yapı türlerine bağlılık,
- iv- Anonim olarak aktarılan geleneksel tasarım ve yapı ustalığı,
- v- İşlevsel, sosyal ve çevresel kısıtlamalara etkin olarak cevap verebilme,
- vi- Geleneksel yapım sistemlerinin ve zanaatlarının etkin uygulaması, gibi ayırt edici özellikleriyle tanınırlar.

2. Geleneksel mimarinin takdir edilmesi ve başarıyla korunması toplumun buna katılımı, desteği, sürekli bakımı ve kullanımına bağlıdır.

3. Hükümetler ve yetkili kuruluşlar bütün toplumların yaşayan geleneklerini sürdürme ve bunları mevcut yasal, yönetsel ve maddi olanaklarla koruyarak gelecek kuşaklara aktarma haklarını tanımalıdır (Ur117, 1999).

Geleneksel yapıları ilkeleri ile açıklamak önemlidir. Üçüncü maddede geleneklerin sürdürülmesi ve desteklenerek gelecek kuşaklara aktarılmasına değinilmiştir. Tüzük ilkelerinin devamında değişimin desteklenmesi, en eski formuna takılmayıp dönemseller değışimlerin kabul edilmesi gerektiğine değinilmiştir. Bu durumda süreci incelemek ve her dönem ayrı değeri taşıyan yapıların gelişimini kabul etmek gerekmektedir.

Sedat Hakkı Eldem(1984), Türk Evin'i ilk olarak "Anadolu'da kendisine has karakterini bulmuş ve buradan zaman ile inkişaf ederek ve muhtelif dış tesirleri benimseyerek Osmanlı fütuhatını takiben Avrupa'nın muhtelif yerlerinde kökleşmiştir" der ve Anadolu'nun doğu ve güney sınırlarını İran, Mısır, Suriye ve Arap evi plan tipi ile Tür evi plan tiplerinin birbirinden kesin bir dille ayrıldığını belirtmiştir.

Eldem "Türk Evi Plan Tipleri"(1968) adlı kitabında, "birbirinden yüzlerce kilometre mesafede ve çok farklı şartlar altında inşa edilmiş evlerde bile, planın ana hatları bakımından daima aynı olduğu göze çarpar" diyerek Türk Evi'nin iklim, coğrafya ve kültür değışimine rağmen farklı örneklerini birbirine bağlayan başlıca unsurun plan olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Türk evi, Osmanlı İmparatorluğu'nun işgal ettiği sınırlar içinde, eski deyiimiyle Rumeli ve Anadolu mıntıklarında yerleşmiş ve 500 sene kadar tutunmuş, kendi vasıflarıyla tebarüz etmiş bir ev tipidir (Eldem S. H., 1968, s. 11).

Türk ırkını veya Osmanlı kültürünü kabullenen kavimlerin yerleştikleri veya oturdukları bu yerlerde, Türk evi, 15 ve 16.yy.dan itibaren mevcut diğer tiplerin yerine kaim olmuştur.¹⁵ Yıllar içinde Osmanlı kültürünün de etkisi altında kalan yerleşimler bir çok farklılığa rağmen ortak niteliklere sahiptirler. Yani bölgelerin kendi iklim ve coğrafi özellikleri ayrıca farklı kültür olgularına rağmen yapı sisteminin mekân oluşumu değışmemektedir.

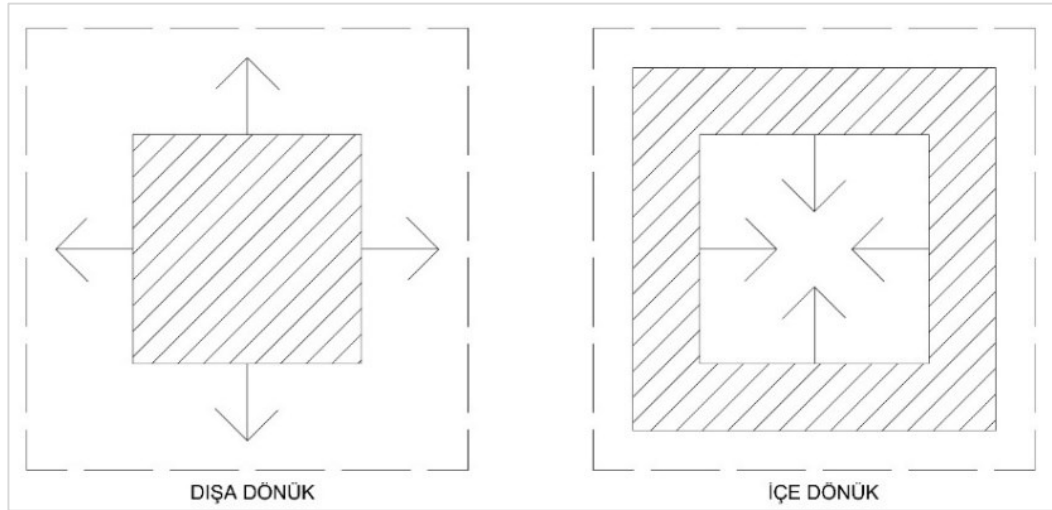
¹⁵ Eldem, Türk Evi Plan Tipleri, s.11.

19. yy.a kadar Türk evinin yayılımı Yakın Doğu ve Doğu Avrupa'da kullanımı devam etmiştir. Ancak 20.yy.da Türk evi önceleri gerilemeye ve sonra yok olmaya başlamıştır.¹⁶

Türk Evi'nin uygulanmasında bazı tasarım ilkeleri mevcuttur. Bu ilkeleri başlıklar altında toplayan Cengiz Bektaş (2019), geleneksel konutların tasarlanmasında kullanıcının isteklerini ve memnuniyeti hakkında ve yapının çevreye uyum sağlaması hakkında ilk verileri sunmuştur (s. 33-42).

1.1. GELENEKSEL TÜRK KONUT MİMARİSİNİN OLUŞUM SÜRECİ

Türk evi beş yüzyıl boyunca gelişmeler yaşamıştır. Yerel malzeme kullanımı ve iklim etkilerine uyum uygulamaları Türk evinin farklılıklarının nedenleridir. Türk evi, tipinin kendine has özelliklerini planlarından almaktadır. Plan tipleri, yapının mimari özelliğini yansıtan; ailenin sosyal yapısı, iklimsel veriler, sosyal statü, aile bireylerinin uğraşısını belirleyen üretim vb. faktörler sonucu oluşan yapısal farklılıklardır.

Çizim 1.3 Rapoport'a göre (1969), iki kültür bölgesine ait yerleşim.¹⁷

¹⁶ A.e.

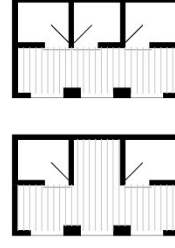
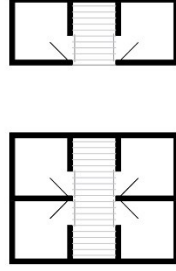
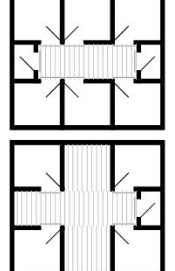
¹⁷ Çizim: Sümeyye Tuğçe ASAN

Plan oluşumunda yapıların içe dönük ve dışa dönük kullanımları bazı bölgelerin kültürlerin etkisinde farklılıklar göstermektedir. Rapoport yazısında (1969), batı kıyı şehirlerinde dışa dönük, Anadolu ve doğu Anadolu'da içe dönük plan yerleşimine rastlandığını söylemektedir.

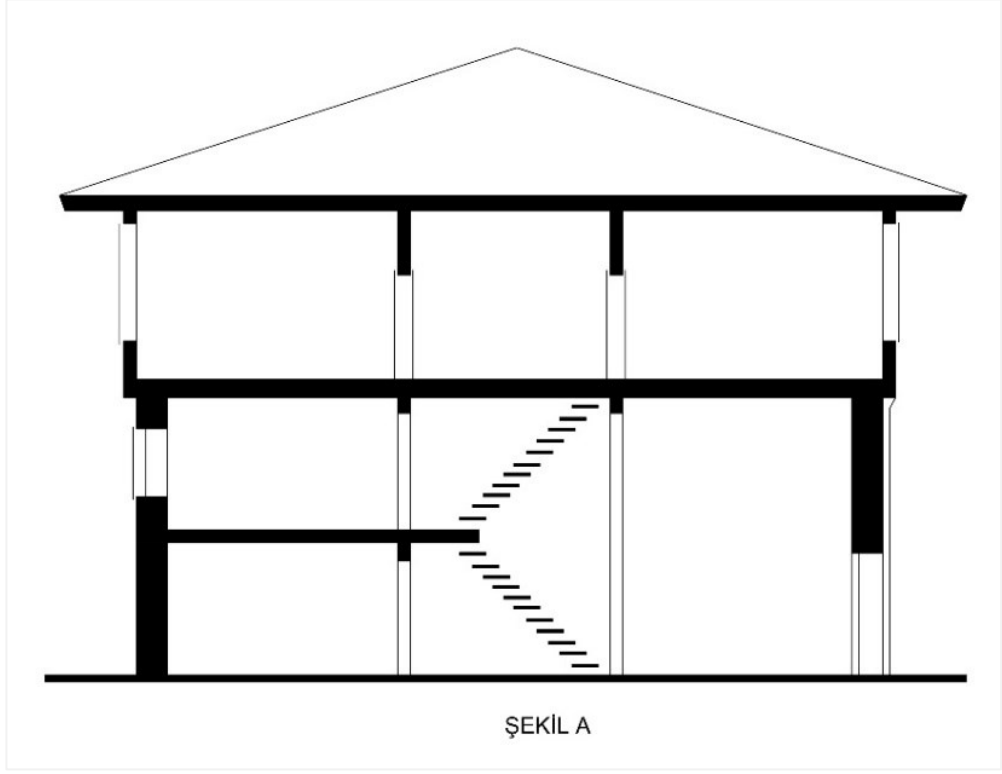
Yapıların yerel malzemeye ve iklim şartlarına uyum sağladığı süreç nedeniyle plan tipinde farklılıklar oluşmaktadır. Örneğin, Trabzon evlerinde yoğun yağışlar nedeniyle iç sofalı plan tipi tercih edilmektedir. Değişen plan tiplerine rağmen Eldem'in (1968), "bazı karakteristikler vardır ki, bunlar şaşmadan her yerde karşımıza çıkarlar" yorumu ile ortak bir plan elemanlarının odalar, sofalar ve müstemilatı, geçit ve merdivenlerin oluşturduğunu belirtmektedir.

Tarihte, sofanın şekline ve konumuna göre evin tipini oluşturan dört farklı plan tipi kullanılmıştır. Gelişim sırasına ve plandaki konumuna göre; sofasız plan tipi, dış sofalı plan tipi, iç sofalı plan tipi, orta sofalı plan tipi olarak isimlendirilmiştir.

Tablo 1.1 Türk evi plan tipleri şablonları.¹⁸

SOFASIZ PLAN TİPİ	DIŞ SOFALI PLAN TİPİ	İÇ SOFALI PLAN TİPİ	ORTA SOFALI PLAN TİPİ
			

¹⁸ Çizim: Sümeyye Tuğçe ASAN

Çizim 1.4 Sedat Hakkı Eldem'in Türk evi, kat gösterimi.¹⁹

Plandan sonraki adım Eldem'e göre "katlar" dır. Türk evinin özgün kullanımı, bodrum üstü tek kattır. Konutlarda ana kat tanımı vardır. Güneş ve rüzgâr alması yanında güvenli ve temiz olması için yaşanılacak ana katın zemin seviyesinden yukarda olması tercih edilir. Belirlenen plan tipine göre organize edilmiş kattır.

1.2. OLUŞUMU ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Dünya üstünde birbirinden farklı değer yargılarına, inanışlara, yaşam görüşlerine ve sembol sistemlerine sahip birçok insan grubu vardır. Bu insan gruplarının sıraladığımız özellikleri doğuştan itibaren öğrenilir ve daha sonra da kuşaklar boyu aktarılarak devam ettirilir. Dolayısıyla her grup içinde bu özellikler, kurallar ve alışkanlıklar sistemini oluşturur. Bu alışkanlıklar, kurallar, bina formunun

¹⁹ Çizim: Sümeyye Tuğçe ASAN

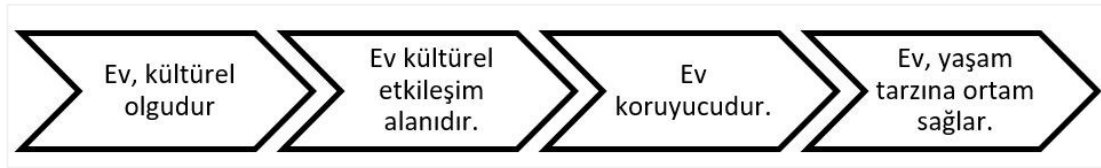
oluşmasının yanında amaçları etkiler ve yaşam stiline, hareket şeklini yenen yiyeceği dahi şekillendirir (Rapoport, 1977).

Şekil 1.1 Yaşam stili oluşumu süreci.²⁰

Yaşam stili; toplum kültürünü, kişisel değerleri ve hayat görüşünü kapsamaktadır. Ev kültürel bir olgudur. Günümüz Türkiye’inde yerleşimin çoğunluğu buna iyi örnek sunmasa da geleneksel yapı ilkelerinin amacının hatırlanması ve bu ilkelerin referans alınması gerekmektedir.

Ev formu ve organizasyonunun oluşumu ait olduğu kültürel çevre tarafından etkilenir. Sadece bir koruyuculuk sağlamak evin pasif bir fonksiyonudur. Onun pozitif amacı ise insanın yaşam tarzına en iyi uyan çevreyi yaratmaktır. Rapoport’un bu konu hakkındaki ana hipotezi şudur (1977): “Evin şekli basit olarak sadece fiziksel etkenlerin veya tek başına bir faktörün sonucu değildir. En geniş anlamda görülen sosyo-kültürel faktörler dizisinin tümünün bileşkesinden çıkar”

Şekil 1.2 Evin tanımları.²¹

Form; iklimsel koşullar, konstrüksiyon metotları, mevcut materyaller ve teknoloji etkisinde değişikliğe uğramaktadır.

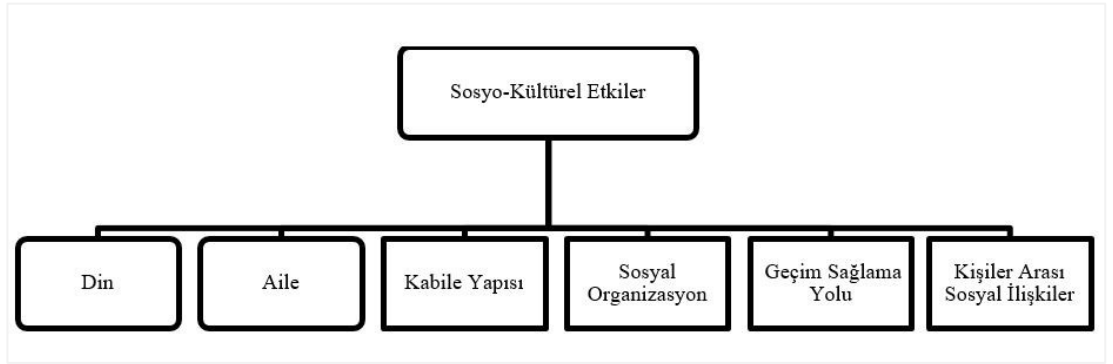
Rapoport (1977), sosyo-kültürel etkileri birinci, diğerlerini ise ikinci derecede etkenler olarak görmektedir. “Birçok sosyo-kültürel faktörler ki buna din, aile ve

²⁰ Şekil, yazı içeriğine göre Sümeyye Tuğçe ASAN tarafından oluşturulmuştur.

²¹ Şekil, yazı içeriğine göre Sümeyye Tuğçe ASAN tarafından oluşturulmuştur.

kabile yapısı dâhildir, sosyal organizasyon, geçim sağlama yolu, kişiler arası sosyal ilişkiler büyük ölçüde çevreye yansır” (Rapoport, 1977).

Aynı bölgede yer alan konutlarda rastlanan eş zamanlı çeşitlenmeler ancak kültürel değer ve sosyal kurallar farkıyla açıklanabilir. Maalesef yoruma oldukça açık bir konudur ancak son derece önemli olan öznel, davranışsal ve anlamsal durumların belirleyicileridir. Bu bağlamda kültür, başta üretim ve tüketim ilişkileri olmak üzere inanç, değer, norm, algı, örf ve adetlerin oluşturduğu bir birikimler bütünü olup, tüm toplumsal ve bireysel davranışları yönlendiren altyapıdır. Bu alt yapının oluşumunda inanç sistemleri, etnik kökenler, yöresel etkenler ve başka toplumlarla etkileşimler rol oynar ve kültürün paylaşıldığı topluma ait fiziki çevre o kültürün izlerini taşır. A.g.e.

Şekil 1.3 Sosyo-kültürel etkiler.²²

Alt yapıyı oluşturacak sistemdeki ilk çark “aile”dir. Geleneksel aile yapısına bağlı olarak bireylerinin yaşayacağı evler, birkaç aile kuşağını barındıracak şekil ve büyüklükte tasarlanarak yapılandırılmıştır. 20.yy sonrası azınlıklar tarafından inşa edilen evlerde din farklılığı veya yaşam tarzlarının farklı olması nedeniyle Türk evinin sistemi gerekli görülmemiş bunun yerine plan şemasına temel esaslarına bağlı kalınmıştır.

Doğal ve kültürel belirleyiciler doğrultusunda, hane halkının gereksinimlerine bağlı olarak geliştirilen her bir ev, bir sosyal yardımlaşma ünitesi olan “mahalle” ile organik bir bağ içindedir. Bu ilişkilerde din ve etnik farklılık gözetilmez, farklı dine mensup olanlarla da dil birliğine bağlı olarak sosyal yaşamlarını yardımlaşma ve

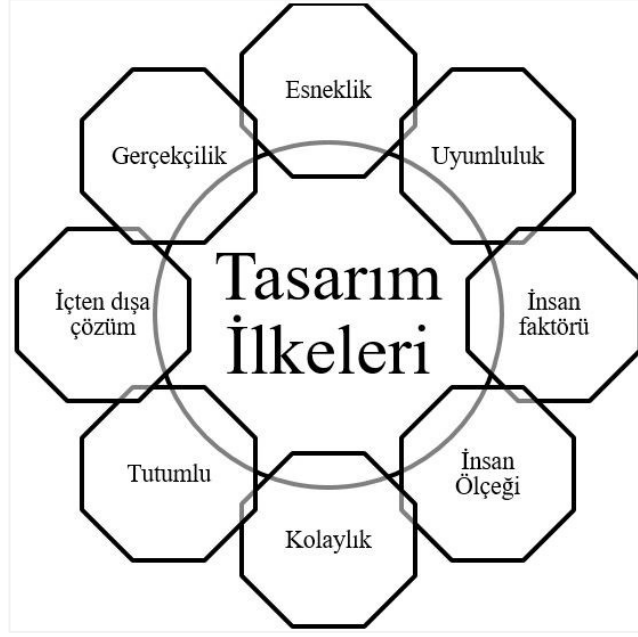
²² Şekil, yazı içeriğine göre Sümeyye Tuğçe ASAN tarafından oluşturulmuştur.

dayanışma ruhu içinde birlikte, iç içe sürdürürler, özel günler birbirleri ile paylaşırlar. İlişkilerin yüz yüze, yakın, samimi, geniş kapsamlı ve oldukça yoğun olarak yaşandığı mahallelerde paylaşılan kültürel değerler ve herkesin uyması beklenen kurallar, aileler ve bireyler üzerinde etkili denetim araçları olarak kullanılmaktadır.

Aile hayatı ve bu hiyerarşik düzen geleneklerin başlangıcını oluşturmaktadır. Devamlılık, süreklilik, düzen gibi sembolik ifadeler Türk toplumunda belli kuralları oluşturmuştur. Bu kurallara göre yaşamak ve yaşantının alışkanlıklara dönüşmesi, dolayısıyla da davranışsal olarak kuşaktan kuşağa aktarılması anlamına gelmektedir. Toplumda dayanışma, yardımlaşma ve iş bölümü ortak alan kullanımlarına olanak sağlamaktadır. Önem verilen bu konu, çadır önlerinin ve konut avlularının oluşumlarının temel sebebidir.

Evlerin biçimlenişine fikir veren önceliğin din olduğu tam olarak söylenemez. Birincil öncelik, fonksiyonel kullanım ve birden fazla ailenin birbirinden bağımsız şekilde yaşayabilmeleridir. Bu bağlamda birbirinden bağımsız giriş kapılarının farklı kot veya katlarda kullanılması sayesinde her ailenin bağımsız ama birlikte yaşamaları sağlanmıştır. İslam dini birincil olmasa da evlerin oluşumda etkisi olmuştur. Mahremiyet olgusu Türk-İslam aile yapısında ağır basmaktadır. Elbette odaların birbirine olan bağlantısı gibi kapıların yerleşimi ve açılış yönlerine kadar birçok detay da bu ortamı sağlamak için detaylandırılmıştır.

- Buraya kadar konut oluşumundaki sosyal etkenler sıralanmıştır. Devamında konut tasarımı üzerinde etkili olan faktörler açısından Türk konutlarının oluşumu incelenmeye devam edilmektedir.

Şekil 1.4 Tasarım ilkeleri²³

Bu kısımda, Cengiz Bektaş'ın (2019), "Türk Evi" kitabındaki geleneksel Türk konutu oluşumunda etkili olan ilkeler açıklanarak listelenmektedir.²⁴

-Yaşama, doğaya, çevre koşullarına uygunluk: Çevreye, canlılara saygı duyarak iklim şartlarına göre çözüm bulmak, fizyolojik değerleri ortalamada tutmak

Bu ilkede, doğaya zarar vermeden birlikte bir uyum sağlamıştır. Bu ilkenin esas amacı, her açıdan yaşam koşullarının sağlanmasıdır. Ayrıca, iklim koşullarına yapı malzemesi ve konum olarak uygun seçimler yapılır. Ev, her koşulda gün doğumuna bakar. Zemin katın şartları küçük pencereleriyle ve taş duvarlarıyla kış mevsimi için, üst kat ve asma katlar ise ince duvarlar ve büyük pencereler gibi özelliklere sahip olduğundan yaz mevsimi için yaşam alanı oluşturur.

-Gerçekçilik, akılcılık: Yapım ihtiyaçlarda çevresel imkânlar ile gösterişsiz, az çoktur amaçlı, zorlamasız, akıllı çözümler sunmak

-İçten dışa çözüm: İçeride işlevlere çözüm bulunduktan sonra aynı estetik dokunun dış formda kullanılması

²³ Şekil, yazı içeriğine göre Sümeyye Tuğçe ASAN tarafından oluşturulmuştur.

²⁴ Cengiz Bektaş (2022). Türk Evi, b. 11, İstanbul, s. 31.

Bu ilkede, mekânsal organizasyonlardan plan tipinin kurgulanması ardından bu sistemin yapı strüktürüne şekil vermesi sağlanmaktadır.

-İç-dış uyumu: Yalın görünen, dışarıdan bakıldığında içinin okunabildiği yapılar

Bu ilkede, plan sistemi ile yapının kütle tasarım ilişkisinin uyumlu olması amaçlanmıştır.

-Tutumsallık: İyi kararlaştırılmış, gösteriş ve harcamadan uzak, alanın verimli kullanıldığı tasarım

-Yapım yöntemlerinde kolaylık: Gereksiz tekniklerden kaçınarak en azla en verimli çözüm üretmek

Tutumsallık ve kolaylık ilkelerinde en az ile en çok verim sağlamak amaçlanmaktadır. Hiçbir malzemenin boşa gitmemesi ve israf edilmemesi amaçlanmaktadır. Malzemelerin kullanımı da en gerekli durum ve şartta kullanılmakta, her şey amacına uygun olmalıdır.

-Ölçülerin kullanıcının ölçülerine göre oluşturulması: Evin tüm ölçülerinin tasarımcının ve **kullanıcının** ölçülerinden çıkması

Bu ilkede, kişilerin mekânı ve donatıları kullanım biçimleri; ölçüleri ve eşyaların formunu belirler. Oturma biçimi; sedirleri, yemek yeme; yer sofrasını, masa ve sandalye ölçülerini belirlemektedir. Folklorik oluşumlar; oda ve avlu açıklıklarını, zemin malzemesini ve organizasyonu belirlemektedir. Ayakta duruş, oturma, bağdaş kurma, çömelme, ayakların uzatıldığı oturuş, yatış ve namaz kılma duruşları pozisyonları; donatıları ve mekânı kullanıcıya göre şekillendirmektedir. Donatıların yerleşiminde yere en yakın geleneksel donatı, “sedir” etkili olmaktadır. Buradan yola çıkarak sedir arkalığının hizası ile ikinci sırada pencereler, pencerelerin üst sınırında kapılar biter. Üçüncü seviyede raf ve pervazlar bulunmaktadır. Sedirlerin derinliği kullanım şekline göre değişmektedir. Trabzon konutlarında gelen misafirlerin yatması için sedirlerin hazırlanmaktadır. Bu sedirlerin derinliğinin yatmaya uygun olduğu anlaşılmaktadır.

-Çevre gereçlerini kullanma: Çevreye uyum ilkesini desteklemek için yapıya en yakın yerden gereçlerin kullanılması

Bu ilkede, günümüzde sürdürülebilirlik gibi kavramların temelinde bu ilkelerin olduğu görülmektedir. Doğadaki tüm canlıları, malzemeyi, sağlığı, estetiği, tutumluluk ve birçok konuyu içine almış kapsayıcı başlıkları ile konut oluşumu için yön verici bu yaklaşımlar geçerliliklerini sürdürmektedir.

Konutlarda tasarım ilkeleri; temel ihtiyaçların çevre, iklim, ekonomi ve politik koşulların etkisinde gereksinimlerini karşılarken yalın ve işlevsel mekânların oluşmasını sağlamaktadır. Tasarım kararlarında kullanıcı tercihleri ve konutun bulunacağı çevre ile teması önemlidir. Gereksinimleri kullanıcı için fiziksel, psikolojik, sosyal olarak bulunduğu toplum yargıları için düzenlemek ve bir dengeye oturtmak gerekmektedir.

Göçebe yaşam gereği olusan çadırların mekan organizasyonları ve kurguları, Türk evinin oda düzenini, dolayısı ile evin oluşumunu etkileyen önemli barınma yapılarıdır.

1.2.1. Türk Asya Göçebeliği

Radloff “**Sibirya’dan**” isimli eserinde (1956), kalıcı olmayan ve taşınması mümkün olmayan ilk yaşam alanımızı “yurt” ismiyle tanımlamıştır (s. 279).

Henüz yerleşik hayata geçilmeden, göçerlerin kullandığı geleneksel mekânlar olan çadır mimarisi toplum tarafından ilk mimari yaşam mekanı olarak görülmektedir.

Bu nedenle konut yerleşimini ve yaşantısının anlaşılmasına yönelik örnek teşkil etmektedir. Yaşantımıza yön veren geleneklerin bazılarında bu göçebe yaşam tarzına dayanmaktadır.

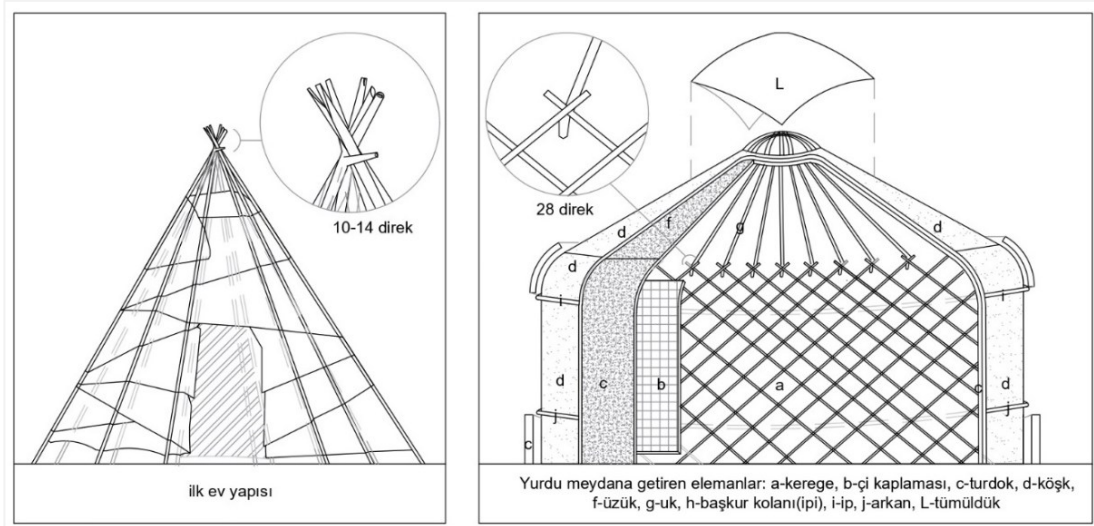
Çalışma içindeki göçebe toplumlar, yerleşik hayata geçen toplumlardan bağımsız düşünülmüştür. Hakkında bilgiye ulaşılabilen Osmanlı dönemine ait göçebeler sürekli olmasa da, yaylak ve kışlak arasında gidip gelirken barınma ihtiyacını karşılamak ve askeri üs kurmak için çadır tipi evleri kullanmışlardır. Bu konaklama şekli toplumda yaşamsal, yönetsel, sanatsal, dinsel gibi konularda sembol anlam taşımıştır. Çadırlar ve taşınmaz mimari yapılar kendi dönemlerinde ve kendi amaçlarına göre plan gelişimleri yaşamışlardır.

- Gelişim süreci, mekan kullanımı ve çadırın kurulum yapısına dair açıklamalar “Çadırın Genel Özellikleri” başlığında açıklanmaktadır.

1.2.1.1. Çadırların Genel Özellikleri

Araştırmalarıma göre göçebe çadırlarının en temel özelliği, kalıcı olmayıp bir bütün olarak taşınmamış olmalarıdır. Bu nedenle hem dokunmuş üst örtü dışında direkleri hem de çadırı yalıtım için kullanılacak malzemeleri yerleşilen bölgeden toplanarak yeniden inşa edilmiştir.

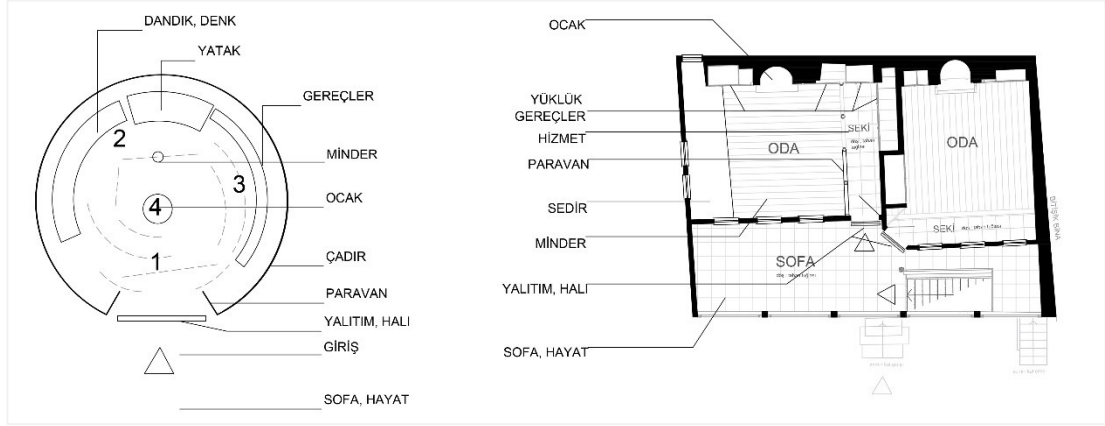
Çadırlarda süreç ilerledikçe plan yerleşimi için daireden farklı geometrik formlar kullanılmıştır. Ancak, bu bölümde açıklama amacıyla temel form-daire olan yurt çadırları üzerinden inceleme yapılmaktadır.

Çizim 1.5 Solda: İlk “ev” yurt çadırı. Sağda: Gelişmiş yurt çadırı (Rapoport, 1969).²⁵

Tarih sürecinde, 17.yy.a kadar, yerleşim için ilk 10-14 direkli yurt çadırı, daha sonra 28 direkli ve kubbeli çadırlar kullanılmaya başlanmıştır. Ahşaptan yapılan tepe penceresi, çadır üstündeki kubbeye şekil vermiştir. Çadırın giriş alanının üzeri Başkur adında genellikle boz denilen beyaza yakın açık tonlarda keçe veya deri ile örtülmektedir. Bazı çadırlarda kapı için ahşap kullanılmış ve üstüne hava akışını kesmek için ağır deri veya keçe halı-örtü asılmıştır (Radloff, 1956, s. 279-280).

²⁵ Kaynaktan Çizim: Sümeyye Tuğçe ASAN.

Çizim 1.6 Dış sofalı ev kullanımı²⁶ ve çadır kullanımı karşılaştırması.²⁷

Yerleşik hayata geçildiğinde dış sofalı evlerde de bu kullanım, hava akışına kapı üzerinden yalıtım sağlamak için kullanılmıştır.

17.yy Osmanlı çadırlarından sonra farklı plan yapılarındaki çadırların farklı sayıda direk yerleşimleri ile yarı kapalı etkinlik ve toplanma mekânı oluşturulmuştur. Çadırın içi ve dışı süsleme açısından geliştirilmiş, bu dokuma ürünlerinin iç ve dış kaplamaları toplumda sosyal statünün işaretleri olarak kabul edilmiştir. Statü farkının yaşam alanlarının hepsinde kendini göstermesi sık rastlanır bir durumdur.

Radloff'a göre (1956), birçok çadır örneğinde yer alan tavan açıklığı; havalandırma ve ışık girişi için kullanılmıştır. Gök tanrı ve gök kubbe gibi simgesel anlamları barındırması çadırın önemli bir parçasıdır. Bu simgesel anlamlı kullanımlar çalışmamın birinci bölümünde Sümerlere ait yerleşimlerde hatırlanmalıdır ki, tavan açıklığı M.Ö. 4000'lerde dahi kullanılmaktadır. Benzer şekilde hatırlanmalıdır ki, Antik Çin halkının yerleşimi M.Ö. 2000'lerde çadır benzeri yerel malzeme ile dairesel odalarda konaklamaktaydı.

²⁶ 454-62 ada parsel, 9 no.lu yapı, (Café On) Ayşe CENGİZ Konağı. Çizim: Sümeyye Tuğçe ASAN.

²⁷ Şekil, yazı içeriğine göre Sümeyye Tuğçe ASAN tarafından oluşturulmuştur.

3D Model 1.2 "Yurt" adı verilen çadır temsili gösterimi.²⁸

3D Model 1.3 Temsili, çadır iç mekânı perspektif kesit görünüşü.²⁹

Çadır içi kullanımının kısıtlı olması nedeniyle çadır önündeki organizasyon alanı yaşam alanına dâhil edilmektedir. "3D Model 1.2" ve "3D Model 1.3" de fark edilmesi gereken olgulardan biride çadırların sınırlı imkânlarda minimal hayat tarzının gerçek anlamda uygulandığı yaşam şekline sahip olduğudur. Kısıtlı imkânlara sahip çadır iç mekânında aile üyelerinin, akrabaların ve yabancı misafirlerin yerleşimi için anlamlı bir düzen oluşturulmuştur. Söz konusu modelde oturma alanı yerdeki minderler ile gösterilmiştir. Girişin tam karşısındaki alanda çadırın sahibi olan aile üyeleri, ocağın solunda misafir erkekler, ocağın sağında misafir kadınlar oturmaktadır.

²⁸ Model/şema/gösterimler: Sümeyye Tuğçe Asan

²⁹ "3Ds max" model gösterimi, Model/şema/gösterimler yazı içeriğine göre Sümeyye Tuğçe ASAN tarafından oluşturulmuştur.

Bu özel yerleşim planı çadıra gelecek kişiyi bir tür hiyerarşik sınıflandırmaya sokmaktadır. Yerleşim oldukça kullanışlıdır. Manevi açıdan da aile üyeleri ve yabancılar gibi sınıflandırılarak çadır sahibi için tanıdıklık derecesinin önem sırası açıkça belirtilmiştir. Ayrımlar dışardan gelen biri tarafından söylenmeden bile anlaşılmasını sağlamaktadır(Radloff, 1956, s. 281; Diyarbekirli, 1972, s. 53; Vardar, 2002, s. 91-114; Ögel, 1984, s. 495-505, 510).

Aile hayatı, bu hiyerarşik düzen ve geleneklerden oluşmaktadır. Devamlılık, süreklilik, düzen gibi sembolik ifadeler Türk toplumunda belli kuralları oluşturmuştur. Bu kurallara göre yaşamak ve yaşantının alışkanlıklara dönüşmesi, dolayısıyla da davranışsal olarak kuşaktan kuşağa aktarılması anlamına gelmektedir. Toplumda dayanışma, yardımlaşma ve iş bölümü ortak alan kullanımlarına olanak sağlamaktadır. Önem verilen bu konu, çadır önlerinde ve konut avlularındaki oluşumların temel sebebidir.

1.2.2. Gelenek ve Görenekler

Geleneksel Türk konutları, toplum kültürü için önemli olması ve tarihin anıtsal değerlerini saklamasıyla vazgeçilmez bir yere sahiptir. Dini inanç, toplum veya devlet yönetimi değişse de kalıcılığın olmadığı yaşantı şeklini yani kültürü oluşturduğu için gelenekler ile aktararak yaşatılmıştır. Çadırlarda ve kubbeli yapılarda denge merkezi tavanda kavuşmaktadır. Anıtsal nitelikli Türbe ve cami kubbesinin merkezi yapısı tek merkezli çadır ile benzerlik göstermektedir. Plan benzerliği merkezi mekân alışkanlığının Anadolu geleneği ile devam ettiği görülmektedir. Mimaride kullanılan inanç simgesi kültürde kalıcı bir yer edinmiştir. Bu ifadelerin gelenekler ile aktarılmasında kalıcı mimari eserler uzun vadede oldukça faydalıdır.

Folklör ve törenlerin geleneklerimiz ile birlikte konutlara da yansımaktadır. Geniş sofa açıklıkları, hayat, avlu ve iç bahçe organizasyonu; kutlama, şenlik, törenler ve bayramların önemli merkezleridir. Yakın aile ve akrabaların başoda da toplanması, avluda halk oyunları ve törenlerin gerçekleşmesi için gerekli açıklık ve yüksek duvarlar ile mahremiyet sağlanmıştır. Aile içinde birbirine olan saygı oda yerleşimini ve evin haremlik selamlık olarak bölünmesini sağlamıştır. Oda içinde hürmet edilen yaşça büyük kişinin en başta oturması, sırayla yanyana oturulması ve küçük çocukların

nimsekide yetişkinleri dinlemesi, pencere önlerinin kol hizasında olması ve çocukların bu alanda oturabilmesi vb. örneklerde geleneklerin mekânlara şekil verdiği anlaşılmaktadır.

Konutlar hayatımızı destekler ve çok amaçlı kullanıma açık olmalıdır. Evde yaşayan bireylerin sayıca artışı, evlenen erkek çocukların aynı evde yaşaması nedeniyle oda sayısının artması bireysel alana saygıyı ve aile mahremiyetini göstermektedir. Her oda, yaşamsal ihtiyaçları karşılar niteliktedir. Oda içinde abdest almak, ocakta su kaynatmak, banyo yapmak, uyumak, misafir ağırlamak, yemek yapmak ve yemek için gerekli elemanlar bulunmaktadır. İçe kapanık ancak çok amaçlı ve minimal olan Türk evinde, İslam dini etkisinde gelenekler uygulanmıştır. Aileye birçok kültürde önem verilir ama ince düşünülmüş detaylarda İslam dinine özel olan geleneklerin işaretleri fark edilmektedir.

Çizim 1.7 Hatuniye Mahallesi, Hazeranlar Sokak silüetinde bahçe duvarı ve birinci kat tavan kotu gösterimi.³⁰

Örneğin, bahçe duvarları genellikle, yapının ilk katının tavanı kadar yüksektir. Eğime göre ortalama üç-dört metrelik bahçe duvarından bahsedilebilir.

Örneğin, geleneksel yapılarda yaşayan ailenin en büyüğü olan veya saygı duyulan kişinin; misafirlerini ağırlamak ve uyumak için kullandığı başodada kot farklara sahip seki ve nimseki adı verilmiş bölümler bulunmaktadır.

Sekiler için örnek, Amasya'nın Gümüşhacıköy ilçesinde bulunan Darendeliler Konağı'nın başodasında bulunmaktadır. İslam dini gereklerine göre dış sofalı yapılmış, müdahaleler sonrası değişmiş, iç mekân elemanlarıyla örnek, geniş

³⁰ Ali Kamil Yalçın çiziminin fotoğrafı Sümeyye Tuğçe Asan tarafından düzenlenmiştir.

programlı bir yapıdır. Örnek seki ve nimseki alanı içeren başoda, ev içinde abdestlik, gusülhane ve helanın olduğu bölüm, işlemeli tavan ve kapılara sahiptir. Yapı oldukça harap haldeyken(Şubat 2022) ziyaret edilmiştir. Eski araştırma resimlerine ulaşıldığında mekân içi yapısal elemanlardan emin olunmuştur. Çalışmada örneklerine yer verilmiştir.

1.2.3. İslam Dini

Ayakta kalan 19.yy geleneksel Türk konutlarını dikkate aldığımızda, kadın mahremiyetinin önemi dikkat çekmektedir. Farklı inanç kesimine ait yapılar İslami Türk yapılarından mahremiyet özelliği açısından farklıdır. Bu durum Amasya'da da geçerlidir. Kapıların açılış yönü, pencere boyutları ve konumları, birbirine bakan sokak cephelerinin kullanımları gibi uzun bir liste içinde mahremiyet, geleneksel yapılarda geniş kapsamda ele alınmıştır. Ayrıca sofa alanlarının bahçeye bakması, pencerelerde ki kafes sistemi sokak ile ev arasında mahremiyeti sağlamaktadır. Sofa alanı aktif dolaşım alanıdır ve İslam dinine göre Haremin dışarıdan görülmesi istenmez. Bu nedenle sofa ve hayat iç bahçeye bakmaktadır. Direk sokağa yönlendirilmez. Harem ve selamlık bölümleri ayrılarak; ayrı yapı ve ayrı girişler ile veya aynı yapı içinde ancak iki ayrı giriş ile harem veya selamlık bölümüne giriş yapılmaktadır. Bu bölümler kadının ve ailenin mahremiyetini İslami ölçülerde korunması için oluşturulmuştur.

Örneğin, geniş programlı evler için, iki girişin bulunması ya da bu evler kendi içinde iki bölümden oluşmasıdır. Bu bölümler Harem bölümü ve Selamlık bölümü olarak isimlendirilmektedir. Bu bölümler Müslüman aile konutunun izleridir.

Örneğin, Müslüman aile evinde dikkat edilen başka bir durum ise, helanın yönelimidir. Hela taşının kibleye bakması hoş karşılanmaz. En az 45 derece farklı yönde konumlandırılır.

- Bu örneklerle Türk-İslam aile yapısının yaşam ilkelerinin, gerek gördüğü yaşam şekli konut gelişimini etkilemiş olduğu anlaşılmaktadır.

1.2.4. İklim

İklim, konut yapısının konum ve yöneliminde; yapı malzemesinde, çatının eğiminde, duvar kalınlığında ve pencere boyutlarında etkilidir. Yapının çoğu zaman dış etkilerden yani cağrafi ve iklim şartlarından onarıma ihtiyaç duyması da önemi ve önceliğini göstermektedir. Yapının iklim etkenlerine karşı dayanımı da yapı içinin yaşam kalitesini belirlemektedir. İklim, yöre halkının üretimini, uğraşısını, yapıların oluşumunu, mekanların oraganizasyonu ile birlikte halkın kendisini de yönlendiren önemli bir etkendir.

Yapılarda iklim etkisini açıklamak için:

Örneğin, Anadolunun çeşitli yörelerinde farklı çatı kullanımları bulunmaktadır. Çatı kaplama malzemesi ve eğimi; güneş açısı, yağış oranı ve rüzgar miktarı gibi etkilerde değişiklik göstermektedir. Bu yüzden çok yağış alan örneğin, karadeniz bölgesi yapıları kremit çatılı, 33 derece çatı eğimi ve saçaklı uygulanmaktadır.

Örneğin, çoğu geleneksel evlerin yapımında hımış tekniği uygulanmaktadır. Özellikle Türkiye’de Anadolu’nun Asya-Avrupa geçişi bölgesinde yer alan 19.yy ve öncesi yapılar coğrafi-iklim şartları sebebiyle hımış tekniğiyle inşa edilmiştir. Bu teknik ahşap çatki üzeri sıvanmış bağdadi yapılar olduğu anlamına gelmektedir. Genellikle yaz sıcaklarında yiyeceklerin korunması ve temelin sağlam olması için bodrum katı taş malzeme ile başlamaktadır. Üst katlar ise; havadar olması, yağmurlu ve örneğin Karadeniz ikliminin rutubetinden korunmak için çam ağaçlarından bağdadi olarak inşa edilmektedir.

Örneğin, yapı cephelerinde ki küçük pencereler daha geniş pencereler ile değiştirilerek odaların iyi nefes alması sağlanmış, nemin yoğunlaşması önlenerek iklim denetimi mümkün kılınmıştır. Ayrıca, iklim etkisi ile bazı yapıların girişinde Sundurma isimli mimari eleman bulunmaktadır. Sundurmalar örneğin, yapıda girişte güneşten ve yağmurdan korunmak için, ikinci kat oda genişliğini artırmak için ve ayrıca girişi belirginleştirmek için uygulanmaktadır.

Örneğin, yazın evi koku ve dumandan uzak tutmak için yemekler avluda hazırlanmaktadır. Bu durumun yapıların bahçe ve avlu alanlarının organizasyonunda önemli bir etkisi bulunmaktadır. Gelişen plan şemaları veya dönüştürülen yapıların

değişen işlevleri sonrasında ise yemekler, sofalarda veya içeri taşınan iç sofa alanında hazırlanarak yenmiş olsa da enazından odalardan uzak tutulması sağlanmıştır. Bu amaçlarla toplum, çok amaçlı oturma alanı olarak kullandığı oturma alanını (salonu) koridordan (sofadan) ayırmış olsa da aynı amaca hizmet vermektedir. Bu bağlamdan yola çıkarak, günümüzde salonun ve mutfağın tercihen balkonlara açılması; açık havada yaşamaya alışkın bir toplumun temiz hava ile temasını sağlamaya yönelik olduğu söylenebilir. Tarih boyunca birçok iklim etkilerine maruz kalan insanlar, zorlu şartların altından kalkmak için yeni çözümler bulmak için çabalamışlardır. İşlev değişimlerinin hepsi iyi yönde olmasa da ihtiyacın giderilmesi ve ortalama ihtiyaçların sağlanmasına yönelik uygulamalardır.

- Bu örneklerle iklimin coğrafi koşullar altında yaşattığı zorlukların sınırları, konut gelişiminin de güvenlik ve dayanımının sınırlarını ve oluşumunu etkilemekte olduğu anlaşılmaktadır.

1.2.5. Üretim

Geleneksel Türk konut mimarisinin oluşumunda üretim, yapıyı malzeme özellikleri açısından büyük ölçüde etkilemektedir. Amasyanın yerel bitki örtüsünde yetişen karaçam ve kızıl çam ormanlarının yapı inşaatında kullanıldığı bilinmektedir. Amasya'nın başlıca geçim kaynağı tarımdır. Amasya'da tarım için dört mevsim üretim yapılır çünkü dört mevsim yaşanmaktadır.

Saraçoğlu'da (2022), “Yani Adana'da Sivas'ın kışını, Sivas'ta da Adana'nın sığağını yaşayamazsınız. Ama Amasya'da Sivas'ın kışını'da Adana'nın yazınıda yaşayabilirsiniz.” demiştir (s.176).

Amasya Tarım ve Hayvancılık Odası'na göre (2021), tarım ürünlerinden en bilinenler elma, kiraz ve bamyaya başta olmak üzere; şeker pancarı, kuru sağan, nohut, mercimek, fasulye gibi ürünlerdir. Ayrıca yerel üretimlerden; haşhaş, tütün, şeker, ayçiçeği yağı, süt ve süt mamülleri, yumurta, hayvan yemi, un ve narenciye gibi ürünler yapılmaktadır. Amasya'nın elması ile meşhur olmasının nedeni Amasya'nın vadi konumunun elma ve diğer ürünler için elverişli bir ortam sunmasındandır. Konut

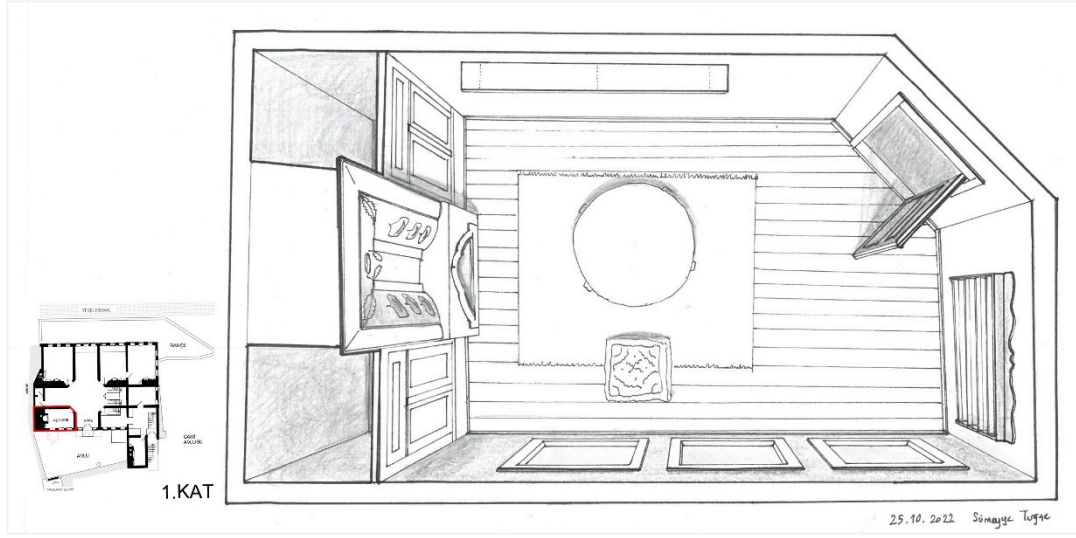
yerleşimleri de bu vadi içinde konumlandığı için evlerin bahçelerinde yetiştirilen ürünler yerel ve doğal ürünlerdir.

Tablo 1.2 Konut içinde üretim alanları; a, b ve c gösterimleri.³¹

Günümüze kadar kendi bahçesinde ürettiği ürünleri satan ve geçimini sağlayan yerliler, evlerinde bodrum ve kiler gibi bölümleri de bu amaç ile organize etmişlerdir. Bu bölümlerde kurutma alanı ve depolama rafları oluşturulmuştur.

³¹ Fotoğraflar ve plan Sümeyye Tuğçe Asan tarafından çekilmiş ve çizilmiştir.

Çizim 1.8 Hazeranlar Konağında 1. kat, aş odası üst perspektif.³²

Hazeranlar Konağı örneğinde aş odası, kiler gibi odalar evin yardımcılarının veya gelinlerin odalarına yakın konumlandırılmıştır. Kiler odaları giriş kapısına ve bodruma yakın tutulmaktadır. Bu odada ocak, şerbetlik, depolama için yüklükler, yüksek raflarda bakır tencereler, kapı arkasındaki raflarda tabaklar bulunmaktadır.

Saraçoğlu'nun anılarına göre (2022), “ O zamanlar bütün bağlarda narenciye hariç her türlü meyve yetiştirilirdi, ama en fazla elma ağacı olurdu. Eylül sonunda başlayan toplama işi Kasım başına kadar sürerdi. Dip elma hariç toplanan elmanın tamamı böcükliklere (İpek böceği işi bittiği için böcüklikler boş olurdu) konulurdu... Dip elmalar en son toplanarak elma pekmezi yapılırdı. Veya Çarşamba pazarında ucuz fiyattan satılırdı...böcekhanedeki elmaların tasnif işi başlardı. Artık havalar da soğuk olduğu için her böcüklikte mangal bulundurulurdu. Elmaların sıcaktan bozulmaması için soba yakılmazdı.” demiştir (s.178). Devamında, “Yerde minder üzerinde oturularak yapılan tasnifte mangal da yanbaşımızda olurdu ki elinizi arada bir ısıtasınız.” demiştir (s.179).³³ Saraçoğlu'nun deneyimlerinde mevsimlik üretim ve toplama sürecinde depolama ve tasnif işlemi açıklanmıştır. Bahsi geçen detaylar, mekânsal ihtiyaçları da açıklamaktadır.

³² Çizim: Sümeyye Tuğçe ASAN

³³ Saraçoğlu, **O Zamanlar Amasya**, s. 178, 179.

Tablo 1.3 Miri Hatun konağında depo bölümü.³⁴

Konutların bodrum katlarının depo olarak kullanılmasına örnek olarak Mihri Hatun konağı incelenebilir. Duvarları taş malzemeden yapılmış olduğu için saklama koşullarının erzaklar için daha uygun olması ve Tablo 3 deki gibi zeminden temasını ayırmak için gri olarak gösterilen alanlarda malzemeler dizilmekte veya iş yaparken sedirde oturulmaktadır. Bahçede bulunan ocak ve fırın bölümü; her konutta bulunmayan özelliklerdendir.

³⁴ Fotoğraflar ve plan Sümeyye Tuğçe Asan tarafından çekilmiş ve çizilmiştir.

Resim 1.5 Hazeranlar Konağı müzesinde sergilenen halı ve seccade.³⁵

Ayrıca konut içinde kadınların el emekleri ile yaptıkları dokumalar bulunmaktadır. Geçmişte üretimi aktif olan ancak günümüzde bazı geleneksel yapılarda sergilenen halı, kilim, oya ve yemeni gibi ürünlerdir. Zamanında çeyiz amaçlı yapılan bu ürünler kültür ve gelenekleri temsil ettiği için önem verilmekteydi. Artık müze içinde sergilenmektedir.

Örneğin, reçel çeşitlerinin yapımı; tarım ürünlerinin evde kurutulması, pişirilmesi ve saklanması gerektirmektedir.

Örneğin, ekmeğin yapımı; gerekli malzemelerin depolanması, hamurun yapılması için tezgâh, pişirilmesi ve saklanması gerektirmektedir.

Örneğin halı dokunması, dokuma tezgâhının oda içinde yerleştirilmesini, iplerin depolanmasını, halının yıkanmasını ve kurutulması için asılmasını gerektirmektedir.

- Üretim yapmak için gerekli alan ve elemanlar konutların mutfak, kiler ve bodrum kat depolarında sağlanmıştır.

³⁵ Fotoğraflar Sümeyye Tuğçe Asan tarafından çekilmiştir.

1.3. GELENEKSEL KONUTLARIN PLAN SİSTEMİ VE SİSTEMDE YER ALAN BÖLÜMLER

Geleneksel konut plan şemalarının oluşumu uzun bir tarihsel süreçte olgunlaştırmıştır. “1.2. Oluşumu Etkileyen Faktörler” başlığında da değinilen iklim, yer şekilleri, gelenekler, yaşantı yerleşim tercihi, din ve üretim gibi etmenler sonucunda Anadolu'nun farklı bölgelerinde geleneksel yapı planı aynı kalmak şartıyla çeşitli yapı örnekleri ortaya çıkmıştır. Temel sistemi aynı olsada oda sayısı, farklı sofa biçimleri, sokak-bahçe-giriş kapısı ilişkisi gibi özellikleriyle farklılıklar içermektedirler. Bu bölümde öncelikle bu sistemin tanımı sonrasında özellikle oda, sofa, eyvan ve köşk gibi bölümlerin yerleşimine göre sınıflandırmalara ayrılmış plan tiplerinin incelenmesi yapılması amaçlanmıştır.

1.3.1. Sistemin Tanımı

Plan sistemini etkileyen (1.2. no.lu başlıkta değinilen) unsurlar ile biçimlenen evlerimiz farklı alan kullanım özelliklerinin yanısıra ortak plan anlayışına sahiptir. Ailenin ekonomik olanakları ve aile birey sayısına göre evin dar ya da geniş programlı oluşumu, yine ortak plan anlayışından hareketle biçimlenmiştir. Elbette, bu plan anlayışını incelemek için esas kat dikkate alınmalıdır. Esas kat zeminden yükseltilmiş bodrum katın üstünde, genellikle sokak seviyesinin 1-3 basamak altından 10 -15 basamakla çıkılmayı gerektiren yükseklikte konumlanmıştır.

Sedat Hakkı Eldem'in “**Türk Evi**” çalışmasına göre (1984, 1987), konutların plan kullanımında yer alan unsurlar sofa, oda, geçit ve merdiven alanlarından oluşmaktadır. Elbette konut içinde hela, hizmet ve temizlik bölümleri de bulunmaktadır, ancak plan tipini etkilemedikleri düşünülerek dahil edilmemiştir.

“Sofa” başlığı altında incelenen plan tipleri konut planının gelişimine de şahit olmamızı sağlasa da ilk plan tipine değişmeden kullanılmaya devam edilmesi, konum ve şartlar içinde bu plana uygun plan tipi olduğu ve uygulamaya günümüzde de bağlı kalan yerleşim yerlerinin olduğunu göstermektedir.

Süreç içinde değerlendirdiğimiz için en eski zamanlarda hela alanı bahçelerin en uç noktasında konumlandırılır, evden uzak tutulurdu. Sonrasında yapı dış sofalı ise

örneklerde, evin içinden uzak olması için helaya sofadan giriş verilmiş örnekler (Amasya'da) bulunmaktadır. Tamamen evin içinde çözüldüğünde her oda için ayrı ıslak hacim kurulmasıyla son formuna ulaşmıştır.

1.3.2. Sofa

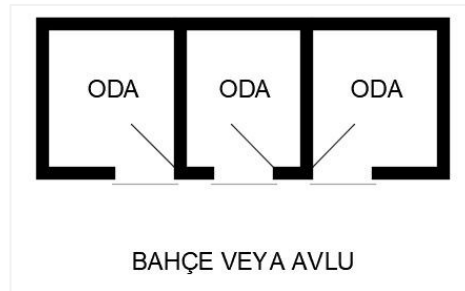
Ev içindeki genel kullanım alanıdır. Üstlendiği görevleriyle, avlu alanı, koridor ve oturma odası birleşimi, çok amaçlı sirkülasyon bölgesidir. Sofa, eve şekil veren ve odalar arasında bağlantıyı sağlayan alandır. Yapının yerleştiği parsel; cephe sayısını, pencere açıklıklarını belirlerken, iklim özellikleri de sofanın yerleşimini belirlemektedir. Bahçe içine dört cepheli temassız konumlanan yapı ya da üç yapı arasına tek cepheli yerleşen yapının oda ve sofa konumları planda farklı yerleşmektedir. Oda ve cephe kullanımı sofa oluşumuna yön verecek etkenlerdir. Etrafı boş bir arazi ise güneş ve rüzgar alan yönde yani ön cephesi doğuya bakarak yerleşen yapının, ihtiyaç duyulan oda sayı bilgisiyle beraber sofa tipi seçilmektedir.

Sofa tipleri, tek sıralı odaların önünde, iki sıralı odaların arasında ve dört köşede konumlu odaları ortadan itibaren kaplayan yöntemleriyle üç adettir (Eldem H. S., 1968, s.16). Bunlar; dış sofalı, iç sofalı ve orta sofalı olarak isimlendirilirler. Konumuna göre isim alırken oda yerleşimine göre farklı formlar oluşturabilirler.

Tablo 1.4 Türk evi plan tipolojisi: sofa, oda ve eyvan yerleşimi (Eldem S. H., 1968).³⁶

	SOFASIZ	DIŞ SOFALI		İÇ SOFALI		ORTA SOFALI
		ODA-SOFA	ÇIKMA ODA-SOFA	ODA-SOFA	ODA-SOFA	
1 ODA						
2 ODA						
3 ODA						
EYVANLI 2+ ODA						

Coğrafi şartların gerektirdiği kare gibi temiz sınırlar yerine açılı ve temiz olmayan ürünler çıkmaktadır. Bir çok yapıda; köşk, seki eyvan alanlarına kapatmak kaldırmak gibi müdahaleler yapılmaktadır. Yapı dış sofalı olarak inşa edilir ancak iç sofalı veya orta sofalı gibi görünmektedir. Sofasız plan tipine, Irak'a yakın mevkilerde rastlanmaktadır (Eldem S. H., 1968, s. 22). Yakın çevremizde rastmanılmayan plan kullanımını tipidir.

Çizim 1.9 Sofasız plan tipi temsili gösterimi.³⁷

³⁶ İçeriğe göre çizim: Sümeyye Tuğçe Asan

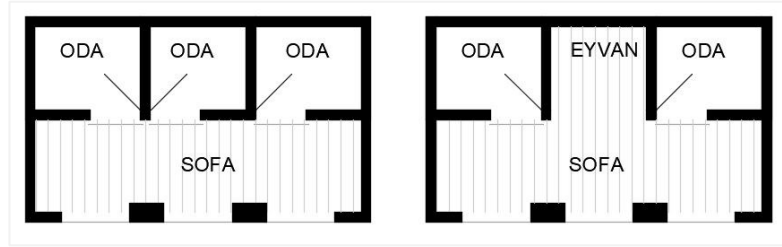
³⁷ Çizim: Sümeyye Tuğçe Asan

Sedat Hakkı Eldem'den sofasız plan tipine ait Anadolu'dan örnekler:

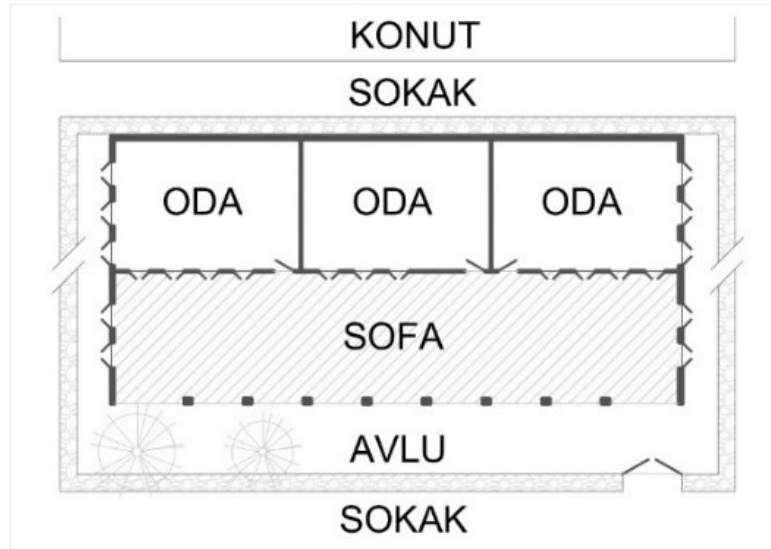
Gaziantep, Müfit Arif Efendi; Gaziantep, Şhirküstü Mahallesi'nden iki odalı ev;
Konya, Bey Sokak Mahallesinde 18.yy.a ait yapı; Diyarbakır'da, Bayram Güllaç evi;
Gaziantep, Bahtiyar Saffet evi; Diyarbakır, Bişaryan Evi; Antakya, Çinçin Hikmet evi;
Antakya, Ahmet Kavukçu evi.³⁸

- Dış sofalı plan tipi:

Sofanın avlu ile eş değer kullanıma sahip olduğu şeklindedir. Simetrik plan örneklerinin olduğu gibi simetrisinin önemsiz olduğu odaların dizilmesi sonucu değişebilen plan tipidir.

Çizim 1.10 Dış sofalı plan tipi şablonları.³⁹

Çizim 1.11 Dış sofalı plan tipi, çevresine göre temsili yerleşimi.⁴⁰

³⁸ A.g.e. s.28-30

³⁹ Çizim: Sümeyye Tuğçe Asan

⁴⁰ Çizim: Sümeyye Tuğçe Asan

- Dış sofalı planın kapatıldığı, ön sofalı plan tipi:

Dış sofalı birçok yapının önce camekan ile sonra da büyük ebatlı pencereli duvarlarla kapatıldığı, sonuçta planı etkilemeyen ama kullanımı iyileştiren plan şeklidir.

Sedat Hakkı Eldem'den dış sofalı plan tipine ait Anadolu'dan örnekleri:

İstanbul, Yenicami Hünkar mahfili, (pencere ile çevrilmiş sofa alanı bulunmaktadır); İstanbul, Topkapı Sarayı, Hazine Dairesi(15.yy)⁴¹; İstanbul, Mevlanakapı'daki Ev (inşa:1700); Ödemiş, Hacı Ahmet Sokağı, Saraç Hacı Hasan Evi; Ankara, Öksüzce Mahallesi, Kadir çeşme civarı, 18.yy.a ait Bursa kemerli Ev; Yenişehir, 17.yy sonlarında, Sarioğlu evi; Bursa, Nalbantoğlu Gündüz sokağı, 14 numaralı ev; Ankara, uluçanlar caddesi, 1700'lerde inşa edilmiş ev,sofada çokmal taht; **Merzifon, İç Kasaba'daki ev**; Konya, Dolap Mahallesi, Aksaray Caddesi; Gebze, Sultan orhan mahallesi, Hafız Necati Evi⁴²; Antalya, Barbaros Mahallesi, Akar çeşme Sokağı, 11 numara, 18.yy, Derviş Kulaksız evi; Kula, Sofular evi; İstanbul, Furuzağa;Çukurcuma Cami karşısı, 19.yy başlarına ait ev; Ankara, Kubiley sokağı, 17.yy evi; Mudanya, 17.yy, Kenan Doğrusöz evi; Bursa, Akbıyık caddesi, 3 numaralı ev; **Bursa, Muradiye caddesi, 17.yy sonlarına ait ev**; Bursa,Muradiye civarındaki ev; İzmit, Yukarı mahalledeki ev; Sapanca, Merkez mahallesi, 18.yy.a ait ev; Antalya, Kapı Ağzı, Paşa cami civarındaki ev; Gebze, Emin Bekiroğlu Hüsnü evi; Manisa Lala Paşa mahallesi, 18.yy evi; **Bergama 18.yy yapısı**⁴³; İstanbul, Tarabya, Dr. Zarapros yalısı, III.Selim Ampiri uslubundaki ev; Rodos, Etnoğrafya müzesi olarak kullanılan ev; Tarsus, Kasaba içindeki ev; Rodos, Türk mahallesi, 18.yy.dan kalma ev; Antalya, 19.yy'dan kalma ev⁴⁴; Akşehir Eskikale mahallesi, Keçeci sokak, 19.yy, Ömer Efendi evi; Diyarbakır, İskenderpaşa evi; Vezirköprü, 17.yy evi; Tire, Kavak dibi, Emine Kadın evi; Bergama,Atmaca mahallesi, Kara Veliler çıkmazı, Hacı Rıza evi; Kula, İç mahalledeki ev; İzmir, Kurtuluş mahallesindeki ev; İstanbul,Hacıoğlundu, Kanlı sokak civarındaki ev; Bergama, Gazi Paşa mahallesi, 19 yy. evi; Zagora, üç odalı ev; Ödemiş, Türkmen mahallesi, Tekli caddesindeki ev; Tekirdağ, Turgut mahallesi, Çiflikönü

⁴¹ A.g.e. s. 31

⁴² A.g.e. s. 37

⁴³ A.g.e. s.40

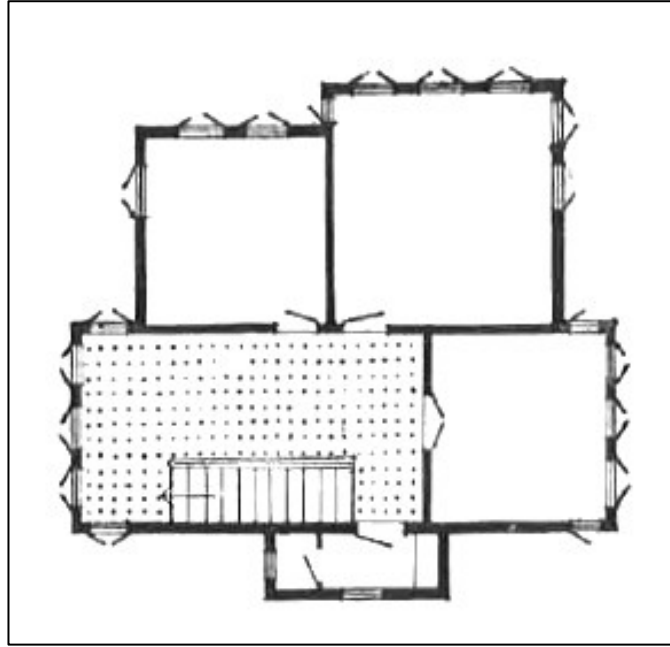
⁴⁴ A.g.e. s.43

caddesi, Eski hükümet meydanındaki ev; Yeni köy, Köybaşı caddesi, iskele meydanı civarındaki ev; Tekirdağ, Zafer mahallesi, Hanımlar bayırında, Genççağa evi, büyük bir konağın bir bölümü⁴⁵; Kütahya, Çiyanzade evi.

Dış sofalı, eyvanlı örnekler:

Bursa, Muraadiye Mahallesi, Cami meydanı yanındaki ev; Mudanya, Halil Ağa evi; **Yenişehir, Velibaba evi**⁴⁶; Zagora'da sekili, eyvanlı ev; Adana, Tepebağ'daki ev; Diyarbakır, Aziz cami mahallesi, Sait Paşa sokağındaki ev; Tarsus, eski mahalle, Çataklızade evi; Adana, Selime Hatun Evi; Tire, Suratlı Melike evi; İstanbul, Mevlana kapı, 17.yy evi; Edirne, Mimar Sinan caddesi, konağın selamlığı; Bursa, Hamzabey sokağı; İstanbul, Firüzağa, Hardal sokağı, 19.yy evi; Edremit, 18.yy evi; **İzmir, Yeni Mahalle, 805. Sokak, Misafiroğlu evi**⁴⁷; İstanbul, 17.yy, Yenicami Hünkarmahfili planı; Urfa, Hacı Kamil evi⁴⁸.

Dış sofalı bir ucu odalı plan tipi ayrıca dış ve köşe sofalı plan tipinde örnekler:

Çizim 1.12 Köşe sofalı plan tipi temsili örnek, İstanbul, Tarabya, Sardunya Sokağı, 19.yy evi planı.

⁴⁵ A.g.e. s.49

⁴⁶ A.g.e. s.51

⁴⁷ A.g.e. s.55

⁴⁸ A.g.e. s.56

İstanbul, Tarabya, sardunya sokağı, 19.yy evi; İstanbul, Topkapı Sarayı, 15.yy eseri Hazne dairesiplanı; Ankara, Karacabey,17.yy, Kadıncız oğullar evi; Gebze,Güzelle mahallesi, 2-4 numara, 18.yy Güllü evi; **Amasya, İçeri Şehir, Alçak Köprü mahallesi, Kırmace Necip Efendi evi**⁴⁹; İstanbul, Cihangir,Tekke Koğuşundaki ev; Samsun Hacı Hikmetler evi; Üsküdar,İhsaniye, Harem iskelesi sokağı, 1800 senesi evi; Yenişehir, Trakyalıların evi; Yeni şehir, 18.yy, Şemaki evi;Uşak, Keskinoglu evi; İzmit, yukarı mahalle, 18.yy evi; İstanbul, zeyrek yokuşu, Sirkeci Ali evi; Zeyrek, Ömer efendi sokağı,1800 yılı evi.

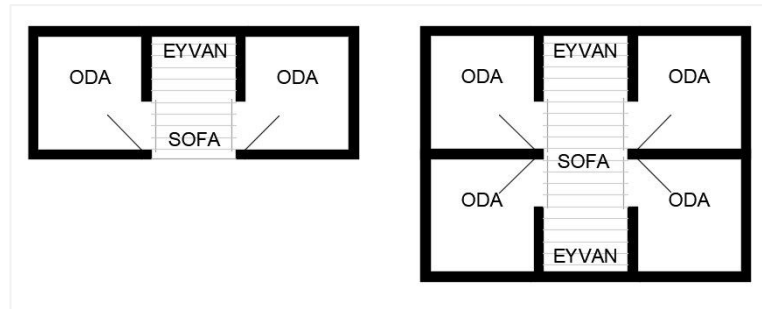
İki odayla çevrilmiş dış sofalı örnekler:

Ankara, Yusuf Abbas mahallesi, Ulucanlar, Bay Mustafa evi; Ödemiş, Türkmen mahallesi, Tekli caddesi, üç odalı ev; Konya, Külahçı mahallesi, Mezarlık karşısı ev; Konya, dolap mahallesi; Ankara, Karacabey hamamı arkası, 17.yy; Edirne, Kirişhane, Apturrahman mahallesi, Bakırcı ustası evi; Edirne, Berkuk ağa mahallesi; Edirne Kaleiçi, 17.yy, Vezir Konağı; Tekirdağ, Çifdikönü Hürriyet mahallesi, Selman ağa sokağında ki ev...

Sofa dizilimi örnekleri bu şekilde devam etmektedir.

- İç(Karıyarık) Sofalı Plan Tipi:

İki yönlü odaları yan yana dizilimlere sahiptir. Az katlı, çok odalı uzun planlı örnekleri otel,veya hastane gibi geniş programlı yapılara benzemektedir. En az iki, köşe odalarla dört ve daha fazla oda imkanına sahiptir. Odaların hepsi sofa alanına açılmaktadır.

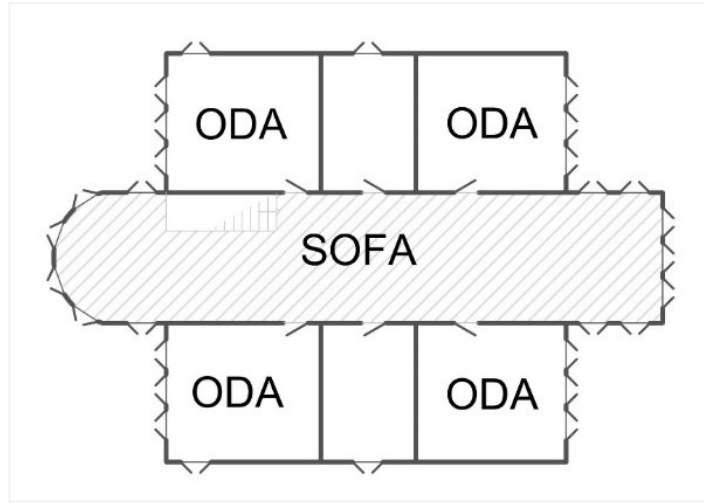
Çizim 1.13 İç sofalı plan tipi şablonları.⁵⁰

⁴⁹ A.g.e. s.79

Not: Hatuniye Mah. Hazeran Sk. ŞEHR-İ ZADE Konakları (2022).

⁵⁰ Çizim: Sümeyye Tuğçe Asan

Konutun bir ucundan diğerk ucuna uzanan sofa alanı iki yönlü eyvan gibi kullanılmaktadır. İç sofalı plan tipinde sofanın iki ucu için birçok kullanım örneği bulunmaktadır. Temel kullanımlardan biri, sofa ucunun dışarı taşırılarak, belki seki ile köşk olarak kullanılmasıdır. Başka kullanım ise, üst katlarda sofanın bir ucu merdiven boşluğu, karşı ucun eyvan alanı veya köşk olarak kullanılmasıdır.

Çizim 1.14 İç(karnıyarık) sofalı plan tipi temsili gösterimi.⁵¹

Sedat Hakkı Eldem'den, iç(karnıyarık) sofalı plan tipine ait Anadolu'dan örnekler:

Konya, Nurluoğlu Mahallesi 19.yy evi; Konya, Meramda bulunan ev; Konya, piri paşa mahallesindeki ev; İstanbul, Takyeciler, cami avlusu üzeri, 18.yy evi; İzmit, Hacı Hürrem mahallesi, Gümüşlü sokak, 31 numaralı ev.

İki yüzürlü iç sofalı plan tipi örnekleri:

Sırbistan, Çekoyitsada, Köprübaşı, Haremlik dairesi, altı odalı ev⁵²; Vezirköprüdeki ev; Toroslar, Ereğli, iki sekilikli ev; İstanbul Hasköy, Harapçeşme sokağı; Uşak, Okkalar evi; Konya, Meram, 19.yy, Dede evi; Ankara, Keçiören; İstanbul, Mevlanakapı, İntizam Ağası Hüseyin Bey evi; Ankara Keçiören; Üsküdar, Altunizade Mahallesi Koşuyolu caddesi; Kanlıca Körfezi, Eski Vecihi paşa yalısı; Kandilli, Kandilli Göksu caddesiKont Ostrorog'a ait yalı; **İstanbul, Süleymaniye, Hacıkadir**

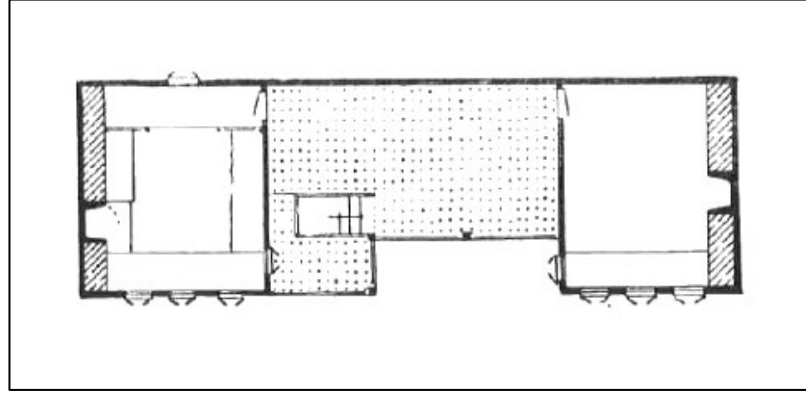
⁵¹ Çizim: Sümeyye Tuğçe Asan; Kaynak: **Arkitera**

⁵² **A.g.e.** s.99

sokağındaki ev⁵³; Sırbistan, Melnik, 18.yy evi; İzmit, Hacı Aziz Evi; Bolu, Mühürçü Hacı Mustafa evi; Edirne, Karabulut Mahallesi; Kadıköy, Kurbağalı dere, V. Murat çiftlik köşkü⁵⁴.

Tek yönlü iç sofalı plan tipi örnekleri:

Amasya, Merzifon, Cumhuriyet caddesi, 18.yy, Hilmidede evi⁵⁵;

Çizim 1.15 Merzifon, Cumhuriyet Caddesi, 18.yy, Hilmidede evi planı.⁵⁶

Yapının 1954 yılında Amasya, Merzifon ilçesinde bulunduğu söylenmektedir. Günümüzde (2022) yoktur. Sağ ve sol cephelerinin kör bırakıldığı ve ocakların bu alanlara yerleştirildiği anlaşılmaktadır.

Örneklerin devamı:

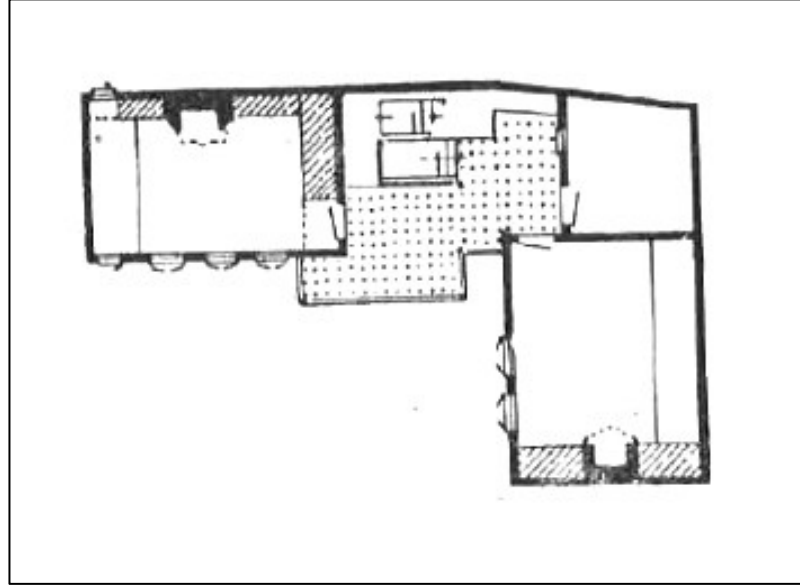
Bolu, Derebeyi Mustafa evi; Bolu, Prizrende, Musa efendi evi; **Amasya, İçerişehir, Alçak köprü Mahallesi, (Hatuniye Mh. Hazeran Sk., 2022) Hasan Efendi evi.**

⁵³ A.g.e. s.107

⁵⁴ A.g.e. s.111

⁵⁵ A.g.e. s.115

⁵⁶ A.g.e. Misal 157, s. 115

Çizim 1.16 Amasya, İçerişehir, Alçak Köprü Mahallesi, (Hatuniye Mh. Hazeran Sk.) Hasan Efendi evi.⁵⁷

Hasan Efendi Evi Örneği için verilen konum günümüzde: “Amasya, Merkez ilçesi, Hatuniye Mahallesi, Hazeranlar Sokak.” şeklinde bilinmektedir. Yazılan isimlendirmeler kaynaktan alındığı şekliyledir. 1954 tarihinde belirlenmiş yapı maalesef bulunamamıştır. Bu tarz köşe kullanıma sahip bir ev yoktur.

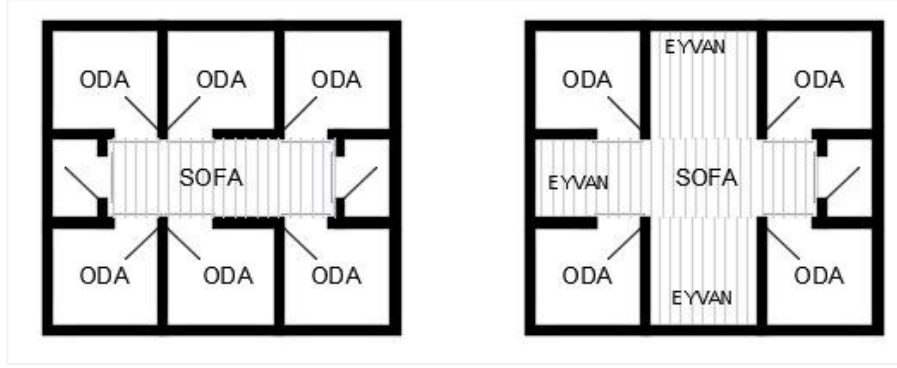
Eyvanlı ve yan sofalı plan tipi örnekleri:

Rümelihisar, Hisar meydanı sokağı, Kadın mektebi çıkma köşesindeki ev; Afyon karahisar, Hacımolla sokağı, Turunççuzade evi.

- Orta sofalı plan tipi:

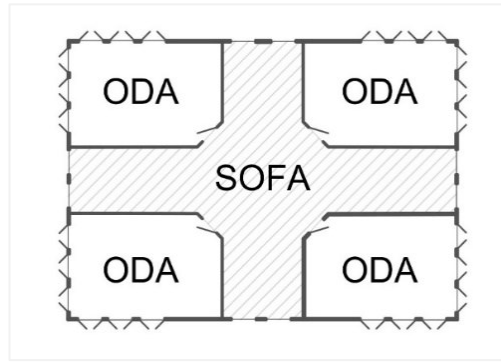
“Hayat” olarak büyük orta açıklıklara imkan vermektedir. Kutlamalar yapmak için kullanıldığı dile getirilmektedir. Ana katta dört evyan ve hayat birleşiminden oluşmaktadır. Artı şeklinde yerleşmiştir.

⁵⁷ A.g.e., Misal 170, s.120

Çizim 1.17 Orta sofalı plan tipi kullanımları.⁵⁸

Farklı kullanım örneklerinden birinde, karşılıklı iki eyvan yazlık ve kışık olarak oturma alanlarıdır. Kalan iki yönlerden birinde, çoğu yapıda olduğu gibi hela alanıdır. Diğeri ise genellikle dikey sirkülasyonu sağlayan merdiven kovanının çıkış yeridir. Bu planda birinci katta plan dört kollu olduğu için bazı kullanımlarda üç kapı uygulanmıştır. Bunlar ön giriş, bahçeye çıkış ve araba yoluna geçiş için kullanılan kapılardır.

Çizim 1.18 Orta sofalı plan tipi şablonu.⁵⁹

Sedat Hakkı Eldem'den, orta sofalı plan tipine ait Anadolu'dan örnekler: Bursa, Mahkeme Hamamı, İbrahim Paşa sokağındaki ev⁶⁰; Cihangir, Cihangir koğuşu, 19.yy evi; Kasım Paşa Kadı mehmet efendi mahallesi, şeyh Veli sokağı, Cellat başı evi; Çengelköy, Bekar çıkmazı, 19.yy, köçeoğlu köşkü ; Bebek, 18.yy, Nispetiye

⁵⁸ Çizim: Sümeyye Tuğçe Asan

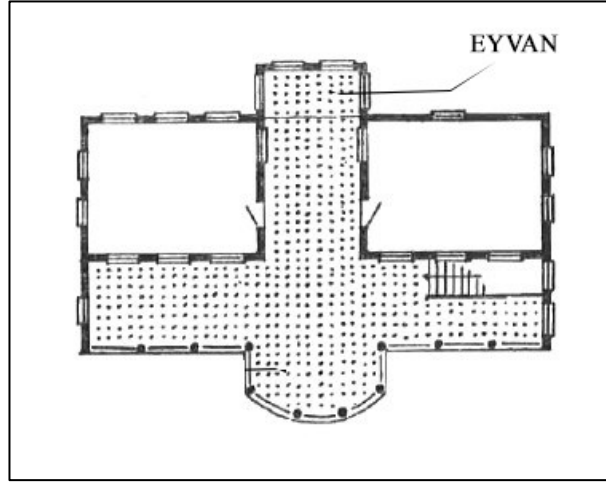
⁵⁹ Çizim: Sümeyye Tuğçe Asan; Kaynak: Arkitera

⁶⁰ A.g.e. s.143

köşkü; Kanlıca Körfezi, 19.yy, Mısırlı Prenses Rukiye yalısı; Çengelköy, 18.yy, Sadullah Paşa yapılısı; **Amasya, Hatuniye Mahallesi, İçeri şehir, Hazeran sokak, Hazeranlar Konağı, Müze Ev olarak kullanılan konak**⁶¹.

1.3.2.1. Eyvan

Sofanın İki oda arasında bir uzantısı olarak yer alan eyvan bölümü ailenin özel oturma alanıdır. Örneğin, sofa başlığında listelenen örneklerin devamı olarak eyvanlı yapı:

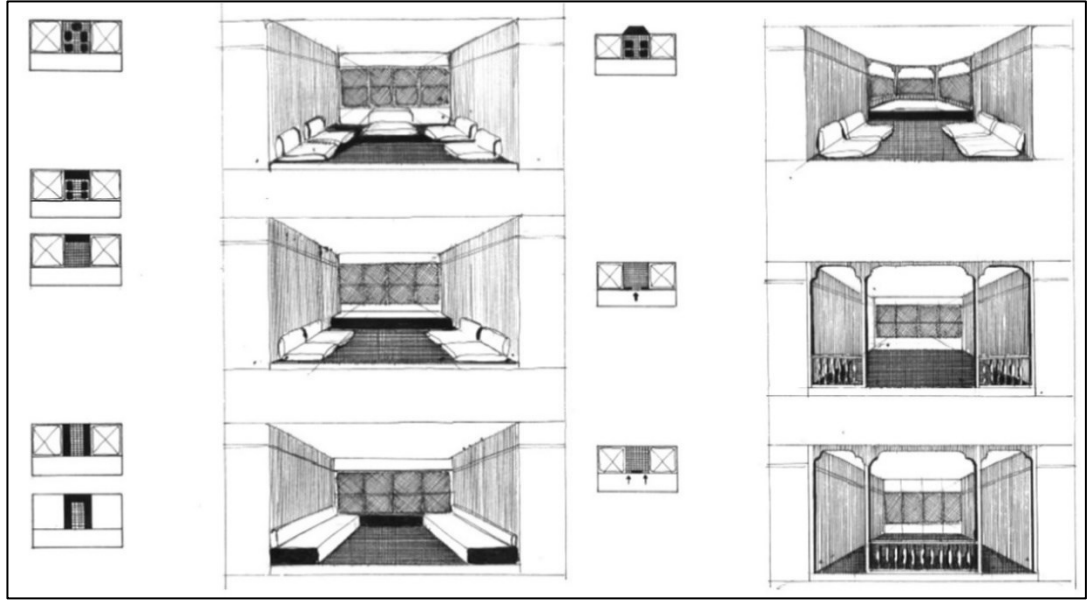

Çizim 1.19 Eyvanlı yapı temsili (Eldem S. H., 1968, s. 56).⁶²

Sofanın sirkülasyon alanının dışında kalan bu bölümler farklı uygulamalarda planda yerini alır.

⁶¹ Sedat Hakkı Eldem'in "Türk evi plan tipleri" isimli nadide çalışmasında, orta sofa plan tipine verilen misaller arasında "Hazeranlar konağı" bulunmamaktadır. Listeye bu çalışmada eklenen tek yapıdır.

⁶² İşaretçi dışında S. H. Eldem'den alıntıdır.

Çizim 1.20 Eyvan bölümü perspektif gösterimleri (Yıldız, 1979, s. 76-77).⁶³

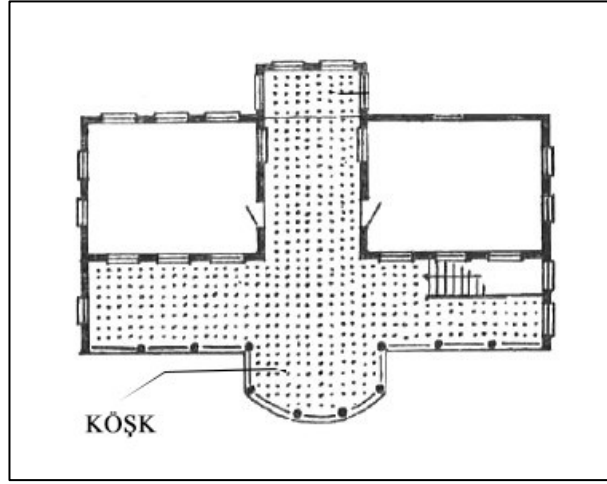
Bazı yapılarda kot farkı ile yükseltilen eyvan, yere serilen özenli kilim, minder ya da sedir sistemi ile düzenlenmiştir. Örneklerin bir bölümünde, dikmeler ve korkuluk tarzındaki parmaklıklarla daha da özel bir alan haline getirilmiştir.

1.3.2.2. Köşk

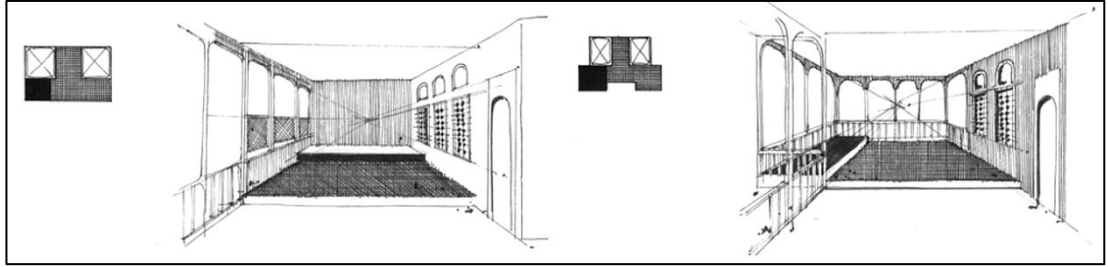
Köşk alanı, havadar keyif köşesidir. Genellikle sofa alanının bir köşesinde ve bahçeye hakim biçimde konumlandırılmıştır.

Örneğin, sofa başlığında listelenen örneklerin devamı olarak Köşklü yapı:

⁶³ Mualla Yıldız, Türk Konut Mimarisinde Mekân Tasarımı, s.76-77.

Çizim 1.21 Köşklü yapı temsili (Eldem S. H., 1968, s. 56).⁶⁴

Çizim 1.22. Köşk bölümü perspektif gösterimleri (Yıldız, 1979, s. 81).⁶⁵

Kullanım örneklerinde seki üstünde bulunduğu, bir yada birkaç kotla çıkıldığı görülür. Bu bölüm tamamen dışarı taşırılabilir, balkon gibi kullanımları veya tamamen oda gibi kapatılmış örnekleri bulunmaktadır. Kullanım amacına göre değişecek oturma alanıdır.

1.3.3. Oda

Türk evinde odalar, bir ailenin tüm ihtiyaçlarını giderecek şekilde tasarlanmıştır. Oturma, yemek yeme, yatma, yıkanma, ısınma vb. tüm eylemleri kapsayacak biçimde düzenlenmiştir. Konut içinde her oda ayrı bir evdir. Oda sahibinin mahremiyet bölgesi ve özel alanıdır.

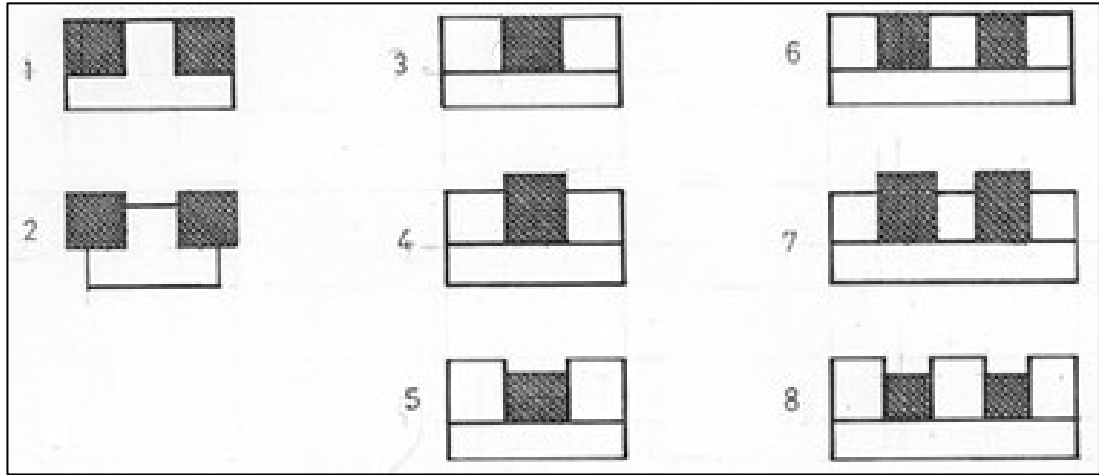
⁶⁴ İşaretçi dışında S.H. Eldem'den alıntıdır.

⁶⁵ **Mualla Yıldız**, Türk Konut Mimarisinde Mekân Tasarımı, s.81.

Çizim 1.23 Asya göçebelerinin çadırı ve geleneksel konutun oda düzeni karşılaştırması.⁶⁶

Türk evinin oluşumu odadan başlamaktadır. Odanın kullanım alanları ile çadır kullanımını karşılaştırması yapılmıştır.

Çizim 1.24 Odaların planda yeri (Yıldız, 1979, s. 87).⁶⁷

Planda almış oldukları yere, kullanım amacına ve büyüklüklerine göre değer kazanırlar. Sofa başlığında açıklandığı gibi, orta sofalı plan tipine sahip tek katlı bir evde odalar köşe ve kenarlara yerleşmektedir. Bu plana sahip evin en az dört odası bulunmaktadır. Dış sofalı plan tipinde ise en fazla üç oda bulunmaktadır. Genellikle dış sofalı plana sahip yapıların iki odalı örneklerine rastlanılmıştır. Evin oda sayısının belirlenmesinde ev sahibinin ekonomik durumu, evde yaşayacak kişi sayısı etkilidir.

⁶⁶ Şekil-çizim, yazı içeriğine göre Sümeyye Tuğçe ASAN tarafından oluşturulmuştur.

⁶⁷ **Mualla Yıldız**, Türk Konut Mimarisinde Mekân Tasarımı, s.87.

Ayrıca her odanın ışık alabilmesi için pencerelerin yerleşeceği cepheler çok önemlidir. Bu nedenle evin yerleşeceği alanda cephe sayısı, oda sayısını ve sonuçta plan tipini etkilemektedir.

Örneğin üç cephesi de kapalı olan parselde, ev tek yönlü ise dış sofalı plan tipi uygulanmaktadır. Bu durumda odalar yan yana dizildiğinde her oda için kapı-pencere aynı cepheden verilmektedir. Bu durum için parsel genişliği de sınırlayıcı olmaktadır. Kısıtlı bit genişliğe sahip ise, en fazla iki oda yanyana kullanıldığında ışığını kesmeyecek ek oda yapmak aynı ev içinde mümkün değildir.

Üst kata çıkılmadığı takdirde, yeterli oda sayısı elde etmek için uygulanan yöntem; genelde ikinci yapı inşa etmektir. İki yapı arasında, parsel ölçüsünün imkanına göre ortalama beş metre açıklık bırakılmaktadır. Bu şekilde iç avlu oluşmaktadır.

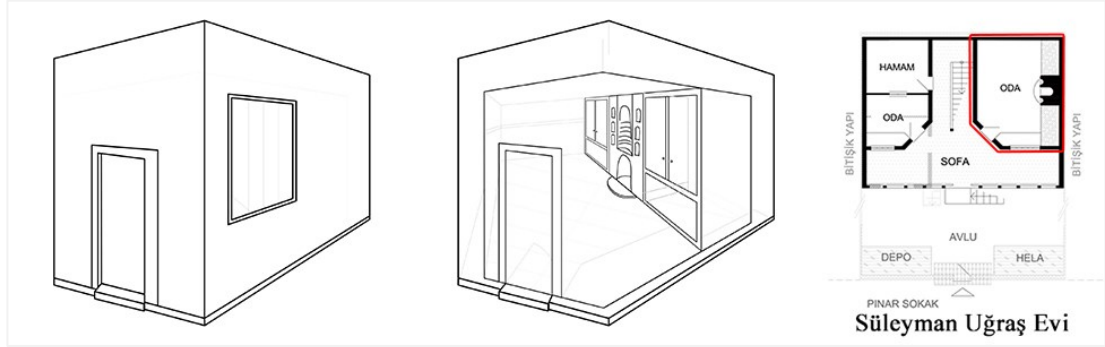
Parsel içinde ikinci yapının ana yapıdan ayrı olarak inşa edilmesinin olası nedenleri vardır.

- i- İlk olası sebep, selamlık bölümündeki baş odayı harem bölümünden ayırmaktır.
- ii- İkincil olası sebep, yeni evlenen aile üyeleri için ayrı alan oluşturmaktır.
- iii- Üçüncül olası sebep geniş programlı evlerde hizmetçi ve kahyaların konaklaması için odaların ayrılmasıdır.

Her oda kapısı sofaya veya avluya açılmaktadır. Gezilen yapılarda iki türlü kullanımla karşılaşmıştır. Birincisi, oda aralarında geçiş için koridor veya kapı açılmıştır. İkicisi ise sofa alanı duvar örülerek kapatılmıştır. Böyle konumlanmış bir evin odalarının her birine hane⁶⁸ denilmiştir. Ayrı evler gibi her oda kendi ihtiyaçlarını karşılamaya müsaittir. Haneler sadece dış sofalı plan tipinde değildir. Çok amaçlı odalar(haneler), diğer plan tiplerinde sofaya yönlendirilmiş olarak kullanımına rastlanılmaktadır.

Geleneksel konutlarda odalar, çok amaçlı mekanlar olarak kullanılmaktadır. Her oda, ev erkanı için genel ve özel mekân amacını karşılayan; oturma odası ve yatak odası olarak kullanılmaktadır. Bazı örneklerde dolap görünümlü kapakların arkasında banyo küveti, gardolap, hela, hamam ve mutfak alanlarına rastlanmıştır.

⁶⁸ A.g.e. s.15

Çizim 1.25 Dış sofalı köşe başoda örneği⁶⁹

Odaların yönelim konumları ve sıralanması plan tipine göre yerleşiminin sonucudur. Sofa konumu sonucu odalar köşelerde, ortada veya yan yana yerleşmektedirler. En gözde konum köşe odadır. Genellikle başoda olarak kullanıldığı çok rastlanılmış bir durumdur. Köşk ve eyvan bölümlerinin oda olarak kullanıldığı, kapatıldığı durumlarla karşılaşılmıştır.

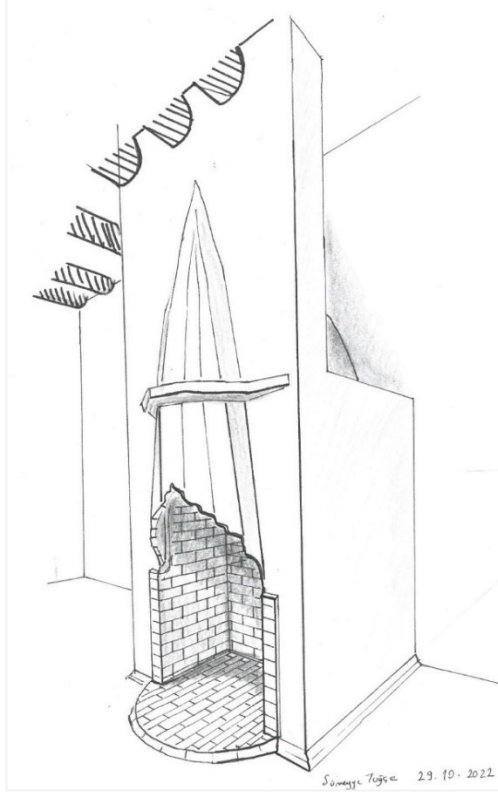
1.3.3.1. İç Mekân Yapı Elemanları

Evlerin içinde, mekân kurgusunu oluşturan yapı elemanları; çoğunlukla her odada;

- i- ocak,
- ii- sergen, daraba,
- iii- oda döşemesi: nimseki, seki, seki altı/üstü,
- iv- sedir,
- v- gusulhane, abdeslik,
- vi- çeşitli kullanımlarda yüklükler, bağımsız dolaplar
- vii- tavan,
- viii- pencereler ve
- ix- kapı bulunmaktadır.

⁶⁹ Çizimler Sümeyye Tuğçe ASAN tarafından hazırlanmıştır. Hepsı 2 boyutlu AutoCAD çizimidir.

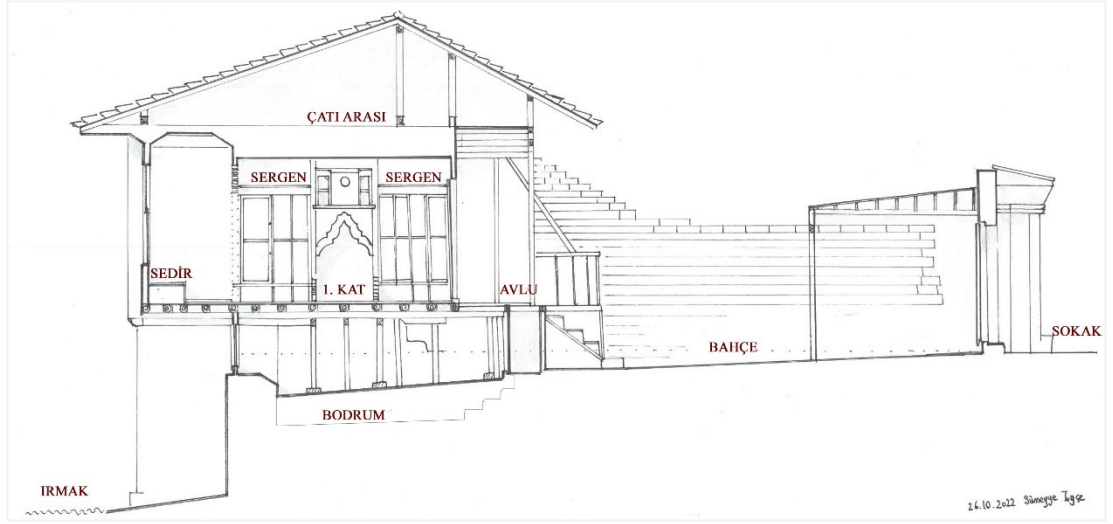
Ocaklar: Çok süslemeli ve form olarak duvar yüzeyinden yarım konik formlar gibi özenli ise 18.yy dönemine ait Barok akımının etkisinde yapıldığı, bu tarz ocakların olduğu 18.yy evlerden, anlaşılmaktadır.

Çizim 1.26 Amasya-merkez, Hatuniye Mahallesi, **Gül Pansiyon**, 1. kat, sağ oda.⁷⁰ Barok akımına ait ocak örneği.

19.yy döneminde ocaklarda değişim hızlı olmuştur. Çoğu 19.yy başlarına ait yapılarda bölgede yetişen bitkilerin stilize edilmiş motifleri, farklı malzeme içermeyen örnekler varken, 1950'ye yakın tarihlerde inşa edilen yapılar sadece muntazımlardan oluşan sade örneklerdir. Sonrasında soba kullanılmaya başlanmıştır. 20.yy da ocak kullanımı tamamen bitmiş ve günümüzde bacaları kapalı şekilde dekoratif eleman olmaktan ileri gitmemektedir. Varlıklarıyla mekâna anlam ve sıcaklık katan ocaklar, çeşitli örnekleriyle ilgi çekmeye devam etmektedir.

⁷⁰ El çizimi: Sümeyye Tuğçe ASAN

Çizim 1.27 Mihri Hatun Konağı, yapının parsel boyu(ırmaktan sokağa) kesit görünüşü.⁷¹

Sergen: Duvardan duvar dolaşan raflardır. Çoğunlukla kapı yüksekliği hizasında ortalama 200-220 cm yükseklikten dolaşmaktadır. Pencere ve sergen yükseklikleri tek hat halinde dizilir. Üst pencere-tepelik varsa bunlar sergen üstü seviyede başlamaktadır.

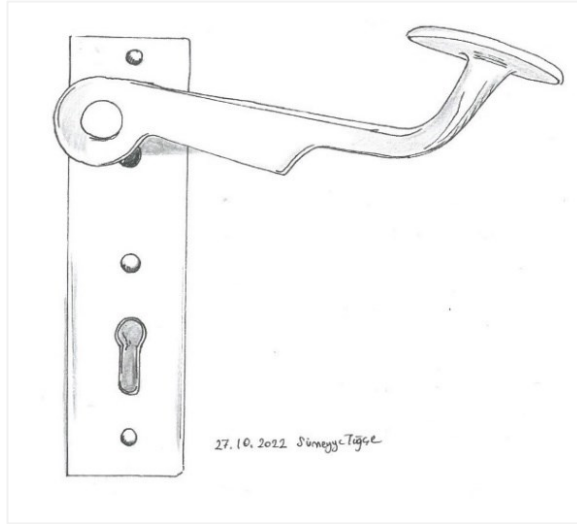
Oda döşemesi özelliklerinden; seki, nimseki ve seki altı: Oda girişinde zemin malzemesi farkıyla, kot farkıyla veya bölücü ile fonksiyon olarak ayrılmış, hazırlık için, sirkülasyon alanı olarak veya nimseki gibi odada belirlenen bir amaçla ayrıldığı bölümlerdir. Seki altı denilen alanın, odadan bir basamakla veya trabzan ile ayrılan örnekleri bulunmaktadır. Çevresinde dolaplar, mumluk ve muhtemelen lambalık gibi ilk ulaşabilmek için yakına yerleştirilecek eşyalar ile doludur.

Sedir: Yerden 30-40 cm yüksekliğinde derinliği müslüman aile evlerinde 90 cm'ye kadar olabilen genelde 60-80 cm derinliğindeki alandır. Oturmak, bağdaş kurmak, uzanmak veya namaz kılmak için kullanılmaktadır. Özellikle misafirlerin ağırlandığı odalarda sedir derinliği 90 cm' dir. Zemine sabitlenmiş veya sabit olmayan örnekleri bulunmaktadır.

⁷¹ El Çizimi: Sümeyye Tuğçe ASAN

Çizim 1.28 Mihri Hatun Konağı bahçe kapısı, 20.yy.daki görünümü.⁷²

Çizim 1.29 Mihri Hatun Konağı başoda kapısının madeni kapı kulpu.⁷³

Gusulhane ve abdeslik: Oda içinde olabildiği gibi ev içinde ayrı konumlarda bulunabilir. Donanımlı odalarda; abdestlik, ocak, mutfak gereçleri ve hamam alanı gibi birçok alan bir aradadır. Abdeslik, şerbetlik altında yerden 50 cm yüksekliği olan

⁷² El Çizimi: Sümeyye Tuğçe ASAN

⁷³ El Çizimi: Sümeyye Tuğçe ASAN

dolaplardır. İçinde su doldurmak için tas, küze ve havlu bulunmaktadır. Gusülhane bölümü genellikle, yüklük-ocak-gusülhane sırası ile her odaya yerleştirilmiştir. Gusülhane içinde yıkanılan dolaptır. İçinde; hamam taşı, leğen, küze ve maşrapa gibi eşyalar bulunabilir.

Yüklük: Türk evinde duvarı boydan boya kaplayan elemanlardır. Görünüşleri ve kullanım amaçları süreç içinde değişmiştir. Yüzyıllara göre sıralandığında; 18.yy dönemi için dolap içindeki işlev önemli ve sade kapaklar ile çekmecesiz kapak ve raflardan oluşmaktadır. Barok üslubu işlevselliğe aynı derece önem vermiş ve tüm elemanlarda etkili olmuştur. İç mekân elemanları çiçekli alçı kabartma desenleri ve motifler ile bezenmiştir.

Tavan: Yüksek, tekne tavan uygulamaları, çıtalı ahşap kaplama örnekleri uygulanmıştır. Ahşaptan yapılan tavanların bir kısmı ahşap yüzey üstüne geometrik çıtalar ile süslenmiştir. Bazı yapıların tavanında ağır süslemeler bulunmaktadır. Bunun amacı sedirde uzanan kişinin tavanı izleyerek yatmak istemesidir.

Pencere: Dar ve küçük pencerelerden zaman geçtikçe ve inşa teknikleri geliştikçe daha uzun(yüksek), ışıklıksız bütün ve sayıca daha fazla pencere kullanılmaya başlanmıştır.

Kapı: Kapılar, yapının ve odaların sirkülasyon girişidir. Avlu giriş kapısı yapının kimliğini belirlerken aynı zamanda farklı amaçlara hizmet vermektedir. (Çizim 1.28) Yaya girişi, at arabası girişi ve malzeme girişi için çift kapaklı ahşap kapılar kullanılmaktadır. (Çizim 1.29) Kapılarda madeni kapı kulpları ve tokmaklar bulunmaktadır. El işçiliğinin güzel örnekleri kapılarda sergilenmektedir. Türk konutlarında odaya giriş için kapının açılım yönünün anlamı önemlidir. Mahremiyetin giriş kapısından itibaren mümkün kılınması için kapılar önünde bulunan yüklük yönünde açılmaktadır. Açılım yönü ile odanın görülmesi geciktirilmesi amaçlanmıştır. Geniş programlı yapılarda ara hole veya aş odasına girmek için çift kanatlı oda kapıları kullanılmaktadır. Süslemenin yoğun olduğu dönemde taş kemerli giriş kapıları ve ahşap kemerli oda kapıları kullanılırken sonrasında daha sade günümüz kullanımına yakın örnekler kullanılmaya başlanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. AMASYA EVLERİNİN TARİHSEL SÜREÇ İÇİNDEKİ TANIMI, GELİŞİMİ VE DEĞİŞİMİ

Amasya'nın tarihi önemi çok eskilere dayanmaktadır. Bu tarihin M.Ö. 3000'lere denk gelmesiyle birlikte Avrupalı tarihçiler Maspero ve Morgan'a göre; Hitit Konfederasyonunu oluşturan 13 hükümetten biri de Amasit'tir. Amasya'da höyüklerde bulunan çanak çömlek, silah kalıntıları ve mimari izler, kent tarihinin Neolitik ve Kalkolitik çağlara indiğini göstermektedir (Url19, 2022).

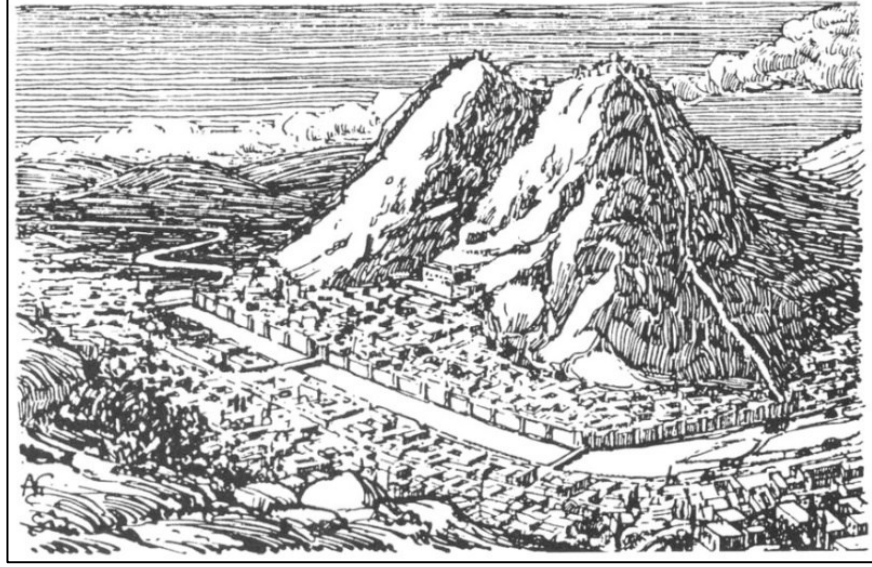
Amasya'nın kronolojik yerleşim tarihi (Url19, 2022): İlk Tunç Çağı ve Orta Tunç Çağı'nda yerleşim hakkında; Ovasaray Köyü Hamam Tepesi Höyüğü, Sarımeşe Kümbet Höyük, Keşlik ve Ayvalıpınar höyükler ile Suluova ilçesi Kanatpınar Köyü, Devret Höyük ve Deveci Köyü, Yoğurtçu Baba Höyükleri bölgeleri bilgi vermektedir.

İlk Tunç Çağı'nda (M.Ö. 3000-2500) Amasya'nın yoğun bir yerleşme bölgesi olduğu bilinmektedir. Bu dönemde yerleşmek için merkez ilçedeki Yassı Höyük (Oluz Höyük), Gümüşhacıköy'deki Sallar Höyük, Merzifon, Hayrettin Köyü, Delicik Tepe ve merkeze yakın Kayadüzü höyükleri Göynücek ilçesindeki Gediksaray Höyük, Alakadı Köyü, Türkmenlik Tepe Höyüğü tercih edilmiş ve yerleşim izlerine rastlanmıştır.

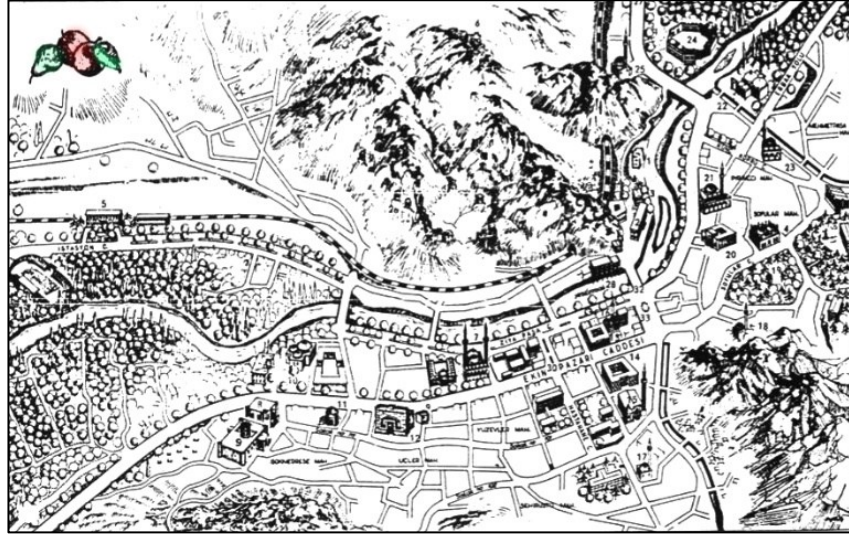
Orta Tunç Çağı'nda Mezopotamya yazılı belgelerinde, (M.Ö. 2500-2000) "Hatti Ülkesi" olarak bilinen uygarlığın sınırları içerisinde olan Amasya, Anadolu'da güçlü bir uygarlık kurmuş olan Hattilere ait önemli yerleşmelerden biridir. Amasya Merkez ilçeye bağlı Mahmatlar Höyüğü bu bakımdan önemli bir bulgudur.

M.Ö. 1900-1200 Hitit Devri: Hititlerin Amasya'daki önemli yerleşim yerlerinden biri Amasya, Merkez, Doğanstepe (Zara) Beldesi'dir. Hititlerden sonra M.Ö. 1200-700 Frig Devri, M.Ö. 700-650 Kimmer Devri, M.Ö. 535-333 Persler ve

sonrasında M.Ö. 333-291 Hellenistik Devir başlamıştır. Anadolu’da bu devrin etkisini daha çok kültürel ve sanatsal boyutta hissettiren bir dönem başlamıştır.

Resim 2.1 Amasya, 19.yy.da çizilmiş gravürü.⁷⁴

Resim 2.2 Amasya, 19.yy.da şehrin imar planı çizimi.

⁷⁴ Hüseyin MENÇ’ den alınan **Kültür dergisi**

M.Ö. 301-26 Amasya'da Pontus Krallığı Devri: M.Ö. 301 yılında Amasya başkenttir. (M.Ö. 150-120) döneminde Amasya, büyük bir imar faaliyeti sonucunda kültür merkezi olmuştur. M.Ö. 26-395 Roma İmparatorluğu Devrinde M.Ö. 63 yılında eyalet statüsünde olan Amasya, aynı zamanda eyaletler arası yol sisteminin de merkezi konumuna gelmiştir.

M.S. 395 Bizans İmparatorluğu Devri: Amasya şehri, Diospontus' un dinsel ve idarî merkezi durumuna gelmiştir. 1071'de Anadolu Selçuklular ve Beylikler Devri, 1075'de Melik Ahmed Danişmend Gazi'nin Amasya'yı Fethi gerçekleşmiştir.

1166-1243 Amasya'da Anadolu Selçukluların egemenliği, 1243'de Moğol egemenliği ve Babai İsyanı olayları gerçekleşmiştir. 1335-1341 İlhanlılar egemenliği, 1341-1381 Eretna beyliği egemenliğinde sonra 1360'da Şadgeldi bağımsız Amasya beyliğini kurmuştur.

1389 Osmanlı Egemenliği: Fetret Devri olarak bilinen dağılma sürecinde, Amasya, 15. yüzyılın ilk yarısından itibaren şehzadelerin görev yaptığı bir sancak ve aynı zamanda Eyalet-i Rum'un da merkezi konumundadır. Yörgüç Paşa'nın Beylerbeyi olduğu dönemde (1422-435); Amasya'ya "Vilayet-i Rum" deniliyordu. 1538 Saruhan Valisi Şehzade Mustafa, Amasya Valiliği'ne gönderildi. 1553 Şehzade Mustafa öldürüldü. Amasya, Vilayet konumunu kaybederek Sivas'a bağlandı. 1555 yılı Nisan ayı sonunda yapılmış olan ve tarihe "Amasya Antlaşması" olarak geçen antlaşma, İran-Safevî Hanedanı'yla yapılmış ilk antlaşmadır. Bu sırada (16.yy) Kanunî Sultan Süleyman Amasya'da ikamet etmektedir.

(Resim 2.1 ve 2.2) 19.yy.a gelindiğinde Cumhuriyet Devri'nde milli mücadelede Amasya Sancağı Sivas Vilayeti 'ne bağlıdır. 15 Haziran 1919 Mustafa Kemal, Ali Fuat Paşa ile birlikte Amasya'ya geldi. 18 Ekim 1919 Atatürk'ün Amasya'ya ikinci kez geldi. Mustafa Kemal, 26 Mayıs 1919 günü Amasya'ya doğru yola çıkacağını bildirmiş. Amasyalılar, 12 Haziran 1919'da Culus Tepe'de konuğunu karşıladı. Son olarak, 20 Nisan 1924'te Amasya il oldu.

Listelenen bilgilere göre Amasya geçmişinde başkent, kültür merkezi, yol sistemi merkezi gibi önemli konumlarda olduğu anlaşılmaktadır. Şehrin adını alan bir anlaşmanın varlığı bilinmektedir. Osmanlı Devleti şehzadelerinin, araştırmacı veya yazarlar gibi önemli kişilerin eğitim aldığı ve yaşadığı bir memleket olması da bu

kişilerle birlikte anılan bu şehrin tanınırlığını artırmaktadır. Coğrafi konumu gereği ilgi görmüş ve tarih boyunca farklı imparatorlukların hedefi olmuştur. Farklı medeniyetlerin şehrin gelişimi üzerindeki etkileri, mimari oluşumların açıklanmasında kullanılmaktadır.

Amasya evleri hakkında bu bölümün yazılmasında (Demiray, 1954; Yasar, 2022; AİY, 1973; Özdemir, 1993, s. 10-13; Yücel, 1970; Tektaş, 1991, s. 20- 25; Cezar M. , 1954; Sevgen, 1959, s. 43-46; Strabon, 1972; TMMOB, 1993; VGM, 1972) kaynaklarından yararlanılmıştır. Ayrıca bu kaynaklara Kültür Dergisi, Kasım-Aralık'93, sayı:102, s.54'den ulaşılmıştır. Bu dergiyi kaynak olarak Hüseyin MENÇ vermiştir. Ayrıca, Abdizade Hüseyin Hüsameddin Yasar' ın (1955) orijinal eserinin, 1-4 cilt arası çevirisi yapılmıştır. Düzenlenmiş basımında, 12 cildin hepsi 3 kitapta toplanmıştır. Amasya Tarihi, 2022, 1. Basım, 3 kitaptan birinci kitabından kaynak olarak bu bölümde başvurulmuştur.

Evliya Çelebi “Seyahatname” sinde (t.y.): Yeşilirmak üzerinde, denizden 400m. Yükseklikte kurulan Amasya'nın kalesinin 9.06 arşın sur ile çevrili olduğu; 48 Türk, 5 Hıristiyan (Ermeni, Rum) mahallesi, 5600 ev, konak, sarayı olan bir kent olduğunu bildirmektedir. Bunlardan başka Türk dönemi birçok cami, han, medrese, kervansaray, hamam, 1060 kadar dükkân ve çarşısı olduğu; İç Kale'de II. Beyazıd saray, Şemsipaşazade Ahmet Paşa sarayı gibi büyük saray ve konaklardan söz etmektedir(II. cilt, s.183).

Moltke eserinde (1839), “dağlardan aksi yönlerden akan iki önemli çayın birleştikleri yerde, etrafı dağlarla çevrili derin bir vadide kubbeler, minareler, 20-30.000 kişinin yaşadığı birbirine sokulmuş evler ve insanda hayret uyandıran dik kaya yamaçlarına oyulmuş garip odalar, ...vardır.” (s. 145-147) demektedir. 75

Amasya'da çok eski tarihlerden kalma anıtsal eserler bulunmaktadır. Bu anıt eserlerinin çevresinde, bugün hiç olmazsa bir kısmını görebildiğimiz, Anıtlar Yüksek Kurulu'nun (1979), almış olduğu kararla korunmasına karar verilmiş olan geleneksel konut dokusu bulunmaktadır. Bu anıtsal yapıların bir kısmı onarılırken bazıları ortadan kaldırılmıştır. Özellikle Hatuniye, Gök Medrese, Üçler, Sofular, Helkıs(Nerkis),

⁷⁵ **Kültür Dergisi**, Kasım-Aralık 1993, sayı:102, s.54: Bu dergiye Hüseyin MENÇ aracılığıyla ulaşılmıştır.

Mehmet Paşa, Şamlar, Pirinçi ve Hacı İlyas Mahalleleri geleneksel konut dokusunu günümüze taşıyan mahallelerdir. 1979 yılında yapılan kültür varlıklarının ve kentsel sitin saptanması ve bunların “Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu”na korunmaya alınması sonucu, yine yüksek kurulca getirilen “Kentsel Sit Alanı Geçiş Dönemi Yapılaşma Koşulları” Amasya’da “Koruma İmar Planı” yaptırılması gerektiği orta çıkarmıştır. 76

Günümüzde halen (2022), arkasında Harşena Kalesi, Kaya mezarları ve surların önünde Yeşilirmak kıyısına güzel bir silüet veren Hatuniye Mahallesi ve Yalı boyu evleri ile Amasya’nın en önemli odak noktasını oluşturmaktadır. Amasya’nın Turizm potansiyeli bir süredir önem kazanmıştır. Amasya’nın toplu ziyaret alımları, yatak kapasitesinin yetersizliğinden dolayı tercih edilmemekte, bu yüzden günübirlik turizmi tercih edilen bir kenttir.⁷⁷ Detaylı tanımlar kendi başlıkları altında açıklanmaktadır.

Mimari yapılar tarihin aktarılmasında kullanılmış en kalıcı belgelerdir. Ahşap konutlar ise kalıcı olmaktan uzaktır. Şehir içinde yapısal değere sahip olan ve çalışmada yer alan yapılar listelenmiştir.

Konut kullanımının başlangıcına ait kültürel eserler kalıcı olmayan malzemeye sahip olduklarından 16.yy öncesine ait yapılar hakkında bilgi bulunamamıştır. Tarihi bir ana tanıklık etmiş yapının kaynaklarda yer verilmesi ve gezginlerin hakkında yazdıkları bilgiler sayesinde. Tarihsel süreç içindeki gelişimi açıklamak için Amasya’da yerleşim yerlerini, bilinen en eski evleri ve tarihlerine yer verilmiştir.

Amasya’da günümüze ulaşamamış ya da güvenli olmadığı için yıkılmış evlerden bazıları, inşa edildiği dönemde tarihi olaya şahit olduğu için kaynaklarda adları anılmaktadır. Bu evler anılmaya değer kişiler tarafından kullanılmış, bahçe içinde konumlanmış ve çoğunlukla geniş programlı yapılardır.

Sedat Hakkı Eldem’ in yapı örneklerini verdiği kentlerdeki yapılar ile karşılaştırıldığında süsleme ve boyut açısından yarışamayacak olsalar da “saray” olarak atfedilmiştir. Bu yapılar farklı kaynaklarda yer almaktadırlar. Oda sayısı, boyutu ve kat sayısı değişen örnekler; konak, yalı veya saray gibi farklı isimler almışlardır.

⁷⁶ A.g.e. s.55

⁷⁷ A.g.e. s.59

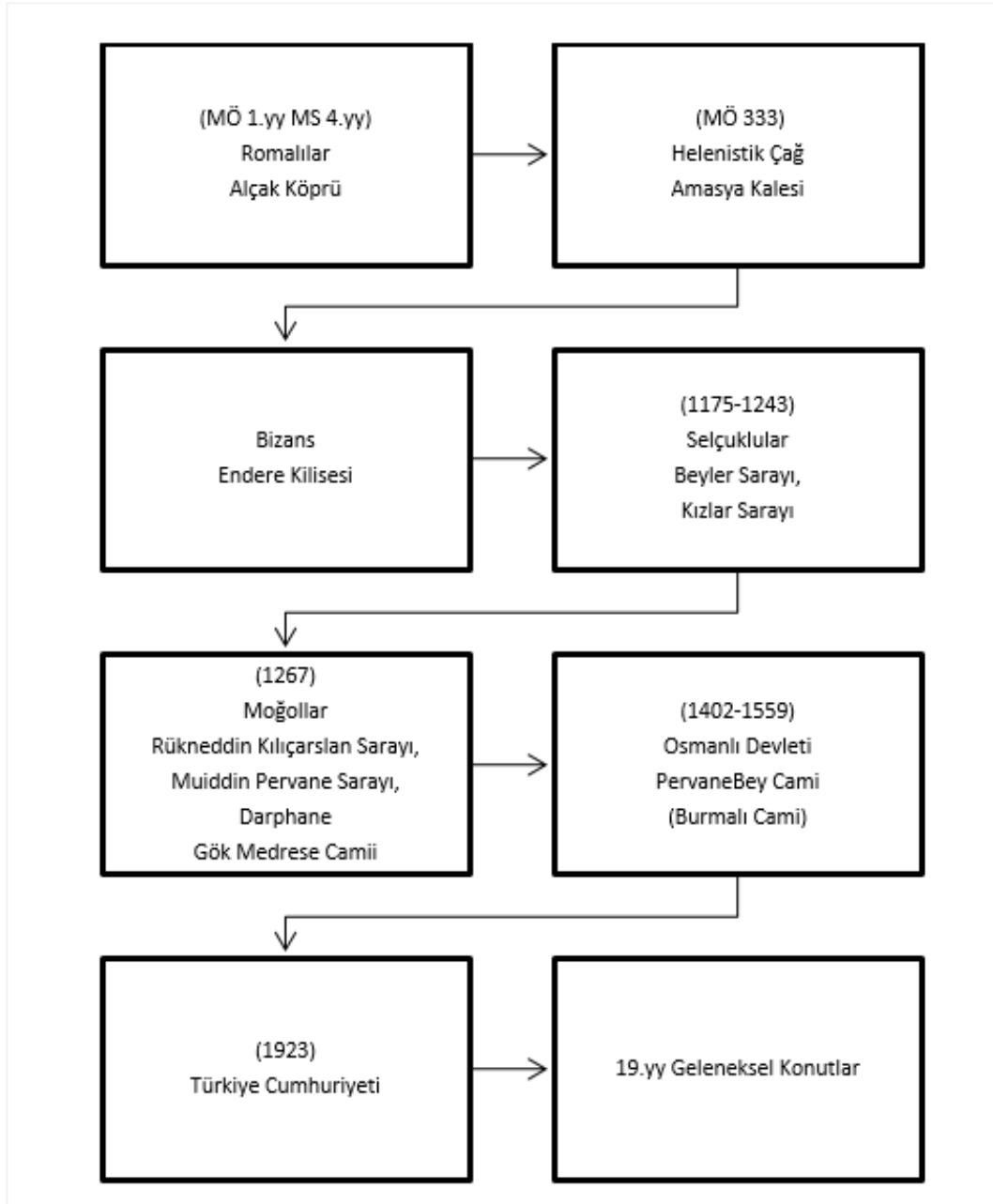
Ancak yapısal bir farklılıkları bulunmadığı için ve yaşama-barınma mekânı oldukları gerekçesiyle hepsi “ev” olarak değerlendirilmiştir. Çalışmanın tamamında bu yapılara odaklanılmaktadır.

(Şekil 2.1)’de, Amasya geleneksel evlerinin yapıldığı döneme kadar geçen süreçte şehirde yaşamış uygarlıklar ve dönemlerinden günümüze kalan eserler listelenmiştir.

Türklerin Amasya’ya ne zaman geldiği net olarak bilinmemektedir. Ancak, şehirde Selçuklu dönemine ait iki saraydan bahsedilmektedir⁷⁸. Günümüzde Beyler Sarayı olarak bilinen yapı ile iç kalede bulunan Kızlar Sarayı olarak bilinen kalıntılardır. Beyler Sarayı; Saraydüzü veya Pir İlyas denilen mevkidüzlükte yer almaktaydı. 1147/1734 tarihlerinde defalarca depremde zarar görmüş ve tamir edilmiştir (Yasar, 2022, s. 77(50)).

Hans Dernschwam (1992), iç kalede bahsedilen diğer sarayın kızlar sarayı olduğunu kitabında bahsetmektedir (s. 248-285). Bugün bu bina mevcut değildir. 1944 yılında yıktırılmış ve yerine 1950’de modern anlayışta Orduevi yaptırılmıştır.

⁷⁸ Hüseyin MENÇ (2018). Tarih İçinde Amasya, Amasya Bel. Kültür Yay., s.288.

Şekil 2.1 Amasya'da yaşamış uygarlıklardan kalan eserler.⁷⁹

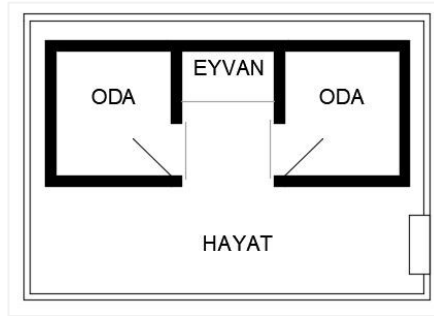
(1175-1243)Selçuklu döneminde mahkeme binası olarak kullanılan günümüzde burmalı minare olarak bilinen “Pervane Bey Cami” (1402-1559)Osmanlı dönemi yapısıdır (AŞS, 1720, s. 202).

⁷⁹ Şekil, yazı içeriğine göre Sümeyye Tuğçe ASAN tarafından oluşturulmuştur.

Anadolu’da (665/1267)Moğol hâkimiyetinde Amasya’da varlığı ileri sürülen kentsel konut yapıları; Rükneddin Kılıçarslan Sarayı, Muiddin Pervane Sarayı ve Darphanedir. Darusselam Mahallesinde buldukları Abdi-zade Hüseyin Hüsameddin Yaşar’ın kitabında bahsedilmektedir (Yasar, 2022, s. 398, (201)).

Selçukluların son dönemlerinden günümüze ayakta kalan ahşap yapılar, Anadolu’daki geleneksel yapıların en eski örnekleridir. Amasya’da bu döneme ait konut yapısının olmamasının nedeni, Osmanlı ev mimarisi örneklerinin, depremler, yangınlar, sel ve ırmak taşkınları gibi afetler yüzünden yok olmasındandır. Günümüzdeki Amasya’da geleneksel tarihi yapılar, 19.yy ikinci yarısına aittir. Modern yapıların 20.yy ikinci yarısında yoğun olarak uygulanması sonucunda ahşap yapıların sayıları giderek azalmıştır.

Tarihsel süreç içinde evler hakkında 18.yy öncesine ait bilgilere seyahatnamelerden ulaşılmıştır. Buna göre, bu bölümde, anlatılanlara göre dönem yapılarından anlaşılan bilgiler incelenmiş ve Amasya evlerinin genel özellikleri listelenmiştir.

Çizim 2.1 15.yy Amasya, Osmanlı sivil mimari yapılarının plan tipolojisi, sofasız plan tipi.⁸⁰

H. Yürekli “Türk Evi, Gözlemler ve Yorumlar” adlı kitabında(2005), 15.yy sonrasında Osmanlı sivil mimari yapılarının ana elemanlarını hayat, eyvan ve odalar olarak listelemiştir (s. 14). Yürekli’ye göre, **15.yy** konutları, sofa alanı olmadan odalar arasına eyvan alanı ve yapı önünde hayat alanı bulunan tek katlı yapılardır.

⁸⁰ Şekil içeriğine göre Sümeyye Tuğçe ASAN tarafından oluşturulmuştur.

Hans Dernschwam'ın “İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü” isimli seyahatnamesinde (1992), 1553 yılındaki Amasya'dan bahsetmektedir. 16.yy Osmanlı geleneksel evleri için genel bilgilere yer vermiştir. Dernschwam bu döneme ait yapıların oldukça sade, avlulu ve kerpiçten yapıldığı söylemiştir. Geleneksel yapılar için hapisane betimlemesi yapmıştır. Küçük pencereci, karanlık ve küçük odalara sahip yapılardan bahsettiği için günümüzde var olan yapılar ile örtüşmektedir (Dernschwam, 1992).

Bu anlatımdan yola çıkarak 16.yy.da genel olarak Amasya evlerinin özellikleri şu şekildedir:

- Yapımlarında pişmemiş toprak(kerpiç) kullanılmıştır.
- Evlerin iç ve dış özellikleri iyi işlenmemiş tahtadan ve süslemesizdir.
- Evlerin geneli iki katlıdır(Bodrum + 1 kat). Evlerin alt katında(bodrumda) ahır bulunmaktadır.
- Üst katlardaki odalarda oturulmaktadır.
- Tahta ve kalaslar ile örülen odaların tavanı toprak malzeme ile kapatılmıştır.
- **Düz toprak tavanlıdır.** (Vikipedi: 1 arşın= 75.774 cm'dir) Evin üst örtüsünün kalınlığı (yarım arşın 37.8cm) yaklaşık 35-40 cm kadardır.

Burada en eski yapıların çatısız olduğu anlaşılmaktadır (Dernschwam, 1992, s. 279).

1500'lerdeki bu kaynaklar sayesinde 16.yy ve sonrasını yapıların kiremit çatılı olduğu söylenebilir.

- Amasya evleri ırmak vadisinin iki tarafında kurulmuştur.
- 16.yy.da halkın yaşadığı evler arazi nedeniyle oldukça yakın ve yığma yöntemi ile inşa edilmiş yapılardan oluşan bir şehirdir.
- Bu evler az sayıda ve küçük pencereci, küçük odalardan oluşan binalardır.

Ve yine bir başka yerde, Evliya Çelebi'nin seyahatnamesinde 17.yy.daki Amasya'yı anlattığı bölümde:

- Amasya nehir tarafından doğu ve batı bölümlerine ayrılmıştır.
- 17.yy.da şehirde 48 İslam, 5 Hristiyan mahallesi bulunmaktadır.
- Şehirdeki yapı sayısının 5000 civarında olduğu söylenmektedir.

- Evlerden ve saraylardan bahsedilmektedir. Padişaha ait iki saray bulunduğu söylenmektedir.

Evliya Çelebi'nin⁸¹ seyahatnamesinde (t.y.), nehir kıyısındaki evler (yalı boyu evleri), avlulu ve bahçeli olduğu için “Saray” olarak bahsedilmektedir (s. 527-529). Yani, bu çalışmada “Saray” adı ile anılan yapılar, geleneksel Amasya konutları(evleri) başlığına dâhildir.

- En meşhur saraylar; İç kalede Sultan Beyazıd Sarayı, Şemsi Paşazade Ahmed Sarayı, Hoca Ahmed Paşa Sarayı, Geldikkanlı Ali Paşa Sarayı'dır. Amasya'da bunlar dışında daha çok sarayın(avlulu ve bahçeli konutun) bulunduğu dile getirilmiştir.
- Saray cepheleri kiremit ile örülüdür(Zilli, t.y., s. 527-529)

Evliya Çelebi'nin bahsettiği saray sahipleri şehrin ileri gelenleridir. Bahsettiği sayıda saray olmasından ziyade içlerinde saray adı verilmeye müsait sadece iki yapı olduğuna kanaat getirilmiş, diğer yapıların yalı veya konak gibi sivil mimarlık eseri oldukları belirtilmelidir.

Örneğin; A. Gabriel eserinde (1934), Beyler Sarayından söz etmektedir.

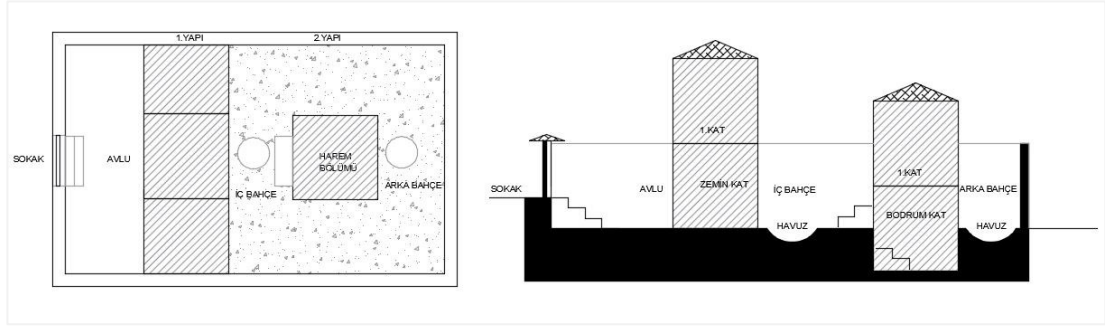
“...1147(1734) tarihinde, birçok kereler onarıma uğrayan saray, yer sarsıntısı ile harap olmuş, parçalara ayrılmış ve 1241'deki (1825) yeni bir deprem ile de tüm varlığını yitirmiştir...”

Hans Dernschwam'ın 1553 yılında Amasya'yı anlattığı seyahatnamesinde (1992), Osmanlı Padişahı Kanuni Sultan Süleyman'ın Amasya'da olduğundan, padişahın kaldığı evden ve Amasya'da ki yerel evlerden bahsetmiştir (s. 248-285).

Hans Dernschwam'ın anlattığına göre (1992), **Beyler Sarayı** yani Padişahın kaldığı konut:

- Kerpiçten yapılmıştır.
- Avludan görülen birim(1.yapı) ve sokaktan görülmeyen bahçe içinde ikinci birim yapı(2. yapı) bulunmaktadır.

⁸¹ Evliya Çelebi, Mehmed Zilli' nin mahlasıdır.

Çizim 2.2 Padişahın konakladığı Beyler Sarayının tarife göre temsili gösterimi.⁸²

- Avludan görülen yapı(1.yapı), tek katlı uzun bir plana sahiptir. (1.yapı)Bu birim yapının uzun planı içinde nizami üç bina bulunur ve bunlar konağın ağalarına aittir.
- (1.yapı)Bu yapıda iki ayrı mutfak alanı bulunmaktadır.
- Sokaktan oldukça sade görüldüğü anlaşılmaktadır.
- Padişahın kaldığı bahçe içindeki diğer birim ev(2. yapı), ana binanın tahminen 5 m(bir taş atım mesafe) ötesindedir.
- Çok sıradan görüldüğü ve süslemenin bulunmadığı, kerpiç ve pişmiş tuğladan inşa edilmiş yapılar olduğu tarif edilmiştir. A.g.e.
- Genel olarak yapıda iki hamam, iki mutfak, her birinde mermerden havuz olan iki büyük bahçe bulunduğu söylenmektedir (Gabriel, 1934).

Sokaktan yapının avlusu görülmektedir. Avluda görülen yapı birimi ve içeride olduğunu söylediği diğer yapı birimi de tek katlı yapılardır. Amasya’da ayrı konumlanmış iki birimli diğer yapılar düşünüldüğünde avludan görünen yapının başoda içeren selamlık bölümü veya hizmetkârın konakladığı bir ev olduğu, padişahın kaldığı ev, bu yapı grubunun harem bölümü olması muhtemeldir. Ayrıca yapıda, pişmemiş kerpiç ve pişmiş kerpiç(tuğla) malzemeleri kullanılan cepheler, bu cephedeki ahşap bölümlerin iyi işlenmemiş olduğu, iki ayrı binadan oluştuğu, avlusu, bahçesi ve bahçelerinde iki adet mermer havuz bulunduğu anlaşılmaktadır. Yerleşimi dışarıdan sırasıyla avlu, bina, bahçe, ana bina ve bahçe şeklindedir.

⁸² Çizim içeriğe göre Sümeyye Tuğçe ASAN tarafından oluşturulmuştur.

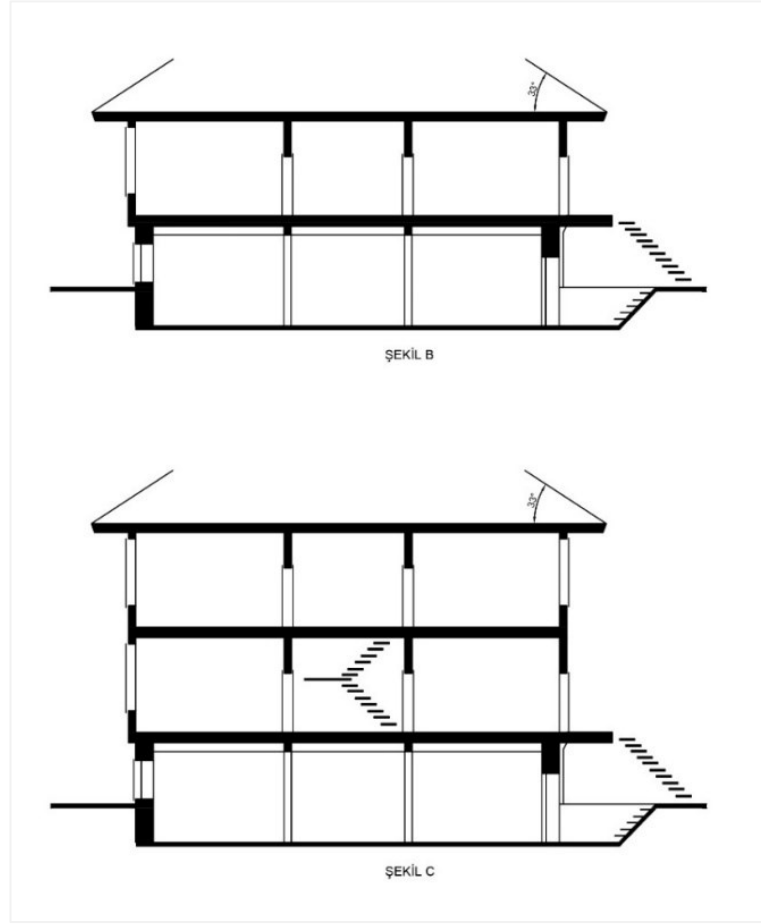
Örneğin; Hans Dernschwam' ın bahsettiğine göre (1992), iç kalede olduğu bahsedilen diğer sarayın **Kızlar Sarayı** olduğu, sarayın iki kapısı, bahçesi, iki hamamı, mutfağı ile iç ve dış avluları bulunduğu anlatılmaktadır. Dernschwam konu hakkında yazısında (1992), "...Daha önce Şehzade Mustafa'nın, şimdide padişahın kaldığı ikametgâh, dağın eteklerinde bir yerdedir..." demiştir (s. 248-285). Bahsedilen yapıların özellikleri:

- Büyük bir parseldedir ve çevredeki yapılara oranla daha büyük bir binadır.
- Yapı bahçe ile çevrilidir.
- Sade, süslemesiz görünümüne sahiptir.
- Girişte duvar kerpiç ile sıvanmıştır.
- Giriş kapısı masif ahşaptır.
- Sokaktan yapıya bakıldığında sokak ile yapı arasında avlu alanı görülmektedir.
- Kotlardan bahsedilmediği için yapı bodrum kata sahipse bodrum ile bir kattır.

Beyler Sarayı için geçerli tanımların 15-16.yy Amasya konutları içinde geçerli olduğu varsayılmaktadır. Bu denli sade ve diğer yapılarla bir farkı olmadığı için varsayımın geçerliliği mümkündür. O dönemde yapılan bu iki saray ve birçok yapı 1825'de bahsedilen depremde hasar almıştır. Sonrasında 1915 yangını mahalleleri yok etmiştir.

1850-1950 yılları arasındaki dönemde Amasya'da inşa edilmiş sivil mimarisi evleri bu bölüm itibariyle ele alınmaktadır. Amasya'nın incelenen yapılarında 19.yy.a ait geleneksel evler:

- Yüksek tavanlı, avlulu veya bahçelidir.
- Tavan yüksekliği özellikle sofa alanında 3.50 metre ve üstündedir.
- "Amasya Kültür Envanteri" ne göre (2007), Amasya'da 1850-1950 yılları arası dönemde inşa edilmiş mevcut konutlar Hımsı ve Bağdadi teknikte yapılmıştır.
- Genellikle yanyana veya ayrı-tekil yerleşimde düzenlenmiştir.

Çizim 2.3 Amasya'da 19.yy yerli Türk evi kat kullanımı temsili gösterimleri.⁸³

- Ahşap çatkı arası kerpiç dolgulu olarak, kırma ya da beşik çatı üzerine alaturka kiremit ile örtülmüş yapılardır.
- Bu yapılar geleneksel Osmanlı sivil mimari ev özelliklerine sahiptir.
- Çoğu yapıda harem- selamlık bölümleri karşımıza çıksa da Osmanlı veya Türk mimarisi sahip tüm yapılarda, bu bölünmeler belirleyici nitelik değildir.
- Avlunu zemin kotu, sokak cepheli yapının zemin kotu ile hem zeminse, avludaki ikinci yapı harem bölümünü içermektedir. Bu yapının zemin kat kotu avludan yukarıdadır.
- Genellikle 5-10 basamakla 1.kata çıkılmaktadır.

⁸³ Çizim içeriğe göre Sümeyye Tuğçe ASAN tarafından oluşturulmuştur. Örnek alınan çizim yöntemi: Sedat Hakkı ELDEM' in "Türk evi kesiti" gösterimidir.

Çalışmanın esas amacına göre, konutların, ev işlevinden işletme, müze vb. fonksiyonlara geçmiş ve bu kullanımın günümüze uygun hale gelmesi sağlanmış ve bu uygulamalar incelenmiştir. Bu bölümde yapılar tanıtılmaktadır.⁸⁵

Evlerin listesi; inşa dönemi, mahallesi, sokağı, ada-parseli ve ismi şeklinde aşağıdaki tabloda verilmiştir. (Tablo 2.1) Amasya’da 19.yy.da inşa edilmiş yapılar arasından yeterli veriye sahip evler seçilmiş, bu bölümde açıklanmış ve incelenmiştir. Liste dışında Amasya’da bu tarz evlerin bulunduğu bilinmektedir.

1850-1950 yılları arasında inşa edilen ve belirlenen bazı özellikleri için çalışmada değerlendirmeye dâhil edilen yapılar sırasıyla: (1)Süleyman Uğraş evi, (2) Ali Kamil Yalçın evi (Melekli Konak), (3)Kazanasmazlar evi (Yeşilay-Sosyal Hizmetler Kurumu), (4)Emin Özkök evi, (5) Saadettin Sümbül evi (Mihri Hatun Konağı), (6) Adem İrtel evi (Şükrü Bey Konağı), (7)Hazeranlar Konağı (Kültür müzesi-müze ev), (8) Nuray ve Nurettin Mısırlı evi (Grand Pasha Hotel, Mısırlılar Konağı), (9) Ayşe Cengiz evi (Cafe On), (10) Faza Aksoy evi (İlk Pansiyon Konağı), (11)Sarı Konak ve (12)Kafıye Hanım Konağı’dır.⁸⁶

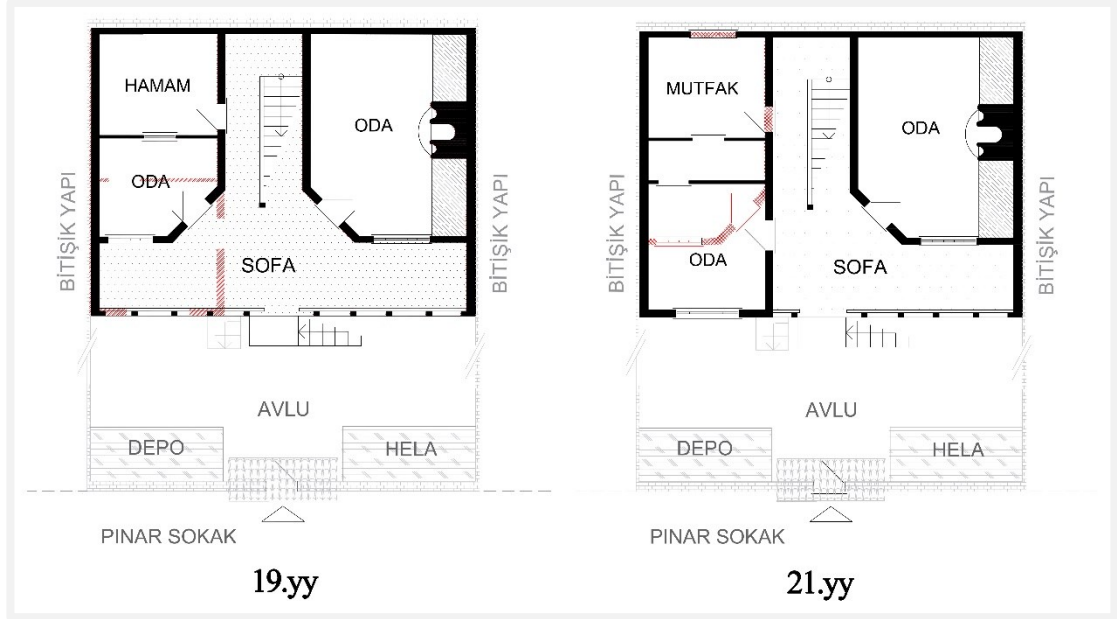
⁸⁵ “Ekler” de tüm yapılara ait fotoğraflar ve bilgiler bulunmaktadır.

⁸⁶ İsimlendirmeler; “(yapı liste numarası), yapının güncel sahibinin adı ve soyadı/ aile soyadı, (işlevine atanan isim/ halk arasında bilindiği ismi).” sırası ile yazılmıştır.

Tablo 2.1 Amasya’da 1850-1950 yılları arasındaki döneme ait geleneksel sivil mimari örnekleri.

No.	Yüzyıl	Mahalle	Sokak	Ada Parsel	Sahibi ve Yapı İsmi
1.	19. yy	Beyazıd Paşa Mahallesi	Pınar Sokak	134/10	Süleyman UĞRAŞ Evi
2.	19. yy	Helkis (Nergis) Mahallesi	Çelebi Sokak	464/6	Kazanasmazlar Konağı, 2022’de kullanımı: Yeşilay Sosyal Hizmetler Kurumu
3.	19. yy	Mehmet Paşa Mahallesi	Falay Sokak	1032/5	Melekli Konak, Ali Kamil Yalçın Konağı
4.	19. yy	Hatuniye Mahallesi	144. Sokak No:73	454/8	Emin ÖZKÖK Evi
5.	19. yy	Hatuniye Mahallesi	144. Sokak No: 59	454/16	Mihri Hatun Konağı, Saadettin SÜMBÜL Evi
6.	19. yy	Hatuniye Mahallesi	114. Sokak No: 55	454/19	Şükrü Bey Konağı, Adem İRTEL Konağı
7.	19. yy	Hatuniye Mahallesi	Hazeran sokak No 23	454/48	Hazeranlar Konağı Müze Ev
8.	19. yy	Hatuniye Mahallesi	Hacı Teyfik Hafız Sk, Harşena Sk, No:1	468/10	Mısırlı Konağı, Grand Pasha Hotel Nuray MISIRLI, Nurettin MISIRLI,
9.	19. yy	Hatuniye Mahallesi	Şifre Sk. No.4	454/62	Cafe On Ayşe CENGİZ Konağı
10.	19. yy	Gümüşlü Mahallesi	Mehmet Paşa Cad. Hitit Sk., No.1	1040/3	İlk Pansiyon Konağı Faza AKSOY Konağı
11.	16. yy 20.yy	Pirinççiler Mahallesi	Mehmt Paşa Cd. No:31/33	1027/40	Koza Han Sarı Konak
12.	19.yy	Gümüşlü Mahallesi	Arif Fazıl Sk. No.22	171/15	Kafiye Hamam Konağı

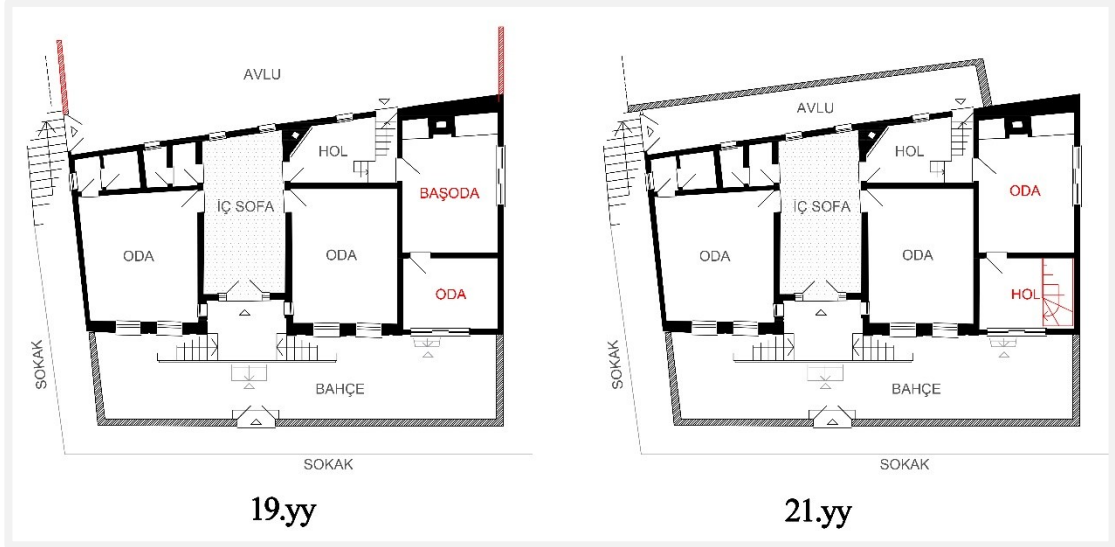
Çizim 2.4 No.1, Süleyman UĞRAŞ evi.⁸⁷

1 no.lu örneğin plan çiziminde yapının (1930)19.yy.a ait ilk formu gösterilmektedir. Yapı üç kör cepheye sahiptir. Hela alanı bahçede konumlanmıştır. Dış sofalı plan tipi uygulanmıştır. Bodrum + 2 katlı, bakım onarım geçirmemiş, tescimsiz yapıdır. Şaraphane, başoda, revak direklerine ve kesme taştan su akarına sahiptir. Sofa alanı tavan yüksekliği 3.5 - 4 metre kadardır. Merdiven için ara galeri oluşturulması, sofa alanının oturma ve toplanma amacıyla kullanılmasına fayda sağlamıştır. Kırmızı taralı sol bölüm günümüz halini temsil etmektedir. Yapı ustasının Ermeni kökenli olduğu bilinmektedir. Yapı günümüzde konut olarak kullanıma devam etmektedir. Yapının sağında nizami bitişik konumda bir yapı bulunmaktadır. Miras ile bölündüğü söylendiği için ileri bir çalışma sırasında evin rölövesi alınması halinde restitüsyon projesi için yan yapı ile birlikte iki yapının araştırılması gerekmektedir.

⁸⁷ Çizimler Sümeyye Tuğçe Asan tarafından hazırlanmıştır.

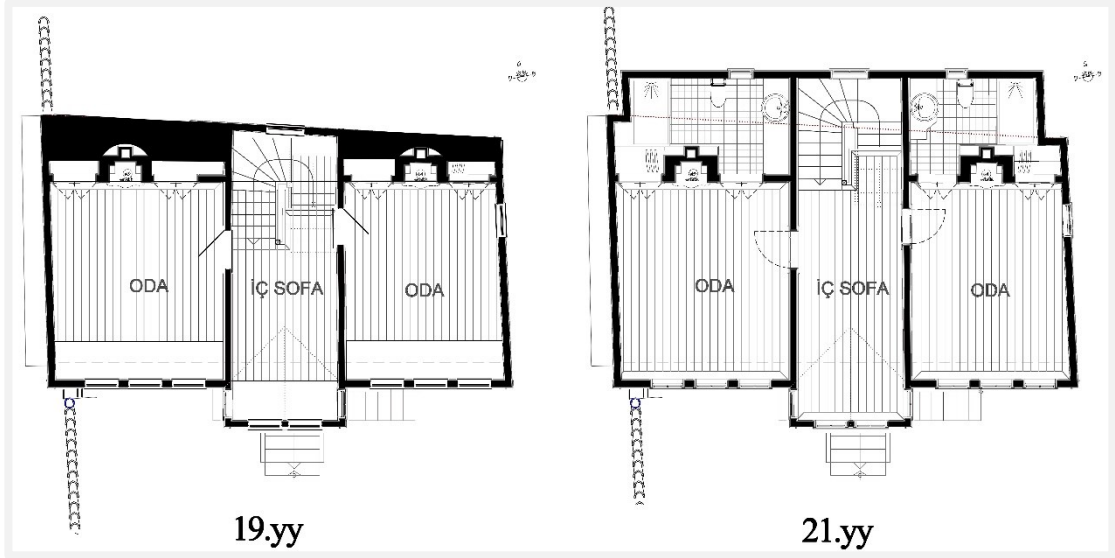
Çizim 2.5 No.2, Kazanasmazlar Konağı.⁸⁸

2 no.lu örnek (Karnıyarık) İç sofalı plan tipine sahiptir. Harem ve selamlık düzenine sahiptir. Bodrum +1 katlı, onarım geçirmiş, tescilli yapıdır. Giriş kapısı önündeki ahşap işlenmiş tavan, içeride holde ocak, başodada ocak ve yüklük, pencereler ve cephe köşebentleri bulunmaktadır. Bodum kat, bahçe zemini, merdivenler, yapının ön cephesi ve ön cephedeki pencere alınlıkları kesme taştan oluşmaktadır. Kazanasmazlar ailesi o bölgedeki birkaç parselde daha sahiptir. Yola bakan bu yapının toplum hizmetinde kullanılması vasiyet edilmiş. Arka ve yan parselde bulunan yapılar konut olarak kullanılmaktadır. Yapıda sadece iki ocak(şömine) bulunmaktadır. Biri holde, diğeri başodadadır. Başoda ara kattadır. Yapının tavan yüksekliği baş oda hariç tüm yapıda 3.5- 4 m kadar yüksek tutulmuştur.

⁸⁸ Fotoğrafından Çizen: Sümeyye Tuğçe Asan, Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Müdürlüğü'nden alınan proje sorumlusu mimar: **Süleyman TAŞDEMİR**

Çizim 2.6 No.3, Melekli Konak, Ali Kamil YALÇIN evi.⁸⁹

3 no.lu örneğin plan çiziminde yapının (1940)19.yy.a ait ilk formu gösterilmektedir. Karniyarık sofa plan tipinde, bodrum + iki katlı, tescilli yapıdır. 1996'ya kadar konut olarak kullanılmıştır. Yapı dört odalıdır.

Amasya'daki birçok benzer yapıda olduğu gibi, bodrum zemini sokak seviyesi altından başlamaktadır. İkinci katta ki sofada, dışarı taşırılmış çıkma bulunmaktadır. Yapı; detaylı tavanlar, süslemeli mumluklar, ocaklar, yüklükler ve anısal eşyalar barındırmaktadır. Amasya konutlarına göre geniş programlı bir yapıdır. Odalar ve sofa arasında pencere açıklıkları bulunmaktadır. Benzzer örnek yapıların üç cepheside kör bırakılmıştır. Ancak bu yapıda merdiven boşluğu ve odaların cephelerinde ve aralarında pencereler yer almaktadır. Avlu alanı oldukça geniştir. Büyük ve yillanmış birden fazla ağaç bulunmaktadır.

⁸⁹ Fotoğrafından Çizen: Sümeyye Tuğçe Asan, Ali Kamil YALÇIN' dan alınan proje sorumlusu mimar: Ali Kamil YALÇIN' dır.

Çizim 2.7 No.4, Emin Özkök evi.⁹⁰

4 no.lu örnek iç sofalı plan tipine sahiptir. Odalar arasında pencere yer almaktadır. Sur duvarı üzerinde, iç sofalı, iki yapıdan ve ortada hayattan oluşmaktadır. Harem: ırmak cepheli yapı, bodrum + 2 katlı, selamlık: sokak cepheli yapı, zemin + 1 katlı. Ortadaki hayattan mutfak ve bodrum kilerine ulaşım sağlanıyor. Haremde dört kanatlı pencereler, çift kanatlı giriş kapısı. Odalarda dolap ocak, şerbetlik. Tavanda kalem işçiliği; çiçek bezemeli kök boya. Yapı, ahşap çatkı kerpiç dolguludur. Çıkma

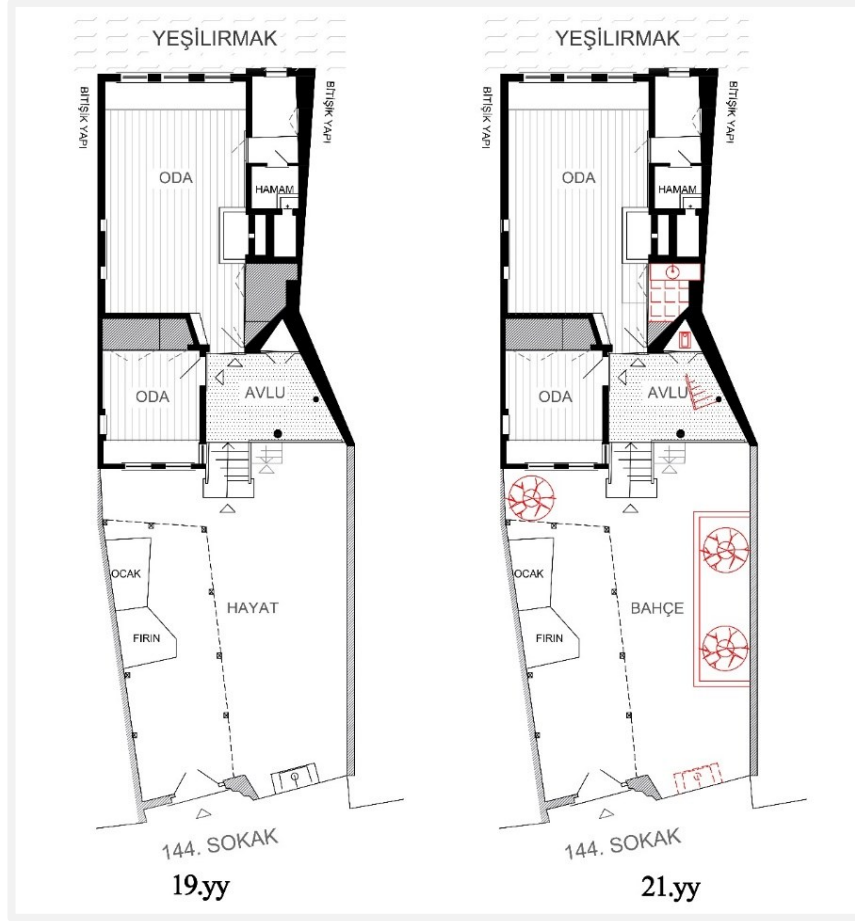
⁹⁰ Fotoğrafından Çizen: Sümeyye Tuğçe Asan, Samsun Kültür ve Turizm Koruma Kurulu'ndan alınan proje sorumlusu mimar: **Ali Kamil YALÇIN**

ve silmeleri bağıdadidir. 1998'e kadar konut olarak kullanılmıştır. Onarım geçirdikten sonra 2008 yılına kadar konut olarak kullanılmaya devam etmiştir.

4 no.lu Hatuniye Mahallesiinde Emin Özkök(No:73) yapısının plan şeması üzerinden **plan sistemi tanımı** yapılabilir. Farklı nedenlere binaen, iklimin de etkili olduğu düşünümüş “yapı birimlerinin aynı parselde ayrılması” örneği, bu yapıda görülmektedir. İki ayrı birim yapının aynı parselde aralarına iç avlu alanı oluşturulmasıyla, sokağa ve iç avluya bakan “**içe dönük**” bir yapı; iç avluya ve manzaraya bakan diğer yapı içeren yerleşim şeklindedir. Bu yerleşim şeklinde iklim etkisi çok yönlüdür. Nizami yerleşmiş yapılarda tercih edilen bu yerleşim şekli normalde iki cepheli planlanan standart yerleşime ek olarak iki yapı ile cephe, oda ve pencere sayısının artması sağlanmaktadır. Bahçe duvarları yüksek tutularak mahremiyeti ve rüzgar akışını azalmasını sağlanmıştır. Güneşin geliş açısı dik olmadığı sürece avlu alanı gölgelik kalmaktadır. Doğu-batı yönde cepheli yapı, pencerelerinden günün her saatinde güneş girebilmektedir.

19.yy.da ilk yapım amacında, selamlık bölümünün sokak cephesinde olması, ana yapının harem bölümü olarak kullanılması sağlanırken süreç içinde kullanıcı değişimine bağlı olarak sokak cephesindeki yapı yeni evlenen çiftin ana yapıdan ayrılmış yatak odası olarak kullanılmıştır. Birey sayısının artışı yapı kullanımını bu şekilde etkileyebilmektedir. Bu yönde kullanımın değişmesinin desteklenmesi kültür ve din etkisinde aile üyelerinin hem aynı evde yaşamasını hem de kendilerine özel alanlarının olmasını sağlayan düşüncesidir.

Çizim 2.8 No. 5, Mihri Hatun Konağı, Saadettin SÜMBÜL evi.⁹¹

5 no.lu örnek 19.yy Osmanlı dönemi yapısıdır. Yapıda uzun yıllar tek başına bir kadın yaşamış ve sonrasında yapı, kültür evi olarak programlara çıkmıştır. Dış sofalı plan tipine sahiptir. Yapının tamamında; bodrum + 1 kat + çatı arası, iki oda, bir hamam ve soyunma odası ve bir ocak, bahçede; ocak, fırın ve çeşme bulunmaktadır. Başodanın hamamındaki su, ocak arkasındaki bacanın ısısı ile ısınmaktadır. Evde yağlı boyalı kapı ve dolaplar, süsleme ve bezemeler bulunmaktadır. İnşaatına şahit olmuş Hayati KARAKÖSE tarafından, evin altında tahliye kanalı (kesme taş: 30 cm derinlik 50 cm genişlik) olduğu söylenmektedir.

⁹¹ Fotoğrafından çizen: Sümeyye Tuğçe Asan, Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Müdürlüğü'nden alınan proje sorumlusu mimar: **Hüsamettin YELKEN**

Çizim 2.9 No. 6, Şükrü Bey Konağı, Adem İRTEL evi.⁹²

6 no.lu örneğin plan çiziminde yapının (1965)19.yy.a ait ilk formu gösterilmektedir. Zemin + 1 katlıdır. Hatuniye mahallesindeki diğer yapıların aksine bodrum kata dışarıdan giriş yoktur. İçeriden girildiğine dair bir iz ile karşılaşılmamıştır. 2002’de bakım-onarım geçirene kadar konut olarak kullanılmıştır. Avluda ki kuyu hala çalışır durumdadır. Dolap detayı, kapı detayı, ocaklık(ocak, dolap, musluk) detayı bulunmaktadır. Sonradan yapılmış tavan uygulaması bulunmaktadır.

⁹² Fotoğrafından çizen: Sümeyye Tuğçe Asan, Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Müdürlüğü’nden alınan proje sorumlusu mimar: **Ali Kamil Yalçın**, ikinci onarım projesinden sorumlu mimar: **Serhat Öztürk**

Tablo 2.2 No.7, Hazeranlar Konağı, Müze ev.⁹³

Çizim 2.10 Bodrum + 2 katlı no.7'nin plan çizimleri gösterimi.⁹⁴

7 no.lu örnek, (1872)19.yy.ın ikinci yarısında yoğun şekilde görülen tarzda (Soyer, ty., s. 141)⁹⁵, harem selamlık bölümlerinde düzenlenmiş ve orta sofalı plan tipine sahip ana taşınmaz yapısıdır. Harem bölümüne avludan girilirken selamlık

⁹³ 7 no.lu yapı-onarım öncesi 1976 yılında yapının son hali ve günümüz halinin plan çizimi.

⁹⁴ Çizimler Sümeyye Tuğçe Asan tarafından hazırlanmıştır.

⁹⁵ **Mimaride Türk Milli Üslubu Semineri.**

bölümüne Hatuniye Cami avlusundan girilmektedir. İkinci kattaki her üç cephede de dışarıya doğru çıkmalı ve cumbalı yapılmıştır.

Yapı, çoğunluğu üçlü gruplar halinde olan giyotin tipi pencerelere sahiptir. Hazeran sokak isimli çıkmaz sokağın sonunda yapının çift kapılı giriş kapısı, kapıdan geçildiğinde avluda haremlige geçişi sağlayan tuğla merdivenler, merdivenlerin önünde yöre mimarisine özgü su kuyusu yer almaktadır(Doğanbaş, 1996, s. 35).

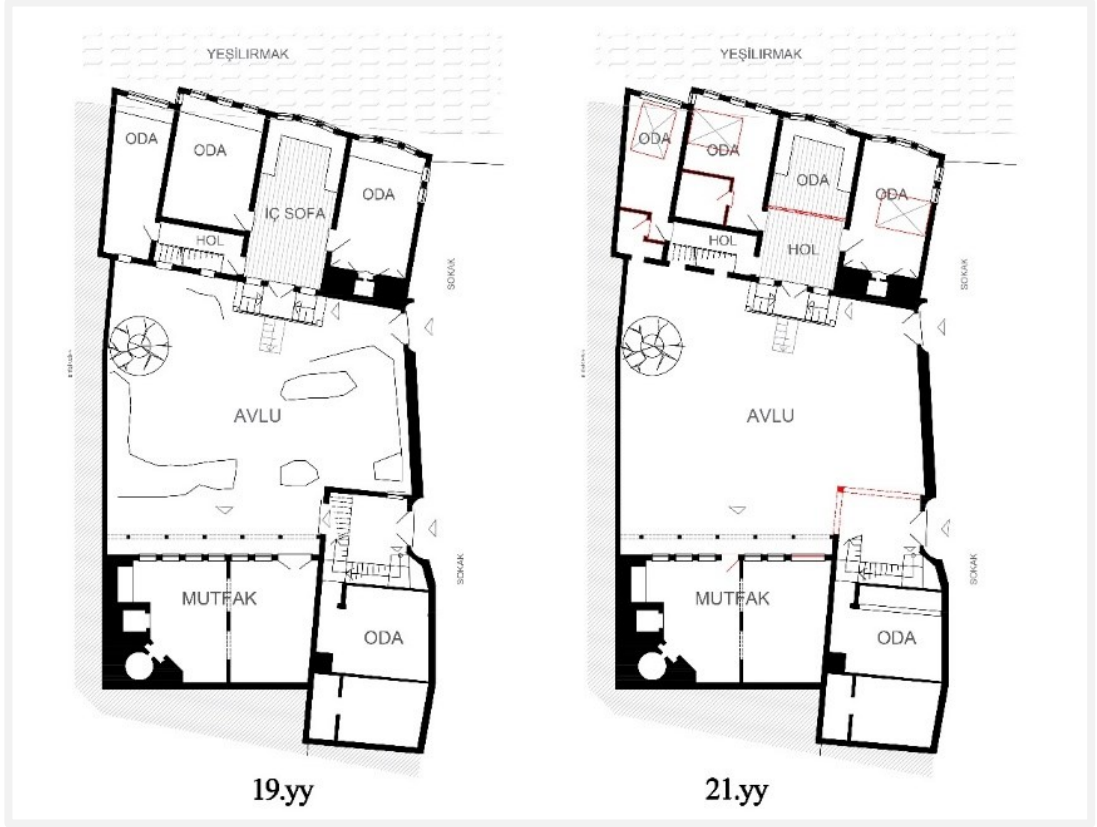
Yapı, Amasya'da Müslüman aile evinin en güzel örneklerindedir. Amasya ve Yalıboyu evleri denildiğinde ilk akla gelen yapıdır. Yapımı bir gün de tamamlanmıştır. Her parçası önceden hazırlanmış, inşaat alanında birleştirilmiştir. Konağı, 1865'de yapının ilk sahibi Hasan Talat Bey yaptırmıştır (Onat, ty.).⁹⁶ Harem bölümündeki alınlıkta 1872 tarihli tuğra bulunmaktadır.

Özdemir 'e göre (1993), yapıya ismini veren Hasan Talat Beyin kardeşi Hazeran Hanım, yapının kendisinden sonraki sahibidir(s. 10, sayı 8). 1996'da depreminde ve 1939 Erzincan zelzelesinden dolayı ve ayrıca 1944, 1948 ve 1952 Yeşilirmak taşkınlarında zarar görmüştür (Yüce, 2001, s. 3).⁹⁷ 1968'de el değiştirmiş ve Kültür bakanlığı 1976'da kamulaştırmak için almıştır. 1992'de tespiti ile Kentsel sit alanında kalmasıyla tescil edilerek koruma altına alınmıştır (Özdemir, 1993, s. 12).

⁹⁶ Hazeranlar Konağı Restorasyonu Y. Lisans Tezi, ODTÜ.

⁹⁷ Yüce, Hazeranlar Konağı. s.3.

Çizim 2.11 No. 8, Nuray Mısırlı, Nurettin Mısırlı, Mısırlı Konağı, Grand Pasha Hotel.⁹⁸

8 no.lu örnek, geniş programlıdır ve harem-selamlık bölümlerinde düzenlenmiştir. İrmak cepheli yapı, iç sofalı plan tipinde, Avlu cepheli yapı dış sofalı plan tipine sahip ana taşınmaz yapılarıdır. Harem ırmak cephelidir ve bodrum + 2 katlıdır. Selamlık; zemin, ara kat + 1 katlıdır. 1998’de bakım-onarım geçirmiştir. Harem(ırmak cepheli yapı) bölümü, iç sofalı plan tipine sahiptir.

Selamlık bölümünde, 1. kat dış sofalı plan tipine sahiptir. 20.yy.da sofa kapatılarak içeriye dâhil edilmiştir. 19.yy döneminde evin helası, avlu alanının (bu plana göre) sol üst köşesinde bulunmaktaydı.

⁹⁸ Fotoğrafından çizen: Sümeyye Tuğçe Asan, Kaynak: Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Müdürlüğü’nden alınan proje sorumlusu mimar: **Ali Kamil YALÇIN**

S
E
L
A
M
L
I
K
B
Ö
L
Ü
M
Ü

H
A
R
E
M
B
Ö
L
Ü
M
Ü

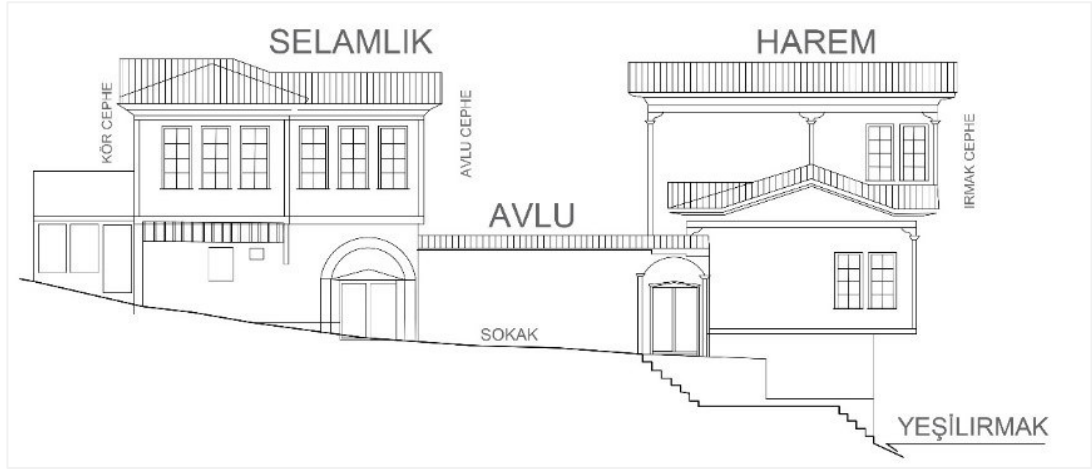
20.YY GÖRÜNÜM

Tablo 2.3 8 no.lu yapı. Üstte: 20.yy.da avludan selamlık bölümü görünüşü.⁹⁹ Altta: 20.yy.da avludan harem bölümü görünüşü.¹⁰⁰

⁹⁹ Fotoğraf düzenleme: Sümeyye Tuğçe Asan, Kaynak: Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Müdürlüğü'nden alınan proje sorumlusu mimar: **Ali Kamil YALÇIN**

¹⁰⁰ **A.g.e.** Fotoğraf düzenleme: Sümeyye Tuğçe Asan.

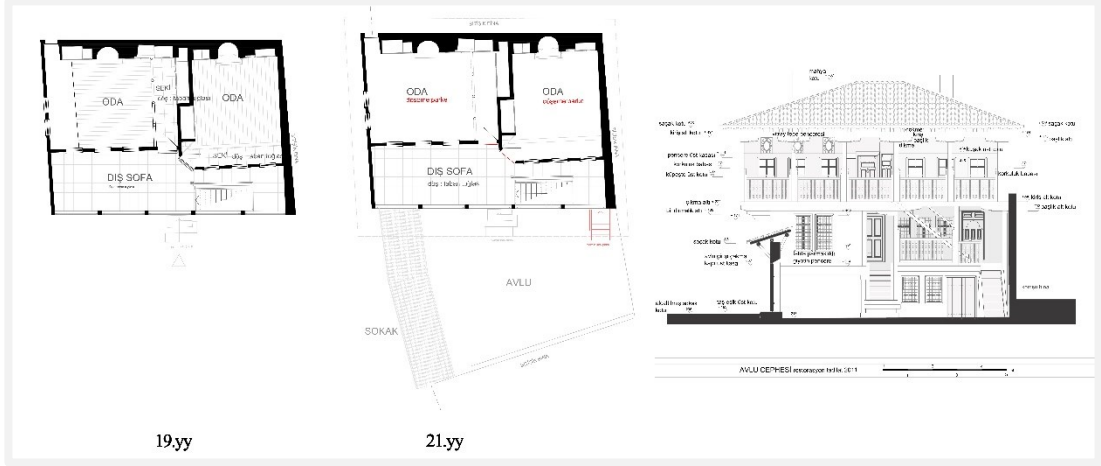
Her iki yapıda odalar kullanımlarına göre isimlendirilmiştir. Haremde; bodrum, başoda, şehzade odası, şahn-ı şirin, çeyiz odası isimli odalar, selamlıkta; mutfak, (ara katta)acem odası, (1. katta)gelin odası, güvey odası isimli odalar bulunmaktadır. Renkli boyanmış camları, işlemeli mumluk gibi güzel detaylara sahip Osmanlı sivil mimarisinin konak örneğidir.

Çizim 2.12. Yapı bütünü'nün güney cephesi.¹⁰¹

¹⁰¹ Fotoğraf üzerinden çizim: Sümeyye Tuğçe ASAN

Çizim 2.13 No. 9, “Cafe On”¹⁰², Ayşe CENGİZ Konağı.

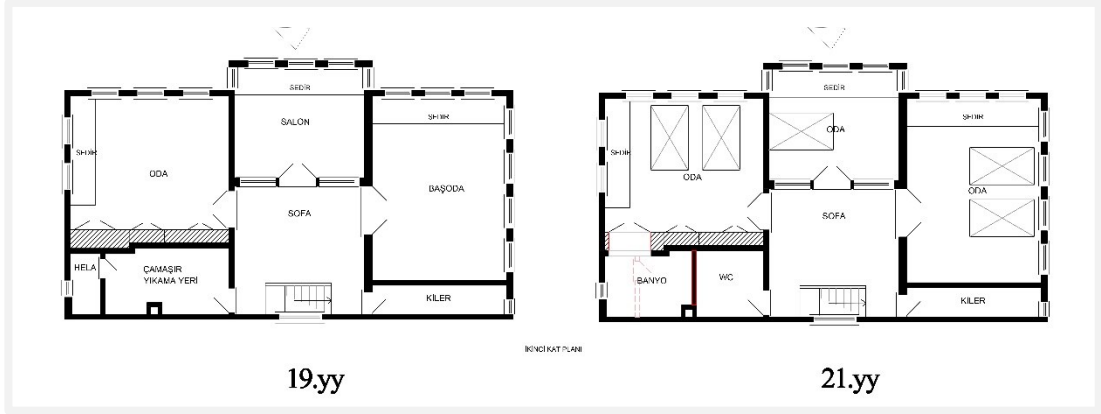

9 no.lu örnek¹⁰³ dış sofalı plan tipine sahiptir. Bodrum + 2 katlıdır. Yapı, Kültür Envanterinde (2007) bulunmamaktadır. İki cepheden nizami bitişik yerleşmiştir. Avlu alanı yapı ile ön parseldeki yapının kör cephesi arasında kalmıştır. Toplam beş odası bulunmaktadır. Her odada ocak yüklük ve alçı kaplı mumluklar bulunmaktadır. Oda girişlerinde seki alanı bulunmaktadır. Zemin kat pencereleri giyotin kafeslidir. İkinci kat ön cephesinde 3 adet üst vitray penceresi bulunmaktadır. Giriş kat, sofa alanında merdiven ile üst kata çıkılmaktadır. Bu merdiven 1. kat dış sofanın ön trabzanlarına bitişik, sağdan sola yönde 2.kata çıkışı sağlamaktadır. Arkadan geçiş için mesafe bulunmaktadır. 1.kat ön cephe pencerelerinin önünde avlu yönünde yarı kapayıcı-perde görevi gördüğü söylenebilir.

¹⁰² Yapının işletme adı: Cafe ON Restoran, Yapı sahibi: Ayşe CENGİZ Konağı.

¹⁰³ Dwg.'den düzenleyen: Sümeyye Tuğçe ASAN, Samsun Kültür ve Turizm Koruma Kurulu'ndan alınan proje sorumlusu mimarlar: Ali Kamil YALÇIN, Yeşim BİLGİN vd.

Çizim 2.14 No.10, İlk Pansiyon Konağı¹⁰⁴, Faza AKSOY Konağı.¹⁰⁵

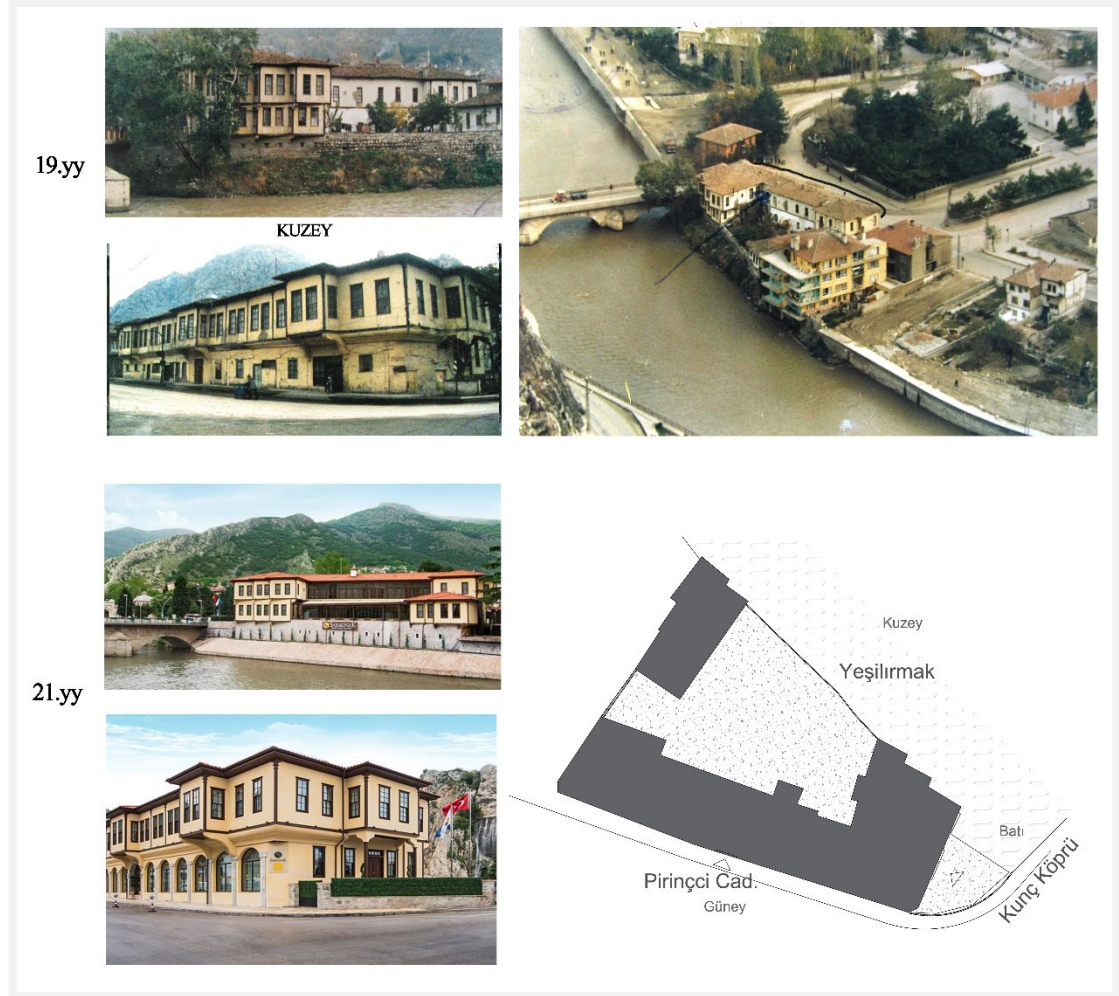

10 no.lu örnek iç sofalı plan tipine sahiptir. Bodrum + 2 katlıdır. Arka cephe nispeten kör, üç cephesi içinde bulunduğu bahçeye bakmaktadır. Günümüzde, 1 ve 2. katta toplam beş odası bulunmaktadır. İkinci katta “salon” olarak isimlendirilmiş oda ile sofa birlikte iç sofalı plan tipini sağlamaktadır. Salon alanı dışarı taşan cumbalı eyvandan oluşmaktadır. Odaların her birine şehzade isimleri atfedilmiştir. “Şehzade Mustafa’nın odası” ve “şehzade Selim’in odası” 2.katta bulunan odaların isimleridir. Amasya’daki diğer geleneksel evler gibi ahşap çatkı ve kerpiç ile inşa edilmiş yapının bahçesinde tahıl ambarı ve ardiyesi bulunmaktadır. Yapıya çift yönlü merdivenle çıkılarak 1.kata ulaşılır. Merdiven ekseninde yapının cephesi ve planı simetriktir. Evin içinde mutfak, çamaşır yıkama yeri, başoda, wc ve kiler için ayrı odalar bulunmakta ve özellikle tavan süslemeleriyle dikkat çeken odalar bulunmaktadır. Tavanlar için ayrı başlıkta özel açıklama yapılmaktadır.

¹⁰⁴ Yapının işletme adı: İlk Pansiyon Konağı, Yapı sahibi: Faza AKSOY Konağı

¹⁰⁵ Fotoğraf üzerinden çizim: Sümeyye Tuğçe ASAN

Tablo 2.4 No.11, Sarı Konak, Kurtoğlu Hanı, Koza Han.¹⁰⁶

11 no.lu örnek her katta 5'er bölüme sahip her bölümün kendi merdiveni bulunan kapsamlı bir yapıdır. Bodrum + 2 katlıdır ancak bodrum tüm yapı altında değildir. Zemin katta ana caddeye ve arka bahçeye açılan beş kapısı bulunmaktadır. Yapının Koza han ismini almasının nedeni, ipek böcekçiliği işlevi ile kullanılmış olmasıdır. Sahibinin “Koza Han’da ticaret amaçlı misafirlerini ağırladığı gibi” yapının eski kullanımı hakkında öğrenilen bilgiler, yapının Rölöve Raporu’ndan öğrenilmiştir. Rölöve raporuna göre, yapım tarihi için Osmanlı dönemi 16.yy.ın ortaları gibi tahmin yürütülmüştür. Bilinmeyen tarih için tabloda 17.yy olarak belirtilmiştir. Ancak orijinal

¹⁰⁶Tablodaki 19.yy fotoğraflarının Kaynak: Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Müdürlüğü’nden alınan proje resimleridir. Ekler bölümünde fotoğraflara bir arada yer verilmiştir.

yapı artık yoktur ve kullanılan yapı 20.yy yapısıdır. Yapı 2000'lerde yıkılıp yeni işleviyle inşa edildiğinde eski plan örgüsü kullanılmadığı için eski yapı ile yeni yapı arasında karşılaştıracak bir bölüm bulunmamaktadır. Yapının tarihi ve kültürel olarak ifade ettiği sembolik anlam, Amasya'da ki varlığı ile devamlılığını sağlamaktadır. Kuşköprü'nün yanında, çevre yolundan meydana ulaşım güzergâhında bulunan yapı Amasya için değer verilen yapılardan biridir. "Ekler" bölümünde yapının arşivden ulaşılan ve düzenlenen eski fotoğraflarına yer verilmiştir.

Çizim 2.15 No. 12, Kafiye Hanım Konağı.

12 no.lu örneğin plan çiziminde yapının müze arşivinden alınmış planı bulunmaktadır. Ancak günümüzde plana göre dış cephede farklılıklar bulunduğu ve içine giriş izni alınmadığı için temsili günümüz çizimi şekildeki gibi gösterilmektedir.¹⁰⁷ Yapının bodrum ve 1. katı 3 cepheli; 2. kat(üst kat) 4 cephelidir. Hela alanı yapı içinde konumlanmıştır. Sofa alanı merkezde olup, bodrum+2 katlı, bakım onarım geçirmiş, tescilli yapıdır. Yapım tarihi kesin bilinmemektedir. Yapının 2.kat cephesinin üçünde de cumba bulunmaktadır.

"Kafiye Hanım" ismi Amasya dokuma ürünlerine ait başka bir kaynakta da geçmektedir. Geçmişte bu konakta yaşayan ve yapıyı kendisi yaptıran Kafiye Hanım,

¹⁰⁷ (Doğanbaş, Amasya Evleri, 1996) Plan çizimi Muzaffer DOĞANBAŞ'ın "Amasya Evi" isimli çalışmasında Müze arşivinden alınmış bir plandır. Çizim sahibi bilinmemektedir. Evin içine girilememiştir.

Amasya'ya özgü tarihi öneme sahip işleme ürünlerine sahip kişidir. Uzun zaman bu konutun odaları pansiyon gibi kullanılmıştır. Bodrum kat planı perspektifte görülmemektedir ve anlaşıldığı gibi birçok pencere ve kapı sonradan açılarak cephe düzeni değiştirilmiştir. Buna rağmen, birinci ve ikinci katta aynı plana sadık kalınmıştır. Özellikle yapının tavan süslemeleriyle dikkat çeken bölümü, sofa alanıdır. Kubbeli tavan örneğine sahip tek Amasya konutu örneğidir.

- On iki örnek yapının genel anlatımları yapılmıştır. Yapıların sitemleri ve organizasyonları hakkında bilgiler, ayrı ayrı sahip oldukları özelliklere göre farklı başlıklarda yer verilmiştir.

2.1. GELENEKSEL AMASYA EVLERİNİN OLUŞUMUNU VE PLAN SİSTEMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Çalışma içinde araştırılmış Amasya'ya ait yerel yapı örneklerine göre, konut tasarımının, yerel etkileşim ile yani özellikle iklim ve coğrafyanın topoğrafik özellikleri ile şekillendiği anlaşılmaktadır. Kaynak verdiğim birçok çalışmanın desteklediği bu düşünceye göre, Amasya konutlarının yerel iklim ve topografyasının özelliklerine uyum sağlama çabası fark edilmektedir. Özellikle yapıların ırmak havzası ve dağ yamaçlarına göre yönelimleri ayrıca dağ yamaçlarında eğimli araziye uyum sağlayan yapıların yerleşimi bu çabanın belirgin olduğu durumlardır.

Geleneksel Amasya konutlarının oluşumunda etkili olan ve plan sisteminin özgünleşmesini sağlayan özelliklerden; iklim, gelenekler, din, kültür ve üretim başlıkları Türk evi oluşumunda değinilmiştir. Bu nedenle **çevresel, yapısal ve sosyal faktörler** olarak üç başlık oluşturulmuştur.

Amasya'daki evleri etkileyen çevresel faktörler:

Tablo 2.5 Çevresel faktörlerin alt başlıkları.¹⁰⁸

İklim		Üretim
Coğrafi veriler		Çevre
Topografya		Sokak dokusu

İklimde yapılarda kullanılan ağaç türü, plan sistemine etkisi gibi açıklamaları kapsamaktadır. Üretimde, üretimin plan sistemine etkisi, üretime göre oluşturulan çalışma alanları gibi açıklamaları kapsamaktadır.

Ardından, Amasya konutlarının kendileri hakkında ki yapısal faktörler:

Tablo 2.6 Yapısal faktörlerin alt başlıkları.

Yapım malzemeleri
Mekân kullanımları
Cepheler

Ardından, konutlarda yaşayan aile için sosyal faktörler:

Tablo 2.7 Sosyal faktörlerin alt başlıkları.

Kültür
Gelenekler
Din etkileşimi

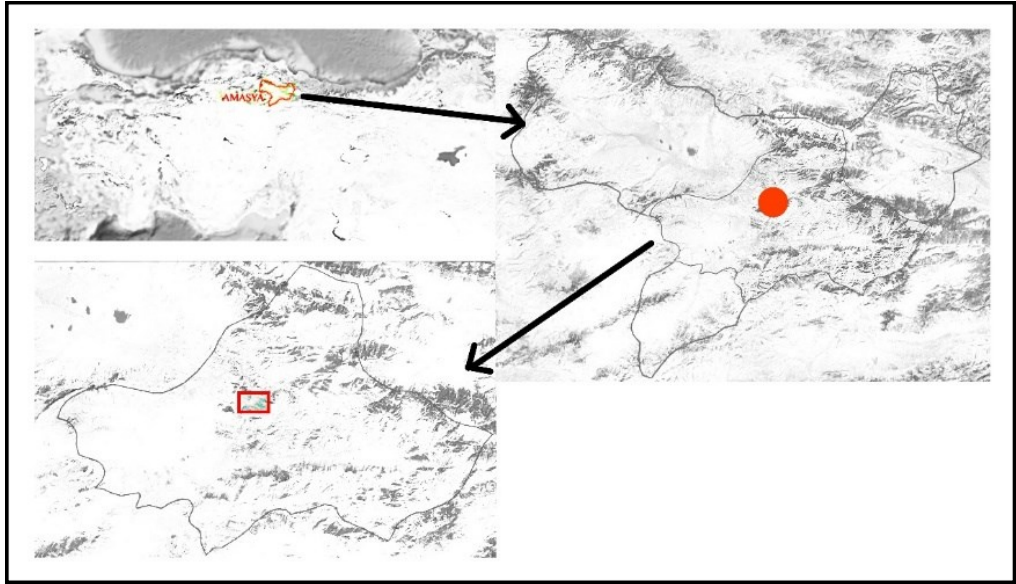
2.1.1. Çevresel Faktörler

Amasya'ya ait iklim, coğrafi veriler, topografya ve buna bağlı üretim, çevre, sokak dokusu ve cepheler bu bölümde açıklanmaktadır. Yapılar özelinde alt başlıklar etkileşim halindedir.

¹⁰⁸ Tablo(**Tablo 2.5**, **Tablo 2.6**, **Tablo 2.7**), yazı içeriğine göre Sümeyye Tuğçe ASAN tarafından oluşturulmuştur.

İlin yüzölçümü 5.701 km² dir. İl genelinin deniz seviyesinden ortalama yüksekliği (rakım) 1.150 m, il merkezinin ise 411,69 m dir (Url11, 2022). En yakın deniz kenarı olan Samsun/Aminos tepesi ile Amasya/Merkez arası 127 km'dir(Google Haritalar). Amasya, 34° 57' 06" - 36° 31' 53" Doğu Boylamları ile 41° 04' 54" - 40° 16' 16" Kuzey Enlemleri arasındadır (Url11, 2022).

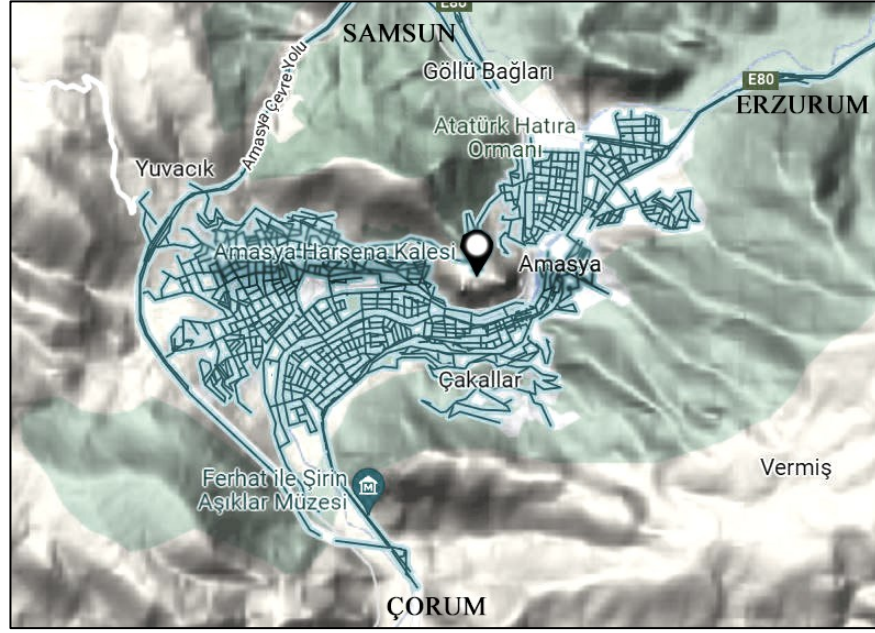
Amasya'da yıl içinde mevsimler; yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlı geçmektedir. İklim şartlarının yaşanılır olması yanında coğrafi olarak Amasya'nın bir akarsu kenarında olması, daha önceki yüzyıllarda ipek yoluyla ilişkilendirilmiş olması gibi doğal özellikleri burada yerleşik yaşamın kurulmasına olanak sağlamıştır. Geleneksel yapı birimleri, bu iklim ve coğrafi koşullara uyumlu olacak şekilde yönlendirilmiştir.

Harita 2.2 Solda: Amasya konum, 2022 (Url1). Amasya il sınırı, 2022(Url1). Sağda: Amasya merkez ilçe sınırı, 2022 (Url1).¹⁰⁹

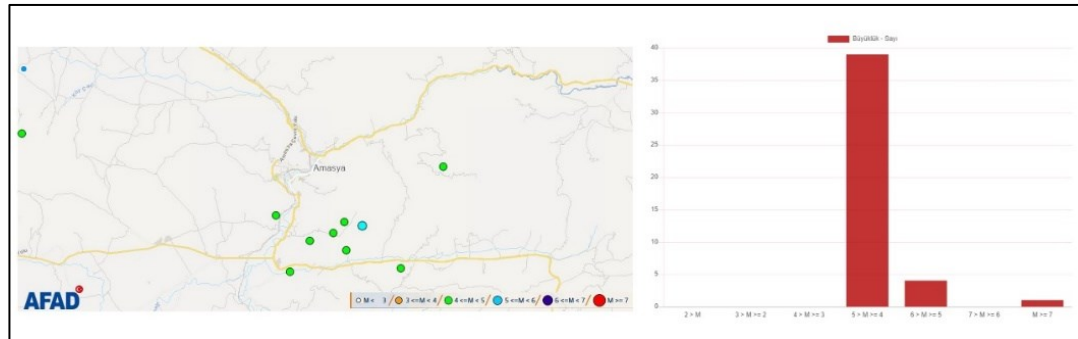
(Harita 2.2) Coğrafi konum olarak bakıldığında Amasya ili, Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi'nde yer almaktadır. İç Anadolu Bölgesi'nin üst sınırındadır.

¹⁰⁹ Sümeyye Tuğçe Asan tarafından hazırlanmıştır.

Harita 2.3 Amasya ulaşım yolları.¹¹⁰

Şehir merkezi, Harşena dağı ve Çakallar sıradağları arasında kalan Yeşilirmak vadisinde kuzeyden güney yönüne doğru kurulmuştur. Amasya'nın jeolojik yapısı farklı dönemlerin oluşumlarına sahip karmaşık bir yapıdadır. Tarihinde çeşitli felaketler yaşamıştır. Depremler en çok hasar verenlerdendir.

Grafik 2.1 1900 - 2022 deprem kataloğu(M >= 4.0), 2022 (Url2).

¹¹⁰ Sümeyye Tuğçe Asan tarafından hazırlanmıştır.

Şehirde gerçekleşen depremlerin tarihleri ve meydana geliş konumlarına ait kayıtlar AFAD web sayfasından ulaşılmıştır. Amasya birinci derece deprem hattında yer aldığı için geleneksel konutların bulunduğu sit alanı sorgulanmıştır. Grafik 2.1’de Amasya Merkez İlçesi’nin sit alanı bölgesi 1900 - 2022 yılları arası deprem grafiği gösterilmektedir. Bu güne kadar Amasya için, en az 4, çoğunlukla 4-5 arası, nadiren 6 ve 7 büyüklüklerinde depremler kayıt altına alınmıştır. Görüldüğü gibi Harşena dağı ve çevresinde **dokuz adet** nokta sayılabilmektedir. Bunlardan yeşil olanlar 4-5 büyüklüğünde depremleri ifade etmektedir. Görüldüğü üzere, Amasya gibi tarihinde çok afet yaşamış bir şehirde defalarca hasar alan yapılar bulunmaktadır. Mimari materyallerin ve yapılaşma tercihlerinin temelinde de bu coğrafi etmenler bulunmaktadır.

1915 yılındaki depremde kente büyük hasar vermiş, birçok yapı tahrip olmuş, bir kısmı ortadan kalkmıştır. 1948 yılındaki Savadiye Deresi sel baskını geleneksel dokuyu oluşturan mahallenin ortadan kalkmasına neden olmuştur.

Örneğin, Amasya’nın eski ahşap yapılardan Mihri Hatun konağının inşaatı sırasında, olabilecek sel baskınları için bilinci çaba harcanmıştır. Diğer evler hakkında destekleyici bilgi yoktur ancak bu örnekte yapının zamanla yeni afetlere karşı hazırlandığı anlaşılmaktadır. Bu yapı Amasya Merkez ilçesinde, Hatuniye Mahallesi’ndeki yapılardandır. Kapı numarası 59’dur. İnşa aşaması sırasında yapının altından kanal açıldığı, bu kanalın taşlarının ebatları 100x50 olduğu ve olası durumda sel suyunun yapıya zarar vermeden ırmağa akmasının sağlandığı öğrenilmiştir. Bu bilgi, yapının inşaatında çalışan eski inşaat ustası ve şimdi emekli öğretmen olan Hayati KARAKÖSE’den öğrenilmiştir.

Başka örnek, hakkında bilgi olmasa da Hatuniye Mahallesi yapıları sel afetlerinden küçük hasarlarla kurtuldukları için Amasya Kalesi’nin Sur duvarları üzerinde yaşayan ev sahiplerinin bu gibi yöntemlerle yapılarını ve ailelerini iklim etkilerinden korudukları söylenebilir.

Konutlarda üretimin etkisi; coğrafi iklime, yerel imkânlarla ve bitki örtüsüne bağlı olarak Amasya konutlarının bazıları bu işlevler için bodrum katları

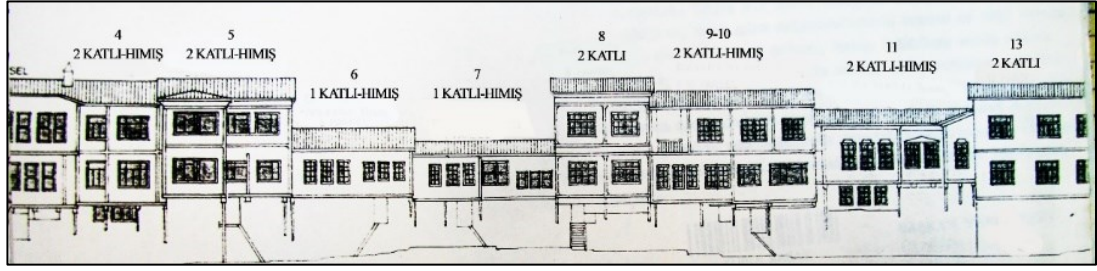
kullanılmıştır. Amasya’da iklim ve toprak şekli bitki örtüsünün çeşitliliğini artırdığı için zamanında bu yapılarda yerli üretime yönelik çalışmalar yapılmıştır.

Örneğin belgesel kanıtı olmasada sözel anlatıma göre, 18.yy yapısı olduğu tahmin edilen Süleyman Uğraş evi’nin bodrum katında Şaraphane bulunmaktadır. Ermeni asıllı ustanın inşa ettiği yapıda yaşayan ailenin, bodrumda şarap üretimi yaptıkları ve depoladıkları öğrenilmiştir.

Örneğin Sarı konak yapısının rölöve raporunda, onarımının öncesinde ki hali ile Han’ın Osmanlı dönemine hatta 16.yy sonlarına ait olduğu belirtilmiştir. Yapı halk arasında Koza Han olarak tanınmaktadır. Bunun nedeni ise yapının bir ara İpek böcekçiliği işlevi ile kullanılmış olmasıdır. İpek böcekçiliği ve ticaret yapan sahibi Kurtoğlu Han’ı misafirlerini ağırladığı, bugünün kültür merkezi olarak kullandığı bilinmektedir.

Bunların yanında yerleşim ve mimari tercihleriyle Amasya konutlarının inşaat malzemeleri, Anadolu’da ormanlık bitki örtüsüne sahip yörelerin uygulamalarına benzerlik göstermektedir. Yerel malzeme üretimi söz konusu olduğunda Karadeniz Bölgesi’nin değerli çam ağacı ürünlerinin yapılaşmada kullanıldığı bilinmektedir. Günümüzde onarım geçiren konutların yapı malzemeleri maliyeti artıracığından depolanır ve yeniden kullanım için tamir edilmektedir.

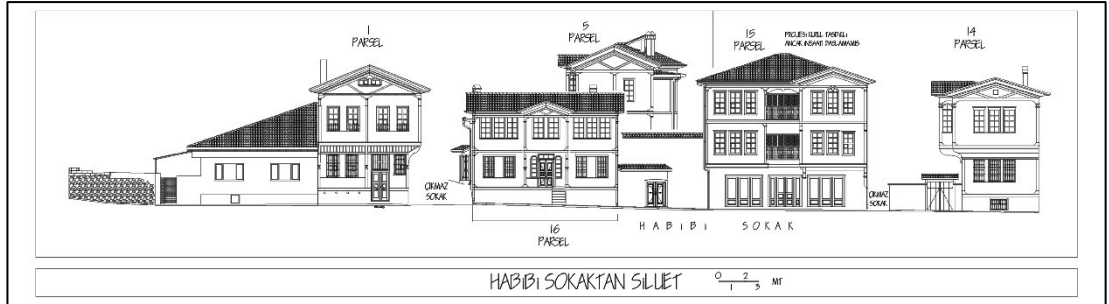
Şehirde ırmak ile çerçevenilmiş yapı ve cepheleriyle en gözde seyir alanı Hatuniye Mahallesi’ndeki yapılardır.(Çizim 2.17), nizami-bitişik şekilde tarihi kalenin sur duvarı üzerinde dizilerek, şehrin tarihi kimliğine uygun eşsiz konut dokusunu oluşturmuşlardır. Yalı boyu evlerinin içinde bulunduğu bu mahalle, kaynaklarda “Suriçi” olarak geçmektedir. Surlar, kale duvarlarının ırmak kenarına inen bölümünü ifade etmektedir. Irmak kenarı boyunca bodrum kat ve mimari yapı temelini oluşturan bu taş duvar, kalenin sur duvarlarıdır. Ayrıca Suriçi, bugün halk arasında “İçerişehir” olarak bilinen Hatuniye Mahallesi’dir.

Çizim 2.16 Nizami dizili Yalıboyu evleri.¹¹¹

Çizim 2.17 Amasya Yalıboyu evleri.¹¹²

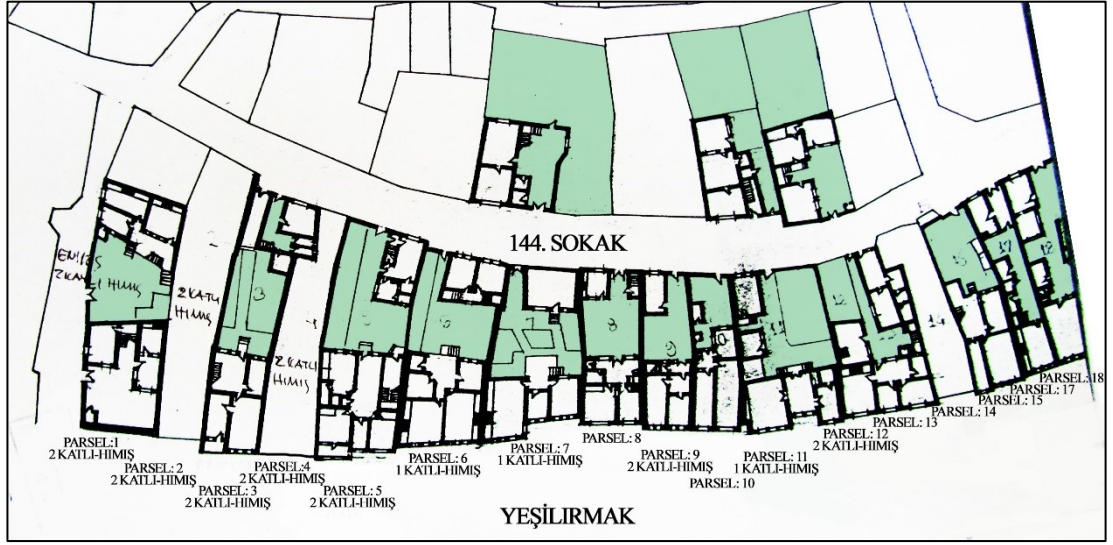

Çizim 2.18 Beyazıdpaşa Mah. Habibi Sok. silüeti.¹¹³

¹¹¹ Ali Kamil Yalçın'ın çiziminin fotoğrafıdır. Evlerin üzerinde ki yazılar okunmadığı için silinip yeniden yazılmıştır.

¹¹² Sümeyye Tuğçe ASAN Kuru Kalem Çizimi-2012

¹¹³ Ali Kamil Yalçın'ın çiziminin fotoğrafıdır.

Çizim 2.19 Hatuniye Mahallesi, avlu ve bahçe alanları.¹¹⁴

Bir konut, bulunduğu çevresel etkileşim, konum ve yönelim manzarası ile olduğundan daha fazla değer kazanmaktadır. Kentin en yoğun, eski ve geleneksel konut dokusuna sahip olan Hatuniye Mahallesinde konutlar; avlu ve bahçelerle biçimlendirilmiştir. Mahallenin ulaşım yolunu sağlayan Hazeran Sokak; projelerde 144. Sokak(Çizim 2.19) olarak görülmektedir.

Pek çok etkilerle biçimlenmiş olan geleneksel Amasya konut mimarisinin yerleşmiş olduğu bu mevkiinin sokağı dört geçiş köprüsü boyunca devam etmektedir.

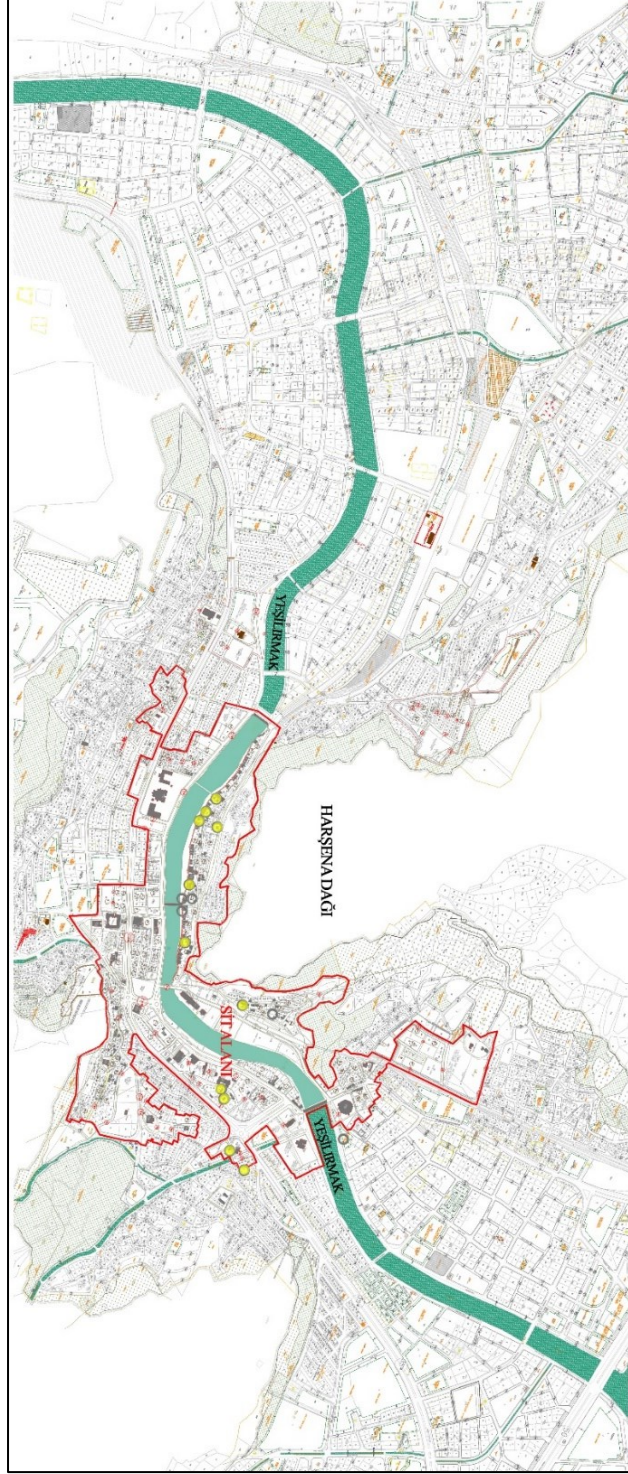
Harita 2.4'de Yalıboyu evlerinin kuşbakışı sokak uzunluğu verilmektedir. Ölçümde araç ulaşımına açık ana yolun uzunluğu yaklaşık 900 m(1 km) olarak ölçülmektedir. Yol Harita 2.4'de göre sağda kuzey, solda güney yönü olduğu anlaşılmaktadır. Geleneksel Yalıboyu evleri, batı yönünde saat kulesinden doğuda İstasyon Köprüsü'ne kadar sıralandığı görülmektedir. Şehir içinde yer alan geleneksel sivil mimari örnekleri, Harita 2.5'de işaretli olduğu gibi, bahsi geçen mahallerde yerleşmektedir. Şehrin sırtını dayadığı dağlara doğru yükselen kotlarda dizilimleri sağlanmıştır.

¹¹⁴ Ali Kamil Yalçın çiziminin fotoğrafı, Sümeyye Tuğçe Asan tarafından düzenlenmiştir.

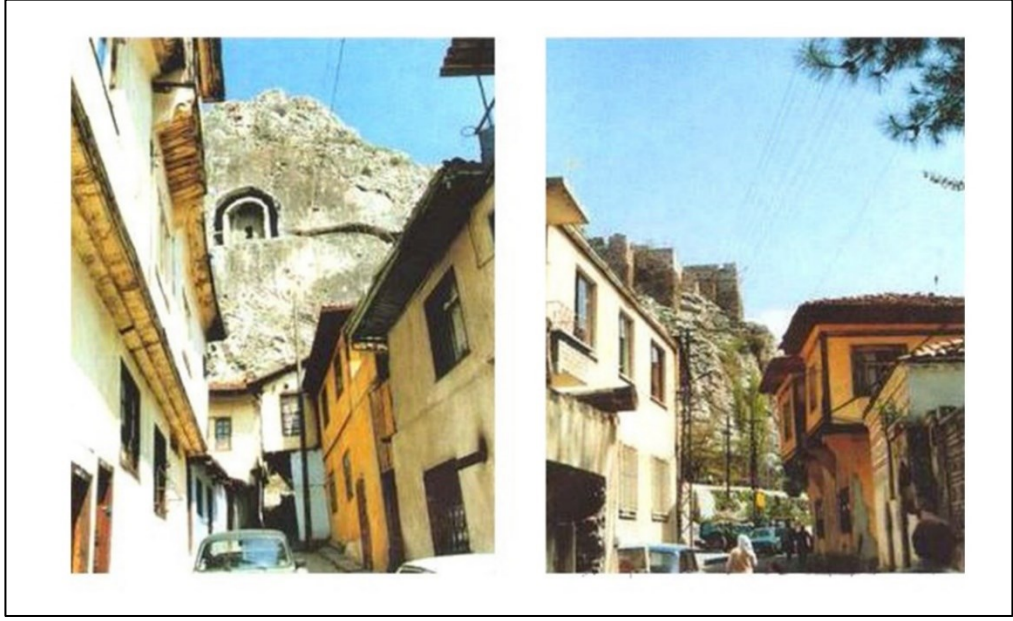
Harita 2.4 Yalıboyu evlerinin yerleşim mesafesi, (Google Earth, 2022).¹¹⁵

¹¹⁵ Ekran alıntısıdır.

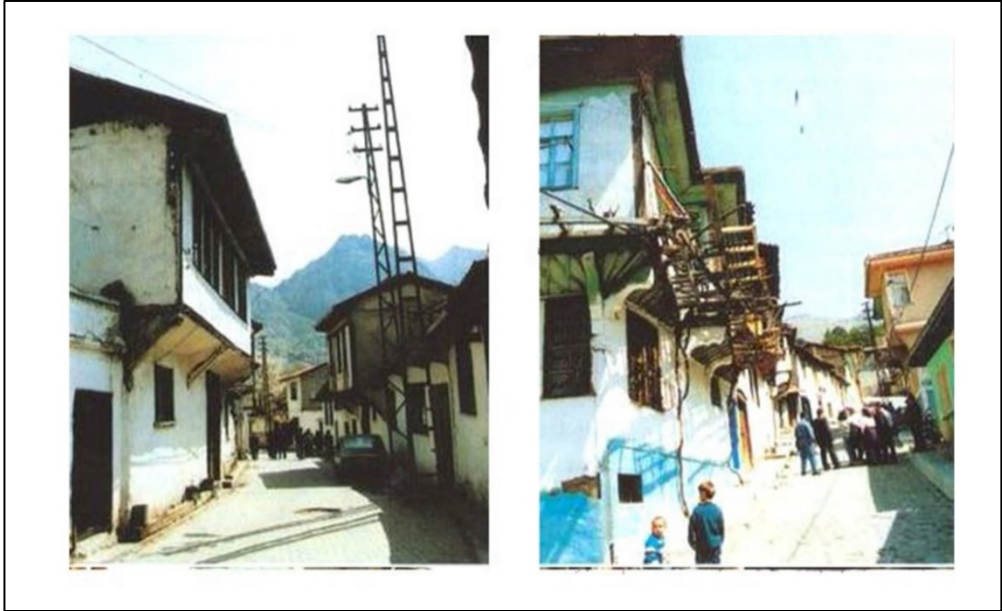

Harita 2.5 Amasya, Merkez ilçe 2015 imar planı, sit alanı içinde incelenen evlerin konumlarının gösterimi.¹¹⁶

¹¹⁶ Amasya Belediyesi KUDEB biriminden alınmış imar planı Sümeyye Tuğçe ASAN tarafından renklendirilmiş ve düzenlenmiştir.

Resim 2.3 Amasya, 20.yy.ın başı, sokaklar-1.¹¹⁷

Resim 2.4 Amasya, 20.yy.ın başı, sokaklar-2.¹¹⁸

¹¹⁷ **Kültür Dergisi**, Kasım-Aralık'93, sayı:102, s.56

¹¹⁸ **A.g.e.**

Amasya 20.yy.ın başlarına kadar ahşap mimarisinin çeşitli örneklerinin yer aldığı sokaklarıyla yoğun bir ahşap konut dokusuna sahip kent görünümündeydi. 20.yy.ın ilk yarısında meydana gelen büyük felaketler kentin kültür varlığı açısından yoksullaşmasına neden olmuştur.

Ayrıca kentin başına gelen en büyük felaket olan ve geleneksel dokuyu önemli ölçüde olumsuz olarak etkileyen imar planı uygulamaları olmuştur. Bununla kentin içinden geçirilen yollar, verilen yüksek katlar Amasya'nın geleneksel kimliğini ortadan kaldırmaya yönelmiş, ancak bugün elimizde kalan birkaç mahalle ve kimliğini yitirmeye yüz tutmuş birkaç yapıdır.

2.1.2. Yapısal Faktörler

Amasya konutlarına ait yapısal faktörler; yapım malzemeleri ve mekân kullanımlarıdır. Bu bölümde ki alt başlıklar yapılar özelinde etkileşim halindedir.

Genel olarak Amasya'nın tüm geleneksel konutları genellikle iki katlı, avlulu, bahçeli, bazen bitişik, bazen ayırık düzende yapılmışlardır. Karadeniz bölgesi geleneksel yapıları gibi bu evlerinde yapı malzemesi olarak genellikle ahşap, kerpiç ve taş kullanılmıştır.

Temel ve bodrum katlarında taş, birinci ve ikinci katlarda ahşap çatki arası kerpiç dolgu kullanılmıştır. Sur üzerindeki Yalı Boyu evleri ırmağa dönük bir yapıya sahip olup, girişleri arka (144 nolu) sokağa bakan avlu ve bahçelerden sağlanmaktadır. Bitişik düzende yapılan bu evlerin giriş katları genellikle taşlarla döşenmiştir. Ayrıca, avlu ismini alan küçük bahçeli açık alanlara sahiptir.

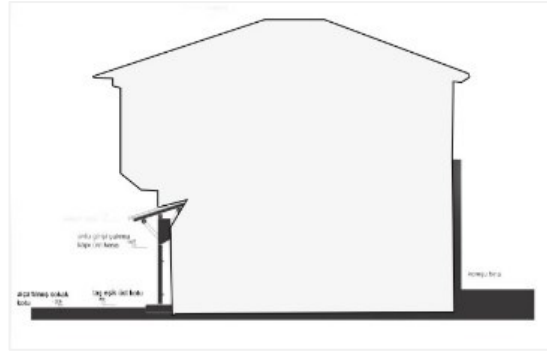
Zemin katlar oturma alanlarıdır. İkinci katta sofaya açılan yatak odaları yer almaktadır. Özellikle, geniş programlı evlerde odalar, (modern Amasya apartman dairelerine kıyasla) oldukça geniş, çok pencereli ve aydınlıktır. Odalarda yüklük, dolap ve ocak yer almaktadır. Mutfak ve tuvalet çoğu yapıda bahçede, bazı yapılarda oda içinde sonradan ekli olarak yer almaktadır. Yalı boyunda sur üzerinde oturan bu evlerin bugün bir kısmı yenilenmiş olmakla birlikte bazıları değişikliğe uğramış, bir kısmı ise bakım ve onarıma muhtaç durumdadır. Surların üzerinde eliböğründelere

oturan evlerin üst katları cumbalı(çıkmalı) olarak yapılmış, güneye bakan bu cephelerdeki pencereler üçlü gruplar halinde düzenlenmiştir. Evlere giriş kuzeyde, dar sokağa açılan çift kanatlı kapılarla sağlanmaktadır. Buradaki ¹¹⁹ evlerin birçoğunun avlusunda kuyu, çeşme, ocak veya küçük havuz bulunmaktadır.

Çizim 2.20 Geleneksel yapıların sokak cephelerine göre bahçe duvarı ve kat yüksekliği.

Bahçe duvarları genellikle, yapının ilk katının tavanı kadar yüksektir. Eğime göre ortalama üç-dört metrelik bahçe duvarından bahsedilebilir.

Çizim 2.21 Dış sofalı bitişik cepheli yüksek bahçe duvarı¹²⁰: Amasya-Merkez, 454-62 ada parsel, Ayşe CENGİZ konağı.

¹¹⁹ A.g.e. s.57

¹²⁰ Çizim kaynağı: Amasya Belediyesi İmar İşleri Müdürlüğü, boyama ve çizim: Sümeyye Tuğçe Asan

Bitişik cepheli yapılarda iki kat ve bodruma sahip yapı boyunca bahçe duvarı ile kapatılmış yapılara Amasya'dan örnek:454-62 Ada parsel, Ayşe CENGİZ konağıdır.

Başka bir örnek, Amasya'nın Gümüşhacıköy ilçesinde bulunan Darendeliler Konağı'dır. İslam dini gereklerine göre dış sofalı yapılanmış, müdahaleler sonrası değişmiş, iç mekân elemanlarıyla örnek, geniş programlı bir yapıdır. Örnek seki ve nim seki alanı içeren başoda, abdestlikler, ev içinde hela alanı, işlemeli tavan ve kapılara sahiptir. Yapı oldukça harap haldeyken ziyaret edilmiştir. Eski araştırma resimlerine ulaşıldığında mekân içi donatılarından emin olunmuştur. Çalışmada örneklerine yer verilmiştir.

Tablo 2.8 Hela kapısı süsleme örneği.¹²¹

Bahsi geçen ev içinde gusulhane için özel işlemeli kapı ve üstünde küze¹²²/ibrik resmi oyulmuş ahşap tabela örneği bulunmaktadır.

¹²¹ Fotoğraflar Sümeyye Tuğçe ASAN tarafından çekilmiştir. Tarih: Şubat 2022

¹²² Eskiden, killi-gav topraktan yapılmış sürahiye **küze** denir.

Bu bölüm itibariyle:

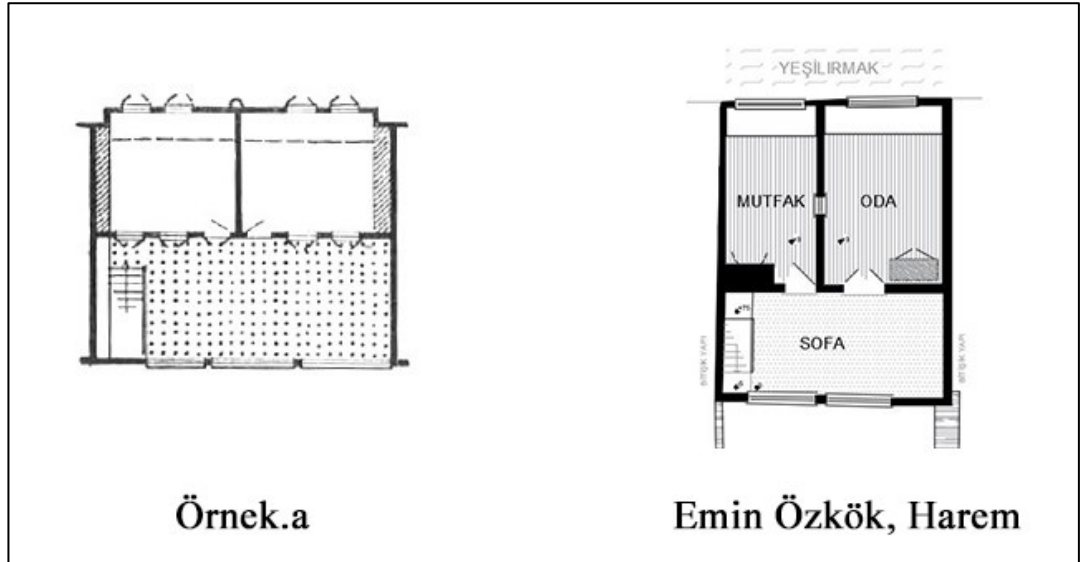
- Konutların plan tipolojilerinin etkilendiği bir faktöre değinilmektedir. Bu etkileşim; yapı örnekleri içinden planının usta veya aktaranlar tarafından benzerlerinin inşa edilmesi, beğenilen örneklerin çoğaltılması, geliştirilerek yeni bir konuma taşınması gibi durumlar sonucunda şekillenmektedir.
- Mekân oluşumu alt başlığı içinde yapı planlarının benzerleri ile karşılaştırılması, özgün özelliklerinin belirlenmesi ve incelenmesi amaçlanmıştır.
- Çevresel, yapısal olarak fiziksel birçok etken faktör bulunmasına rağmen toplum içinde ortak yaşamsal tercihler gereği benzer plan tipolojisine sahip konutların farklı şehirlerde uygulanmış örneklerine rastlanmıştır.
- Sedat Hakkı ELDEM' in Türk Evi Plan Tipleri isimli çalışmasında sofanın konumları için verilmiş örnekler bulunmaktadır. Bu çalışmanın Türk evi, sofa alt başlığının tanımlanmasında Eldem'in yapı örnekleri listelenmiştir.
- Listelenen örnekler arasında Amasya konutlarında örneklere rastlanmıştır. Bu yapılar kalın yazı stili ile belirginleştirilmiştir.
- Liste içinden sadece Amasya ile bağlantılı yapı örnekleri alınan bu bölümde, plan oluşumunun konut oluşumundaki etkileri bağlamında benzerlikleri bulunan konutların karşılaştırılması sağlanmıştır.
- Farklı şehirlerden yapı örnekleri ile Amasya yapılarının karşılaştırılması sonucu bulunan benzerlikler, yapısal plan tipolojinin ortak özelliklere sahip olarak yeniden uygulandığını göstermektedir.
- Sırayla, örnek alınmış bu yapıların günümüz Amasya konutlarıyla ve bazılarında kendi yeni sürümleriyle karşılaştırılması yapılmıştır.

Amasya geleneksel yapıları ile karşılaştırılan örnek yapılar¹²³:

a.

Adres: Bursa, Muradiye caddesi, 17.yy sonlarına ait ev; tipolojik olarak Amasya Emin Özkök evinin Harem bölümünün plan tipine benzerlik göstermektedir. Plan yerleşimi benzer olup iç mekanın farklı olması yapı özgünlükleridir.

- Bursa'daki yapıda, odanın sofaya bakan duvarının pencerelessi olması, sedirlerin çıkma yaparak dışarıda muhtemelen cumbalı görünmesi ve dolapları sağ yan duvarlara gömme uygulanması farkları bulunmaktadır.
- Amasya konutunda dolap ve yüklükler kapının yanından başlatılmıştır. Aynı sofa kullanımı ve sedir yerleşimi görülmektedir.

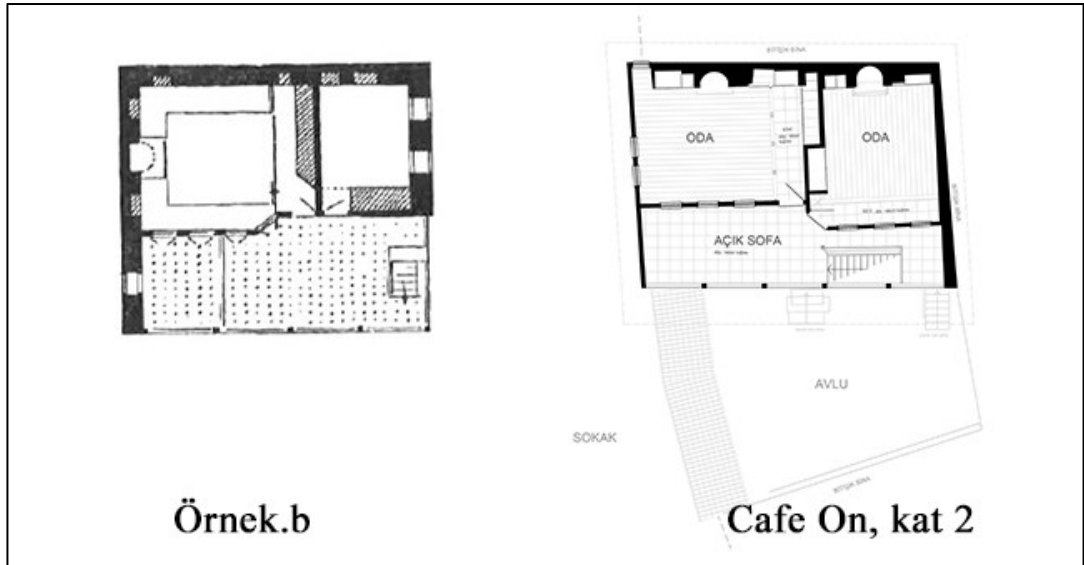
Çizim 2.22 Örnek a: Bursa, Muradiye Caddesi, 17.yy sonlarına ait ev.¹²⁴

¹²³ Sofa başlığındaki sırası ile "a. b. ..." şeklinde sıralanmıştır.

¹²⁴ Sedat Hakkı Eldem'in çizimleri ile bu çalışma için Sümeyye Tuğçe ASAN tarafından oluşturulan çizimler birleştirilmiştir. Bu bölümdeki diğer çizimlerde aynı kaynaktan oluşmaktadır.

b.

Adres: Bergama 18.yy yapısı¹²⁵; Amasya'da 454-62 Ada Parsel'deki günümüzde(Ayşe CENGİZ konağı) yapısının plan tipi ile cephe duvarları ve kapı gibi özellikler açısından benzerlikleri bulunmaktadır. Duvar kalınlığı ile b örneği taş yapı olabilir. Odalar içinde seki alanları ve ortada ki dolabın odaya göre hazırlık alanında benzer konumlanması dikkat çekmektedir.

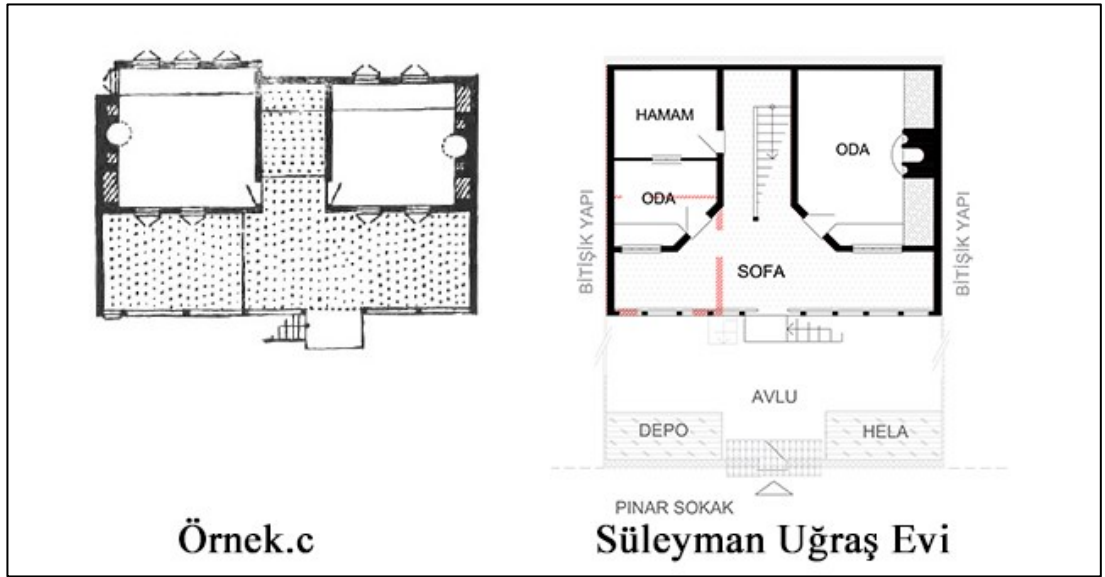
Çizim 2.23 Örnek b: Bergama 18.yy yapısı.¹²⁶

¹²⁵ A.g.e. s.40

¹²⁶ A.g.e., Misal 31: Örnek b.

c.

Adres: Yenişehir, Velibaba evi¹²⁷; Amasya'da 134-10 Ada Parsel'de bulunan Süleyman Uğraş Evi'nin 19.yy.daki plan tipolojisine benzemektedir. Giriş basamakları orta eyvanı ocakların konumu ve pencerelerin yönelimi ortak özellikleridir. Sofa yerleşiminin orijinal kullanımının bu plandaki gibi olduğu düşünülmektedir. Uğraş evinde seki ve nimseki bilgisi mevcut değildir. Genel plan yerleşimi, ocak kullanımı ve merdivenin çıkı konumu ortak; sekiler, köşkve kapı pahı olmaması ise farklarıdır. Süleyman Uğraş evi restorasyonu için Velibaba evi önemli bir referans kabul edilebilir.

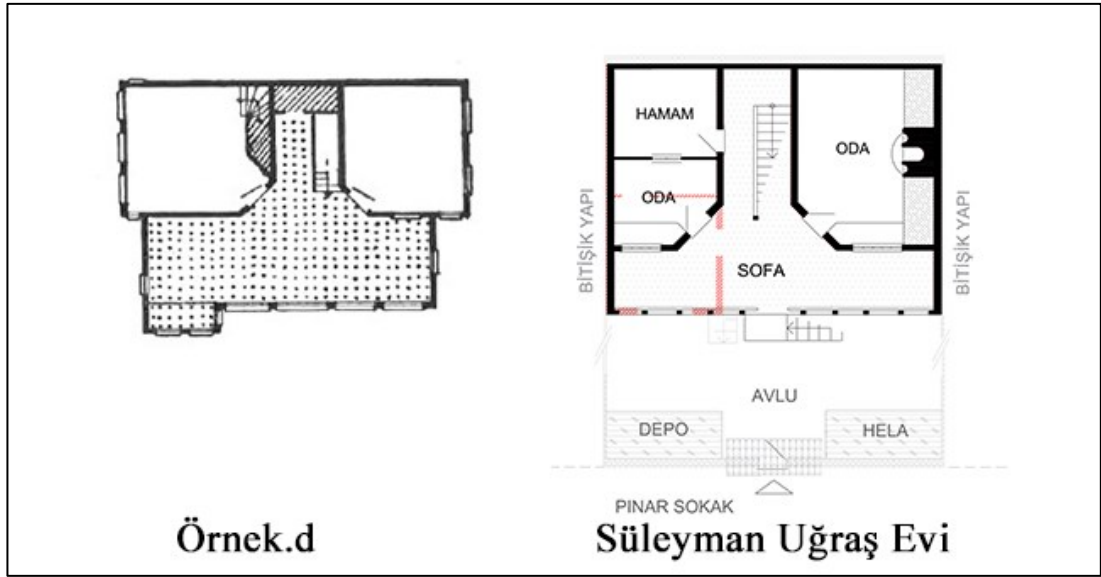

Çizim 2.24 Örnek c: Yenişehir, Velibaba evi.

¹²⁷ A.g.e. s.51

d.

Adres: İzmir, Yeni Mahalle, 805. Sokak, Misafiroğlu evi¹²⁸; Amasya'da 134-10 Ada Parsel'de bulunan Süleyman Uğraş Evi'nin 19.yy.daki plan tipi anlatımına benzemektedir. Yenişehir, Velibaba evi ve Misafiroğlu evi nin cephe ve merdiven özellikleri açısından benzerlikler bulunmaktadır. Bu yapıda eyvanda ki merdiven, odaların sofa çıkması olarak kesilmesi ve arka kör cephe duvarı benzer özellikleridir.

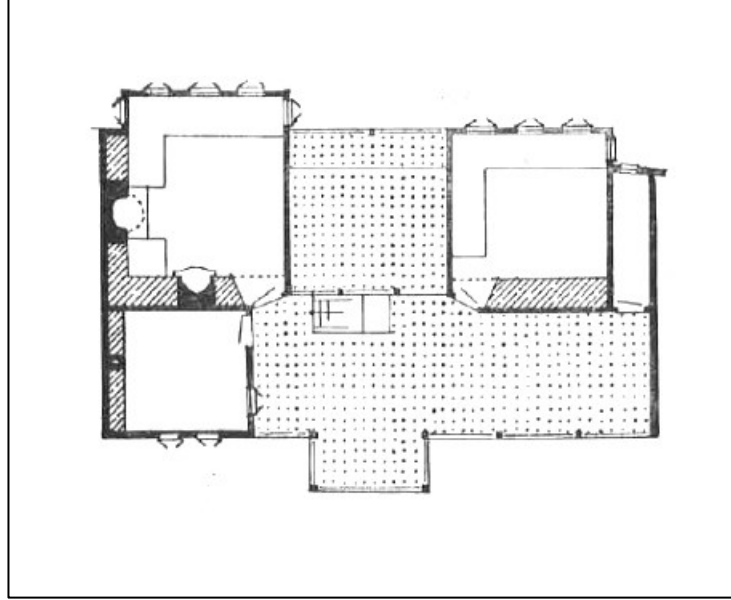

Çizim 2.25 Örnek d: İzmir, Yeni Mahalle, 805. Sokak, Misafiroğlu evi.

¹²⁸ A.g.e. s.55

e.

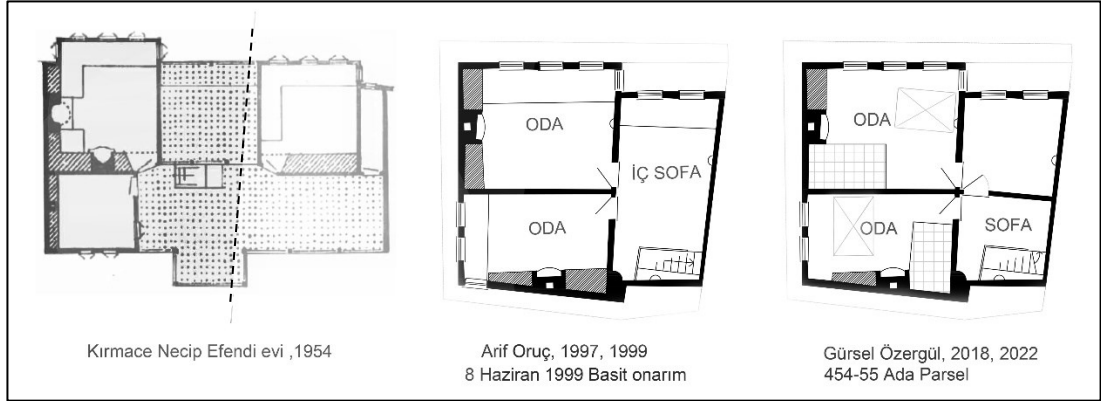
Adres: Amasya, İçeri Şehir, Alçak Köprü mahallesi, Kırmace Necip Efendi evi¹²⁹; Kırmace Necip Efendi evi örneği için verilen adres günümüzde: “Amasya, Merkez ilçesi, Hatuniye Mhalletsi, Hazeranlar sokak” şeklindedir. Yazılan isimlendirmeleri kaynaktan aktarılmıştır.

Çizim 2.26 Amasya, İçeri Şehir, Alçak Köprü mahallesi, Kırmace Necip Efendi evi: 1954'deki bilinen ismi ve plan tipolojisi.

1954 tarihinde çizilmiş yapı günümüzde ayakta kalmış yapılardan biridir. Kurulda bulunan en eski resimlerinde bile yapının plana göre sağ bölümü yoktur. Plan kaydı sağ bölüm yıkıldıktan sonra çizilmiştir. Sit bölgesindedir, ancak 1. Koruma sınıfında değildir. Yapının kalan bölümleri; soldaki iki oda ve öndeki eyvan bölümüdür.

¹²⁹ A.g.e. s.79

Çizim 2.27 Kırnace Necip Efendi evi: 1954-Şehr-izade Konakları, 2022.¹³⁰

Bu yapı örneği için ayrı bir açıklama yapılmalıdır. Yapı sahibi konutun yarısını bölmüştür. Bunun esas sebebinden ziyade, olası nedenleri; aile içi miras paylaşımı, ekonomik zorluk sonucu evin bölünmesi, konutun bir bölümünde yapısal onarılamaz sorunların çıkması ve tamir etmek yerine yıkılması... vb. bir çok nedenden yapılar bölünebilir veya iki parsel birleştirilebilir. Bu durumda var olan plan tipi, mekan oluşumları ve kullanım değişmektedir. Yani bu değişim yanlış değil, dönemin ve şartların getirdiği yeniliklerden biridir.

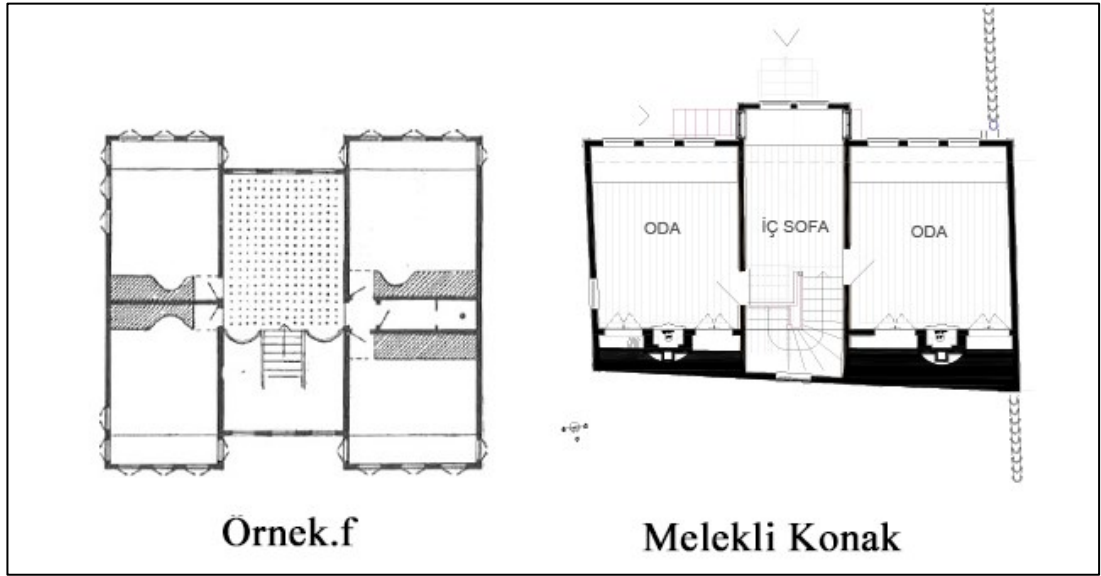
Bir konut değişime uğradığında esas amaç, yapının kullanıcıların refah seviyesinin artırılmasıdır. Yanlış müdahaleler ile yapının zarar görmesi sonucunda çıkacak hasarın kullanıcıyı gelecekte rahatsız etmesi kaçınılmazdır. Bu nedenle uygulamanın ve müdahale edilecek yöntemlerin belirlenmesinde öngörülü davranılması, çalışmanın sonraki başlığı olan sürdürülebilirliği ile alakalıdır.

Bu açıklamanın önemine tekrar değinilmektedir.

¹³⁰ Çizim: Sümeyye Tuğçe Asan

f.

Adres: İstanbul, Süleymaniye, Hacıkadir sokağındaki ev¹³¹; Bu yapı Amasya'da Melekli Konak evi ile benzerlik göstermektedir. İç sofalı ve eyvanın bir tarafı tamamen merdiven kovası için kullanılmaktadır.

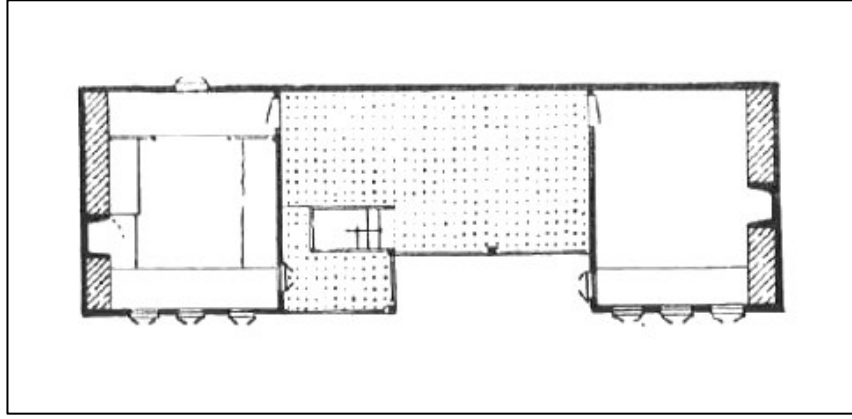
Çizim 2.28 Örnek f: İstanbul, Süleymaniye, Hacıkadir Sokağındaki ev.

Odaların dolap ve ocak kullanım yönleri cepheleri sedir konumları aynıdır. Farkları ise, oda sayısı ve çıkma yapan odalar değil sofadır.

¹³¹ A.g.e. s.107

g.

Adres: Merzifon, Cumhuriyet caddesi, 18.yy, Hilmedede evi¹³²; Tek yönlü iç sofalı plan tipine sahip yapının 1954 yılında Amasya Merzifon ilçesinde bulunduğu söylenmektedir.

Çizim 2.29 Merzifon, Cumhuriyet caddesi, 18.yy, Hilmedede evi.¹³³

Ancak günümüzde(2022), bu plana sahip yapı bulunamamıştır.

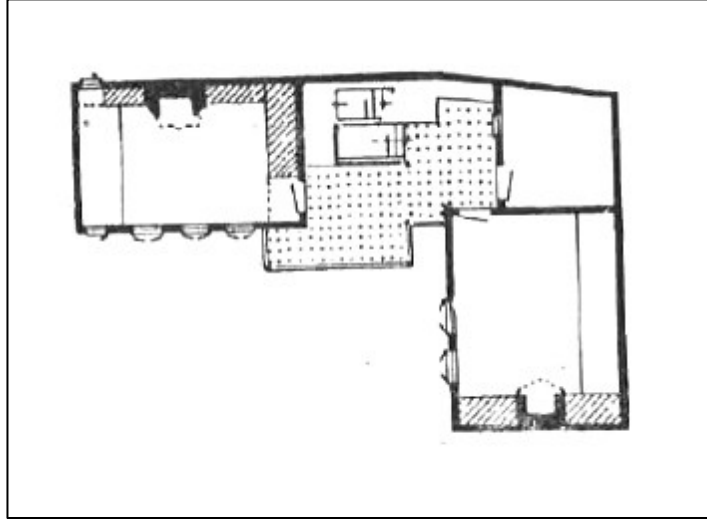
h.

Adres: Amasya, İçerişehir, Alçak köprü Mahallesi, Hasan Efendi evi¹³⁴. Hasan Efendi Evi örneği için verilen konum günümüzde: “Amasya, Merkez ilçesi, Hatuniye Mahallesi, Hazeranlar sokak.” şeklinde bilinmektedir. Yazılan isimlendirmelerin hepsi kaynağından alındığı şeklinde tarif edilmektedir.

¹³² A.g.e. s.115

¹³³ A.g.e. Misal 157, sayfa 115

¹³⁴ A.g.e. s.120

Çizim 2.30 Amasya, İçerişehir, Alçak Köprü Mahallesi, Hasan Efendi evi (A.g.e. Misal 170, sayfa 120).

1954 tarihinde belirlenmiş yapı maalesef bulunamamıştır. Bu tarz köşe kullanıma sahip bir ev Amasya-merkez ilçede bulunmamaktadır.

2.1.3. Sosyal Faktörler

Kültür, gelenekler ve din başlıkları sosyal-yaşamsal etkileşimler sonucu hayatımızın her anına yön verdiği gibi yaşadığımız konutlara da şekil vermektedirler. Amasya-Amasia birçok devlet egemenliği ile farklı kültür ve dini inanışa sahip toplumların yaşantılarının izlerini taşımaktadır. Geleneksel konutlar da bu izlerin ürünü olarak kültür tarihini yansıtmaktadır. Kent içinde ki taşınır ve taşınmaz eserler, Kurtuluş Savaşı sırasında Amasya Tamimi ile birlikte hazırlanan tescil başvurusu sayesinde Dünya Kültür Varlığı olarak korunma sınıfına alınmıştır. Arkeolojik ve doğal sit alanı olarak; Harşena Dağı Kalesi ve Kral Kaya Mezarları, kentsel sit alanı olarak ise; Hatuniye, Beyazıpaşa, Helkıs (Nergis), Mehmetpaşa, Sofular ve şehrin diğer mahallelerindeki yapıları şehrin tarihine tanıklık etmektedir.

Kayıtlara göre¹³⁵, merkez ilçede örneklerini gördüğümüz yapılar, Amasya'dan göçe zorlanan farklı kökenli(Ermeni, Rum) ailelere aittir. Amasya Merkez ilçede bunu

¹³⁵ Hüseyin MENÇ'e ait yayımlar. Örneğin; (Menç, 2002) gibi.

destekleyecek örnek bulunamamıştır. Çünkü eski kullanımına uygun mobilyalı iç mekân karşılaştırması gereklidir. Ancak, esas konuya göre afetlerde sağlam kalan Hatuniye Mahallesi yapıları, merkez ilçede yaşamış üst sınıf azınlıklara ait yapılar olduğu anlaşılmaktadır. Bu yapılarda din farklılığı, inançlar ve yaşam tarzının dolaylı geleneksel Müslüman-Türk konutlarıyla aynı sistem kullanılmamış ancak evin sadece plan şeması temel esaslarıyla tekrarlanmıştır.

Sadece Hatuniye Mahallesi değil, Helkis, Sofular, Pirinçi, Hacı İlyas gibi Mahallelerde kendi olanaklarıyla bugüne kalabilmiş birkaç önemli yapı daha bulunmaktadır. Bazıları henüz onarım dahi geçirmemiş haldedir. Bilinen en bilindik yapılar ana cadde üzerinde veya yol kenarında sıralı nizami yapılardır. Prinçi’ de bulunan 6 adet yapı bu gruba örnektir. Bu yapılar çalışma içine dâhil edilmemiştir.

Tablo 2.9 Kurtoğlu Hanı(Sarı Konak), 1988.¹³⁶

Bunların en önemlilerinden biri, Prinçi Mahallesinde, Mehmet Paşa Caddesinde bulunan **Kurtoğlu Hanı(Koza Han)**; Kunç(Kuş) Köprü'nün başında yer alan iki katlı görkemli konaktır.

Konak bugün Sarı konak olarak bilinmektedir. Kurtoğlu Hanı tarihinde, şehir dışından ticaret için gelen ziyaretçilerin Amasya ile turizm etkileşimini sağlayan misafirhane veya han olarak kullanıldığı bilinmektedir. Yapının bodrum katında ipek böceği depolarının bulunduğu ve üretiminin o dönemde revaçta olduğu Saraçoğlu (2022) yazısından öğrenilmiştir. O döneme ait bazı olaylara değinen Saraçoğlu (2022),

¹³⁶ Fotoğraflar ve vaziyet planı, Samsun KTKK'nda ki arşivden fotoğrafları çekilmiş ve Sümeyye Tuğçe ASAN tarafından düzenlenmiştir.

ipek depolarının kapatılması sonrasında konutların böceklik depolarının boş kaldığından bahsetmiştir(s.188).

Sahip olduğu geçmişi ile Amasya'nın kültür miraslarından biri olduğu için çalışmanın içeriğinde bahsi tekrarlanmaktadır.

Tablo 2.10 Hazeranlar Konağı, Müze Ev¹³⁷

Bir diğeri Yalıboyu evlerinin en görkemlisi olan **Hazeranlar Konağı'dır**. 1865 yılında yaptırılan yapı, Kültür Bakanlığı'nca kamulaştırılmış ve 1984'den günümüze kadar "**Müze Ev**" olarak ziyaretçilerine açılmıştır.¹³⁸

Osmanlı döneminin yöresel özelliklerini yansıtan konutta döneminin eserleri teşhir edilmektedir. 19.yy yaşantısını yansıtan giyim şekli, kullanılan halılar ve kilimler, mutfakta kullanılan günlük mutfak eşyaları ve kadınların çeyizlik ziynet eşyaları teşhir edilen malzemeler arasında yer almaktadır.

¹³⁷Sol fotoğraf: Sümeyye Tuğçe ASAN' a aittir.

Orta konum kaynak: Parsel Sorgulama Sitesi

Sağ plan: Çizim Sümeyye Tuğçe ASAN' a aittir.

¹³⁸ A.g.e. s.58

Resim 2.5 Hazeranlar Konağı yer sofrası ve evde sosyal yaşam(Url12, 2022).¹³⁹

Sosyal değerlerin aktarılmasında önemli bir yere sahip olan bu etnoğrafya müzesi özellikle dönemin malzemelerinden; kitabeli olan halılar, bindallılar, gümüş takılar ve altın renkli sırma işlemleri barındırmaktadır(Url12, 2022).

Bu yapının da bahsi çalışma içinde tekrar değinilmektedir.¹⁴⁰

- Plan kullanım organizasyonu açısından çevresel, yapısal ve sosyal faktörlerin konut gelişimini etkilemiş olduğu anlaşılmaktadır.

2.2. AMASYA EVLERİNİN (TASARIM İLKELERİ) ÖZELLİKLERİ

Türk evi tasarım ilkelerinin Amasya evleri üzerinde değerlendirmesi yapılmıştır.

¹³⁹ Fotoğraf: Amasya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Arşivi

¹⁴⁰ A.g.e. s.59

Amasya konutunun tasarım ilkelerine uyumu ve değişim geçirme yöntemi: onaylı ise beyaz kutu; onaylı değil ise siyah kutu taranmıştır. Benzer ve farklılıkların anlaşılacağı bir tablodur.

Tablo 2.11 Geleneksel 12 Amasya konutu için tasarım ilkeleri uyum değerlendirmesi.

AMASYA EVLERİ İÇİN TÜRK EVİ TASARIM İLKELERİ	boyalı: yok boyasız: var 	1.No'lu yapı	2.No'lu yapı	3.No'lu yapı	4.No'lu yapı	5.No'lu yapı	6.No'lu yapı	7.No'lu yapı	8.No'lu yapı	9.No'lu yapı	10.No'lu yapı	11.No'lu yapı	12.No'lu yapı
	Yapının, güncel-2022 durumu için												
İç Dış Uyumu													
Gerçekçilik, Akılcılık													
İçten Dışa Çözüm													
Tutumlu													
Kolaylık													
İnsan Ölçeği													
Çevre Gereçleri													
Esneklik													
İnsancıl													
Bakım-Onarım													
Rekonstrüksiyon													
Süreç içinde Eksilen veya Eklenen Bölüm													
Estetik Görünüm	İç												
	Dış												
Düzelmesi gereken müdahale													

Tablodan anlaşılmaktadır ki, çalışma kapsamında incelenen yapılar Türk evi tasarım ilkelerine büyük oranda uyum sağlamaktadır.

2.3. AMASYA EVLERİNİN PLAN SİSTEMİNDE YER ALAN TEMEL BÖLÜMLER

Bu bölümde öncelik olarak yapıların kendi aralarında karşılaştırılmaları yapılmıştır. Dar programlı yapılara kıyasla geniş programlı yapıların kullanım seçenekleri ve sahip olduğu özellikler fazladır. Ortak özellikleri ile karşılaştırmak amaçlandığı için temel özellikler olan ; sofa, oda, avlu özellikleri tablo oluşturmada esas alınmıştır.

Bu tabloda ki yapıların “ilk esas plan tipolojileri” üzerinde tablo oluşturulmuştur.

- En az oda sayısına sahip 5 no.lu Mihri Hatun Konağı’nda 2 adet, 10’dan fazla odası bulunan 11 no.lu Sarı konak ise her katında bulunan oda sayısı ile toplamda en fazla odası olan yapıdır.

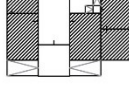

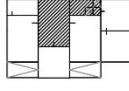

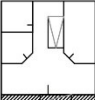
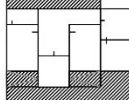

Sarı konağın eski plan şeması bilinmemektedir. Günümüz plan şeması ise çalışma kapsamına uyum sağlamamaktadır. Bu nedenle bu tabloda etkisiz kalmaktadır.

- Bu listedeki tüm konutların bodrum katları bulunmaktadır. Ancak bodrum katta oda, sofa veya etkili bir kullanım bulunmadığı için karşılaştırmaya dahil edilmemiştir.
- Avlu kriterine bahçenin konumuna göre; ön, arka, iç bahçe ya da iki yapı arasında iç avlu alanı gibi seçeneklerin hepsi gösterim içeriğinde taralı gösterilmiştir.

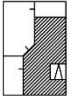
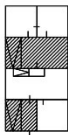

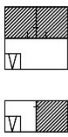

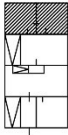
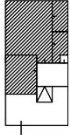
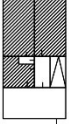

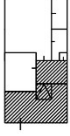
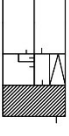
Örneğin, 2 no.lu Kazanasmazlar evi arkasındaki konuttan ayrılarak kamulaştırılan bir yapıdır. Bu nedenle arkasında avlu alanı olsa da kapatılmıştır. Arka kapı için çıkış yolu olarak kullanılmaktadır. Bu alan da avlu olarak nitelendirildiği için taralı gösterilmiştir.

- Eyvan alanları “eyvan” başlığı altında gösterilmiştir. Çünkü her yapıda eyvan bulunmamaktadır.

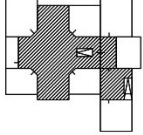
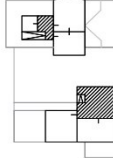

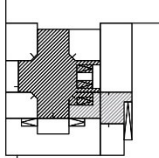
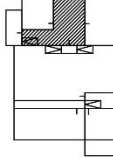

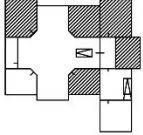
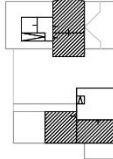

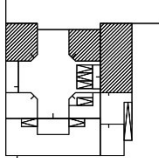
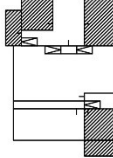

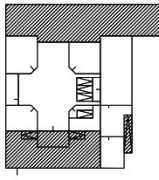

Tablo 2.12 No.1-no. 3 arası konutlar.

		1.No'lu yapı	2.No'lu yapı	3.No'lu yapı
SOFA HOL	2. KAT			
	1. KAT			
ODALAR	2. KAT			
	1. KAT			
AVLU BAHÇE				
ODA SAYISI		4	4	4

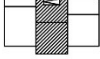

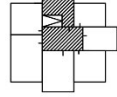
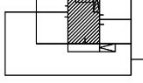

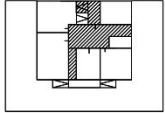

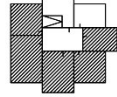
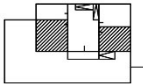

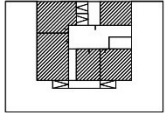
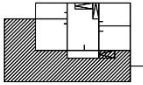
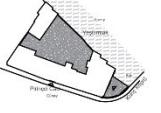
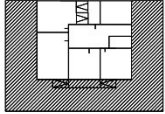
Tablo 2.13 No.4-no. 6 arası konutlar (devamı).

		4.No'lu yapı	5.No'lu yapı	6.No'lu yapı
SOFA HOL	2. KAT			
	1. KAT			
ODALAR	2. KAT			
	1. KAT			
AVLU BAHÇE				
ODA SAYISI		5	2	5

Tablo 2.14 No.7-no.9 arası konutlar (devamı).

		7.No'lu yapı	8.No'lu yapı	9.No'lu yapı
SOFA HOL	2. KAT			
	1. KAT			
ODALAR	2. KAT			
	1. KAT			
AVLU BAHÇE				
ODA SAYISI		8	8	4

Tablo 2.15 No.10-no.12 arası konutlar (devamı).

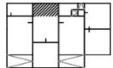

		10.No'lu yapı	11.No'lu yapı	12.No'lu yapı
SOFA HOL	2. KAT			
	1. KAT			
ODALAR	2. KAT			
	1. KAT			
AVLU BAHÇE				
ODA SAYISI		5	10+	10+

Sofa alanları her yapı için 10 ve 11 nolu tablolarda gösterilmiştir. Yapının sirkülasyonu için önemli bir görev edinmektedir. Odalara yapılan müdahaleler ile sofanın da formuna şekil verilmektedir. Daha iyi bir kullanım şekli elde etmek için

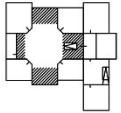

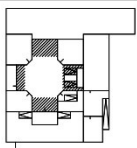
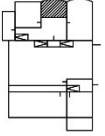
yapı orijinalliğini yitirmektedir. Bu yüzden eski kullanımlarına odaklanarak hatırlatmak ve karşılaştırmak istenmiştir.

Türk evi plan tipi “yapının en üst katına göre belirlenmektedir” der Sedat Hakkı Eldem. Esas kat en üst kat olsa da 8 no.lu yapı Mısırlılar konağı ’nda harem bölümünün üst katı Şahn-ı Şirin dir. Sofa alanı bulunmamaktadır. Bu nedenle tabloda her iki kat değerlendirilmiştir. İncelendiğinde zemin yani 1.kat ve 2.kat arasında çoğunlukla benzer plan şeması kullanılmıştır. Yönelim ve oda konumları tekrarlanmaktadır.

Tablo 2.16 1 no.lu, 2 no.lu ve 3 no.lu konutların “eyvan” bölümleri gösterimi.

		1.No'lu yapı	2.No'lu yapı	3.No'lu yapı
EYVAN	2. KAT			
	1. KAT			

Tablo 2.17 6 no.lu, 7 no.lu, 8 no.lu ve 10 no.lu konutların “eyvan” bölümleri gösterimi (devamı).

		6.No'lu yapı	7.No'lu yapı	8.No'lu yapı	10.No'lu yapı
EYVAN	2. KAT				
	1. KAT				

Eyvan bölümleri belirli yapılarda kapatılmıştır. Ek oda olarak kullanıldığı için plan da sofa alanı daralmış olarak görülmektedir. İncelenen konutların iç sofalı plan tipine sahip örnekleri eyvan bölümünü merdiven sirkülasyonu olarak kullandıkları görülmektedir.

- Orta sofalı plan tipine sahip 7 no.lu Hazeranlar konağı her iki katında dört cepheli eyvanları bulunmaktadır.
- Her eyvana bir amaç yüklenmiş ve ev içi ulaşımı sağlamak için kullanılmıştır.
- Islak hacimi için bir kol sirkülasyon için diğer kol ve zemin katta giriş kapısı için bir kol kullanılmıştır.

Eyvanlar çok amaçlı kullanımlarıyla yapıya çok esnek imkânlar sunmaktadır.

2.4. AMASYA EVLERİNDE YER ALAN DONANIMLAR

Amasya'nın çalışma içinde incelenen konutlarında maalesef, nimseki alanı, köşk alanı ve daraba elemanı bulunmamaktadır. Köşk bulunmamasının sebebi muhtemelen tüm yapılardan kaldırılmış olması olabilir. Ancak Samsun Kurulu arşiv çizimlerinde veya Eldem'in çizimlerindeki (1954), Amasya yapı planlarında dahi köşk ve nimseki alanına rastlanmamıştır. Köşk olarak köşe büst formunda bulunmasa da eyvandan veya Şahn-ı şirinden oluşan özel mekânlar bu kapsamda incelenmiştir. Gösterilecek örnek bulunmadığı için başlık olarak değinmeye gerek görülmemiştir. Aynı durum nimseki alanı içinde geçerlidir.

2.4.1. Daraba

Ahşap ızgaralı veya perde görevi gören paravan, kepenk veya çit. Geleneksel yapılarda pencere önlerinde kapak amacıyla kullanılmaktadır.

Resim 2.6 Sol: Neyyire Kafe-1. Sağ üst: Neyyire Kafe-2. Sağ alt: 4 no.lu yapı, Emin Özkök evi-pencere doğramasına sabitlenmiş ızgaralı kafes.¹⁴¹

Amasya’da Emin Özkök evi sokak cephesi 1. kat pencereleri ahşap kapaklıdır. Bu ahşap kapatmaların dönemindeki kullanım amacı, sokaktan gelen kişinin kim olduğunu pencereden görünmeden kontrol etmektir. Öne doğru bir tür bombeye sahiptir Başın uzatılmasına imkân vermektedir. Neyyire kafenin sokak cephesinde de bu kafes örneklerinden bulunmaktadır. Neyyire kafe işletme olarak kullanılan Hatuniye Mahallesinde ki geleneksel yapılardandır.

Resim 2.7 Amasya, Hatuniye’ de liste dışı yapılarda ahşap ızgara ile kapalı diğer pencereler.¹⁴²

¹⁴¹ Fotoğraflar Sümeyye Tuğçe Asan tarafından çekilmiştir.

¹⁴² Fotoğraflar Sümeyye Tuğçe Asan tarafından çekilmiştir.

Fotoğraflar Sümeyye Tuğçe ASAN tarafından çekilmiştir. Şubat, 2022

Resim 2.8 140-14 ada parsel - Gümüşhacıköy, Cumhara Mah. Boyhane Sok. Serhatlıoğlu Konağı, Ahmet Özdarende Konağı, Özdarendeliler Konağı: Pencere kafes örnekleri.¹⁴³

Ayrıca daraba, kepenk olarak tabir edilirse; pencerelerin dik gelen güneşten korunması için kapatılan sabit veya açılabilen kapaklar olarak tanımlanabilir. Amasya’da olmasa da, yapı içinde; kapatıcı perde veya çit olarak seki alanını odadan ayıran paravanların bu formda ızgaralı kullanımlarına rastlanmaktadır.

2.4.2. Sedir

Amasya’da geleneksel konutlarda sedir kullanılan yapılar; 4 no.lu Emin Özkök Evi, 5 no.lu Mihri Hatun evi, 7 no.lu Hazeranlar Konağı, 10 no.lu İlk Pansiyon Konağı ve liste dışından Avukatlar Konağıdır. Amasya konut örneklerinde sedirler; duvara ve zemine sabitlenmiştir. Mısırlılar konağının harem bölümü 1.kat eyvan alanı sedirleri günümüzde U plan yerleşimine sahiptir. Sedirlerin sonradan sabit olmayan şekilde yaptırıldığı eski fotoğraflar ile karşılaştırıldığında anlaşılmaktadır. Mısırlılar konağının geçmişte restoran olarak işletildiği bilinmektedir.

¹⁴³ Fotoğraflar Sümeyye Tuğçe Asan tarafından çekilmiştir.

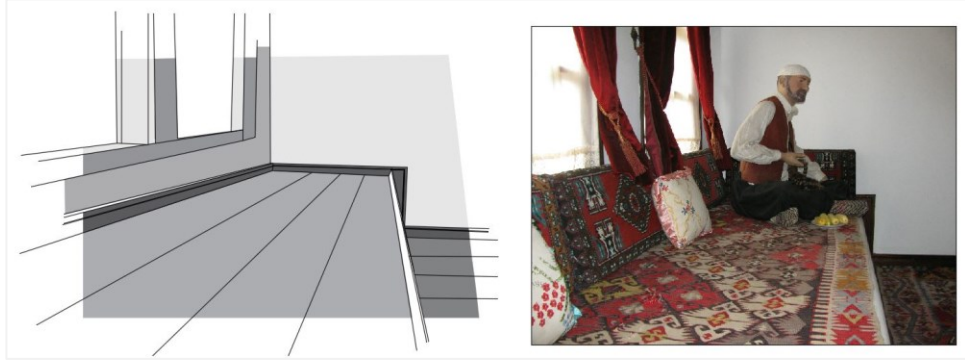

Tablo 2.18 Mısırlılar konağı, eyvan alanı, ahşap koltuk kuşağı önünde sabit olmayan sedir kullanımı örneği.¹⁴⁴

Restorasyon çiziminde Ahşap koltuk kuşağı olarak isimlendirilen alan kırmızı işaretçi ile fotoğrafta gösterilmiştir. 20.yy eski kullanımında eyvan alanında aynı bölüm kırmızı işaretçi ile gösterilmektedir. Ahşap koltuk kuşağı ve sergen kuşağı mısırlılar konağının bütün odalarının duvarlarında bulunmaktadır.

Gezilen yapılardan sadece birinde, sedirin (depolama amaçlı: üst tablasının kaldırılması ve içine eşyalar konulması) yüklük olarak kullanıldığına şahit olunmuştur. Bu uygulama günümüze yakın bir tarihte(21.yy) yapılmıştır. Eski bir uygulama değildir.

¹⁴⁴ Sol üst: Fotoğraf Sümeyye Tuğçe Asan tarafından çekilmiştir. Alt sağ ve sol: Arşiv kayıtlarından alınan fotoğraflar Sümeyye Tuğçe Asan tarafından düzenlenmiştir.

Çizim 2.31 7 no.lu Hazeranlar Konağı, başoda, sedir perspektif 1.

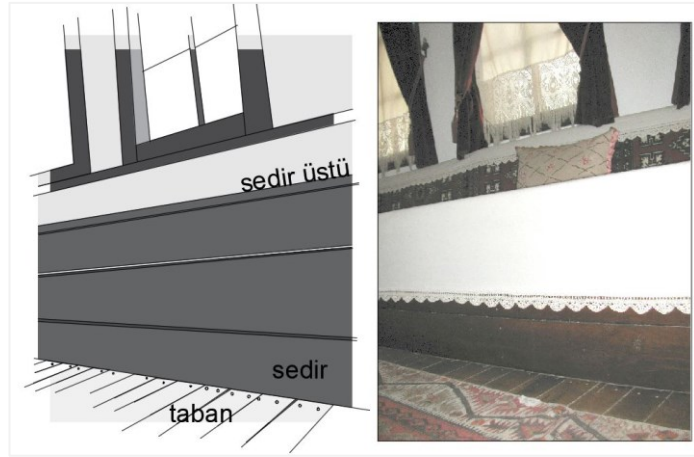
Çizim 2.32 4 no.lu Emin Özkök Evi, selamlık, başoda sedir, perspektif.¹⁴⁵

(Çizim 2.31) Üst yüzeyinde içe doğru girinti oluşturulmaktadır. Bu alana kalın minderler yerleşmektedir. (Çizim 2.32) “Emin Özkök evindeki sedir örneği” dışında, Amasya evlerinde, sedirin yan duvarında dolap ünitesi bulunan başka örnek olmasa da, genellikle sedirlerin bir gömme dolaba veya çıkma yapan eyvan alanlarında ki pencerelere yaslandırıldığı gözlenmektedir. Kur'an-ı Kerim, mumluk veya örtü minder gibi kaldırılacak eşyalar için bu kullanım tercih edilmiştir. El yordamıyla “Göz”e veya pencere önüne eşyalar konulabilmektedir.

¹⁴⁵ Evin içi gezilirken sedirin üstü ve zemin eşyalar ile doluydu. Ortam loş ve karanlık olduğu için çekilen fotoğrafın çizimi yapılması tercih edilmiştir. Fotoğraf ve çizim Sümeyye Tuğçe ASAN tarafından çekilmiş ve çizilmiştir.

Çizim 2.33 5 no.lu Mihri Hatun evi, başoda, sedir perspektif.

Çizim 2.34 7 no.lu Hazeranlar Konağı, başoda, sedir perspektif.

Çizim 2.35 11 no.lu “İlk Pansiyon Konağı”, başoda, sedir perspektif.

(Çizim 2.34)'de zemin-sedir bağlantısı gösterilmektedir. Zemine yatay yönde sabitlenen sedir ahşabı ile önünde biten zeminin sedire göre dikey ahşap kaplaması birbirine çivilenerek sabitlenmiştir. (Çizim 2.35)'de genelde iki duvar arasında biten sedirin L formunda olduğu görülmektedir. Pansiyon olarak kullanılan konağın odalarında karyola ve döşekli yataklar bulunmaktadır. 19.yy.da yatakların dayandığı cephede de sedirlerin devam ettiği ve odayı çevrelediği düşünülmektedir. Bu oda, Şehzade Selim'in odası olarak bilinmektedir.¹⁴⁶

2.4.3. Dolap ve Kapaklar

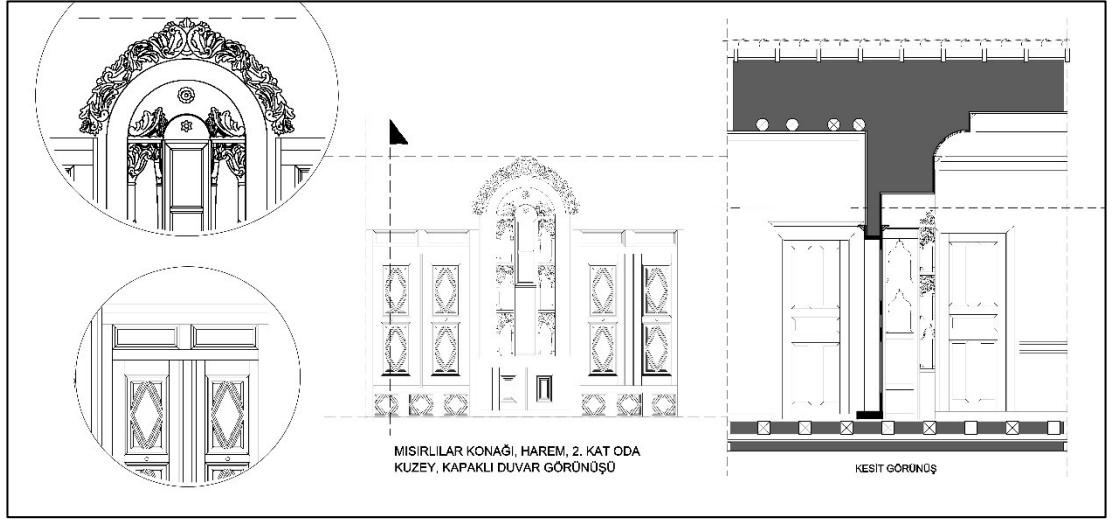
Dolaplar, geleneksel yapılarda ekseriye yüklük olarak karşılaşılr. Olağan bir durumdur çünkü sabittir ve mimari ile bütün bir elemandır. Çok farklı fonksiyonları bulunmaktadır. Genelde kapaklar ile duvar yüzeyinin tamamen kaplanması sağlanmaktadır. Kapak gibi görünebilir ancak sadece kaplama yapılmış olması mümkündür. Sade ve gösterişsiz olması tercih edilir.

Çalışma kapsamında incelenen geleneksel Amasya konutlarının hepsinde sabit, gömme dolap yer almaktadır. Farklı olarak taşınabilir, sabit olmayan dolap veya sandık bulunduran yapılar; 3 no.lu Melekli Konak, 4 no.lu Emin Özkök evi, 7 no.lu Hazeranlar Konağı, 8 no.lu Mısırlılar Konağı ve 10 no.lu Faza Aksoy Konağı'dır. Vintage mobilyalar yapı sahibinin sorumluluğunda bakılmakta ve kullanılmaktadır.

¹⁴⁶ Çizilen örneklerin buldukları yapılar, çizimleri ile birlikte Ekler bölümünde katalog halinde tablolanmıştır.

Çizim 2.36 9 no.lu konut. 1.kat: f, g, h dolapları, 2. kat: a, b, c, d, e dolapları.

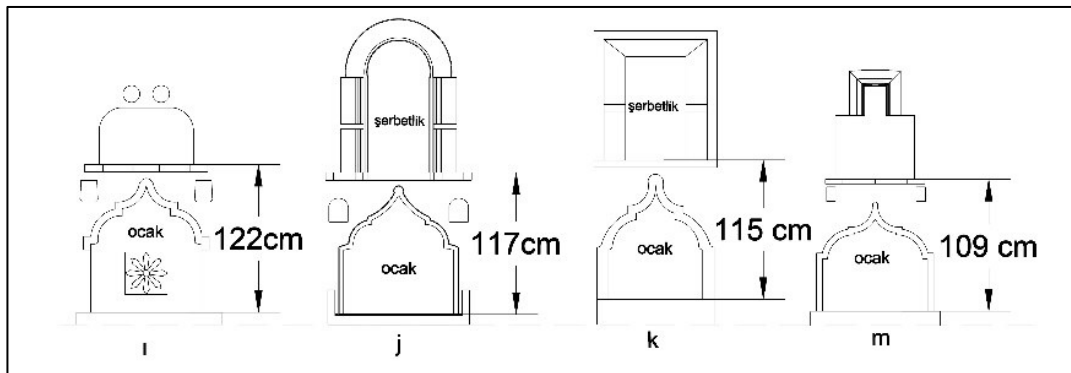

Çizim 2.37 8 no.lu yapı Mısırlılar Konağı, harem bölümü, 2. kat oda; dolap, mumluk ve kapı görünüş ve kesit çizimi.

Amasya’da karşılaşılan tüm yapıların şerbetliğinin ve ocağın solu yüklük, sağ ise farklı işlevde kullanılmaktadır. İkiside yüklük olabilir ama sağ dolap genellikle; gusülhane, oda kapısı, abdestlik vb. olmaktadır.

2.4.4. Ocak

Bütün örnekler alçı kaplamalı raflı şerbetlik ve ocak şeklinde bir bütündür. 9 no.lu konutta dört odada farklı şerbetliği olan dört ocak bulunmaktadır.

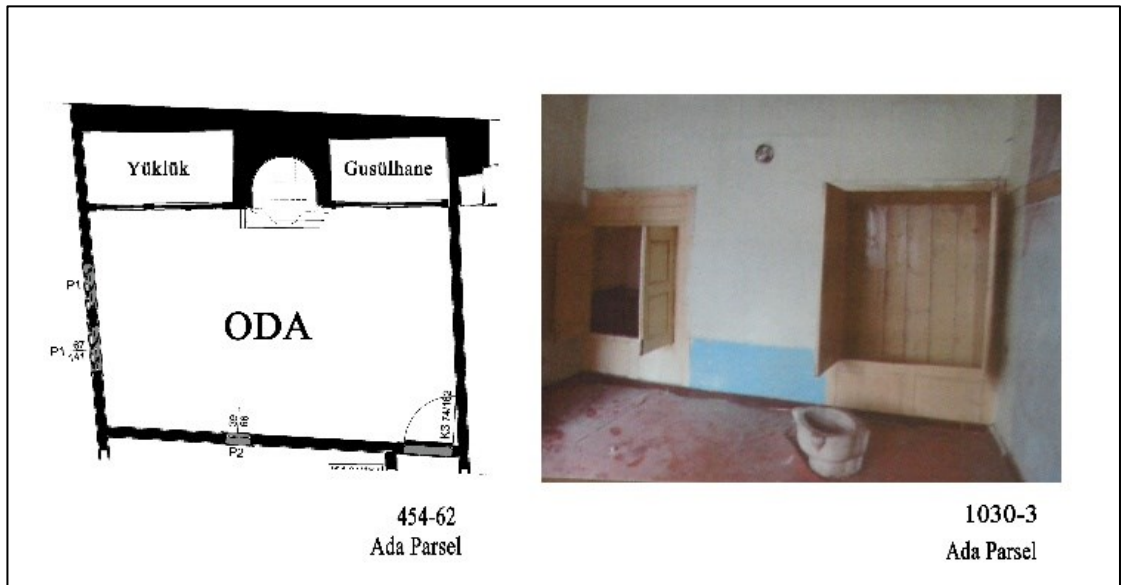
Çizim 2.38 9 no.lu konut, 1. kat: k ve m. 2. kat: i ve j ocakları ve şerbetlikleri.

Ocak kullanımında farklı örneklerden biri; Hatuniye Mahallesi, Gül Pansiyonu, zemin kat, sağ odada bulunmaktadır. Dışarı taşmalı yarım koni formundaki ocaklardandır. Konağın odaları yıl içinde rezervasyonlu olduğu için çalışma içinde listeye dahil olmamıştır. Bu ocağın benzer formu Gümüşhacıköy, Darendeliler konağında bulunmaktadır.

2.4.5. Gusulhane

Gusülhane bölümü Amasya geleneksel konutlarında Safranbolu'daki örneklerdeki gibi dolap içinde yer almaktadır. Gusülhane kullanımları günümüze uyarlanan yapılarda, sedir üstü açılan kapaklar tam boy açılarak kapı işlevi görmektedir. Bu şekilde dolap kapaklarının arkasına banyo alanı için genellikle duşakabin, nadiren klozet de eklenmiştir.

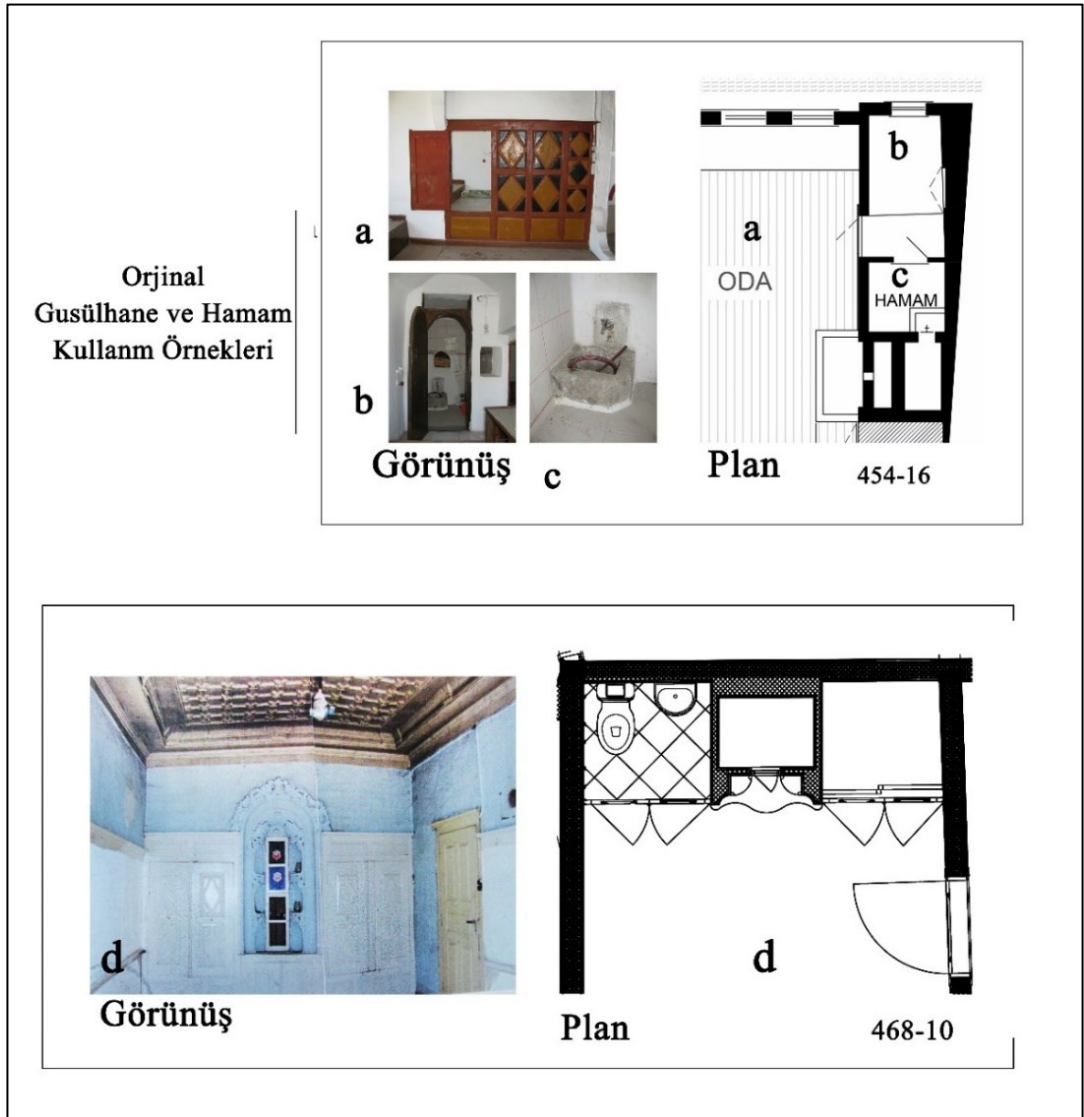
Tablo 2.19 Amasya'da geleneksel gusülhane örneği.

Tablo 2.19 bu konuda iyi bir örnek oluşturmaktadır. 1030-3 ada parsel örneğinde anlaşıldığı üzere; sağdaki dolap, sedir üstü yükseklikten başlayan ve baş

üstü yükseklikte biten dolap kapakları ile gusülhanedir. Bu dolap içinde hamam taşı bulunmuş ve resimde görülmektedir. Sol dolap ise yüklük olarak kullanılmaktadır. Kapaklar aynı sedir üsütü sevyeden başlamakta ancak sağdakine göre daha alçak seviyede bitirilmiştir. Sağdaki dolap, içine girileceği için yüksek tutulmuştur. Çerçeve kaplamaları kapalı kapakları için aynı görünümü sağlamaktadır.

Tablo 2.20 Amasya konutlarına ait, geçmişte gusülhane alanları.

“a,b ve c” işaretli bölümler Mihri Hatun Konağındadır. Hamam önünde giyinme odası bulunmaktadır. Bu alanlar dolap kapakları arkasında ve sedir üstü seviyededir. Sedir yüksekliği bu konutta 38 cm’dir.

“d” işaretli alan Mısırlı Konağı birinci kat, başodadadır. Bu odanın dolapları yenilenmiştir. Tesisat bağlantısı için sol dolabın ıslak hacim yapılması tercih edilmiştir.

Tablo 2.21 Amasya geleneksel konutlarında, günümüzde banyo alanları.

1032-16 ada parsel, Melekli Konak’tır. Tüm odalarında bu banyo kullanımının aynı sistemi tekrar etmektedir. Karşılı odalar birbirinin simetriğidir Yani evin

solundaki odalarda gusülhane, kapının arkasında ve ocağın sağında yer alırken; evin solundaki odalarda kapının yine arkasında kalan ve ocağın solundaki dolap kapaklarından banyo alanına girilmektedir. Ocağın diğer yanındaki kapakların arkasında askılık ve raflar bulunmaktadır.

Tablo 2.22 Gümüşhacıköy, Darendeliler Konağı, abdestlik ve gusülhane, giriş kapısı ve tavan görünüşü.

Bu bölüm içinde Alaturka tuvalet ve Abdest alınması için lavabo bulunmaktadır. Tavana yakın duvarlarda işlemler ve giriş kapısında ahşap oyma ile bezenmiş doğrama görülmektedir.

2.4.6. Seki

Amasya'da özellikle onarım geçirmiş yapılarda kot farkı bulunmamaktadır. Çalışma içinde hazırlık-seki alanı olarak,

- Ayşe CENGİZ konağı örnek gösterilmiştir ancak kot farkı olmadan bölgesel kullanım ayrımı bulunmaktadır. Ayşe CENGİZ konağında, seki alanı dahil tüm oda zeminleri parke ile kaplanmıştır.

Çizim 2.39 Darendeliler evi, başoda girişi, üç kotlu seki ve sedirlere sahip örnek.¹⁴⁷

- Gümüşhacıköy, 140-14 ada parselde bulunan Darendeliler evinin başodasında seki altı örneği bulunmaktadır.

Bu yapıda, baş odaya girene kadar zeminde 3 kot farkı uygulanmıştır. Oda önü, seki altı alanı ve sedirlerin arasındaki seki kotlarıdır. Ayrıca sedir kotu ve dolap üstü seviye olarak (Çizim 2.39)'de başoda planında ton farklarıyla ile gösterilmektedir.

2.5. AMASYA EVLERİNDE YAPI DONANIMLARI VE KOTLAR

Amasya evlerinin yapı donanımları; tavan, taban, kapı ve pencere olarak başlıklanmış ve açıklanmıştır.

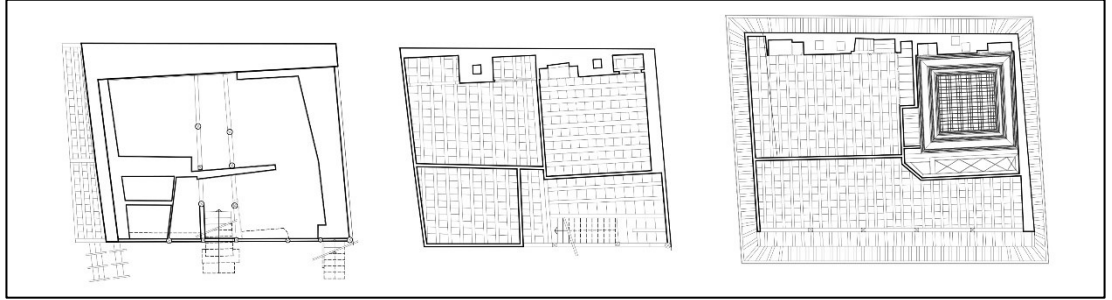
2.5.1. Tavan

¹⁴⁷ Çizim: Sümeyye Tuğçe ASAN. Düşük çözünürlüklü eski fotoğraf üzerinden çizilmiştir.

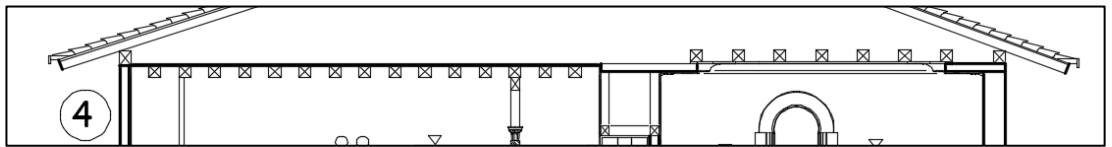
Amasya evlerinde Türk evi örneklerine göre tavanlar çoğu yapıda sade ahşap kaplama olarak bırakılmıştır. Tavan örneği bulunan yapıların resimleri “Ekler” bölümünde bulunmaktadır. Bu başlık altında sadece çizimler eklenmiştir.

- Klasik Osmanlı dönemi: şişli tavan ve çokgenleri oluşturan desenler içermektedir.
- Barok ve Ampir üslubu: Diyagonal desenler, Barok üslubunda; çubukların kıvrımlı ve oymalı örnekleri, Ampir üslubunda; işlenmiş pasalı tavan örnekleri

Tavanlar örnek yapılarda seki alanına ve sedir bölümüne göre kemer ile veya farklı çerçeve de işlenmiştir. Odanın bölümlerinden etkilenmiş ayrıca oda noktası olarak dikkat çekilmesini sağlamıştır (Eldem S. H., 1987).

Çizim 2.40 9 no.lu yapının soldan sırayla; bodrum, birinci ve ikinci kat tavan planları.¹⁴⁸

Çizim 2.41 9 no.lu yapı, 2. katın odalarının tavan kesiti.¹⁴⁹

¹⁴⁸ Çizimler Ali Kamil Yalçın'dan alınmıştır.

¹⁴⁹ A.g.e.

Tavanlarda, ahşap kirişlerin altından ahşap kaplama ve kaplama üzerine ince çıtalar ile desenler eklenmiştir. (Çizim 2.40,n Ortada) 2. katın tavanında görüldüğü gibi, sağdaki odada daha yoğun çıtalara sahip (Klasik Osmanlı Dönemi) tavanın 10 cm kadar yükseltilmiş olduğu (Çizim 2.41)'de görülmektedir. Soldaki odanın tavan yüksekliği 265 cm iken sağdaki odanın tavan yüksekliği 275 cm'dir.

2 no.lu yapıda, kıvrımlı organik desenleri bu tavanın Barok üslubunu örnek aldığı göstermektedir.

Resim 2.9 2 no.lu Kazanasmazlar Konağı, 464-6 ada parsel, giriş holü tavanı.

Tablo 2.23 Faza Aksoy Konağının tavan detayları¹⁵⁰

¹⁵⁰ Fotoğraflar ve plan Sümeyye Tuğçe Asan tarafından çekilmiş ve çizilmiştir.

Kündekari tekniği ile yapılmış ahşap tavan, Faza Aksoy(İlk Pansiyon) Konağında Şehzade Selim'in odasının tavanında bulunmaktadır.

Tablo 2.24 Emin Özkök evi tavan detayları.¹⁵¹

Emin Özkök evi tavan ve kapıları yağlı boya ile boyalıdır. (sağ alt resim)Harem tavanında çiçek işlemeli boyama ise günümüzde kayıptır.

Çizim 2.42 Liste dışı Amasya evlerinin tavan örnekleri.¹⁵²

¹⁵¹ Fotoğraf Sümeyye Tuğçe Asan tarafından çekilmiştir.

¹⁵² Fotoğraf Sümeyye Tuğçe Asan tarafından çekilmiştir.

- a. Avukatlar Konağı, 3. kat şahniş tavanıdır.
- b. Şehzadeler Müzesi 1. kat tavanıdır. Yapı yeniden aslına uygun olarak inşa edilmiştir. Tavanları vernikli sade ahşaptan oluşmaktadır. Yapıda bulunan çiçek bezemeli çinilerin anlamı önemlidir. Bu çinilerde, taht kavgaları sırasında şehit edilmiş şehzadelerin cennet bahçesinde oldukları betimlenmiştir.
- c. Mimarlar Odası 2. kat tavanıdır. Yapı tescillidir. Genel olarak Klasik Osmanlı geometrik desenleri uygulamalarıdır.

Çoğu Amasya konutunda Ampir tarzında, sade ve vernikli tavanlar tercih etmiştir.

2.5.2. Taban

Taban uygulamalarında özel bir detay bulunmamaktadır. Avlu zemini Amasya mermeri ile döşenirken konut içinde ahşap döşeme uygulanmıştır.

Resim 2.10 4 no.lu Emin Özkök evi, 454-8, zemin malzemeleri.¹⁵³

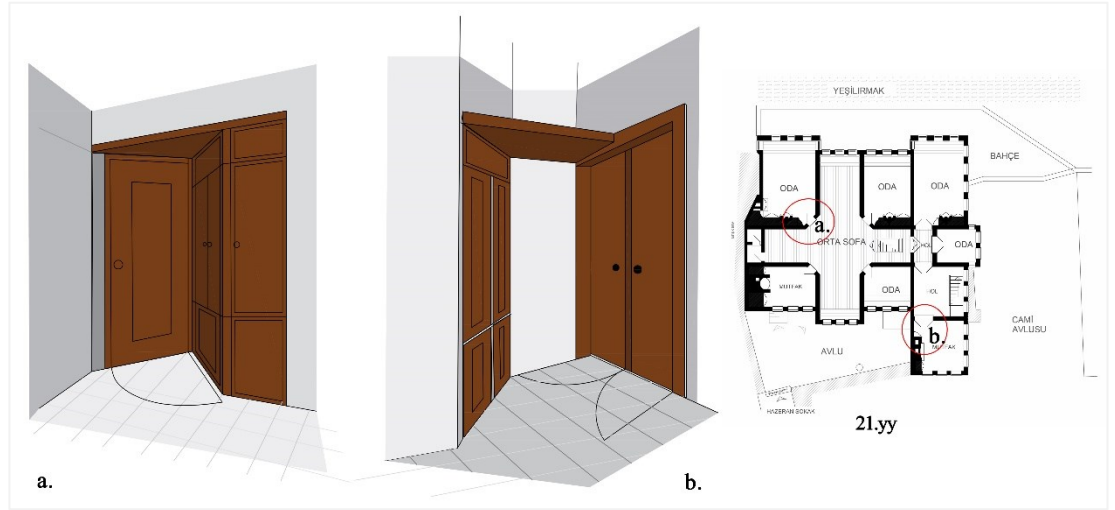
Oda içlerine girildiğinde ahşap döşeme üzerine, duvardan duvara zeminin halı ile kaplandığı veya geleneksel halılardan yolluklar serildiği görülmüştür. Amasya

¹⁵³ Fotoğraf Sümeyye Tuğçe Asan tarafından çekilmiştir.

evlerinde kot farklarına rastlanılmamıştır. Eşik yüksekliği nedeniyle zeminin yüksekliği odaya geçerken değişmektedir. Oda zemininin malzemesi ile sofa zemini; eş veya daha yüksek kot seviyesinde devam etmektedir. Bu şekilde yağmur suyu ve hava akımı gibi dış etkilerden oda zemini ayrılmış olmaktadır. Sedirler de taban döşemesi ile birlikte planlanmıştır ancak günümüzde, Amasya evlerinde, sedir çok az rastlanır olduğu için “sedir” başlığı altındaki örnekler dışında farklı örnekler bulunmamaktadır. 19.yy itibariyle mobilya üretimleri sedirlerin kaldırılmasına öncülük etmiştir.

2.5.3. Kapı

Amasya evlerinde kapılar ahşaptır ve nadiren süsleme içeren örnekleri bulunmaktadır.

Çizim 2.43 7 no.lu örnek, Hazeranlar Konağı kapı a. ve kapı b.¹⁵⁴

7 no.lu örnek yapı, Hazeranlar konağı kapıları, mahremiyeti sağlamak için yönlendirilmiş olsalar da rüzgârın pencerelerden evin içinde doğru yönlendirilmesinde aktif rol edinmişlerdir. Kapı, önüne açılı olarak yerleştirilen dolaplar yönünde açılmaktadırlar. “b. kapısı” konağın çift kapı açılım örneğidir. “a. kapısı” diğer tüm

¹⁵⁴ Çizimler Sümeyye Tuğçe Asan tarafından hazırlanmıştır.

odalardaki gibi tek kapı açılımı örneğidir. Kapı açılım yönü, girerken sola doğrudur. 7 no.lu yapı orta sofalı ve 4 köşe kapısı bulunduğu için bu kapıda yönelimin ters olacağı, bu nedenle dolap yönünde değilde oda içine bakar şekilde açılmış denilebilir. Onarım sırasında yapılmış bir hata olma ihtimali de vardır. Örnek yapıların kapıları standart boyutlardadır. Özel boyuta sahip olan karşılaşılmış tek kapı örneği Kazanasmazlar yapısının giriş kapısıdır.

19.yy.dan itibaren iki kanatlı kapılar gittikçe daha fazla, odanın önemi gözetilmeden uygulanır (Eldem S. H., 1987).

Resim 2.11 1.no.lu, 134-10 ada parsel, Süleyman Uğraş evinin 1.kat ve 2.kat kapıları.¹⁵⁵

¹⁵⁵ Fotoğraf Sümeyye Tuğçe Asan tarafından çekilmiştir.

Tablo 2.25. 4 no.lu yapı, harem bölümü, 1. kat, girişte sağdaki odanın kemerli kapısı ve odalar arası ek kapı.¹⁵⁶

(Resim 2.11) 1 no.lu yapının kapıları arasında onarılmamış ve ilk haliyle saklanan, bu iki kapıdır. Oldukça sade, masif ahşap kapılardır. Madeni kapı kulpu ve kilit mekanizması kullanılmaktadır.

(Tablo 2.25) **4 no.lu** yapıda 1. kat odalarının kapısı üzerindeki kemer ara kapı ve dolabın genişliği ekseninde yükselmektedir. Tek kanatlı oda kapısı 90 cm genişlikteyken ara geçiş kapısı 80 cm genişliğinde daha dar ve kısa bir kapıdır. Odadan çıkmadan mutfağa geçiş yapmak istenmiş olabilir, ayrıca kışın soba yakıldığı düşünüldüğünde, oda kapısının açılması odanın soğumasına neden olacaktır. Mutfak ve oda arasına açılan bu kapı, dolaşımı ve ısı kaybının engellenmesinde yardımcı olmaktadır.

2.5.4. Pencere

Amasya evlerinin pencerelerinde 1x2 oranında en boy ölçüsü uygulanmaktadır. Değişen örneklerde 1.kat pencereler 2x3 oranında en boy ölçüsü uygulanmıştır. En veya genişlik ölçüsü 80-90 cm iken yükseklik 160-180 cm olmaktadır. Bu ölçüler dışındaki uygulamalar yapıya özel uygulamalardır.

Eldem'e göre (1968), pencerenin süreç içindeki gelişimi: "16'ncı yüzyılda açılan camlı (pencere) kapakları nadirdi. Bunların yerinde som ve aynalı kapaklar

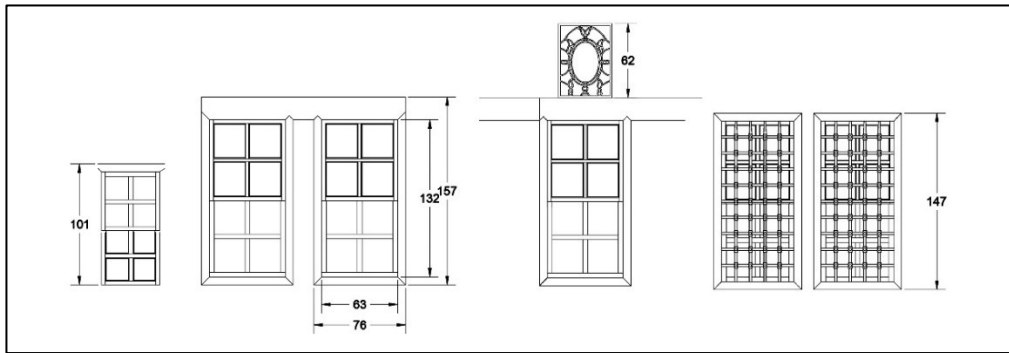
¹⁵⁶ Sol resim: Sümeyye Tuğçe Asan tarafından çekilmiştir.

vardı. Üst pencerelerin daima camlı yapılabilmiş olmalarının sebebi burada kullanılan camların küçük ebatta olmaları ve basit şişirme tekniği ile imal edilebilmelerinden ötürüdür. Bununla beraber 17'nci yüzyıl sonlarına kadar pencere kanatlarındaki camlar verilmiş bir ölçüyü aşmamışlardır. Camlı kanatlar uzun müddet daha pahalı yapılara ve büyük şehirlere özgü kalmıştır. Anadolu'nun birçok şehirlerinde hatta 19'ncü yüzyıla kadar alt pencereler camsız bırakılmış ve yalnız kapaklarla kalmıştır”.

Kazanasmazlar Konağı pencerelerinin doğramasının dairesel ve sivri şekle sahip üstü ve aynı formdaki taş alınıkları yapıya özel uygulanmıştır. 19.yy.ın ortalarına kadar yapılmış yapıların pencereleri yukarı sürülerek açılmaktadır. Örnekleri; Ayşe Cengiz Konağı, Kazanasmazlar Konağı ve Mihri Hatun Konağı'dır.

Resim 2.12 2 no.lu, Kazanasmazlar Konağı, ön cephe pencereleri.¹⁵⁷

Çizim 2.44 9 no.lu Ayşe Cengiz konağının pencereleri.¹⁵⁸

¹⁵⁷ Fotoğraf Sümeyye Tuğçe Asan tarafından çekilmiştir.

¹⁵⁸ Çizimler Ali Kamil Yalçın'dan alınmıştır.

Resim 2.13 9 no.lu Ayşe Cengiz evi, 454-62, başoda pencereleri, dış-ıç görünüşleri.¹⁵⁹

Üst pencereler Amasya evlerinde nadir karşılaşılmaktadır. Ayşe Cengiz konağının üst pencereleri sabittir ve renkli işlenmiş pencerelerdendir. 62 cm boyundadır. 2x3 oranlarındadır. Tavan yüksekliği, resimlerin çekildiği odada 265 cm'dir. Yanındaki odada, tavan 10 cm yükseltilmiştir. Ancak 1x2 oranında 3'lü pencereler kullanılmıştır.

Resim 2.14 Gümüşhacıköy, 140-14 ada parsel, Darendeliler Konağı.

¹⁵⁹ Fotoğraf Sümeyye Tuğçe Asan tarafından çekilmiştir.

Pencere kullanımları yukarı çekilerek açılan ve sabit üst pencerelerden oluşmaktadır. Gümüşhacıköy'deki bu yapı Amasya'daki evlere nazaran bir çok bezemeye ve işlenmiş alana sahiptir. Türk evi yapı öğelerini açıklamak için yapı elemanları çalışma içinde kullanılmıştır. Mısırlılar ve Kazanasmazlar konaklarında üst pencere ve alt pencerenin birleşimi, oldukça uzun ve dar; üçlü sıralı dizili pencereler kullanılmaktadır. Tavan dokusunu adınlatmak amaçlanmış olması muhtemel olsa da örnek verilen yapılarda, bu pencerelerin olduğu tavanda özel bir işleme bulunmamaktadır.

Örneğin, Mısırlılar Konağı başodasında büyük pencereler ile aydınlanmaktadır. Bu odanın tavanı geometrik işlemelidir. Bu örnek ile, tavanın odanın önemini göstermeye yönelik olduğu ve diğer odalara göre daha çok aydınlanmasını sağlamak için yüksek pencereler uygulandığı düşünülmektedir.

Resim 2.15 8 no.lu yapı, 468-10, Mısırlı Konağı 1.kat eyvan bölümü pencereleri.¹⁶⁰

¹⁶⁰ Sol: Arşiv dosyasından çekilen fotoğraf Sümeyye Tuğçe Asan tarafından düzenlenmiştir.
Sağ: Fotoğraf Sümeyye Tuğçe Asan tarafından çekilmiştir.

Tablo 2.26 Mısırlılar Konağı, başoda pencereleri.¹⁶¹

¹⁶¹ Fotoğraflar Sümeyye Tuğçe Asan tarafından çekilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. AMASYA EVLERİNDE DEĞİŞİM SÜRECİ

Çalışmada, sürdürülebilir kültür turizmi destekleme amaçlı özellikle konut dokusunun yoğun olarak bulunduğu Hatuniye' de, Amasya'nın kültür kurgusunda önemli rol oynadığı düşünülen yapılar incelenmiştir. Bu yapılar; 2 no.lu Kazanasmazlar Konağı, 3 no.lu Melekli Konak, 4 no.lu Emin Özkök Evi, 5 no.lu Mihri Hatun Konağı, 6 no.lu Şükrü Bey Konağı, 7 no.lu Hazeranlar Konağı, 8 no.lu Mısırlılar Konağı, 9 no.lu Ayşe CENGİZ Konağı, 10 no.lu İlk Pansiyon Konağı, 11 no.lu Sarı Konak, 12 no.lu Kafiye Hanım Konağı'dır. Ayrıca liste dışından, Şehzadeler Müzesi gibi çalışma kapsamında ismi anılmış yapılardır. Yeniden işlevlendirildikleri için pilot yapı örnekleri olarak seçilmişlerdir.

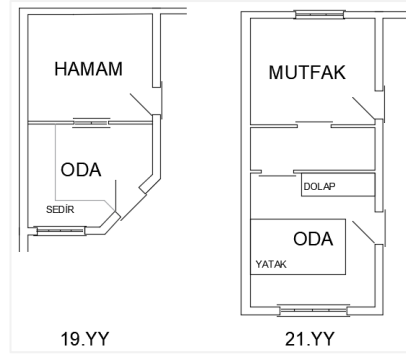
Yapı yenilenmesinde ki esas amaç, yapının özgünlüğü bozulmadan gelecek nesillere sağlıklı bir şekilde ulaşmasını sağlamaktır. Her yapı için geçerlidir ancak, özellikle yeniden işlevlendirilen eski yapıların aktif olarak kullanılması yapının basit onarımlar ile gözetimde kalmasını ve güvenliğinden emin olunmasını sağlamaktadır. Ekleme ve tamamlama yoluyla yapılacak onarımlarda 19.yy ve öncesi plan ve cephe tipolojisi ile günümüz(ve yakın geçmiş) plan organizasyonu arasında ki farkın anlaşılacağı detaylar kullanılmaktadır. Bu bağlamda incelenmiş yapıların değişen işlevleri ve aralarındaki süreç bağlantısı incelenmiştir.

Kent içinde merkezi ve kültür turizmi için etkin konuma sahip İçeri Şehir-Hatuniye Mahallesi'nde, listelenen konutların yedisi bulunmaktadır. Önceki başlıklarda yapıların genel envanterleri oluşturulmuş, Ekler bölümünde yapı eski yeni fotoğrafların kataloğu tablolar halinde listelenmiştir. Konutların çoğunluğu bir ve iki katlıdır. Plan örgülerinde değişime uğrasalar da; dış, iç(karniyarık) ve orta sofalı bir plan şemasının çeşitlenmesine ait örnekler olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Bu

değişimlerin konutlardaki etkileri bu bölümde, yapı isimleri altında, sırayla açıklanmaktadır.

Değişim süreci her yapı için farklı olmaktadır. Bazı evlerin yıkılıp yeniden yapılması, bazı evlerin ise kullanılmadığı ve boş tutulduğu bilinmektedir. Evlerin değişim sürecini açıklamak, her evin hikâyesini anlatmak anlamına gelmektedir.

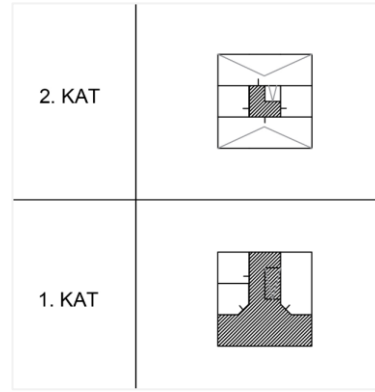
1 no.lu Süleyman Uğraş Evi: Konut'un yapım tarihi, sözlü anlatıma göre, günümüzden 90 yıl öncesidir. Kanıt olmadığı için 19.yy yapısı olarak tanımlanmıştır. Yapı hakkında kayıt bulunamamıştır. Rölövesi alınmamış tescilsiz bir yapıdır. Kuruldan geleneksel konut olarak tescilleneceği öğrenilmiştir. Sözlü kaynaklara göre; plan tipolojisinin ilk değişimi, şimdiki sahibi olan Süleyman Uğraş'ın babası evi satın aldığı zamandır. Değişimi etkileyen nedenler; evde yaşayan insan nüfusu için oda sayısı ve boyutlarının yetersizliğidir.

Çizim 3.1 1 no.lu bodrum+ iki katlı yapının 1.kat, sol odasının değişimi.¹⁶²

1.kat sol oda, sofanın kapatılmasıyla ön cepheye kadar genişletilmiştir. Orta eyvan alanında ikinci kata ulaşımı sağlayan merdiven bulunmaktadır. 2.kata çıkıldığında iki odanın bulunduğu görülmektedir.

¹⁶² Şekil, yazı içeriğine göre Sümeyye Tuğçe ASAN tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 3.1 1 no.lu 19.yy yapısının kat gösterim şablonları.¹⁶³

Ancak yapısal olarak ikinci katın ön cephesinin de odaları küçülterek geri çekildiği ve balkon eklendiği söylenmektedir. Müdahaleler bu sırayla ilerlemiştir.

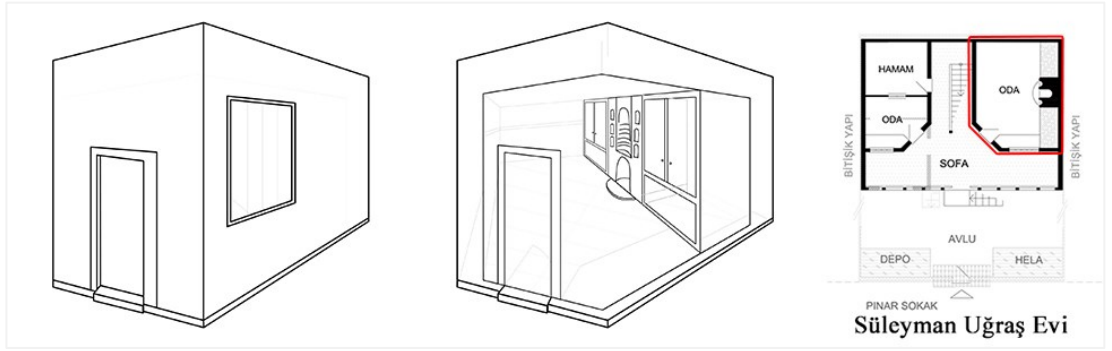
Sonuç olarak oda sayısı beşe çıkmış, ailenin çocukları eşleriyle birer odaya yerleşmişlerdir. Her odada banyo teknesi bulunmaktadır. İkinci kat odalarında kiler olarak kullanılan çatı arasına geçişi sağlayan bir metrelik kapılar açılmıştır. Her odada soba yakılmaktadır. Yakacak odunlar çatı arasında, bodrum kattaki depoda ve dışarıda bulunmaktadır. Her oda da soba bacası, sadece başodada şömine bulunmaktadır. Müslüman evini tanımlayan özellikler bulunmamaktadır. Yıkılmak için kullanılan Gusülhanenin akan suyu bahçedeki akara gitmektedir. Bahçe duvarları solda çok yüksek iken sağ duvar kiremit ile sonradan örülmüştür.

Sözlü kaynak; Süleyman UĞRAŞ' ın eşidir. Kendisinden sofa alanında, çapraz kapıların ortasında sofranın kurulduğu ve yemek için tüm aile birlikte oturdukları öğrenilmiştir. Bahçeden bakış yönünde evin sağındaki yapının önceki sahibin akrabalarına ait olduğu öğrenilmiştir. Yapının tarihsel süreç içindeki değişiminin nedeni; konakta yaşamış ailenin ekonomik ve sosyal olarak yaşam şartlarıdır. Ev sahibinin çocukları ve çocuklarının aileleriyle birlikte aynı çatı altında uzun yıllar yaşamışlardır. Toplu yaşam geleneklerimizin bir örneği olarak bu amaçla yapıda oda sayısı artırılmıştır. Sonrasında, kardeşlerin ayrı evlere taşınması nedeniyle odalar boşalmış, yapı eskimeye başlamıştır. Günümüzdeki tamir çabalarına rağmen, ısınma sorunları nedeniyle kış aylarında birinci ve ikinci kat kapatılmaktadır. Bodrum katta

¹⁶³ Çizimler Sümeyye Tuğçe Asan tarafından hazırlanmıştır.

yeni duvarlar örülmüş, kapatılan alanların aydınlatılması için ön cepheye PVC pencereler açılmıştır. Tüm kışı bu odalarda geçirdikleri öğrenilmiştir.

Eskiden hamam olan odanın arka cephe duvarına pencere açılmıştır. Günümüzde mutfak olarak kullanılmaktadır. Bu alanda; bir evyenin olduğu tezgâh, buzdolabı ve sabit olmayan dolaplar bulunmaktadır.

Çizim 3.2 1 no.lu yapı, başoda.¹⁶⁴

Başoda; girişten sağdaki odadır. Oda içinde ocağın solunda yüklükler sağında gusülhane olan dolap yer almaktadır. Dolaplara hiç müdahale edilmemiştir. Dolaplar eşyaları saklamak için kullanılmaktadır. Şömine kapatılmış ve kullanılmamaktadır. İkinci kat boş ve eşyasızdır. Avlu alanında çamaşır yıkamak, bitki yetiştirmek, yemek yapmak gibi günlük işler yapılmaktadır. Evin en aktif alanı avlusudur. Mart 2022’de ziyaret edilen evde 3 kişi yaşamaktadır. Konut işlevi devam etmektedir. Konut değişimi bu şekildedir. Konuta ait yapı fotoğrafları ve çizimler “Ekler” bölümündedir. Ayrıca bu konut, çalışma içinde farklı başlıklarda yer almaktadır.

2 no.lu Kazanasmazlar Konağı: Onarım geçirmiş, tescilli kültür yapısıdır. Yapı cephesinde Amasya konutlarında bodrum katı dışında taş malzeme kullanımına rastlanmamaktadır. Söve ve köşe bentlerinde bulunan taş malzeme, yapıyı diğerlerinden ayırmaktadır. Bu konağın değişimi, çevre parsellerin sahibi olan Kazanasmazlar Ailesinin bu konağı, kamu kuruluşu olarak hizmet alanında kullanılması için bağışlanması sonucu gerçekleşmiştir.

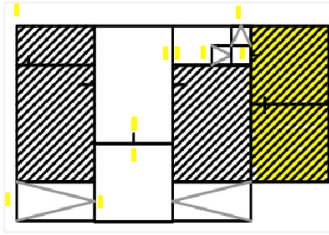
¹⁶⁴ Çizimler Sümeyye Tuğçe Asan tarafından hazırlanmıştır.

Resim 3.1 2 no.lu yapı, Kazanasmazlar ailesinin evleri.¹⁶⁵

19.yy.da bu konak, arkasındaki üç katlı konut ile aynı parseldedir. İncelenen 2 no.lu yapının, arkasındaki yapı ile içinde bulunduğu parselde selamlık bölümü olarak kullanıldığı, arka yapının harem bölümü olduğu sözlü kaynaktan öğrenilmiştir.

Sonuç olarak; ana yola bakan yapı devlete kamu yapısı olarak bağışlanmıştır. Ardından, iki yapı arasındaki avlu bölünmüştür. 2 no.lu yapının iç avlu kapısı yeni parsel sınırlarının arka kapısı olmuştur. Bu kapıdan sokağa çıkabilmek için yan sokak duvarına kapı açılmıştır.

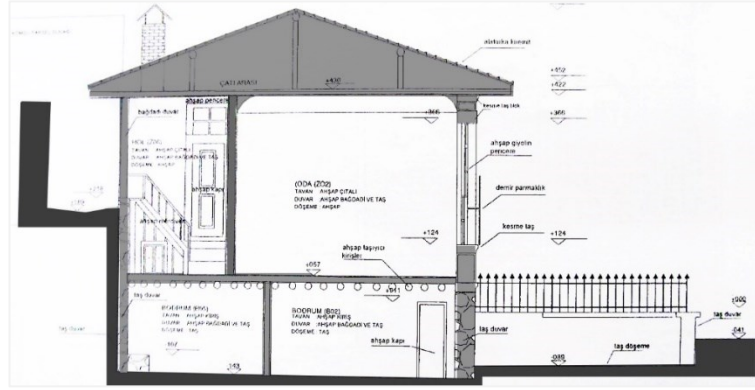

Şekil 3.1 2 no.lu yapının 1. kat plan şablonunda, başoda gösterimi.¹⁶⁶

Konak içinde başoda, yapının sağ bölümünde ve ara kottadır. Bu alan kadınlar ve erkekler için iki odadan oluşmaktadır. Onarım sonrasında içte kalan odadan bodrum kata ulaşım için merdiven eklenmiştir. Bu merdiven yapıda bulunan diğer merdiven ile aynı malzeme ve işçilikle yapılmıştır.

¹⁶⁵ Fotoğraf Sümeyye Tuğçe Asan tarafından çekilmiştir.

¹⁶⁶ Çizimler Sümeyye Tuğçe Asan tarafından hazırlanmıştır.

Çizim 3.3 2 no.lu yapı kesit görünüşü.¹⁶⁷

Yapının birinci kat tavan yüksekliği(365cm) başoda(298cm) dışında yüksek tutulmuştur. Arka cepheye bakan pencereler, yapı yamaç eğimine yaslandığı için, ışıklık pencereleri gibi üstten ve küçük ebatlardadır.

Samsun Kurulunda arşiv dosyalarından çekilen fotoğraflara göre, bu yapı daha önce, eski vintage eşyaları sergilemek için kullanılmıştır. Onarım sonrasında kamu kuruluşu olarak kullanılması için yeniden organize edilmiştir. Elektrik bağlantıları, klima ve TV anteni gibi eklemeler yapılmıştır.

Fotoğraflar Sümeyye Tuğçe ASAN Tarafından Çekilmiştir.

Resim 3.2 2 no.lu yapı hol bölümü.¹⁶⁸

¹⁶⁷ Çizimler Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'ne ait arşiv kayıtlarından alınmıştır.

¹⁶⁸ Fotoğraf Sümeyye Tuğçe Asan tarafından çekilmiştir.

Buzdolabı gibi büyük beyaz eşyaların sığacağı mutfak alanı yapıda bulunmamaktadır. Maalesef buzdolabı, başodaya giderken kullanılan holde konumlandırılmıştır. Buzdolabının arkasında merdiven altı dolap bulunmaktadır. Konağı tescilli olması nedeniyle yapıya zarar vermemek için eklenen duvar silmelerinden kablolar taşınmıştır. Televizyonun bu ahşap üzerine sabitlendiği görülmüştür. Girişten soldaki oda, toplantı odası; sağdaki oda, müdür odası olarak; sofa alanı, bekleme alanı olarak kullanılmaktadır.

Resim 3.3 2 no.lu yapı, bodrum kat, çocuk kütüphanesi.¹⁶⁹

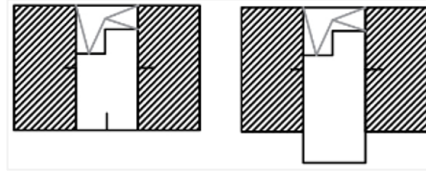
Bodrum kat özel olarak yenilenmiştir. Bu alan çocuk kütüphanesi, 25 kişilik konferans salonu ve bir toplantı salonu olarak yenilenmiştir. Başodanın iç odası ile bodrum kat toplantı odası arasında yeni merdiven yerleştirilmiştir. 2 No.lu konutun değişimi ve iç mekân organizasyonu bu şekildedir. Konuta ait yapı fotoğrafları ve

¹⁶⁹ Fotoğraf Sümeyye Tuğçe Asan tarafından çekilmiştir.

çizimler “Ekler” bölümündedir. Ayrıca bu konak, çalışma içinde farklı başlıklarda yer almaktadır.

3 no.lu Melekli Konağı: 95 Envanter numaralı taşınmaz kültür yapısıdır. Söz konusu tescilli yapı, Ankara Koruma Kurulunun 1992 gün ve 2364 sayılı kararı ile tescilli yapılmıştır. 2005 tarihinde tescilli yapının koruma grubu II olarak belirlenmiş ve esaslı onarım kararı alınmıştır. (Tescil öncesi yapı sahibi: D.Ö. dir.) Bodrum kata 3 basamak ile (114 cm)inilerek 2.58 kotuna kiler yapılmıştır. Bahçe zemin kotu - 1.95’dir. Bodrum kat zeminden tavan kirişi altı mesafe 218cm’dir. 1. kat zemin-tavan arası mesafe 305cm’dir. 2. kat ise 320cm’dir. Ön cephede kare kanatlı pencereler form değiştirerek dikdörtgen giyotin pencere olarak bir katta tek duvar cephesinde 3 adet işlenmiş, giriş üstünde bulunan çıkmanın üzerindeki pencere formu da kare iken dikdörtgen formlu üstü yuvarlak camlı olmuştur. Cumbanın iki yanında da dikdörtgen formlu pencere açılmıştır. Restitüsyon raporu bulunmamaktadır. Bahçedeki wc özgün olarak aynı yerindedir. 1999’da esas onarım restitüsyon raporu onaylanmıştır(2015). Bu bilgiler 2015 yılında onaylanmış kayıtların özetidir.

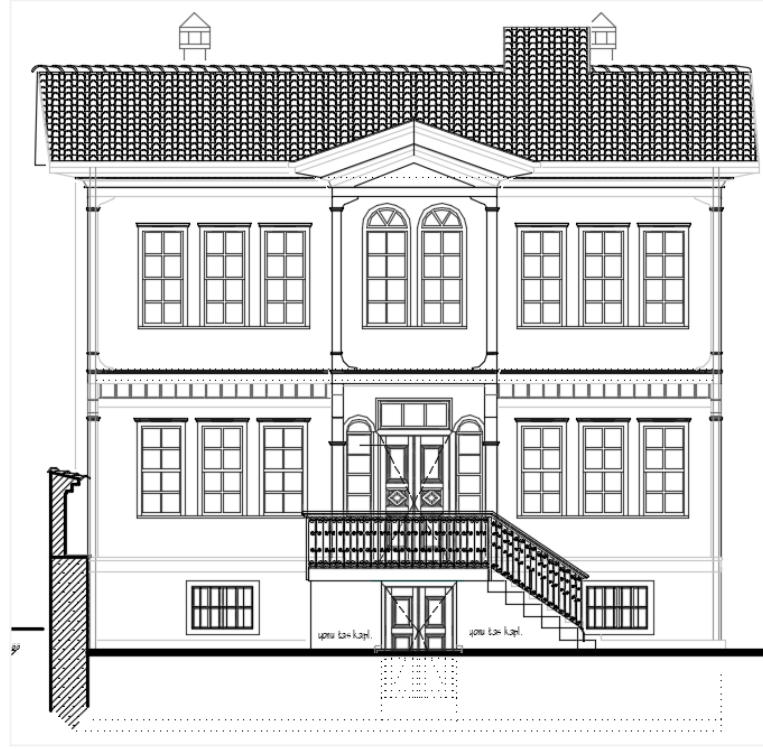
Rölöve raporuna göre, yapı bilinçsizce yapılan betonarme yapılar arasında sıkışmış olsa da yakınlarında ve bitişiğinde pek çok tescilli ve özelliğini korumuş bina ile yakınlarında genel olarak tahribata uğramış, bir taş yapısı ve ahşap yapılar bulunmaktadır. Yapı gördüğü onarımlara ve eklenen eklentilere rağmen düzgünlüğünü büyük ölçüde korumaktadır. Mehmet Çelik evi ile aynı ada içerisinde bulunan yapı aynı plan tipolojisine sahiptir. (Mehmet Çelik evi günümüzde bulunamamıştır)

Şekil 3.2 3 no.lu yapı plan şablonunda 1. ve 2. kat odaların gösterimi.¹⁷⁰

¹⁷⁰ Çizimler Sümeyye Tuğçe Asan tarafından hazırlanmıştır.

Yapı durumu; bodrum üzeri iki oda ve bir sofa olarak; bodrum + iki kattan oluşmaktadır. Yapı zemin kat, doğu cephesinde ki odaya ocak eklenmiş ve binanın odalarında bulunduğu izlerden anlaşılın dolap ve ocak binada yaşayan insanlar tarafından yıkılmıştır. Zemin kat giriş kapısı yenilenmiştir. Bu müdahaleler dışında özgünlüğünü koruyan bir yapıdır.

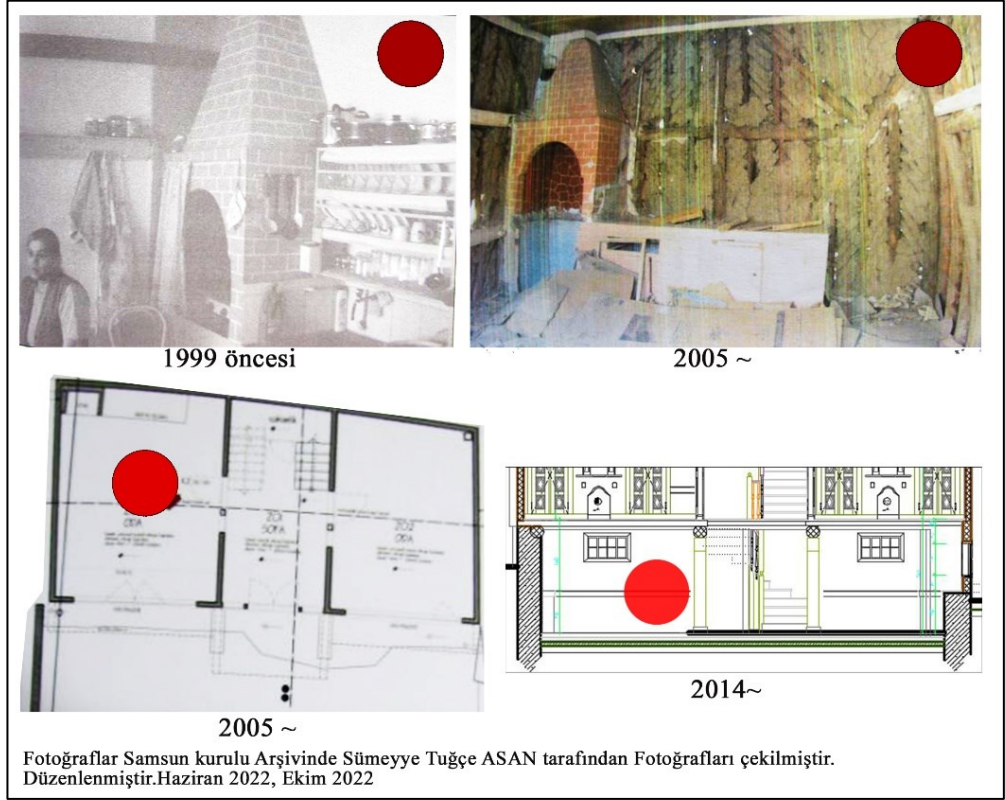
Çizim 3.4 3 no.lu yapının restorasyondan sonra, ön cephe çizimi.¹⁷¹

Yapı cephesi: Sade bir görünüme sahiptir. Yığma temel üzerine ahşap karkas sistemi ile yapılmıştır.

Yapıda fiziksel nedenlere bağlı bozulmalar: Duvarların su akması sonucu şişmesi, insanların verdiği zararlar ve onarım yapılmadığı için yıpranan yüzeylerdir. İnsan müdahaleleri sonucu; yapı girişi yıkılmış betonarme giriş merdiveni ve banyo yapılmıştır. Yapısal bozulmalar hakkında; evin sürekli kullanılmış olması, terk

¹⁷¹ Çizimler Ali Kamil Yalçın'dan alınmıştır.

edilerek yok olmasını engellemiştir. Yapının kullanımı 2022’de hala devam etmektedir.

Tablo 3.2 3 no.lu yapının “mutfak” alanının süreç içinde değişimi¹⁷²

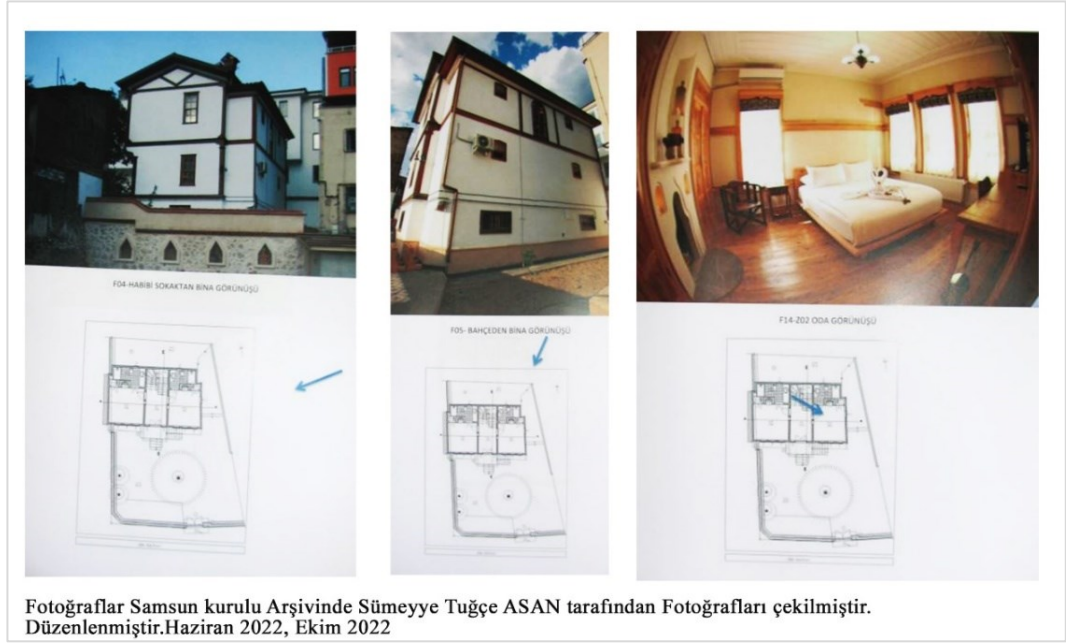
¹⁷² Fotoğraflar Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü’ne ait arşiv kayıtlarının alınmıştır. Sağ alt çizim, Ali Kamil Yalçın’dan alınmıştır. Tablo, yazı içeriğine göre Sümeyye Tuğçe ASAN tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 3.3 3 no.lu yapı, merdiven ve çevresinin restorasyon öncesi kullanımı.¹⁷³

Eski dönem sahibi nedeniyle Davut Özket evi olarak anılan yapıda, Venedik Tüzüğü'ne göre yapı, işlev değişimi yaşasa da kütle ve renk ilişkilerini değiştirecek yeni eklentiye veya değişime izin verilmemelidir. Davut Özket tarafından eklenen bölümler kaldırılarak restorasyonu(2014) gerçekleştirilmiştir.

¹⁷³ Fotoğraflar Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'ne ait arşiv kayıtlarının alınmıştır. Tablo, yazı içeriğine göre Sümeyye Tuğçe ASAN tarafından oluşturulmuştur.

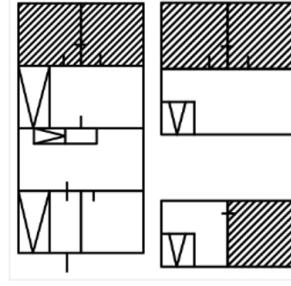

Tablo 3.4 3 no.lu yapı, günümüz, cephe ve oda görünüşü.¹⁷⁴

Bugün, yapının sahibi olan Mimar Ali Kamil YALÇIN, tahribatların kaldırılmasını sağlayarak, özgün halinin yeni işlevi ile korunmasını sağlamıştır. Ali Kamil YALÇIN Evi, kızı tarafından pansiyon olarak işletilmektedir.

4 no.lu Emin Özkök evi: Yapı, işlev değişimi yaşamamıştır. Depo olarak kullanılmaktadır. Evin eşyaları ve dolapların hepsi bakım onarım sonrasında olduğu gibi bırakılmıştır. En son 2016'ya kadar selamlık bölümü, 1. kat odada kaldığını söyleyen sözlü kaynağa göre, bu yapı içinde 2016'dan beri kimse konaklama amacıyla yaşamamıştır. Aynı zamanda 2016'ya kadar kesintisiz şekilde konut olarak kullanılmış ve günümüze kadar ayakta kalması sağlanmış, önemli bir yapıdır.

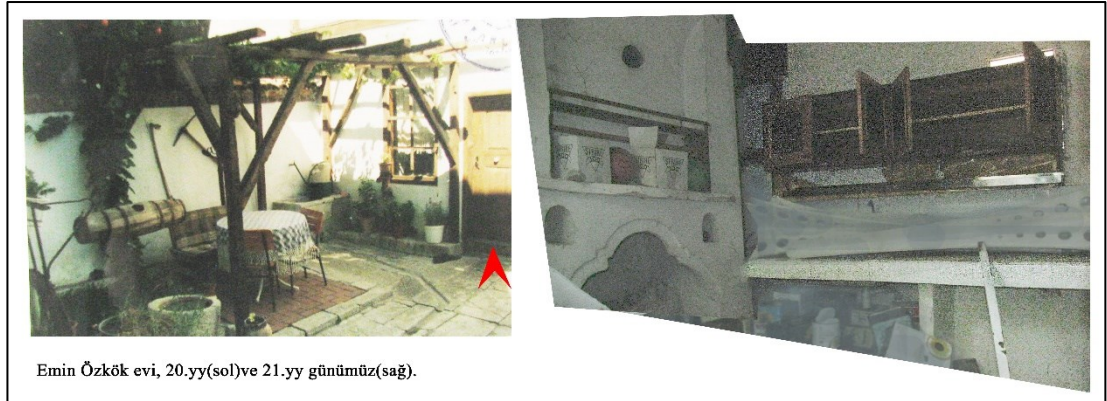
¹⁷⁴ Fotoğraflar Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'ne ait arşiv kayıtlarının alınmıştır. Plan fotoğraf karşılaştırması, Ali Kamil Yalçın tarafından hazırlanmış restorasyon raporundan alınmıştır.

Şekil 3.3 4 no.lu yapı, soldan itibaren; 1. ve 2. kat gösterimi, odalar taranmıştır.¹⁷⁵

Yapı bodrum + iki katlı harem bölümü ve zemin +bir katlı selamlık bölümüne sahiptir. Yapının Harem bölümünün 2 katında, Yeşilirmak yönüne bakan 4 oda bulunmaktadır. Giriş bakış açısında solda kalan odalar, rölöve raporuna göre mutfaktır. Mutfak ve oda arasına ek kapı açılmıştır. Ayrıca ikinci katta yine mutfak ve oda arasında pencere bulunmaktadır.

Emin Özkök evinin harem bölümünde mutfak olarak isimlendirilen odalara ek, selamlık bölümünün zemin katında kapsamlı bir mutfak alanı oluşturulmuştur.

Emin Özkök evi, 20.yy(sol)ve 21.yy günümüz(sağ).

Resim 3.4 4 no.lu ev, selamlık, mutfak.¹⁷⁶

¹⁷⁵ Çizimler Sümeyye Tuğçe Asan tarafından hazırlanmıştır.

¹⁷⁶ Resimler Sümeyye Tuğçe Asan tarafından düzenlenmiştir.

Sağ resim: Sümeyye Tuğçe Asan tarafından çekilmiştir.

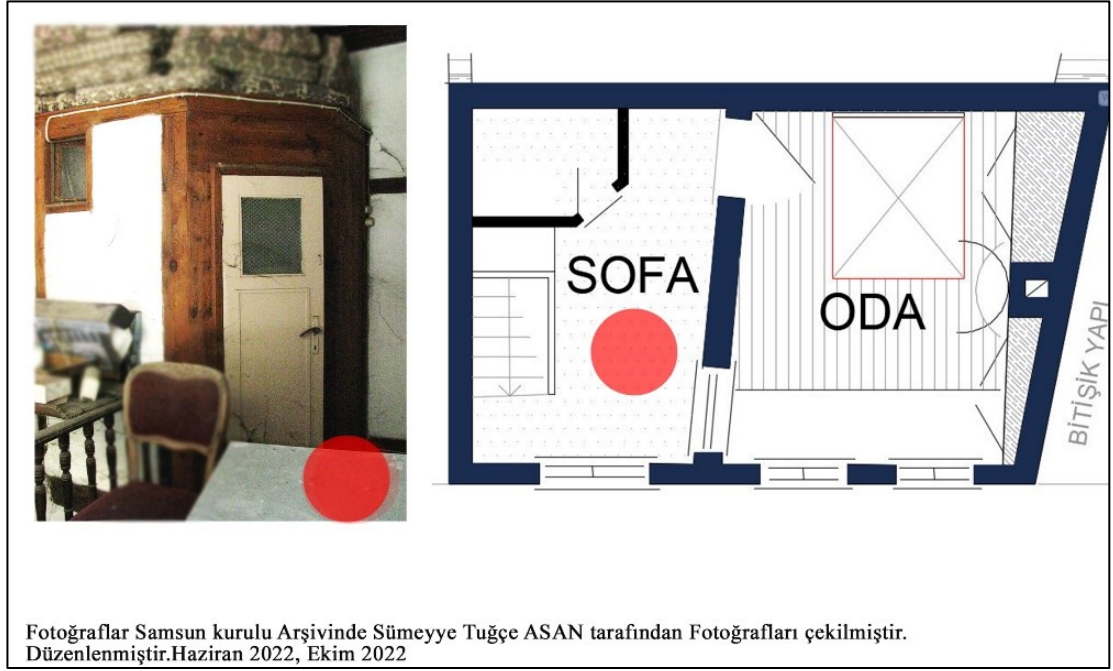
Bu ev, odalara girmeye engel olacak kadar çok fazla eşya ile doludur.

Solda, Samsun Kurulu arşivi kayıtlarından bir fotoğrafta hayat alanı ve mutfak kapısı görülmektedir. Sağda, (2022) mutfağın içi görülmektedir. Bu mutfağın giriş yönü Hayat'a bakmaktadır. Fotoğrafta zemini kapatacak kadar dolu olan eşyalar, boyanarak kapatılmıştır.

Resim 3.5 4 no.lu yapı, selamlıktan “hayat” a geçiş kapısı. Kapının üst doğramalarına sabitlenmiş perde-halı kancaları gösterilmektedir.

Yapıda selamlık giriş holünün hayata bağlayan kapı üstünde eskiden hava akımını kesmek için kapılara halı-keçe benzeri örtüler asılırdı ve bu bölümde bu tarz bir uygulamanın kullanıldığı düşünülmektedir. Bahsedilen bölümde, kapı doğramasının üstüne sabitlenmiş halkalar bulunmaktadır.

Tablo 3.5 4 no.lu yapı, selamlık bölümü, 1.kat, eklenen gusülhane(banyo: ıslak hacim kabini).

Selamlık, 1.katta sofada bulunan banyonun restorasyon projesinde eklendiği anlaşılmaktadır.

5 no.lu Mihri Hatun Konağı: İşlev değişimi yaşamamıştır Konut olarak boş şekilde kapalı tutulmaktadır.

6 no.lu Şükrü Bey Konağı: Karşılaştırma için mekân içi hakkında bilgi bulunamamıştır. Parsel içindeki 2 binanın sokak cepheli olan yeni yapılmış inşaat sistemi bilinmeyen bir yapıdır. Irmak cepheli yapının yenileme raporlarına göre oda duvarlarının bağlantıları değişmiş ve plan tipolojisi kısmen aynı değildir.

7 no.lu Hazeranlar Konağı: Yapı müze olarak kullanıldığı için satış içeren işletme fonksiyonuna sahip değildir. Sahip olduğu orijinal halin daha iyi gösterilmesi için çabalanmakta olan bu konutun, “müze ev” olması geleneksel Türk evi özelliklerini en iyi şekilde gösterdiği ve bu konuda örnek yapı olduğu anlamına gelmektedir. İnşaat süreci hakkında Ahmet Yüce’den alına bilgiye göre(2022), tüm cephelerin inşaat alanının dışında bir mevkide kurulup tamamlandığı, kurulumun parçalar halinde 1 günde birleştirildiği ve yapının ayağa kaldırıldığı öğrenilmiştir. Bu inşaat yöntemi ile

Hazeranlar konağı, “modüler birleşmenin örneği” olan bir yapı olmuştur. Yapı teknolojiye uygun donanımlar ile inşa edildiği için sonradan müdahaleye gerek duyulmamıştır.

8 no.lu Mısırlılar Konağı: Mısırlılar konağı çalışma içinde çokça örnek verilen önemli bir yapıdır. Değişim ve kazandığı yeni işlevler ile gelişim süreci günümüzde sıkıntılı bir süreç içine girmiştir. Yapı değişimi hakkında yorum yapamayacak olup, sadece kullanım işlevleri belirtilmiştir

Geçmiş kullanım işlevleri: Nurdan Mısırlı, ev yemekleri yapılan ve restoran olarak işletme iznine başvurmuştur. Sonrasında bir süre restoran olarak kullanılmıştır. Yapıda iskemlelerin dizili olduğu, harem bölümünün sofa alanına ait fotoğrafları bulunmuştur. Günümüzde Grand Pasha Hotel olarak tanınan yapının işletmesi gereği avlu alanı yarı kapalı olarak kullanılmaktadır.

Resim 3.6 Solda: avlu-1. kat zemini, ortada: avlu-bodrum kat zemin: Amasya beji mermeri. Sağda: banyo ile yenilenmiş örnek hotel odası

Zeminler ahşap görünümlü parke kaplanmıştır. Odalara banyo eklenmiştir. Sadece başoda da banyo bölümü eklemek yerine gusülhane olan dolap içine klozet yerleştirilmiştir. Gusülhane başlığında bahsedilmiştir. Mutfak alanı ve odalarda eklemeler dışında temel bir değişim yoktur. Onarım ve tadilatlar ile geliştirilmiş odalara sahiptir.

9 no.lu Ayşe CENGİZ Konağı: Masif olmayan zemin parkeleri ve kapı yüzeyindeki kontrplak kaplamalar dışında özgün olan yapıda; ziyaretçilerin duvarları veya korkulukları çizmesi ile hasarlar almaktadır.

Resim 3.7 Solda: 1. kat başoda giriş kapısı, sağda: sofa-başoda zemin malzemesi.

Mutfak alanı olarak yenilenmiş odaya giriş izni alınamamıştır. Çelik mutfak tezgâhları ile sabit olmayan donanım kullandıkları bilinmektedir.

10 no.lu İlk Pansiyon Konağı: Banyo geçişi sağlanan oda dışında, korunmuş olarak günümüze ulaşmıştır. Gusülhane başlığında değinilmiştir.

11 no.lu Sarı Konak: Konak yapısal ve iç mekân organizasyonu değişimi yaşamıştır. Dış yapısal görünüş; renk ve hacim olarak eski kalıbına bağlı kalmıştır.

12 no.lu Kafiye Hanım Konağı: Ekler’ de bulunan fotoğraflar dışında veri alınmamıştır.

3.1. AMASYA EVLERİNİN GÜNÜMÜZ KULLANIMINDAKİ DEĞİŞİMLERİNİN ANALİZİ

Amasya evlerinin günümüz kullanımlarının değişim analizi için oluşturulan tablo üzerinden açıklama yapılmaktadır.

Tablo 3.6 Konutların mevcut durumlarının analizi.

Onay İşareti : + aktif xpasif: +,- Yapının, güncel-2022 durumu için		Süleyman UĞRAŞ Evi	Kazansamazlar Konağı	Melekli Konak	Emin ÖZKÖK Evi	Mihri Hatun Konağı	Şükürü Bey Konağı	Hazretanlar Konağı	Misiri Konağı	Ayşe CENGİZ Konağı	Faza AKSOY Konağı	Sarı Konak, Kozza Han	Kafiye Hanım Konağı	
		1.No'lu yapı	2.No'lu yapı	3.No'lu yapı	4.No'lu yapı	5.No'lu yapı	6.No'lu yapı	7.No'lu yapı	8.No'lu yapı	9.No'lu yapı	10.No'lu yapı	11.No'lu yapı	12.No'lu yapı	
AKTİF X PASİF YAPILAR	Konut/ Kiralık oda	+			+	+							+	
	Kamu yapısı		+					+						
	İşletme			+			+		+	+	+	+		
	Mutfak	+	-	+	-	-	+	-	+	+	+	+	+	
	Su Tesisatı	+	+	+	-	-	+	+	+	+	+	+	+	
	Isıtma	soba	+			-	-				+			
		petek		+	+			+	+	+		+	+	+
	Elektrik Sistemleri	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	
	Ağ Bağlantısı		+	+			+	+	+	+	+	+		
	Havalandırma	doğal	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
		yapay		+	+			+	+	+		+	+	?

Tabloya göre, Amasya evleri başlığı altında; 4 konut yapısı, 2 kamu yapısı ve 6 işletme yapısının incelenmesi yapılmıştır. Listedeki yapılarda, 2, 5 ve 7 nolu yapılarda çay ocağı gibi küçük bir alanın su bağlantısı sağlanarak dönüştürülmesi sağlanmıştır. Mutfak adı altında günümüz kullanımına sahip değildir. Değerlendirme ölçütleri altında yapı detayların mevcut durumları irdelenmiştir.

3.1.1. Mutfak

Geleneksel Türk evi plan yerleşimine göre genellikle günümüzde ki gibi “mutfak” için özel bir oda ayrılmadığı anlaşılmıştır. Yeni işlev verildiği sırada en çok değişim geçiren bölümü mutfak alanıdır. Günümüzde çoğu yapıda, yeni teçhizatlar ile odalardan biri mutfak olarak organize edilmiştir.

Tabloda aktiflik durumu ile “mutfak” için, ayrı bir alana sahip olmayan birden fazla konut bulunmaktadır. Mutfak alanına sahip olup aktif kullanılmamasının nedeni, günümüz mutfak fonksiyonlarını sağlaması için oldukça yetersiz olmalarıdır. Örneğin, günümüzde geleneksel konutlarda ki ocakların hepsinin bacaları yangın çıkma ihtimali nedeniyle kapatılmış olduğu için, yemek yapma işlevi için bir tezgâha ve tezgâh üstü ocak alanına ihtiyaç duyulmaktadır.

Amasya evlerinin geçmiş örnekleri incelendiğinde, dar programlı evlerde, en az bir odada ocak bulunduğu ve ayrıca bahçede yer alan fırında yemek pişirildiği bilinmektedir. Yemek yapmak için eski Amasya evlerinde genellikle bodrum katında veya bahçede ayrı bir alanda çözülmüştür. Bu yapılar arasında geniş programlı olan evlerde ise Aş odası ve selamlık bölümüne hizmet amacıyla çay ocağı bölümleri kullanılmıştır.

Değişimin önemli bir noktası olduğu için bu bölümde her yapı özelinde mutfak alanı değişimleri açıklanmıştır.

1 no.lu evde mutfak bulunmamaktadır. Bahçede ve bodrumda işlerin yapıldığı yemeğin sofa alanında yenildiği öğrenilmiştir. Geçmişte gusülhane(hamam) olan oda, günümüzde mutfak olarak kullanılmaktadır.

2 no.lu konakta mutfak alanı bulunmamaktadır. 2 metrekarelik alana sahip odada evye-tezgâh oluşturulmuş bu alan çay ocağı olarak kullanılmaktadır. Arka holde buzdolabının bulunması koyacak uygun alanın olmadığını göstermektedir.

Resim 3.8 3 no.lu yapı, bodrum kat, mutfak.

3 no.lu yapı, Melekli konak, her odasında ocak ve şerbetlik alanına sahiptir. Ancak bu ocaklar kapalıdır. Yapının eski fotoğraflarında bodrum katında kırmızı kiremitten yapılmış köşe ocak bulunduğu ve bu ocağın kaldırıldığı, bodrum katına modern standartlarda yeni bir mutfak oluşturulmuştur. Yapının gelenek dokusundan ayrı tutulmuş bu alan, pansiyon işlevine sahip konağın sürdürülebilirliği ve kullanımının devam edebilmesi için önemlidir.

Resim 3.9 Sol: 4 no.lu yapı, onarımda eklenen mutfak bölümü, sağ: 5 no.lu yapı, selamlık, aş odası.

4 no.lu yapıda bulunan selamlık bölümünün zemin katındaki mutfak ve harem bölümünün ikinci katındaki mutfak alanları kullanılmamaktadır. Harem bölümünde mutfak ocağı kaldırılmış, yüklük olarak yenilenmiştir. Selamlık bölümündeki mutfakta tezgâh, duvara sabit üst dolaplar ve büyük bir ocak yer almaktadır. Modern kullanımlara ayak uyduracak teçhizatlar bulunmamaktadır.

5 no.lu yapıda, Mihri hatun Konağı, başodanın dolapları arkasında bulunan hamam gibi ocağın sağında bulunan dolap içinde 2-3 metre karelik alanda su bağlantısı kurulmuş, mermer tezgâh ve tezgâh altı dolaplar yerleştirilmiştir. Zemin fayans döşenmiştir. Pişirmek için ocak alanı bulunmamaktadır. Yapının elektrik bağlantılarının yapıldığı bilinmektedir. Başodadaki ocak ve bahçedeki fırın yemek yapımı için kullanılan yapı elemanlarıdır.

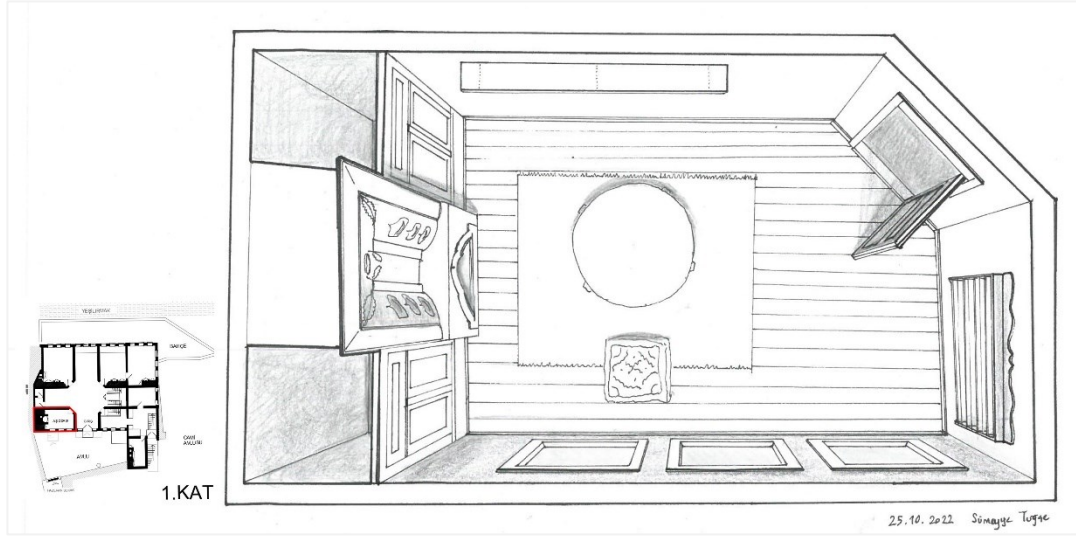

Resim 3.10 Geleneksel yapıda endüstriyel mutfak örneği.¹⁷⁷

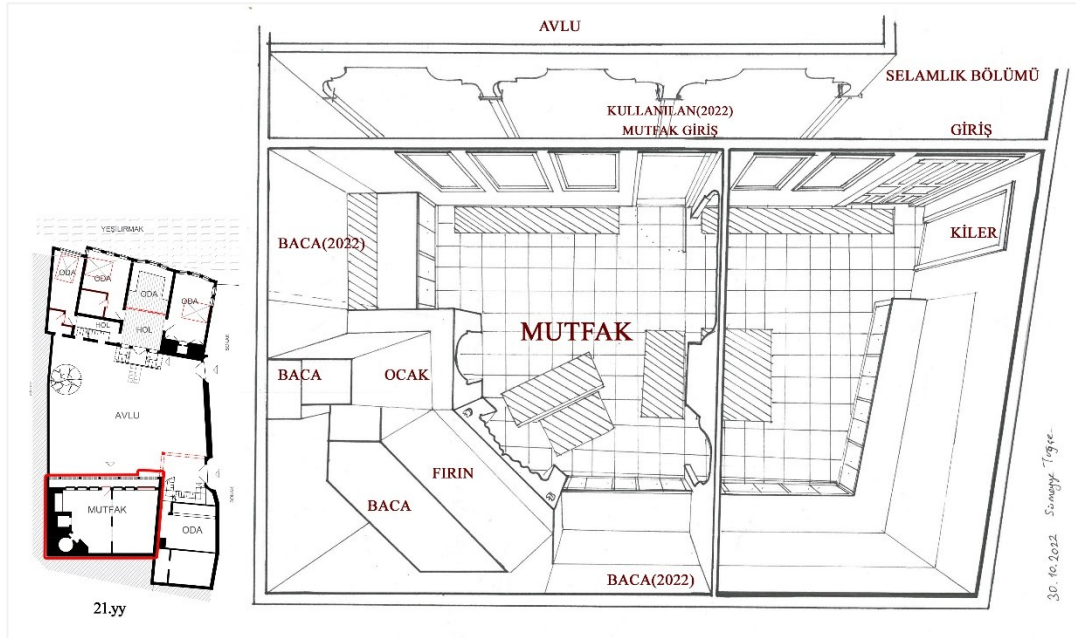
6 no.lu konak, Şükrü Bey konağı, Ana binanın zemin katında mutfak alanı bulunmaktadır. Ayrıca sokak cephesine sonradan yapılan ek binanın zemin katında solda modern, endüstriyel mutfak; sağında bay bayan wc bulunmaktadır.

7 no.lu Hazeranlar Konağı, müze ev olarak ziyaretçilere açıldığı için yapı içinde yemek yapılmamaktadır. Aktif mutfak kullanımına ihtiyaç yoktur. Bodrum katta idari ofis alanı ve bahçede nöbetçilerin bulunduğu kulübe dışında aktif kullanılan yapısal alana sahip değildir. Müze Ev'in Türk evi organizasyonuna göre mutfak olarak kullanılan odası Harem bölümünde, birinci katta ki Aş odasıdır.

¹⁷⁷ Fotoğraf Sümeyye Tuğçe Asan tarafından çekilmiştir.

Çizim 3.5 7 no.lu Hazeranlar Konağı, harem bölümü aş odası.¹⁷⁸

Çizim 3.6 8 no.lu Mısırlılar Konağı, selamlık bölümü, zemin kat mutfak alanı.¹⁷⁹

8 no.lu Mısırlılar Konağında, selamlık bölümünün zemin katı mutfak olarak kullanılmaktadır.

¹⁷⁸ 25.10.2022'de Sümeyye Tuğçe ASAN tarafından oluşturulmuştur.

¹⁷⁹ 30.10.2022'de Sümeyye Tuğçe ASAN tarafından oluşturulmuştur.

10 no.lu (İlk Pansiyon)Faza AKSOY Konağı'nda mutfak: Konağın önünde, bahçede üstü yarı kapalı, içinde ocak ve tezgâh bulunduran alanda çözülmüştür. Günümüzde yapı içinde de mutfak bulunmaktadır.

11 no.lu Sarı Konak yeni baştan yapıldığı için yapı içinde modern mutfak alanına sahiptir.

12 no.lu yapı içinde kiralanın odalar bulunmaktadır. Yapıya girilemediği için yeterli bilgi edinilememiştir. Çalışmaya sonradan eklenen bu konut, özgün tavan işçiliği için örnek yapı konumundadır.

Şehir merkezinde 1900'lerde yapı içinde ahır bulundurmak yasaklandığı için merkez yapılarında sadece depo alanı ve ocak-fırın alanı bulunmaktadır. Ocak ve fırın alanının da kullanılmadığı günümüzde, yenilenen yapıların yeni işlevleri ile varlığını sürdürmeleri desteklenmiştir.

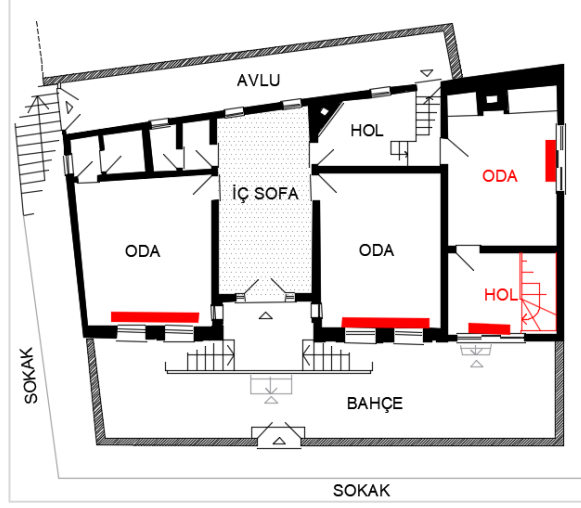
3.1.2. Su Tesisatı

4 ve 5 no.lu yapılar kullanılmadığı için aktif değil olarak işaretlenmiştir. Yapıları su tesisatı bulunmaktadır. 4 no.lu Emin ÖZKÖK Konağında, sofada sonradan yenilene dolap ve wc alanı arasında şofben-su ısıtıcısı bulunmaktadır. 5 No.lu yapıda su ısıtıcısının bulunup bulunmadığı bilinmemektedir. Hamam alanının ocak arkasında konumlanması ile yana sobanın ısısının suyu ısıttığı tahmin edilmektedir. Diğer tüm yapılarda su tesisatları yenilenmiştir.

3.1.3. Isıtma

Amasya evlerinde genel olarak ısıtma; çoğunda doğal gaz bağlantılı lokal sistemli radyatörler ile ısıtılmaktadır. 1, 4,5 ve 9 No.lu evlerde soba ile ısınma sağlanmaktadır. 2, 3, 6, 7, 8, 10, 11 ve 12 no.lu evlerde radyatör yerleştirilmiş ve doğalgaz ile lokal ısınma sistemi kullanılmaktadır.

2 no.lu yapı Kazanasmazlar Konağında radyatör pencere önlerine konumlanması tercih edilmiştir. Ek olarak elektrikli klima ile genel ısıtma –soğutma yapılmaktadır.

Çizim 3.7 2 no.lu yapı radyatör yerleşimi.

Tablo 3.7 2 no.lu yapıda ısıtma sistemi.¹⁸⁰

¹⁸⁰ Resimler Sümeyye Tuğçe Asan tarafından çekilmiş ve düzenlenmiştir.

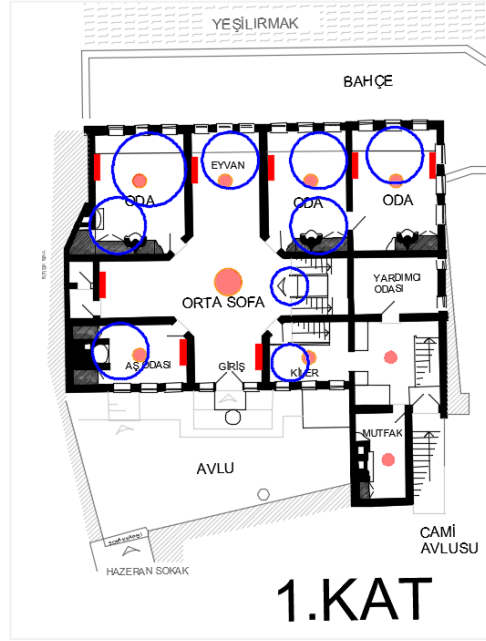
(a.)da arka kapı önüne yerleştirilmiş doğal gaz bağlantısı, (b.)de arka holde doğalgaz ısı eşanjörü görülmektedir. Hazeranlar konağında radyatörler için kullanılan mobilyaların bu yapıda da kullanılması gerekmektedir. Buzdolabı gibi büyük hacimli beyaz eşyanın ve eşanjörün şömine yanındaki görüntüsü iyi değildir. (c.) ve (d.) de pencere önüne yerleştirilmiş radyatörlerin zemini delmeden üzerinden devam ettirildiği ve bu plastik radyatör borularının duvardan geçişinin sağlandığı anlaşılmaktadır. Yapıda zemin malzemesinin zarar görmesine izin verilmemiştir.

7 no.lu yapı, Hazeranlar konağında ziyaretçiler tarafından radyatörlerin görünmemesi için özenli davranılmıştır. Müze içinde ziyaretçiler aktif fotoğraf çekmektedir. Bu radyatör görüntüsüne çözüm olarak, yapı-zemin malzemesi ile uyumlu, dikkat çekmeyen mobilyalar yaptırılmış, Sistem boruları zemin altından değil, kablo kanalı ile aynı işlevişi sağlayan süpürgeliklerin içinden dolaştırılmıştır.

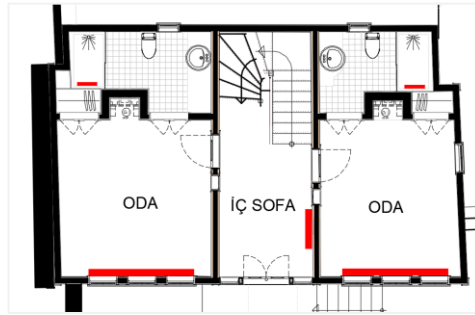

Tablo 3.8 7 no.lu konak, radyatörlerin görüntüleri.¹⁸¹

¹⁸¹ Resimler Sümeyye Tuğçe Asan tarafından çekilmiş ve düzenlenmiştir.

Çizim 3.8 7 no.lu yapı, radyatör yerleşimi.¹⁸²

Çizim 3.9 3 no.lu yapı radyatör konumları.¹⁸³

Plan üzerinde kırmızı dikdörtgenler radyatör konumlarını göstermektedir. Hazeraanlar Konağı planında mavi daireler oda içinde ziyaretçilerin en çok fotoğraf çektiği ve anlık olarak odaklandığı alanlardır. Radyatörlerin göz önünde olmamasına dikkat edildiği anlaşılmaktadır.

¹⁸² Çizim: Sümeyye Tuğçe ASAN

¹⁸³ Çizim: Sümeyye Tuğçe ASAN

3 no.lu Melekli Konak'ta da radyatörler pencere önlerinde kullanılırken, yapıya eklenmiş banyo bölümünün duş kabinlerinde ısıtıcı havlu askılığı yerleştirilmiştir.

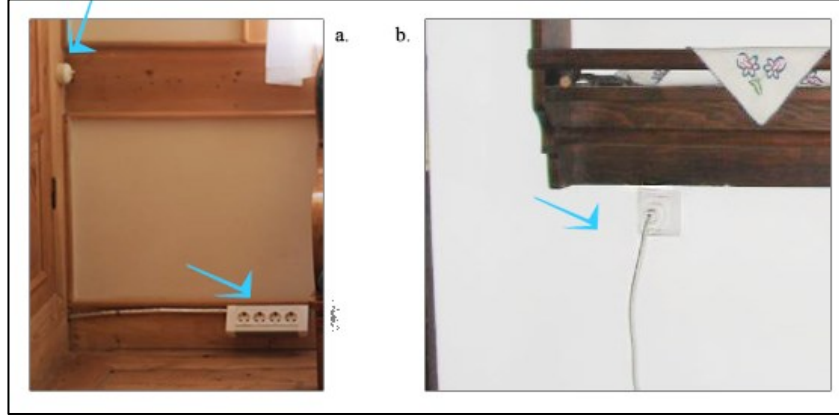
3.1.4. Elektrik Sistemleri

Geleneksel konutların hepsinde elektrik bağlantısı mevcuttur. Genellikle giriş kapısı etrafında veya bodrum katında sistem kurulumu yapılmaktadır. Giriş kapısı üstünde hava kanalı kullanımına rastlanmıştır.

Resim 3.11 Geleneksel yapılarda elektrik kutuları.¹⁸⁴

¹⁸⁴ Fotoğraflar Sümeyye Tuğçe Asan tarafından çekilmiştir. Sol: Mimarlar odası, bodrum kat. Sağ: Avukatlar konağı zemin kat, giriş kapısı arkasının görünüşü.

Resim 3.12 Sol: 3 no.lu yapı, sağ: 7 no.lu yapı karşılaştırması.¹⁸⁵

Örnek olarak (a.)3 no.lu Melekli Konak ve (b.)7 no.lu Hazeranlar konağı priz kullanımını karşılaştırılmıştır. Melekli konakta yapılmış uygulama örneği, duvarı delmeyi gerektirmeyen bir çözümdür. Hazeranlar Konağı'nda da bu uygulama yapılabilir.

Resim 3.13 2 no.lu Kazanasmazlar yapısı elektrik kablo kanalları¹⁸⁶

¹⁸⁵ Resimler Sümeyye Tuğçe Asan tarafından çekilmiş ve düzenlenmiştir.

¹⁸⁶ Beyaz renklidir, algılanması için pembeye boyanmıştır.

Geleneksel Amasya evlerinde elektrik bağlantıları duvara yapıştırılan beyaz kablo kanalları aracılığıyla, duvar yüzeyi kenarlarından, yapı delinmeden taşınmaktadır.

3.1.5. Ağ Bağlantısı

Ağ bağlantısı aktif dolaşıma sahip yapılarda önemli bir ölçüttür. Ziyaretçilerin beklentisinin karşılanması yanında başta elektrik, güvenlik kilitleri ve çeşitli alarm sistemlerinin çalışması için gereklidir. Günümüzde oldukça kolay ulaşılabilir kurulumu sahip olduğu için aktif yapıların hepsinde bulunmaktadır.

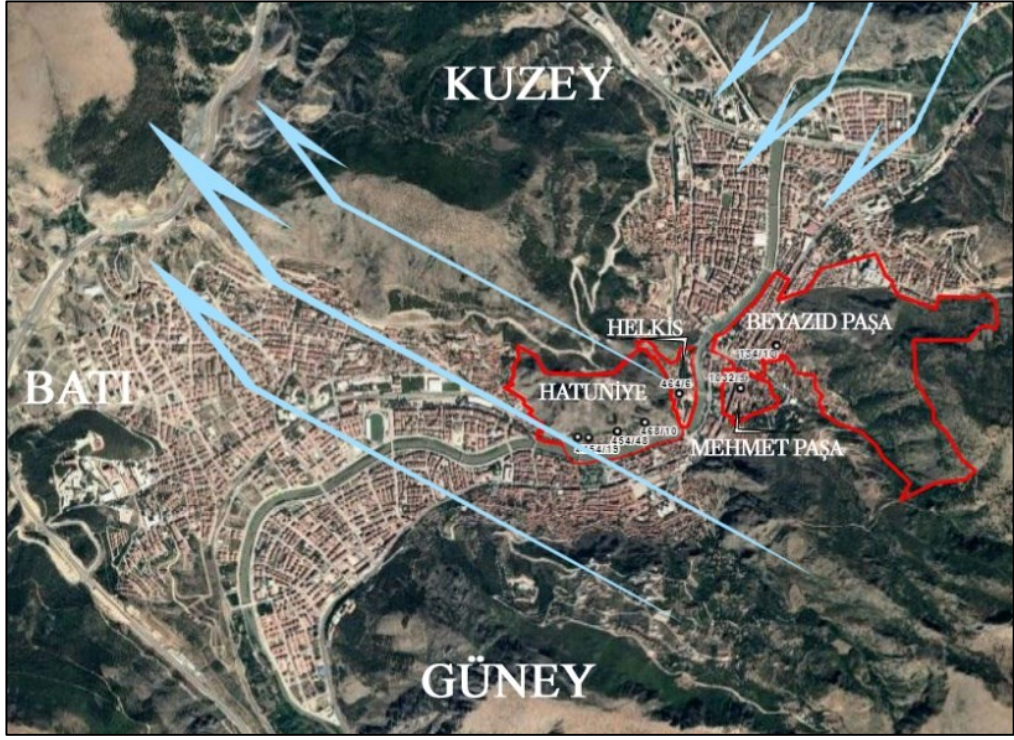
3.1.6. Havalandırma

Geleneksel Amasya evlerinin hepsi doğal havalandırma kullanmaktadır. Mimari yapıların inşaatı yapılırken rüzgâr ve güneşe göre yapı yönlendirilmektedir. Bu nedenle mimari yapıların geneli bu temiz hava akışına sahiptirler.

Amasya'da açıklanması gereken rüzgâr yönelimi bulunmaktadır. Bu yönelim topoğrafik yapı nedeniyle dağların neden olduğu doğal bir durumdur. Havalandırma her yapı için önemli olması nedeniyle, Amasya'da mimari yapılaşmanın temelini oluşturan bir konu olduğu söylenebilir.

İl genelinde hâkim rüzgâr yönü Kuzeydoğudan esen poyraz rüzgârıdır. Ancak İl merkezinin topoğrafik yapısı nedeniyle 1. derece hâkim Rüzgâr yönü Kuzeybatıdır (Url19, 2022).

Bu rüzgâr yönelimi tam olarak incelenen yapılar bulunduğu merkez mahalleler boyunca ilerlemektedir. Amasya geleneksel yalı boyu evlerinden herhangi birinin, Yeşilirmak cepheli penceresi önünde oturduğunda, bu rüzgâr hissedilmektedir.

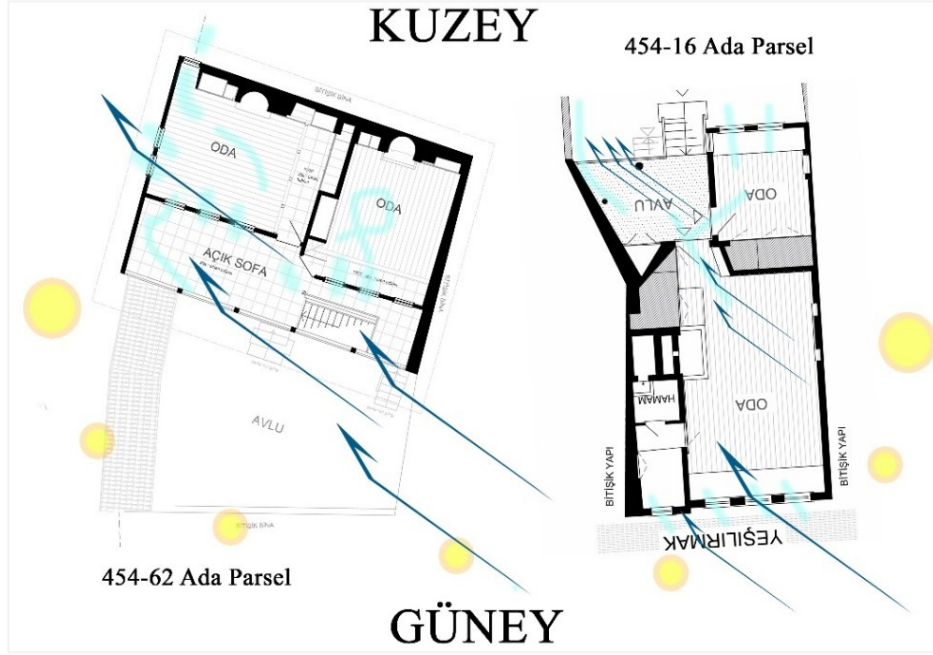

Harita 3.1 Amasya rüzgâr yönü; genel rüzgâr: Kuzey-Doğu, il merkezinde: Kuzey–Batı.¹⁸⁷

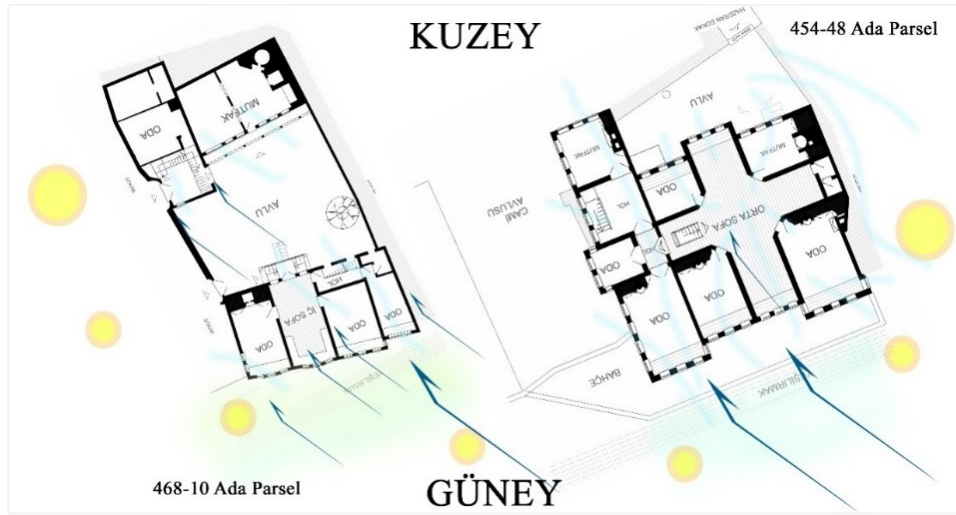

Resim 3.14 Doğal Havalandırma kullanan geleneksel yapılar

¹⁸⁷ Haritayı düzenleyen: Sümeyye Tuğçe ASAN

Çizim 3.10 Rüzgârın konut içindeki hareketi: (9 no.lu)454-62 ve (5 no.lu)454-16 ada parsel örnekleri üzerinden anlatım-dar programlı yapılar.¹⁸⁸

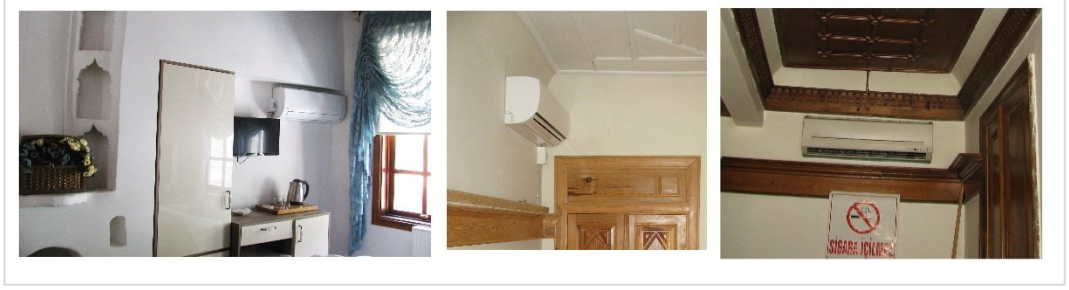

Çizim 3.11 Rüzgârın konut içindeki hareketi: (8 no.lu)468-10 ve (7 no.lu)454-48 ada parsel örnekleri üzerinden anlatım-geniş programlı yapılar.¹⁸⁹

¹⁸⁸ Çizim: Sümeyye Tuğçe ASAN

¹⁸⁹ Çizim: Sümeyye Tuğçe ASAN

Amasya’da dağların ısınması sonucu, doğal havalandırmanın yeterli olmadığı yaz sıcaklarında, yapay havalandırma sistemlerine ihtiyaç duyulmaktadır.

Resim 3.15 Geleneksel yapılarda klima kullanımı örnekleri.¹⁹⁰

Resimlerde bazı geleneksel yapıların klima uygulaması örnekleri görülmektedir. Klimalar, pansiyon ve otel odalarının çoğunda bulunmaktadır. Ayrıca restoran-kafe gibi aktif mekânlarda da ihtiyaç duyulmaktadır. Genellikle sergen üstünde, kapı üstlerinde ve ilk bakışta görülmeyecek noktalara yerleştirilmeye çalışılmaktadır.

Amasya geleneksel yapılarının değişimi bağlamında yapıların iç konforlarını etkileyecek özellikler belirlenmiş ve değişime uyum sağlama durumları incelenmiştir. Günümüz geleneksel yapılarının mevcut sistemleri sürdürmeleri bu işlevlerin onaylanmasına yardımcı örnekleri oluşturmaktadır. Söz konusu yapılarda mevcut işlevler belirlenmiştir. Bu işlevler listelenmiştir.

Mevcut konut yapılarının günümüzde edindikleri işlevler:

- Konaklama(Butik Otel)
- Yeme-İçme Birimleri(Kafe, Restoran, Bar)
- Müze(Kültürel Tesisler)
- Spa (Lüks Otel ve Hizmetleri)
- Satış Alanlar(Aktar, Mum, Hediyeelik Eşya Dükkânları)

¹⁹⁰ Fotoğraf Sümeyye Tuğçe Asan tarafından çekilmiştir.

- Kùltür Evleri
- Atölyeler (Ebru, Çini, Ahşap Yakma, Yassıçal Çuha Dokuması)
- Atölye Ürünleri Satış Birimleri
- Sergi Alanı
- Etkinlik Alanı (Düğün Salonları)

Ayrıca Amasya'da yaşamış halktan birinim çalışmaya deneyimleri aktarmak amacıyla, bu kùltür temsili yapılar için uygun olmadığı düşünölen işlevler:

- Büyük ışık sistemlerine ihtiyaç duyan işlevler; gerekli donanımın yapıya zarar vermesi ihtimali yanında, mevcut yapı içinde kalabalık ziyaretçilerin gelebilmesi ve bu amaç ile geniş açıklıklara ihtiyaç duyulması yetersiz imkânların zorlanmasına neden olabilir.
- Duman yayan, "Ahşap yakma sanatı" cihazlarının kullanıldığı atölyeler: Amasya'da ahşap malzeme üzeri sıcak metal ile yakılarak sanat ürünleri oluşturan ve bu alana ilgi duyan öğrencilerinin artışta olduğu sanat dalıdır. Uygulama süreci sırasında yoğun duman yaymakta ve çevre yüzeylere is yapışmaktadır. Isınan cihazların yangın tehlikesi de bulunmaktadır. Kesinlikle, kapalı ve küçük mekânlara sahip tescilli yapılar için uygun değildir.
- Konut içinde, yalıtımı uygun olmayan odalarda sauna ve buhar üreten hizmetlerin verilmesi: Otel ve hotel işlevi edinen yapıların dikkat etmesi gereken durumlardan biridir. Konut iklim etkileri dışında yoğun neme maruz kalırsa ahşap ürünleri üzerinde rutubet bırakacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. AMASYA EVLERİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Amasya Nüfus Müdürlüğüne göre, 2021 yılında, merkez ilçe nüfusu **147.380**'dir. Türkiye İstatistik Kurumuna göre,

Tablo 4.1 Şehir merkezinde konuma göre nüfus değerleri.

Konum	Enlem ve boylam	Kişi
Merkez ilçe Nüfusu		147.380
Çarşı çevresi	40.6553- 35.8194	2 349
Sit alanı bölgesinde	40,6603-35,7966	222
Diğer	40,6614-35,8447	2 759
Toplam	=	5 330
Merkez ilçe nüfusu ile sit alanı bölgesi nüfusu oranı	5 330 / 147 380	27,6

Tabloya göre, Amasya merkez ilçe nüfusu için; sit alanı bölgesinin işletmeciler tarafından kullanıldığını ve konut olarak konaklayan insan sayısının çevre mahallere göre çok daha az olduğu anlaşılmaktadır.

Ayrıca Amasya'da turizm sektörünün avantajlarına bakıldığında (Url7, 2022):

Kültür ve Turizm Bakanlığı Marka Kent Projesi kapsamındaki 15 ilinden birisi olması,

- İnanç, sağlık, eko turizm potansiyeli
- Havaalanı ve kolay ulaşım olanakları

- 8.500 yıllık tarih ve zengin kültürel miras
- Karadeniz ve Kapadokya kültür turları üzerindeki konumu söylenebilir.

Kültürel ziyaretlerin yeni işlevleri ve yapılaşma seçeneklerini değiştirdiği bu şehirde, mekânsal çeşitlenmeler artmıştır. Amasya, inanç, tarih ve kültür turizminin yanında alternatif turizmler açısından da önemlidir. Amasya, 19. yüzyılın ilk yarısına kadar ticaret, bakırcılık, halıcılık, bağcılık, taş işçiliği, ahşap işlemeleri, yakma, ebru sanatı, doğal boyama gibi ekonomik faaliyetler başta olmak üzere sosyo-ekonomik yönden gelişmiş bir yerleşim merkeziydi. Amasya, Samsun iline yakın olmasına rağmen kıyı kültüründen farklı olarak, doğal ve kültürel değerlerini büyük ölçüde korumuş olması nedeniyle sosyo-ekonomik açıdan sürdürülebilir olma niteliği taşımaktadır. Geleneksel yapıların temel hizmet organizasyonları bu amaçla gelişmesi gerekmektedir.

Turizm odaklı çalışılan bölgedeki evlerin “yerli halk” tarafından, diğer bölgelere nazaran, tercih edilmediği veya yerleşim ortamına uygun modern konutların belediye tertipleri ile bu bölgeden uzak tutulduğu (bölgenin imara karşı korunduğu) anlaşılmaktadır. 2001 yılında onaylanan koruma imar planı ve koruma uygulamasında yaşanan olumlu süreç Amasya’da yenileme çalışmalarını hızlandırmıştır. Ayrıca, çalışmada incelenen yapıların yeniden işlevlendirilmesi; siyasi makamların, turistlerin ve yerel halkın bu alanlarda daha aktif bulunması sayesinde, mevcut eski doku değer kazanmaktadır. Kentin önemli tarihsel değerleri gün yüzüne çıkılmaktadır. Bu yol ile geleneksel konutların kullanımı sürdürülmektedir. Yeni işlev verilmiş geleneksel yapılarda, uygulanan bu çeşitli işlevler için işletmeciler nasıl bir ürün sunarsa sunsun, geleneksel konut her zaman tarihi dokuya sahiptir. Bu dokunun iç mekân tasarımında yer alması gerekmektedir. İç mekânda bulunan ocak, yüklük, şerbetlik ve mumluk gibi yapı elemanlarının, çoğu yapının mobilyalarındaki modern tarzların önüne geçtiği durumları gözlenmektedir. Ancak sabit olanı değiştirmek yerine bu arka plana uygun işlevlerin ve gerekli mobilya seçimlerinin sunulması gerekmektedir. Aksi durumda, “işlev” için yapının “mimari elemanlarının” saklandığı; “mimari yapının” ayakta kalması için de “işlevin uygulama alanlarından” feragat etmesi gerekmektedir.

Yaşadığımız evin ve çevresinin bize sağladığı doğal kaynakları kullanmak hakkımızdır. Ancak, bizden sonra aynı konumda yaşayacaklarında hakkıdır. Yapının, iç mekânının ve çevresinin korunması önemlidir çünkü yeni bir işlev edinmek, geleneksel yapılar için birden fazla sayıda gerçekleşebilir. Bir yapının satın alınması veya devir tanzim yapılması tekrar etmektedir. İşlev uzun ömürlü olmazsa mekân yenilenir ve işlev değişebilmektedir. Önemli olan doğru adaptasyonu sağlamaktır. Bu bağlamda bilinmektedir ki, iklim ve topografyanın Anadolu'daki bölgesel ve mevsimsel değişimleri nedeniyle yüzyıllardır bu alanda doğa tarafından oldukça deneyimli bir toplum yetiştirilmiştir. Geçmişte savaş ve göç derdinde kıt imkânlar ile yaşamaya çalışan toplumun kullandığı her malzemenin, din ve ahlak çerçevesinde ziyan edilmemesi sayesinde, tüketirken bile “az ile çok ürün” vermeyi başarmışlardır. Günümüz refah düzeyinden silkelenip değerli olanın farkına varmamız gerekmektedir.

Tablo 4.2 Geleneksel Amasya evlerinin sürdürülebilirlik analizi.

		Süleyman UĞRAŞ Evi	Kazanasmazlar Konağı	Melekli Konek	Emin ÖZKÖK Evi	Mihri Hatun Konağı	Şükri Bey Konağı	Hazretanlar Konağı	Mehri Konağı	Ayşe CENGİZ Konağı	Faza AKSOY Konağı	Sarı Konek, Koza Han	Kafiye Hanım Konağı	
SÜRDÜRÜBİLİR TASARIM İLKELERİ	boyalı: yok ☐ boyasız: var ☐	1.No'lu yapı	2.No'lu yapı	3.No'lu yapı	4.No'lu yapı	5.No'lu yapı	6.No'lu yapı	7.No'lu yapı	8.No'lu yapı	9.No'lu yapı	10.No'lu yapı	11.No'lu yapı	12.No'lu yapı	
	Yapının, güncel-2022 durumu için													
	Malzeme Korunması													
	Su Korunması													
	Enerji ve Atmosfer Korunması													
	İç Ortam Kalitesi													?
	Çok Amaçlı Mobilya													?
Mekan Organizasyonu ve Yenilenme														

Çalışma içinde hazırlanan tabloların, olumlu-olumsuz göstergeler olması amaçlanmıştır. Tablo ne kadar beyaz ise yapıların sürdürülebilir açıdan o kadar iyi olduğu düşünülmesi amaçlanmıştır.

Sürdürülebilirlik başlık olarak çok geniş içeriğe sahiptir. Sürdürülebilirlik alanında dünya çapında ilgilenilen “sürdürülebilir mimarlık” konusunun da kendi içinde oldukça geniş içeriğe sahip olduğu bilinmektedir. Örneğin, F. Ahmadi'nin açıkladığı (2004); çevresel, ekonomik ve sosyal-toplumsal sınıflandırmalar konunun çok yönlü incelenmesini sağlamaktadır. Ancak çalışmanın kapsamına odaklanmak amacı ile bu tabloda tasarım ilkeleri olarak, iç mimariyi ilgilendiren özellikler listelenmiştir. Bu ilkelerden “malzemenin korunması” başlığı; sürekli bakımı yapılan ve yaşayan yapının özelliklerini gerektirmektedir. Yapıların boş bırakılmamasının önemi büyüktür.

1 no.lu yapının yapısal durumu, eş değer yapılara göre oldukça iyi durumdadır. Bu yapı hiç boş bırakılmamış ve sürekli ilgilenilmiş olsa da yapı elemanlarının daha kapsamlı bakıma ihtiyacı vardır. Bu bakımın günümüz inşaat malzeme giderleri nedeniyle aileyi ekonomik olarak zorlayacağı anlaşılmaktadır.

4 no.lu yapının pansiyon kullanımı için izin istediği kayıtlarda bulunmaktadır. Yapının “gül pansiyonları” ile işletilmesi için yenilenmesi, özellikle mutfak alanında kapsamlı bir onarım geçirmesi gerekmektedir. Depo olarak kullanıldığı ve dönemsel olarak eşyaların boşaltılıp doldurulduğu düşünülerek yapının hala aktif olması ve bir sorun olması halinde, müdahale edilecek kadar yakında yer alması varlığını sürdürülmesinde etkili olmaktadır. Yakın gelecekte aktif olması mümkün yapılardandır.

5 no.lu yapının, yangın geçmişi bulunmaktadır. Bakım- onarım geçirmesinin nedeni bu yangındır. Aktif kullanıldığı dönemde, bu evde yaşamış kişinin yaşlandığı sırada tek başına aynı evde kalmaya devam ettiği öğrenilmiştir. Evin bugün ki sahibi Saadettin SÜMBÜL, şehir dışında yaşamaktadır. Konu ile ilgili sözlü bilgileri, Hatuniye Mahallesi muhtarı Dursun GÜVERCİN' den öğrenilmiştir.

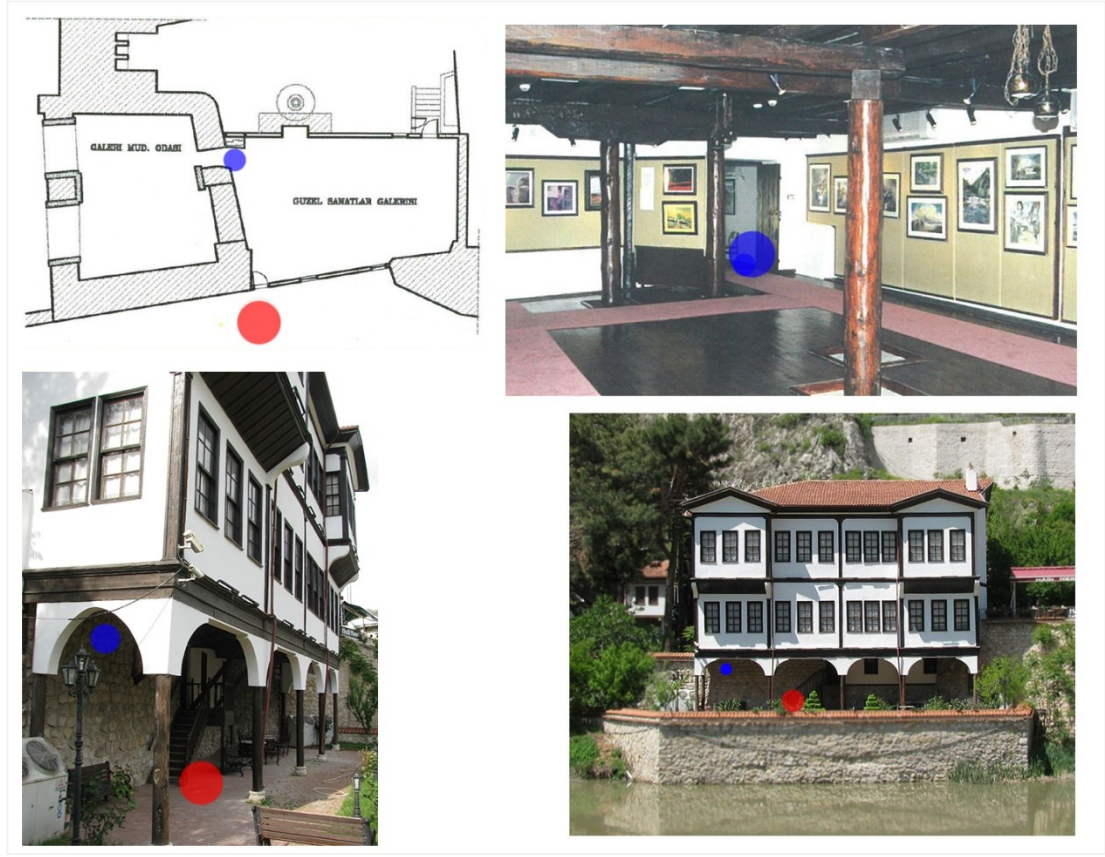

Resim 4.1 5 no.lu Saadettin SÜMBÜL evi, kültür evi fotoğrafları.¹⁹¹

Yapının yakın geçmişinde “kültür evi” olarak tanıtıldığı ve bir televizyon programında yayınlandığı bilinmektedir. Kültürel değer ifade eden yapının 2022’deki hali bu resimlere nazaran bakımsızdır. Malzeme korunmasının ve iç ortam kalitesinin bulunmaması yapı için sürdürülebilir değildir. Özellikle kafe-restoran işlevleri için yeterli alana sahip olmadığı düşünülmektedir. Bu nedenle hala konut olarak kullanılabilmesi gibi, pansiyon, kültür evi, nişan evi veya etkinlik salonu işlevleri ile bu evin hayata tutunması gerekmektedir. Aile içinde küçük grupları içeren etkinlikler için güzel bir mekân olabilir. Yapıda iki oda bulunmaktadır. Başoda yerinde avlu cephesine bakan odanın yüklerinde günümüz teknolojisinin gerekliliklerini karşılayan ıslak hacim alanının oluşturulması sağlanabilir. Bu sayede nişan gibi etkinliklerde hazırlanma odası olarak kullanılabilir. Yapı sürdürülebilirliği için uygun işlevin ve onarımın yapılması çok önemlidir.

7 no.lu yapı, Müze Evidir. Bu yapının konut olarak içinde yaşanılmadığı için sedir gibi çok amaçlı mimari elemanların dahi turizm amaçlı bulunduğu işlevsel olarak kullanılmadığı belirtilmek istenmektedir. Yapı için de çok amaçlı kullanılan mobilya değil, mekân bulunmaktadır.

¹⁹¹ Kaynak: Hüseyin MENÇ

Tablo 4.3 Hazeranlar Konağı, bodrum kat ve ön bahçe.¹⁹²

Yapının bodrum katı; çeşitli sergi, etkinlik, toplantı ve kutlamalar için kiralanmaktadır. Hazeranlar konağının ön bahçesi ırmak ile çok güzel bir seviyede konumlandığı için ve bodrum katın bu bahçe ile bağlantılı olması nedenleriyle etkinlikleri için güzel ortam sağlamaktadır. Yapının turizm dışında aktif olmasını sağlayan önemli bir bölümüdür. Çok amaçlı kullanılan yapıların; Geleneksel Amasya evi olarak sürdürülebilirlikleri ve çevrelerine olan faydaları yerel kültürel etkileşime ve sosyo-ekonomik kalkınmaya fayda sağlamaktadır.

¹⁹² Özdemir'in "**Hazeranlar Konağı**" kitabında (1993), yapının teknik çizimleri ve kitabın yazıldığı dönemdeki iç mekân resimleri bulunmaktadır. Üst sol ve üst sağ bu kitaptan alınmış resimlerdir. Alt sol ve alt sağ fotoğraf Sümeyye Tuğçe Asan tarafından (Ağustos 2022) çekilmiştir.

SONUÇ

Bu çalışmada; Amasya'nın geleneksel konutları, tarihi açıdan ilk yerleşimlerden itibaren Amasya tarihinin de yer verildiği, eski kaynakların anlatımlarından yararlanılmış, eski yapılar ile Amasya evleri karşılaştırılmış ve incelenen on iki yapı irdelenmiştir. Amasya'nın bilinen-bilinmeyen yapılarının, Amasya Belediyesi KUDEB envanterleri dışında bir çalışmada bir araya gelmesi ve iç mimari tasarım değerlerinin fark edilmesi istenmiştir. "1850-1950 yılları arasında" denilerek başlayan çalışmanın, M.Ö. Uygarlıklarından 15.yy Amasya yerleşimine ve ardından günümüze kadar olan süreç incelenmiştir. Bu süreç "Amasya yapılarının şehrin kültür değerleri ile iç mekân sürdürülebilirliği" değerlendirmesi yapılarak bitirilmiştir.

Çalışma genel olarak ele alındığında;

- Birinci bölümde ilk yerleşimlerin günümüz mekân organizasyonu ile benzerliklerinin bulunduğu ve bu benzer mekân tipolojisinin günümüzde devam ettiğini göstermek amaçlanmıştır.
- (12.sayfa) ICOMOS'un Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü(1999):

İkinci maddesinde, "Geleneksel mimarinin takdir edilmesi ve başarıyla korunması toplumun buna katılımı, desteği, sürekli bakımı ve kullanımına bağlıdır."

Ayrıca, üçüncü maddesinde, "Hükümetler ve yetkili kuruluşlar bütün toplumların yaşayan geleneklerini sürdürme ve bunları mevcut yasal, yönetsel ve maddi olanaklarla koruyarak gelecek kuşaklara aktarma haklarını tanımalıdır." diyerek çalışma ile bağlantılı olan konuyu özetlemiştir.

- (63.sayfa): Dernschwam'ın (1992), 15.yy Amasya evlerini tanımlaması yapılarının gelişiminin kavranması için önemli bir bilgidir.
- (63.sayfa): Beyler Sarayı'nın (1553), Saraydüzü Kışlası gibi rekonstrüksiyon ile yeniden planlanması üzerinde çalışılabilir.
- (72-87. sayfa): 1850-1950 yılları arasında inşa edildikleri düşünülen yapıların günümüze kalan örneklerinin planlarının eski planları ile karşılaştırılması; konutun ihtiyaç duyduğu organizasyonun özeti gibidir.

Bu karşılaştırma, “özgün tipoloji” ile “uygulanan tipoloji” arasında geçen süreçte yaşanan deneyimleri göstermektedir. Sonuç olarak, yapının son halinin kullanılmakta olduğu gerçeği hatırlanmalıdır.

- (78. sayfa) Hazeranlar Konağında birinci ve ikinci kat, ırmak cepheli köşe açılımlı kapıya sahip odaların; kapı açılım yönelimleri dolaba ters yöndedir. Bu yönelim çeşitli örneklerde aksi olması gerektiğini göstermektedir. Dolaba bakarak açılması gereken kapıları düzeltilmesi için kapıların kendi içlerinde yer değiştirilmeleri yeterlidir.
- (86. sayfa) Sarı konağın eski fotoğraflarının planda incelenmesi çalışmayı çok uzatacağı için planına yer verilmemiştir. Konut yerine Han olarak incelenmesi daha doğru olacaktır.
- (101. sayfa) Amasya konutlarının S. H. Eldem'in misalleri ile karşılaştırılması yapılan bu bölümde, Eldem'in Amasya evi planını örnek gösterdiği belirlenen yapıların günümüzde olmadığı onaylanmıştır. Günümüzde kullanılmayan bu “Amasya evi plan tipolojisi” örneklerinin değerlendirilmesi gerekmektedir.
- (106. sayfa) Bir konut değişime uğradığında elde edilmek istenen esas amaç, yapıyı kullanan insanların refah seviyesinin artırılmasıdır. Yanlış müdahaleler ile yapının zarar görmesi sonucunda çıkacak hasarın kullanıcıyı gelecekte rahatsız etmesi kaçınılmazdır.

- (141. sayfa) “Amasya Evlerinde Değişim Süreci” başlığında değinilen “...Evlerin değişim sürecini açıklamak, her evin hikâyesini anlatmak anlamına gelmektedir.”ifadesi bağlamında, bu yapıların geçmiş hikayeleri bu çalışmanın kapsamı gereğince öğrenilmiştir. Araştırmaların devam etmesi gerekmektedir.
- (155. sayfa) Yapılardan Mısırlılar Konağının bodrum kat zemin kaplamasının “Amasya beji mermeri” olduğu fark edilmiştir. Geleneksel yapıların diğerlerinde de yerel malzemenin kullanılmasının desteklenmesi gerekmektedir.
- (164. sayfa) Bir konutun işletmeye dönüşmesi, iki yönlü zor bir süreçtir. İşleve uygun yapılmış bir yapıya nazaran yetersiz metre kareye sahip yapı ve buna ek olarak en önemliside “mutfak alanı” imkansızlıkları her yapıda öncül sorunları oluşturmaktadır. Adaptasyon sağlayamayacak fonksiyonlara ihtiyaç duyan işlevlerin, değerli yapılara uyarlanması doğru bir sonuç oluşturamaz.
- (165. sayfa) “Resim 32 Sol: 3 no.lu yapı, Sağ: 7 no.lu yapı karşılaştırması” resmine yapılan yorum: “...Melekli konakta yapılmış uygulama örneği, duvarı delmeyi gerektirmeyen bir çözümdür. Hazeranlar Konağı’nda da bu uygulama yapılabilir.”
- (170. sayfa) “Amasya’da yaşamış halktan birinin çalışmaya deneyimlerini aktarmak amacıyla, bu “kültür temsili yapılar” için uygun olmadığı düşünülen işlevler” yorumunun uygulanması gerekmektedir.
- (176. sayfa) Saadettin Sümbül evi için “...Özellikle kafe-restoran işlevleri için yeterli alana sahip olmadığı düşünülmektedir. Bu nedenle hala konut olarak kullanılabileceği gibi, pansiyon, kültür evi, nişan evi veya etkinlik salonu işlevleri ile bu evin hayata tutunması gerekmektedir. Aile arasında küçük grupları içeren etkinlikler için güzel bir mekân olabilir. Yapıda iki oda bulunmaktadır. İç bahçe yönüne cephesi bulunan odanın yüklerindeki günümüz teknolojisinin gerekliliklerini karşılayan ıslak hacim alanının oluşturulması sağlanabilir. Bu sayede nişan gibi etkinliklerde hazırlanma odası olarak kullanılabilir. Yapı sürdürülebilirliği için uygun işlevin ve onarımın yapılması çok önemlidir.”

Çalışma içinde incelenen ve Sofular mahallesindeki gibi örnek diğer yapılar, Amasya geleneksel evleri olarak tanıtılmıştır. Sürdürülebilirlik değerlendirmesinin sonuçlarına göre, bir yapının aktif kullanımına ve sürdürülebilir özelliğe sahip olmasında etkin bir özellik olduğuna karar kılınmıştır. Yapılar arasında en aktif kullanıma sahip yapının Ali Kamil Yalçın evi(Melekli Konak) olduğu görülmüştür. Bu yapının rapor kayıtları, kesintisiz kullanılan bir yapı olduğunu göstermektedir. İkinci aktif yapı Süleyman Uğraş evi, üçüncü sırada Ayşe Cengiz evi yer almaktadır. Süleyman Uğraş evi diğer yapılar gibi onarım geçirmemiştir. Kendi bireysel yöntemleri ile sürekli aktif durumda olan yapının günümüze ulaştığı formu hala kullanılmaktadır.

Sonuç olarak; Anadolu yerleşimleri gibi Amasya'da yer şekilleri, iklim ve doğal malzeme; burada yaşayan halkların kültürel ve ekonomik yapısıyla bir arada "yerel" yapıları oluşturmuştur. Bu yapıların ve mahallelerin; günümüze kadar korunarak gelmesi ve halen kullanılabilir durumda olması, gelecek kuşaklar için örnek teşkil etmektedir. "Geleneksel mimari" tanımının öğrenilmesi, doğaya olması gereken saygının oluşması ve sürdürülebilirlik kavramına aşına olarak bu yapıların yerel mimaride ki başarısının anlaşılması gerekmektedir.

- Modernizmin aksine, Amasya geleneksel evlerinin içerisinde bulunduğu coğrafyanın malzemeleri bu yapıların inşaatında kullanılmaktadır. Bu evlerin; yapım aşamasında, kullanım sırasında ve de yapı ömrünü tamamladıktan sonrasında geride kalan kısmı doğa ile bütünlük sağlamaktadır. Bu evlerin yapı malzemeleri; enerji tasarrufu sağlar, dayanıklıdır, yenilenebilir ve geri dönüştürülebilir doğal malzemelerdir.
- Taş duvarların termal konfor üzerinde etkin bir rol oynaması, geleneksel Amasya evlerinin bodrum katlarında kullanılan yığma yapı tekniğinin faydalarındadır. Bu yığma taş duvarların müsaade ettiği ölçüde bırakılabilen iç mekân ölçülerinin aydınlanma ve havalandırmaya olanak sağlaması nedeniyle enerjinin korunduğu yalıtımı etkin yapılar ortaya çıkmaktadır. Bu durum, sürdürülebilirlik açısından önemlidir.

KAYNAKÇA

- Ahmadi, F.** (2004). *Sustainable Architecture* (Cilt 40, 41). Abadi Mag.
- AİY.** (1973). *Amasya İl Yıllığı*. Amasya.
- Bektaş, C.** (2019). *Türk Evi* (11. Baskı b.). İstanbul: YEM yayınları. 2022 tarihinde alındı
- Bilgen, Y.** (2015). *Restitüsyon Raporu*. Amasya.
- Cezar, M.** (1954). *Anadolu'nun Eski Oxford'u Amasya*.
- Demiray, A.** (1954). *Resimli Amasya*. Ankara.
- Dernschwam, H.** (1992). *İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü*. Mersin.
- Diyarbakirli, N.** (1972). *Hun Sanatı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Doğanbaş, M.** (1996). *Amasya Evleri* (Doğuş Mat. ve Tic. Ltd. Şti. b.). Amasya. 2022 tarihinde alındı
- Doğanbaş, M.** (2016). *Amasya'da Sancak Beyliği Yapan Osmanlı Şehzadeleri*. Amasya: T.C. Amasya Valiliği.
- Eldem, H. S.** (1984). *Osmanlı Dönemi Türk Evi I*. İstanbul,.
- Eldem, S. H.** (1968). *Türk Evi Plan Tipleri, ikinci baskı* (2 b.). İstanbul: İTÜ, Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi.
- Eldem, S. H.** (1987). *Osmanlı Dönemi Türk Evi III*. İstanbul: Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı.
- Gabriel, A.** (1934). *Monuments Turcs d'Anatolie II*. Paris.
- Henry, C.** (2005). *Archaeological Heritage Management in the Modern World*. Routledge.
- Kıstır, M. R., & Kurtoğlu, D.** (2018). Geleneksel Konut Mimarisinin Sürdürülebilirlik Bağlamında İncelenmesi: Ayvalık ve Oxford Evleri Örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 84-90.

- Menç, H.** (2002). *Milli Mücadele Yıllarında Amasya*. Ankara: T.C. Amasya Valiliği Kültür Yayınları No:4.
- Onat, M. M.** (ty.). *Hazaranlar Konağı Restorasyonu Y. Lisans Tezi*. ODTÜ.
- Ögel, B.** (1984). *Türk Kültür Tarihine Giriş, C. VII*. Ankara: Kültür Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Özdemir, C.** (1993). *Hazaranlar Konağı*. Ankara.
- Özdemir, C., Doğanbaş, M., & Yancı, A.** (2007). *Amasya Kültür Envanteri*. Ankara: Uyum Ajans. 2022 tarihinde alındı
- Radloff, W.** (1956). *Sibirya'dan*. (A. Temir, Çev.) İstanbul: Maarif Basımevi.
- Rapoport, A.** (1969). *House Form and Culture, Engle Wood Cliffs*. U. S.A.: NJ: Prentice-Hall.
- Rapoport, A.** (1977). *Human Aspects for Urban Form*. Newyork, USA.: Pergamon Press.
- Saraçoğlu, M. D.** (2022). *O Zamalar Amasya (1 b.)*. Amasya: Mehmet Doğan Saracoğlu. Ekim 2022 tarihinde alındı
- Sevgen, N.** (1959). *Amasya Kalesi*. Ankara.
- Somer, H., & Umur, C.** (1978). *Uyabilirlik - Esneklik - Değişebilirlik Kavramları*. İstanbul.: I.T. Ü. Mimarlık Fakültesi, Yapım ve Yapı Sistemleri Kürsüsü,.
- Soyer, K.** (ty.). Amasya Hazaranlar Konağı ve Safranbolu Kaymakamlar Evi Restorasyonları. *Mimaride Türk Milli Üslubu Semineri*, (s. 141).
- Strabon.** (1972). *Coğrafya*. (A. Pekman, Çev.) İstanbul.
- Tektaş, M.** (1991). *Dünden Bugüne Eski Amasya Evleri*. İlgi.
- TMMOB.** (1993). *Amasya Günleri*. Ankara.
- Ünlü, A.** (1987). *Benzer Apartman Konutlan, Toplu Konutlarda Mekan Sorunu Paneli*. İstanbul,: Tübitak Y. A. E.
- Vardar, K. F.** (2002). “Anadolu’da Türk Çadır Sanatı ile İlgili Mezar Yapıları” (Cilt No: 15). Sanat Tarihi Yıllığı, .
- VGM.** (1972). *Vakıflar Genel Müdürlüğü: Türkiye’de Vakıf Abidele ve Eski Eserler*. Ankara.
- Yang, F., & others.** (2019). Work in Progress: Educational Uses of an Intelligent System to Teach Construction Processes – A Case Study of the Giant Wild Goose Pagoda. *American Society for Engineering Education*, Figure 13, page 13.

Yasar, A. H. (2022). *Amasya Tarihi* (1. b., Cilt 1 (1-4 Cilt)). (M. Arslan, Dü., S. Keçeci Kurt, R. O. Özel, & M. Hakverdioğlu, Çev.) Amasya, Merkez: Amasya Belediyesi Kültür Yayınları. Ağustos 5, 2022 tarihinde alındı

Yıldız, M. (1979). *Türk Konut Mimarisinde Mekan Tasarımı*.

Yüce, Ahmet (2001). *Hazeranlar Konağı*. Amasya Valiliği Kültür Yayınları, Ankara.

Yücel, E. (1970). *Amasya*.

Yürekli, H. (2005). *Türk Evi, Gözlemler ve Yorumlar*. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi.

Zilli, M. (Tarih Yok). *Evliya Çelebi; Tam Metin Seyehatnamesi*.

Url-1 < <https://parselorgu.tkgm.gov.tr/#ara/fav/79043370>>, erişim tarihi 01.06.2022.

Url-2 < <https://deprem.afad.gov.tr/depremkatalogu#>>, erişim tarihi 01.06.2022.

Url-3 < <https://parselorgu.tkgm.gov.tr/#ara/fav/79043370> >, erişim tarihi 01.06.2022.

Url-4 < https://tr.wikipedia.org/wiki/Antik_M%C4%B1s%C4%B1r#cite_ref-163 >, erişim tarihi 01.09.2022.

Url-5 < http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0464062001536913566.pdf >, erişim tarihi 01.09.2022.

Url-6 < <https://www.irfankaygisiz.com/2018/10/29/mezopotamya-uygarliklari-1-sumerler/> >, erişim tarihi 01.09.2022.

Url-7 < https://oka.ka.gov.tr/assets/upload/dosyalar/65amasya-yatirim-rehberi_v2.pdf >, erişim tarihi 01.09.2022.

Url-8 < <https://www.slideshare.net/lovinitwithhim/ancient-china-huang-he-civilizations> >, erişim tarihi 01.09.2022.

Url-9 < http://oi.uchicago.edu/OI/MUS/VOL/NN_SUM94/NN_Sum94.html, https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0ran#cite_ref-21 >, erişim tarihi 01.09.2022.

Url-10 < https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87in_tarihi#cite_ref-6 >, erişim tarihi
02.09.2022.

Url-11 < <http://www.amasya.gov.tr/cografi-konum> >, erişim tarihi 18.10.2022.

Url-12 < [https://amasya.ktb.gov.tr/TR-59515/hazeranlar-konagi-etnografya-
muzesi.html](https://amasya.ktb.gov.tr/TR-59515/hazeranlar-konagi-etnografya-muzesi.html) >, erişim tarihi 02.11.2022.

EKLER

Tablo A.1 Süleyman Uğraş evi.

1 No' lu Yapı, Ada Parsel: 134-10

<p>19.yy</p>	<p>21.yy</p>										
	<p>1.No'lu yapı</p>										
	<table border="1"> <tr> <td rowspan="2">SOFA HOL</td> <td>2. KAT</td> <td></td> </tr> <tr> <td>1. KAT</td> <td></td> </tr> <tr> <td rowspan="2">ODALAR</td> <td>2. KAT</td> <td></td> </tr> <tr> <td>1. KAT</td> <td></td> </tr> </table>	SOFA HOL	2. KAT		1. KAT		ODALAR	2. KAT		1. KAT	
SOFA HOL	2. KAT										
	1. KAT										
ODALAR	2. KAT										
	1. KAT										
<p>Başıoda</p>	<table border="1"> <tr> <td>AVLU BAHÇE</td> <td></td> </tr> <tr> <td>ODA SAYISI</td> <td>4</td> </tr> </table>	AVLU BAHÇE		ODA SAYISI	4						
AVLU BAHÇE											
ODA SAYISI	4										

Tablo A.2 Süleyman UĞRAŞ evi tablo-2.

1 No' lu Yapı, Ada Parsel: 134-10

Tablo A.3 Kazanasmazlar Konağı, Yeşilay kurumu.

2 No' lu Yapı, Ada Parsel: 464-6

<p>19.yy</p>	<p>21.yy</p>										
<div style="display: flex; align-items: flex-start;"> <div style="margin-right: 10px;"> <p>■ KAPALI MEKAN</p> <p>■ YARI AÇIK MEKAN</p> <p>■ AÇIK MEKAN</p> <p>■ YAPIYA NIZAMI DUVAR SINIRI</p> </div> <div> </div> </div>	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td colspan="2"></td> <td style="text-align: center;">2.No'lu yapı</td> </tr> <tr> <td rowspan="2" style="text-align: center; vertical-align: middle;">SOFA HOL</td> <td style="text-align: center;">2. KAT</td> <td></td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">1. KAT</td> <td style="text-align: center;"> </td> </tr> </table>			2.No'lu yapı	SOFA HOL	2. KAT		1. KAT			
		2.No'lu yapı									
SOFA HOL	2. KAT										
	1. KAT										
		<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td colspan="2"></td> <td style="text-align: center;">2.No'lu yapı</td> </tr> <tr> <td rowspan="2" style="text-align: center; vertical-align: middle;">ODALAR</td> <td style="text-align: center;">2. KAT</td> <td></td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">1. KAT</td> <td style="text-align: center;"> </td> </tr> </table>			2.No'lu yapı	ODALAR	2. KAT		1. KAT		
		2.No'lu yapı									
ODALAR	2. KAT										
	1. KAT										
		<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td colspan="2"></td> <td style="text-align: center;">2.No'lu yapı</td> </tr> <tr> <td colspan="2" style="text-align: center; vertical-align: middle;">AVLU BAHÇE</td> <td style="text-align: center;"> </td> </tr> <tr> <td colspan="2" style="text-align: center; vertical-align: middle;">ODA SAYISI</td> <td style="text-align: center;">4</td> </tr> </table>			2.No'lu yapı	AVLU BAHÇE			ODA SAYISI		4
		2.No'lu yapı									
AVLU BAHÇE											
ODA SAYISI		4									

Tablo A.4 Kazanasmazlar Konağı- Yeşilay kurumu tablo-2.

2 No' lu Yapı, Ada Parsel: 464-6

Tablo A.5 Melekli Konak.

3 No' lu Yapı, Ada Parsel: 1032-5

 <p>19.yy</p>	 <p>21.yy</p>										
 <p>ESKİ</p>	 <p>YENİ</p>	<table border="1"><tr><td></td><td>3.No'lu yapı</td></tr><tr><td rowspan="2">SOFA HOL</td><td>2. KAT </td></tr><tr><td>1. KAT </td></tr></table>		3.No'lu yapı	SOFA HOL	2. KAT 	1. KAT 				
	3.No'lu yapı										
SOFA HOL	2. KAT 										
	1. KAT 										
		<table border="1"><tr><td rowspan="2">ODALAR</td><td>2. KAT </td></tr><tr><td>1. KAT </td></tr></table>	ODALAR	2. KAT 	1. KAT 						
ODALAR	2. KAT 										
	1. KAT 										
<table border="1"><tr><td></td><td>KAPALI MEKAN</td></tr><tr><td></td><td>YARI AÇIK MEKAN</td></tr><tr><td></td><td>AÇIK MEKAN</td></tr><tr><td></td><td>YAPIYA NIZAMI DUVAR SINIRI</td></tr></table> 		KAPALI MEKAN		YARI AÇIK MEKAN		AÇIK MEKAN		YAPIYA NIZAMI DUVAR SINIRI	<table border="1"><tr><td>AVLU BAHÇE</td><td></td></tr></table>	AVLU BAHÇE	
	KAPALI MEKAN										
	YARI AÇIK MEKAN										
	AÇIK MEKAN										
	YAPIYA NIZAMI DUVAR SINIRI										
AVLU BAHÇE											
	ODA SAYISI	4									

Tablo A.6 Melekli Konak, tablo-2.

3 No' lu Yapı, Ada Parsel: 1032-5

Tablo A.7 Emin ÖZKÖK evi.

4 No' lu Yapı, Ada Parsel: 454-8

<p>144. SOKAK 19.yy</p> <p>144. SOKAK 21.yy</p>	<p>GİRİŞ</p>												
		<table border="1"> <tr> <td colspan="2"></td> <td>4.No'lu yapı</td> </tr> <tr> <td rowspan="2">SOFA HOL</td> <td>2. KAT</td> <td></td> </tr> <tr> <td>1. KAT</td> <td></td> </tr> </table>			4.No'lu yapı	SOFA HOL	2. KAT		1. KAT				
		4.No'lu yapı											
SOFA HOL	2. KAT												
	1. KAT												
		<table border="1"> <tr> <td rowspan="2">ODALAR</td> <td>2. KAT</td> <td></td> </tr> <tr> <td>1. KAT</td> <td></td> </tr> <tr> <td>AVLU BAHÇE</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>ODA SAYISI</td> <td></td> <td>5</td> </tr> </table>	ODALAR	2. KAT		1. KAT		AVLU BAHÇE			ODA SAYISI		5
ODALAR	2. KAT												
	1. KAT												
AVLU BAHÇE													
ODA SAYISI		5											

Tablo A.8 Emin ÖZKÖK evi tablo-2.

4 No' lu Yapı, Ada Parsel: 454-8

Tablo A.9 Emin ÖZKÖK evi tablo-3.

4 No' lu Yapı, Ada Parsel: 454-8

Tablo A.10 Mihri Hatun Konağı, Saadettin SÜMBÜL evi.

5 No' lu Yapı, Ada Parsel: 454-16

			<table border="1"> <tr> <td colspan="2"></td> <td>5.No'lu yapı</td> </tr> <tr> <td rowspan="2">SOFA HOL</td> <td>2. KAT</td> <td></td> </tr> <tr> <td>1. KAT</td> <td></td> </tr> </table>			5.No'lu yapı	SOFA HOL	2. KAT		1. KAT	
		5.No'lu yapı									
SOFA HOL	2. KAT										
	1. KAT										
		<table border="1"> <tr> <td rowspan="2">ODALAR</td> <td>2. KAT</td> <td></td> </tr> <tr> <td>1. KAT</td> <td></td> </tr> </table>	ODALAR	2. KAT		1. KAT					
ODALAR	2. KAT										
	1. KAT										
		<table border="1"> <tr> <td rowspan="2">AVLU BAHÇE</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>ODA SAYISI</td> <td>2</td> </tr> </table>	AVLU BAHÇE			ODA SAYISI	2				
AVLU BAHÇE											
	ODA SAYISI	2									

Tablo A.11 Mihri Hatun Konağı, Saadettin SÜMBÜL evi tablo-2.

5 No' lu Yapı, Ada Parsel: 454-16

Tablo A.12 Mihri Hatun Konağı, Saadettin SÜMBÜL evi tablo-3.

5 No' lu Yapı, Ada Parsel: 454-16

Tablo A.13 Mihri Hatun Konağı, Saadettin SÜMBÜL evi tablo-4.

5 No' lu Yapı, Ada Parsel: 454-16

Tablo A.14 Şükrü Bey Konağı, Adem İRTEL evi.

6 No' lu Yapı, Ada Parsel: 454-19

<p>144. SOKAK 19.yy</p> <p>144. SOKAK 21.yy</p>	<p>ESKİ</p>																				
<p>ESKİ</p>		<table border="1"> <thead> <tr> <th colspan="2"></th> <th>6.No'lu yapı</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td rowspan="2">SOFA HOL</td> <td>2. KAT</td> <td></td> </tr> <tr> <td>1. KAT</td> <td></td> </tr> <tr> <td rowspan="2">ODALAR</td> <td>2. KAT</td> <td></td> </tr> <tr> <td>1. KAT</td> <td></td> </tr> <tr> <td>AVLU BAHÇE</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>ODA SAYISI</td> <td></td> <td>5</td> </tr> </tbody> </table>			6.No'lu yapı	SOFA HOL	2. KAT		1. KAT		ODALAR	2. KAT		1. KAT		AVLU BAHÇE			ODA SAYISI		5
		6.No'lu yapı																			
SOFA HOL	2. KAT																				
	1. KAT																				
ODALAR	2. KAT																				
	1. KAT																				
AVLU BAHÇE																					
ODA SAYISI		5																			

Tablo A.15 Şükrü Bey Konağı, Adem İRTEL evi tablo-2.

6 No' lu Yapı, Ada Parsel: 454-19

Tablo A.16 Hazeranlar Konağı, müze ev.

7 No' lu Yapı, Ada Parsel: 454-48

<p>19.yy</p>	<p>21.yy</p>							
		<p>7.No'lu yapı</p> <table border="1"> <tr> <td data-bbox="1029 772 1117 918">SOFA HOL</td> <td data-bbox="1117 772 1204 918">2. KAT</td> <td data-bbox="1204 772 1364 918"> </td> </tr> <tr> <td data-bbox="1029 918 1117 1052"></td> <td data-bbox="1117 918 1204 1052">1. KAT</td> <td data-bbox="1204 918 1364 1052"> </td> </tr> </table>	SOFA HOL	2. KAT			1. KAT	
SOFA HOL	2. KAT							
	1. KAT							
		<table border="1"> <tr> <td data-bbox="1029 1097 1117 1198">ODALAR</td> <td data-bbox="1117 1097 1204 1198">2. KAT</td> <td data-bbox="1204 1097 1364 1198"> </td> </tr> <tr> <td data-bbox="1029 1198 1117 1344"></td> <td data-bbox="1117 1198 1204 1344">1. KAT</td> <td data-bbox="1204 1198 1364 1344"> </td> </tr> </table>	ODALAR	2. KAT			1. KAT	
ODALAR	2. KAT							
	1. KAT							
		<table border="1"> <tr> <td data-bbox="1029 1400 1117 1568">AVLU BAHÇE</td> <td data-bbox="1117 1400 1364 1568"> </td> </tr> <tr> <td data-bbox="1029 1579 1117 1635">ODA SAYISI</td> <td data-bbox="1117 1579 1364 1635">8</td> </tr> </table>	AVLU BAHÇE		ODA SAYISI	8		
AVLU BAHÇE								
ODA SAYISI	8							

Tablo A.17 Hazeranlar Konağı, müze ev tablo-2.

7 No' lu Yapı, Ada Parsel: 454-48

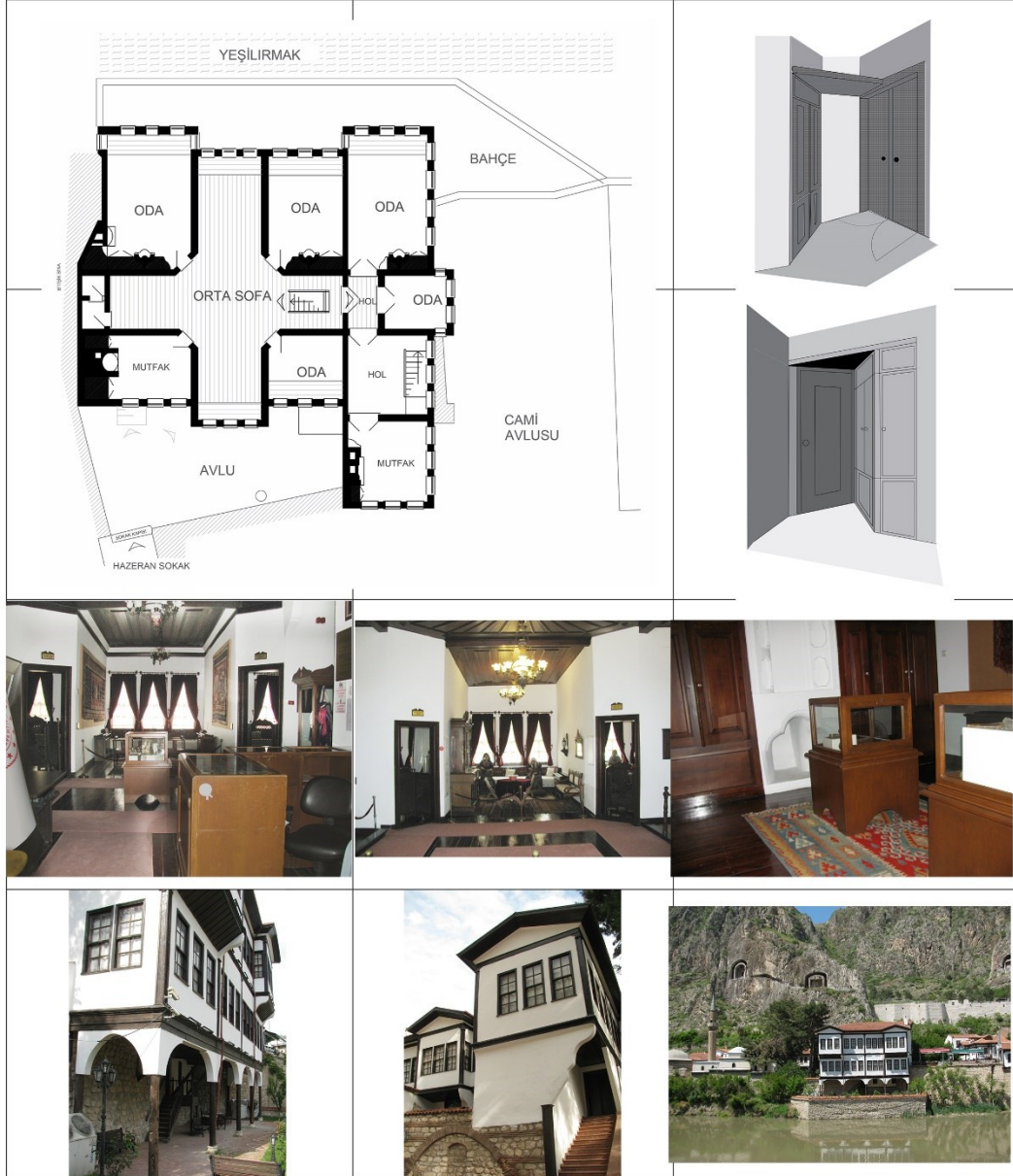
Tablo A.18 Hazeranlar Konağı, müze ev tablo-3.

7 No' lu Yapı, Ada Parsel: 454-48

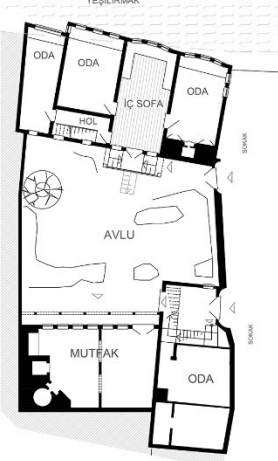
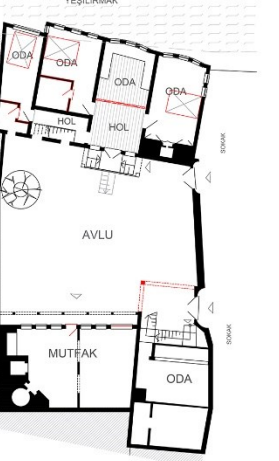

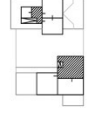
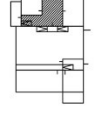
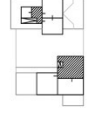
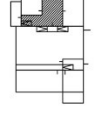
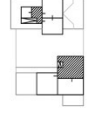
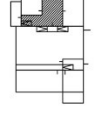
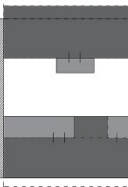

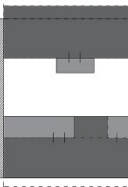

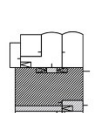
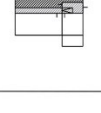
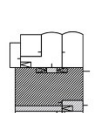
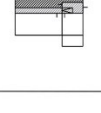
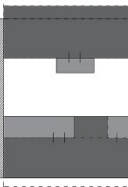

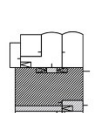
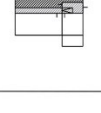
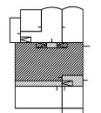
Tablo A.19 Hazeranlar Konağı, müze ev tablo-4.

7 No' lu Yapı, Ada Parsel: 454-48

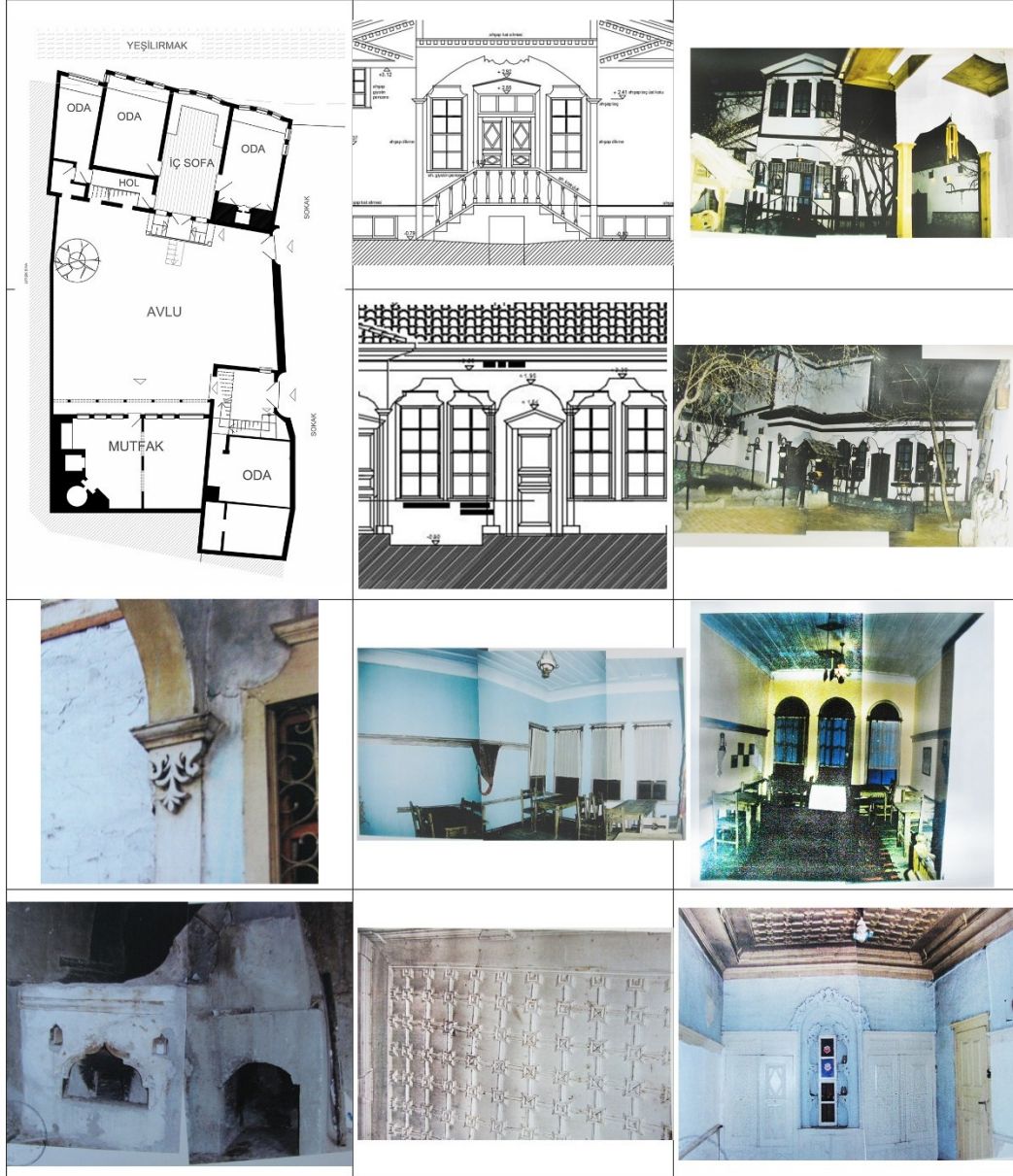
Tablo A.20 Grand Pasha Hotel, Mısırlı Konağı.

8 No' lu Yapı, Ada Parsel: 468-10

 <p>19.yy</p>	 <p>21.yy</p>																		
		<p>8.No'lu yapı</p> <table border="1"> <tr> <td data-bbox="1023 779 1118 1055">SOFA HOL</td> <td data-bbox="1123 779 1209 1055">2. KAT</td> <td data-bbox="1214 779 1369 1055"> </td> </tr> <tr> <td data-bbox="1023 920 1118 1055"></td> <td data-bbox="1123 920 1209 1055">1. KAT</td> <td data-bbox="1214 920 1369 1055"> </td> </tr> </table>	SOFA HOL	2. KAT			1. KAT												
SOFA HOL	2. KAT																		
	1. KAT																		
<table border="1"> <tr> <td data-bbox="438 1422 550 1467">KAPALI MEKAN</td> <td data-bbox="555 1422 683 1608"> </td> <td data-bbox="742 1400 981 1579"> </td> </tr> <tr> <td data-bbox="438 1473 550 1518">YARI AÇIK MEKAN</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td data-bbox="438 1525 550 1570">AÇIK MEKAN</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td data-bbox="438 1576 550 1621">YAPIIYA NİZAMI DUVAR SNIRI</td> <td></td> <td></td> </tr> </table>	KAPALI MEKAN			YARI AÇIK MEKAN			AÇIK MEKAN			YAPIIYA NİZAMI DUVAR SNIRI			<table border="1"> <tr> <td data-bbox="687 1359 1018 1650">ODALAR</td> <td data-bbox="1023 1359 1118 1650">2. KAT</td> <td data-bbox="1123 1359 1369 1650"> </td> </tr> <tr> <td data-bbox="687 1458 1018 1650"></td> <td data-bbox="1023 1458 1118 1650">1. KAT</td> <td data-bbox="1123 1458 1369 1650"> </td> </tr> </table>	ODALAR	2. KAT			1. KAT	
KAPALI MEKAN																			
YARI AÇIK MEKAN																			
AÇIK MEKAN																			
YAPIIYA NİZAMI DUVAR SNIRI																			
ODALAR	2. KAT																		
	1. KAT																		
	AVLU BAHÇE																		
	ODA SAYISI	8																	

Tablo A.21 Grand Pasha Hotel, Mısırlı Konağı tablo-2.

8 No' lu Yapı, Ada Parsel: 468-10

Tablo A.22 Grand Pasha Hotel, Mısırlı Konağı tablo-3.

8 No' lu Yapı, Ada Parsel: 468-10

Tablo A.23 Cafe ON Restoran, Ayşe CENGİZ Konağı.

9 No' lu Yapı, Ada Parsel: 464-62

<p>19.yy</p> <p>21.yy</p>				
		9.No'lu yapı		
SOFA HOL	2. KAT			
	1. KAT			
ODALAR	2. KAT			
	1. KAT			
<p>a b c d</p> <p>e f g h</p>		<p>i j k m</p> <p>122cm 117cm 115 cm 109 cm</p>		
		AVLU BAHÇE		
		ODA SAYISI	4	

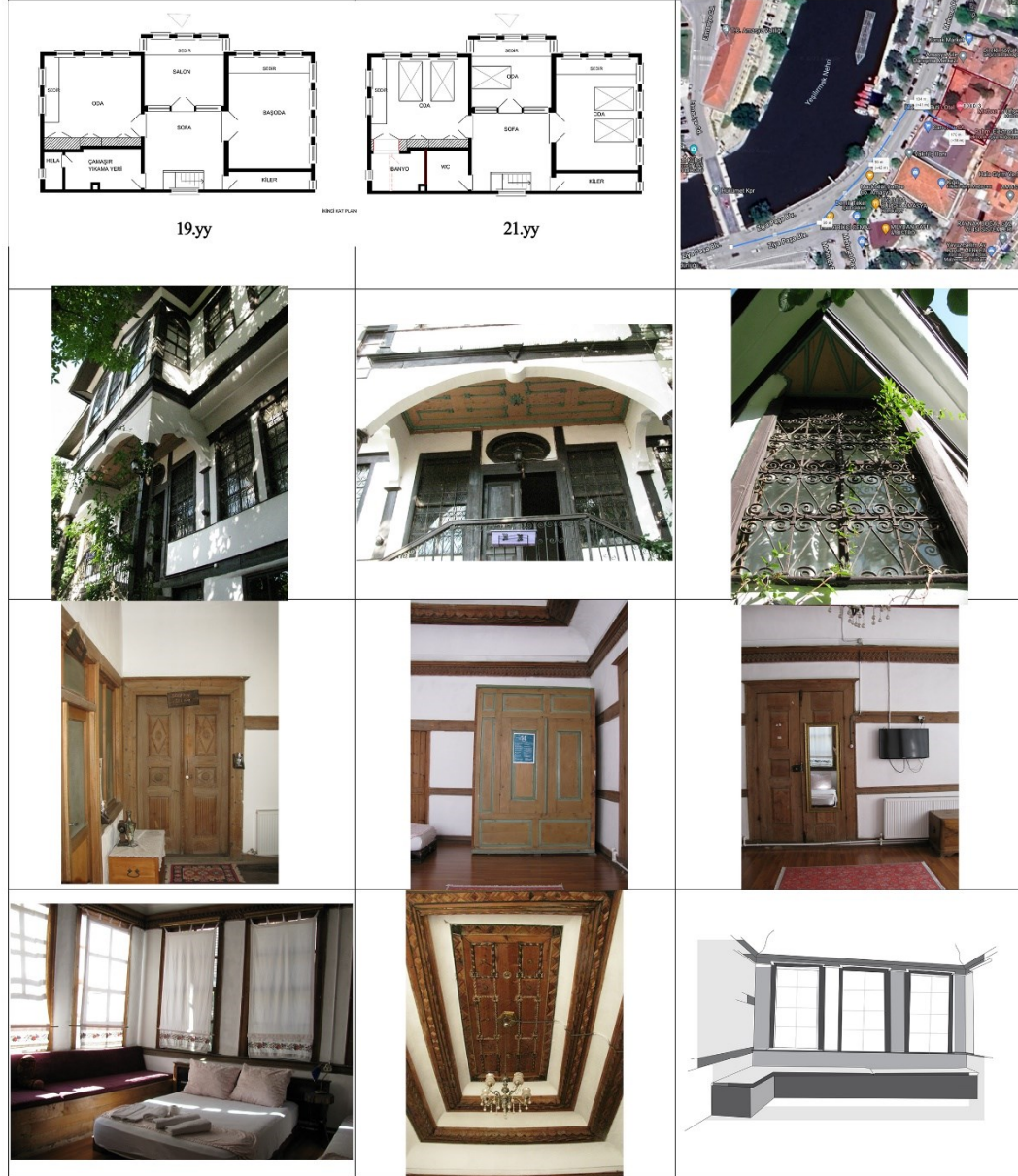
Tablo A.24 Cafe ON Restoran, Ayşe CENGİZ Konağı tablo-2.

9 No' lu Yapı, Ada Parsel: 464-62

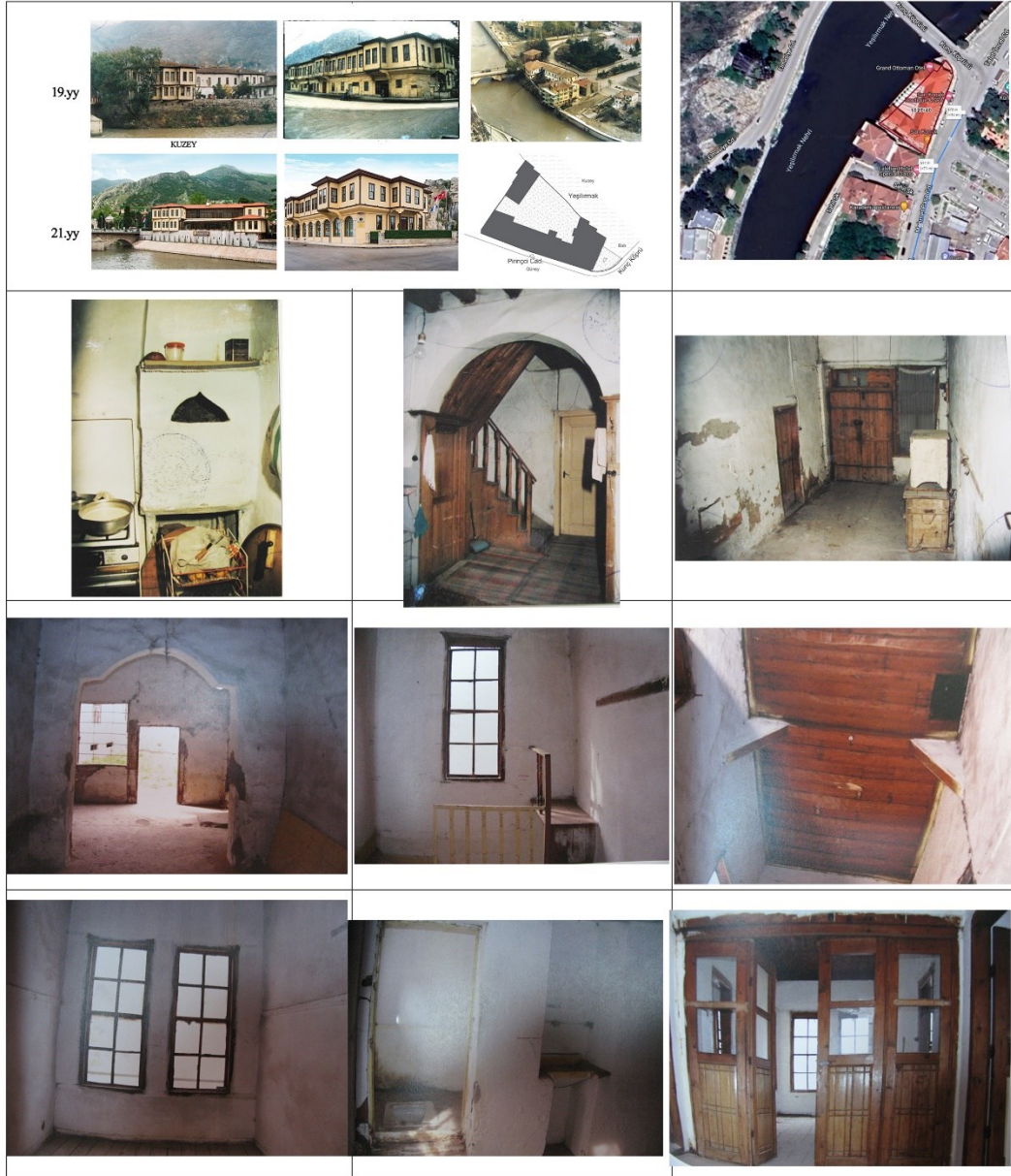
Tablo A.25 İlk Pansiyon Konağı.

10 No' lu Yapı, Ada Parsel: 1040-3

Tablo A.26 Sarı Konak, Koza Han.

11 No' lu Yapı, Ada Parsel: 1027-40

Tablo A.27 Kadife Hanım Konağı.

11 No' lu Yapı, Ada Parsel: 1027-40

 <p>ZEMİN KAT PLANI</p> <p>19.yy</p>	 <p>ZEMİN KAT PLANI</p> <p>21.yy</p>	
 <p>BATI GÜNEY DOĞU</p>		
		